Familieretsret 2

ÆGTESKABS INDGÅELSE OG OPLØSNING

SAMT

FORÆLDREMYNDIGHED OG SAMKVEMSRET

Betænkning II

FRA

JUSTITSMINISTERIETS ÆGTESKABSUDVALG

DET JURIDISKE LABORATORIUM VED KØBENHAVNS UNIVERSITET
15.297
ex. 2

BETÆNKNING NR. 369

1964

J. H. SCHULTZ A/S . UNIVERSITETS-BOGTRYKKERI . KØBENHAVN

INDHOLDSFORTEGNELSE

Side

I. Udvalgets hidtidige arbejde 5

II. Udkast til lov om ægteskabs indgåelse og opløsning 7

Dissenser 13

III. Udkast til lov om ændringer i myndighedsloven 15

IV. Udkast til lov om ændringer i lov om rettens pleje 16

V. Udkast til lov om ændringer i borgerlig straffelov 18

VI. Udkast til lov om ændring i lov nr. 127 af 15. april 1930 om ikrafttræden af borgerlig straffelov m. m. 19

VII. Udkast til lov om ændring i arveloven 20

VIII. Udkast til lov om ændring i skifteloven 21

IX. Udkast til ændringer i den mellem Danmark, Finland. Island, Norge og Sverige den 6. februar 1931 afsluttede konvention indeholdende internationalprivatretlige bestemmelser om ægteskab, adoption og værgemål 23

X. Bemærkninger til udkastet til lov om ægteskabs indgåelse og opløsning 28

Kapitel I. Om forlovelse 28

Kapitel II. Om ægteskabshindringer 28

Kapitel III. Om prøvelse af ægteskabshindringer og om vielse 40

Kapitel IV. Om ægteskabs omstødelse 48

Kapitel V. Om separation og skilsmisse 51

A. Den historiske udvikling 52

B. Gældende ret 53

C. Separations- og skilsmissebestemmelser i de øvrige nordiske lande 56

D. Oversigt over skilsmisselovgivningen i forskellige lande 57

E. Skilsmissestatistik 61

F. Kritikken af gældende ret 67

G. Udvalgets overvejelser og forslag 68

H. Bemærkninger til de enkelte bestemmelser i ægteskabslovudkastets kapitel V om separation og skilsmisse 81

Skilsmisse- og separationsgrunde 81

Fremgangsmåden ved opnåelse af separation eller skilsmisse 92

Mægling 96

Vilkårsforhandling 97

Kapitel VI. Om separations- og skilsmissevilkår og om ændring af vilkårene 98

Vilkårene ved skilsmisse på grundlag af separation 98

Forældremyndighed og samkvemsret 100

Ændring af vilkår vedrørende forældremyndighed og samkvemsret 105

Reglerne om underholdsbidrag efter en separation eller en skilsmisse 106

Fastsættelse af underholdsbidragsvilkår 107

Bortfald af underholdspligt 109

Ændring af vilkår vedrørende underholdsbidrag 110

Andre vilkår 113

Ændring af visse aftaler 116

Kapitel VIL Ikrafttrædelsesbestemmelser m. v. 117

Side

XI. Bemærkninger til udkastet til lov om ændring i lov om umyndighed og værgemål nr. 277 af 30. juni 1922 121

XII. Bemærkninger til udkastet til lov om ændringer i lov om rettens pleje 122
Gennemtvingelse af samkvemsret 124
Gennemtvingelse af forældremyndighed 131
Forskellige andre retsplejelovændringer 131

XIII. Bemærkninger til udkastet til lov om ændringer i borgerlig straffelov 132

XIV. Bemærkninger til udkastet til lov om ændring i lov nr. 127 af 15. april 1930 om ikrafttræden af borgerlig straffelov m. m. 133

XV. Bemærkninger til udkastet til lov om ændring i arveloven 134

XVI. Bemærkninger til udkastet til lov om ændringer i skifteloven 135

XVII. Bemærkninger til udkastet til ændringer i den mellem Danmark, Finland, Island, Xorge og Sverige den 6. februar 1931 afsluttede konvention indeholdende privatretlige bestemmelser om ægteskab, adoption og værgemål 136

BILAG

Bilag 1. Skema over antal viede mænd og kvinder fordelt efter alder ved ægteskabs indgåelse 145
Bilag 2. Afsnit V og VI i betænkning nr. 263 (1960) om ændring af § 10 i lov nr. 276 af 30. juni 1922 om ægteskabs indgåelse og opløsning 146
Bilag 3. En af Københavns statistiske kontor foretaget undersøgelse af københavnske ægteskabers forløb efter separation 154
Bilag 4. Indstilling til ægteskabsudvalget fra det den 25. juni 1958 nedsatte arbejdsudvalg vedrørende mægling 157
Underbilag a. Udkast til mæglingsparagraf 164
Underbilag b. Bemærkninger til udkast til mæglingsparagraf 165
Underbilag c. Udkast til bekendtgørelse om foretagelse af mægling 167
Underbilag d. Bemærkninger til udkastet til bekendtgørelse om foretagelse af mægling . . . 169
Underbilag e. Den nugældende mæglingsparagraf 172
Underbilag f. Anordning nr. 483 af 17. november 1922 angående foretagelse af mægling og vilkårsforhandling 173
Underbilag g. Mødrehjælpens familierådgivning 175
Underbilag h. Udtalelse fra Landsforeningen for Mentalhygiejne om mentalhygiejnisk rådgivning 178
Bilag 5. Dansk-finsk-norsk-svenske paralleltekster vedrørende ægteskabshindringer 179
Bilag 6. Dansk-finsk-norsk-svenske paralleltekster vedrørende separations- og skilsmissegrundene . . 187
Bilag 7. Skitse til lov om ægteskabsretter og deres funktion 194

Forkortelser:

GB. = Giftermålsbalken af 11. juni 1920.
H. = Højesteretsdom.
U. = Ugeskrift for Retsvæsen.
Ægteskabslov I. = Lov nr. 276 af 30. juni 1922 om ægteskabs indgåelse og opløsning.
Ægteskabslov II. = Lov nr. 56 af 18. marts 1925 om ægteskabets retsvirkninger.
Familieretskommissionen = Den ved kgl. resolution af 25. juli 1910 nedsatte kommission med professor, dr. juris V. Bentzon som formand og højesteretsassessor V. Krarup samt fra den 19. juni 1912 kontorchef i justitsministeriet E. Trolle som medlemmer.

I.

Udvalgets hidtidige arbejde.

I november 1961 afsluttede ægteskabsudvalget arbejdet med den første betænkning, der angik skifte mellem ægtefæller, jfr. betænkning nr. 305 (1962). Udvalgets forslag til ændring i skifteloven blev derefter gennemført ved lov nr. 412 af 18. december 1963.

Efter afslutningen af arbejdet med skiftereglerne har udvalget fortsat den allerede påbegyndte gennemgang af ægteskabslovgivningen og myndighedslovens regler om forældremyndighed og samkvemsret. Højesteretsdommer, dr. jur. *Jørgen Trolle* overtog samtidig hvervet som udvalgets formand efter højesteretsdommer *Erik Vetli.* Udvalget har i øvrigt de samme medlemmer som hidtil:

Professor, dr. jur. *Ernst Andersen,*
direktør *Poul Gaarden,*
landsdommer *Karen Johnsen* og
borgmester fru *Edel Saunte.*

Kontorchef *L. Ringgård,* justitsministeriet, er fortsat udvalgets sekretær. Fra april 1964 har sekretær i justitsministeriet *Jacques Hermann* bistået med sekretariatsarbejdet.

Udvalget har fortsat samarbejdet med de øvrige nordiske familieretsudvalg og komitéer, der har følgende sammensætning:

Det *islandske* udvalg:

Rektor for universitetet i Reykjavik, professor *Armann Snævarr,* og advokat, ordfører for kommunalbestyrelsen i Reykjavik, *Audur Auduns,* samt departementschef i justitsministeriet *Baldur Møller.*

Det *norske* udvalg:

Professor, dr. jur. *Carl Jacob Arnholm* (formand), høyesterettsadvokat *Andreas Støylen* og læge *Valborg Klem.* Som sekretær har byråsjef i justisdepartementet *Elisabeth Schweigaard Selmer* fungeret.

Den *svenske* familieretskomité:

Justitierådet *Gösta Walin* (formand), advokaten *Sigrid Beckman,* lagbyråchefen *Torwald Hesser,* riksdagsledamoten *Ruth Hamrin-Thorell,* riksdagsledamoten *Erik Svedberg* og f. d. riksdagsledamoten *Eivor Wallin.*

Som sekretær for komitéen har hovrättsassessor *Olof Høglund* fungeret.

Finland har under arbejdet været repræsenteret af lagstiftningsrådet *Pentti Kurkela,* der dels har deltaget i arbejdet med udarbejdelsen af forslag til lovændringer, herunder det side 23 gengivne konventionsudkast, dels har været observatør.

De nordiske udvalg har afholdt fællesmøder i Oslo den 7.-10. maj 1962, i København den 8.-10. november 1962, i Stockholm den 25.-28. februar 1963 og i Reykjavik den 22.-27. juni 1963 samt et afsluttende fællesmøde i Stockholm den 25.-28. november 1963.

Der vil ikke blive afgivet betænkning fra *finsk* side, men der er eller vil blive udarbejdet forslag i det finske justitsministerium til amdring af den finske ægteskabslovgivning.

Det *islandske* udvalg vil senere afgive betænkning. Man har fra Islands side tilkendegivet, at man er indstillet på at foreslå ændringer, der i overvejende grad er på linje med det danske udvalgs forslag.

Det *norske* udvalg har i juni 1963 afgivet særbetænkning om mægling og i marts 1964 en delbetænkning, der fortrinsvis omfatter regler om ændring af lov om ægteskabs indgåelse og opløsning og om ændring af skifteloven. I juni 1964 fulgte en delbetænkning, der vedrørte nogle enkelte spørgsmål om forældremyndighed og samkvemsret. Udvalget vil senere afgive indstilling om ændring af loven om ægtefællers formueforhold og enkelte andre spørgsmål.

Den *svenske* familieretskomité, der tillige har samarbejdet med det tidligere danske arvelovsudvalg, vil i efteråret 1964 afgive betænkning omfattende en del af den svenske arvelovgivning samt ægteskabslovgivningen og visse andre love, herunder forsikringsaftaleloven. Den svenske komité vil derefter udarbejde forslag, der vedrører den særlige svenske lovgivning om visse internationale privatretsforhold.

Det danske udvalg har med afgivelsen af denne betænkning afsluttet arbejdet med lov nr. 276 af 30. juni 1922 om ægteskabs indgåelse og opløsning og de dertil knyttede spørgsmål, som har bevirket ændringer i lov nr. 277 af 30. juni 1922 om umyndighed og værgemål samt retsplejeloven m. v.

Udvalget har endvidere udarbejdet udkast til en ændret affattelse af lov nr. 56 af 18. marts 1925 om ægteskabets retsvirkninger. Skrivning af betænkning vedrørende dette udkast vil snarest blive påbegyndt, og arbejdet forventes afsluttet i løbet af 1965.

Herudover har udvalget efter anmodning fra justitsministeriet påtaget sig at undersøge visse problemer vedrørende kapitalpensionskonti, især disse kontis stilling efter en skilsmisse, og endelig vil udvalget tage nogle spørgsmål angående a3gtefællers skatteretlige stilling op.

Under arbejdet har udvalget holdt møde med eller indhentet udtalelser fra tilforordnede fra indenrigsministeriet, kirkeministeriet, udenrigsministeriet, dommerforeningen, amtmandsforeningen, politimesterforeningen og Københavns magistrat samt overpræsident C. A. C. greve Moltke.

Endelig har advokatrådet efter anmodning fra udvalget udpeget en række advokater fra København og provinsen med særlig erfaring i familieretlige spørgsmål, og på grundlag af et foreløbigt lovudkast med bemærkninger interviewede udvalget herefter advokaterne enkeltvis om deres syn på problemerne og de foreløbige forslag. Disse interviews blev til meget stor gavn for udvalgets videre arbejde.

Betænkningen er udarbejdet af sekretæren og gennemgået af udvalget.

Kobenhavn i september 1964.

Ernst Andersen **Poul Gaarden** **Karen Johnsen**

Edel Saunte **Jørgen Trolle**

L. *Ringgård*
sekretær.

II.

Udkast til lov om ægteskabs indgåelse og opløsning.

Kapitel I.

Om forlovelse.

§ 1. Hæves en forlovelse under sådanne forhold, at skylden for ophævelsen må antages væsentlig at påhvile den ene part, er denne pligtig at yde sin forlovede erstatning for tab, der er lidt ved de forholdsregler, som med føje er truffet med det forestående ægteskab for øje.

§ 2. Besvangrer en mand sin forlovede, og hæves forlovelsen derefter under sådanne forhold, at han må antages væsentlig at bære skylden for ophævelsen, skal han betale hende en passende erstatning for den derved forvoldte forstyrrelse i hendes stilling og forhold.

§ 3. Den, som ifølge §§ 7 og 8 skal have samtykke til at indgå ægteskab, er ikke erstatningspligtig i henhold til § 1, når han ikke har haft sådant samtykke til forlovelsen.

Stk. 2. Erstatning efter § 2 kan heller ikke pålægges en mand, medmindre han ved besvangrelsen var fyldt 18 år. ÆL 1422: 21 år

§ 4. Sag i henhold til §§ 1 og 2 må være rejst inden 1 år efter forlovelsens ophævelse.

§ 5. Tilsagn om en formueydelse som erstatning for senere ophævelse af en forlovelse er uforbindende.

Kapitel II.

Om ægteskabshindringer.

§ 6. Mand under 20 år eller kvinde under 18 år må ikke indgå ægteskab uden overøvrighedens tilladelse.

§ 7. Den, som er under 21 år, og ikke tidligere har været gift, må ikke indgå ægteskab uden forældrenes samtykke.

Stk. 2. Er den ene af forældrene død, sindssyg eller åndssvag, eller er han uden del i forældremyndigheden, eller ville hans erklæring ikke kunne indhentes uden særlig vanskelighed eller forhaling, er den andens samtykke tilstrækkeligt. Gælder det anførte begge forældrene, kræves samtykke til ægteskabet fra værge.

§ 8. Den, som er gjort umyndig, må ikke indgå ægteskab uden værgens samtykke.

§ 9. Nægtes samtykke i de tilfælde, som nævnes i §§ 7 og 8, kan overøvrigheden på bega3ring give tilladelse til ægteskabet, hvis der ikke er rimelig grund til nægtelsen.

§ 10. Den, som er sindssyg eller åndssvag eller lider af alvorlige sjælelige forstyrrelser af anden art, må ikke indgå ægteskab uden justitsministerens tilladelse.

Stk. 2. Tilladelsen kan betinges af, at den pågældende underkaster sig sterilisation i overensstemmelse med de herom gældende regler.

§ 11. Den, som lider af kønssygdom, der endnu frembyder fare for smitte eller for overførelse på børnene, må ikke indgå ægteskab, uden at den anden part er gjort bekendt med sygdommen, og begge parter af en læge har fået mundtlig vejledning om farerne ved den.

§ 12. Ægteskab må ikke indgås mellem slægtninge i ret op- og nedstigende linie eller mellem søskende.

§ 13. Personer, af hvilke den ene har været gift med den andens slægtning i ret op- eller nedstigende linie, må ikke indgå ægteskab uden justitsministerens tilladelse. Er der fællesbørn i det tidligere ægteskab, må tilladelsen kun gives, såfremt hensynet til børnene ikke taler derimod.

§ 14. Adoptant og adoptivbarn må ikke indgå ægteskab med hinanden, så længe adoptivforholdet består.

§ 15. Ingen må indgå nyt ægteskab, så længe det tidligere ægteskab består.

Stk. 2. Den, hvis ægteskab er opløst ved dom, må ikke indgå nyt ægteskab, før ankefristen er udløbet, medmindre den tidligere ægtefælle giver afkald på anke.

Kapitel III.

Om prøvelse af ægteskabshindringer og om vielse.

§ 16. Brudefolkene skal godtgøre, at lovens betingelser for ægteskabs indgåelse er opfyldt. Justitsministeren fastsætter de nærmere regler herom.

Stk. 2. Hvis en af brudefolkene tilhører et trossamfund, hvortil den anden ikke hører, skal de afgive erklæring om, i hvilken tro børnene af ægteskabet skal opdrages.

Stk. 3. Hver af brudefolkene skal afgive en erklæring om, hvorvidt han har børn, medmindre de er bortadopteret, og godtgøre, at den anden er gjort bekendt med erklæringen.

§ 17. Prøvelse af, hvorvidt der er ægteskabshindringer til stede, foretages i København af en af borgmestrene efter magistratens nærmere bestemmelse. I købstæderne og i kommuner med tilsvarende styrelsesform foretages prøvelsen af borgmesteren, i andre kommuner af sognefogeden.

Stk. 2. Prøvelsen foretages på det sted her i landet, hvor bruden bor. Har bruden ikke bopæl her i landet, foretages prøvelsen på det sted, hvor brudgommen bor, eller, hvis han ikke har bopæl her i landet, på det sted, hvor en af parterne opholder sig.

§ 18. Efter brudefolkenes ønske kan offentlig lysning finde sted ved kundgørelse fra prædikestolen efter regler fastsat af kirkeministeren.

§ 19. Ægteskab stiftes enten ved kirkelig eller ved borgerlig vielse.

Stk. 2. Ægtefæller har adgang til at få et ved borgerlig vielse indgået ægteskab kirkelig velsignet efter aftale med en præst i folkekirken. Nærmere regler herom fastsættes af kirkeministeren.

§ 20. Kirkelig vielse kan finde sted:

1) Inden for den danske folkekirke, når en af brudefolkene hører til denne.
2) Inden for sådanne trossamfund, hvis præster er anerkendt som berettigede til her i landet at forrette vielser med borgerlig gyldighed, når en af brudefolkene hører til vedkommende trossamfund.

Stk. 2. Kirkeministeren kan bestemme, at medlemmer af udenlandske evangelisk-lutherske trossamfund skal være ligestillede med folkekirkens medlemmer med hensyn til adgangen til kirkelig vielse.

§ 21. Kirkelig vielse inden for folkekirken foretages af dennes præster. Kirkeministeren fastsætter regler om, hvilke præster inden for folkekirken der skal kunne foretage vielser.

Stk. 2. Kirkelig vielse inden for andre trossamfund foretages af de dertil særlig anerkendte præster.

§ 22. Adgang til at blive borgerlig viet står åben for alle. Vielsen foretages af de i § 17, stk. 1, nævnte myndigheder.

Stk. 2. Borgmesteren kan autorisere en eller flere personer til på sit ansvar at foretage vielse. Politimesteren kan beskikke en stedfortræder for sognefogeden.

§ 23. Vielse må ikke foretages, før der foreligger attestation fra en af de i § 17 nævnte myndigheder om, at ægteskabsbetingelserne er prøvet, og at der ikke er fundet hindringer mod ægteskabet.

Stk. 2. Prøvelse af ægteskabshindringerne kan undlades, når der på grund af en af parternes sygdom er alvorlig fare ved at opsætte en vielse.

Stk. 3. Selv om prøvelse har fundet sted, uden at der er fundet hindringer mod ægteskabet, må vielse ikke foretages, såfremt det er vielsesmyndigheden bekendt, at der er ægteskabshindringer.

§ 24. Er der gået mere end 4 måneder efter den i § 17 nævnte prøvelse, kan vielse ikke mere foretages på grundlag af prøvelsen.

§ 25. Vielsen skal foregå i mindst to vidners overværelse.

Stk. 2. Brudefolkene skal ved samtidigt møde på spørgsmål af præsten eller den borgerlige myndighed erklære at ville ægte hinanden og derpå af ham forkyndes at være ægtefolk.

Stk. 3. De nærmere regler om fremgangsmåden ved vielse i folkekirken og ved borgerlig vielse fastsættes af henholdsvis kirkeministeren og justitsministeren.

§ 26. En stedfunden vielse har kun retsvirkning, hvis den er sket for en myndighed, der efter denne lov er berettiget til at foretage vielser, og de i § 25, stk. 2, foreskrevne regler er iagttaget.

Stk. 2. En vielse, der er ugyldig i henhold til stk. 1, kan af justitsministeren godkendes som gyldig, såfremt særlige grunde taler herfor.

§ 27. For de anerkendte trossamfunds vedkommende gælder disses særlige forskrifter, for så vidt angår de i §§ 19, stk. 2, og 25, stk. 3, omhandlede forhold.

§ 28. Kirkeministeren kan fastsætte regler om adgang for danske præster til at foretage vielser i udlandet.

Stk. 2. Udenrigsministeren kan fastsætte regler om adgang for diplomatiske og konsulære tjenestemænd til at foretage vielser i udlandet.

Stk. 3. De i denne lov indeholdte regler om ægteskabshindringer og vielse finder anvendelse på vielser, der foretages i medfør af stk. 1 og 2. Prøvelse af, hvorvidt der er ægteskabshindringer til stede, kan foretages af en diplomatisk eller konsulær tjenestemand, som af udenrigsministeren er bemyndiget hertil.

Stk. 4. Ved overenskomst med fremmed stat kan det bestemmes, at ægteskaber, der indgås for vedkommende lands præster eller diplomatiske eller konsulære tjenestemænd her i landet, anerkendes som gyldige i Danmark.

Kapitel IV.

Om ægteskabs omstødelse.

§ 29. Et ægteskab omstødes ved dom, hvis det er indgået i strid med reglerne i § 12 eller 8 15.

Stk. 2. I tilfælde af tvegifte kan det dog ikke omstødes, når det tidligere ægteskab er ophørt, inden sag er anlagt.

Stk. 3. Sag til omstødelse kan anlægges af det offentlige eller af en af ægtefællerne. I tilfælde af tvegifte kan tillige ægtefællen i det tidligere ægteskab anlægge sag.

§ 30. Efter påstand af den ene ægtefælle omstødes et ægteskab endvidere:

1) når han ved ægteskabets indgåelse befandt sig i en tilstand, som udelukker evnen til at handle fornuftmæssigt, når han er blevet tvunget til at indgå ægteskab, eller når han af en fejltagelse har ladet sig vie til en anden end sin forlovede eller uden at ville indgå ægteskab,
2) når han er blevet forledet til at indgå ægteskabet derved, at han af den anden ægtefælle gennem falske oplysninger eller svigagtig fortielse af sandheden er vildledet om, hvem den anden er, eller angående sådanne omstændigheder ved hans tidligere liv, som med fuld føje måtte have afholdt sagsøgeren fra at indgå ægteskabet, og som endnu må tillægges en sådan betydning for forholdet mellem ægtefællerne, at ægteskabet ikke billigvis kan fordres opretholdt.

Stk. 2. Sag kan ikke anlægges, når der er forløbet 6 måneder, efter at den under nr. 1 omtalte tilstand eller tvang er ophørt, eller efter at den påtaleberettigede ægtefælle i de øvrige under 1 og 2 nævnte tilfælde er blevet bekendt med omstødelsesgrunden. Sag må være anlagt senest 3 år efter ægteskabets indgåelse.

§ 31. Med hensyn til retsvirkningerne af omstødelse finder reglerne om skilsmisse tilsvarende anvendelse.

Stk. 2. Om formuedelingen gælder reglerne i skiftelovens § 69.

§ 32. Omstødes et ægteskab, og var den ene ægtefælle i god tro, den anden derimod ikke, kan der ved dommen tilkendes den første en godtgørelse, der fastsættes efter billighed under hensyn til begges økonomiske kår og de øvrige omstændigheder.

§ 33. Dør en af parterne i et ægteskab, som kunne omstødes efter § 29, inden

omstødelse er sket, kan den efterlevende ægtefælle eller enhver af arvingerne kræve reglerne i skiftelovens § 69 bragt til anvendelse, ligesom ægtefællen kan kræve godtgørelse efter § 32.

Stk. 2. Samme ret har den efter § 30 påtaleberettigede, når den anden ægtefælle dør, inden omstødelse er sket, og inden påtaleretten er tabt, samt hans arvinger, hvis han dør, efter at sag er anlagt.

Stk. 3. Krav efter stk. 1 og 2 må fremsættes inden 6 måneder efter dødsfaldet.

§ 34. Dør en tvegift ægtefælle, inden ægteskabet er omstødt, skal den ret mod trediemand til erstatning, pension eller andet økonomisk gode, som ved dødsfaldet tilfalder en efterlevende ægtefælle, tilkomme ægtefællen i det første ægteskab, såfremt andet ikke fremgår af omstændighederne.

Kapitel V.

Om separation og skilsmisse.

§ 35. Ægtefæller har ret til separation, når de på grund af dyb og varig uoverensstemmelse finder ikke at kunne fortsætte samlivet og er enige om at ønske separation.

§ 36. En ægtefælle har ret til separation, når forholdet mellem ægtefællerne må anses for ødelagt, medmindre ødelæggelsen hovedsagelig beror på sagsøgerens forhold.

Stk. 2. En ægtefælle har endvidere ret til separation, når den anden ægtefælle har begået ægteskabsbrud eller andet usædeligt forhold, der kan sidestilles dermed, medmindre han selv har givet anledning dertil eller må anses at have frafaldet sin ret. Endelig har en ægtefælle ret til separation, når den anden uden fyldestgørende grund har forladt ægtefællen, øvet vold mod denne eller børnene, misbrugt beruselsesmidler eller forsømt familiens underhold.

§ 37. Hvis ægtefæller, som er blevet separeret, genoptager samlivet, bortfalder separationens virkninger for fremtiden.

§ 38. Enhver af ægtefællerne har ret til skilsmisse, når de har levet separeret i 1 år og 6 måneder, uden at samlivet har været genoptaget.

§ 39. Enhver af ægtefællerne har ret til skilsmisse, når deres samliv på grund af uoverensstemmelse har været hævet i de sidste 4 år.

§ 40. En ægtefælle har ret til skilsmisse, når den anden ægtefælle er forsvundet, og 3 år er gået fra den sidste efterretning om, at han var i live.

§ 41. En ægtefælle har ret til skilsmisse, når den anden ægtefælle har indgået nyt ægteskab i strid med reglen i § 15.

§ 42. En ægtefælle har ret til skilsmisse, når den anden ægtefælle lider af sådan sindssygdom, at fortsættelsen af ægteskabet ikke bør fordres, og sygdommen under ægteskabet mindst har varet i de sidste 3 år. Såfremt særlige grunde taler herfor, kan skilsmisse dog gives, selv om sygdommen har varet i mindre end 3 år.

§ 43. En ægtefælle har ret til skilsmisse, når den anden ægtefælle har stræbt sagsøgeren efter livet.

Stk. 2. Sag må anlægges inden 1 år efter, at ægtefællen er blevet vidende om handlingen, og sag kan ikke anlægges, hvis der er gået 3 år, efter at handlingen er begået.

Fremgangsmåden ved opnåelse af separation eller skilsmisse.

§ 44. Separation eller skilsmisse gives ved dom eller bevilling.

Stk. 2. Bevilling kan kun udfærdiges, såfremt ægtefællerne er enige om at ønske separation eller skilsmisse ved bevilling og enige om de i §§ 48, 52, 57, 58 og 59 nævnte vilkår, jfr. dog § 47. Spørgsmål om omfanget og udøvelsen af samkvemsret og om størrelsen af underholdsbidrag kan ægtefællerne henskyde til overøvrighedens afgørelse. Bevilling udfærdiges af justitsministeriet eller af overøvrigheden efter justitsministerens bemyndigelse.

Stk. 3. Findes det betænkeligt at meddele bevilling, kan bevilling nægtes.

Mægling.

§ 45. Inden sag anlægges, eller bevilling til separation eller skilsmisse meddeles, skal der forsøges mægling mellem ægtefæl-

lerne om fortsættelse af det ægteskabelige samliv. Mægling foretages af overøvrigheden, hvis begge parter ønsker det, eller de ikke hører til samme trossamfund, men ellers af præsten. Overøvrigheden kan bemyndige vedkommende politimester til at foretage mægling. Mæglingen skal være afsluttet inden for de sidste 6 måneder før sagsanlægget eller bevillingens meddelelse.

Stk. 2. Undlader en ægtefælle trods to tilsigelser at give møde til mægling, er mægling med den anden ægtefælle tilstrækkelig. Det samme gælder, hvis en ægtefælle er forgæves eftersøgt. Mægling bortfalder for en ægtefælle, der ikke har ophold her i landet.

Stk. 3. Justitsministeren fastsætter nærmere bestemmelser om foretagelse af mægling. Ministeren kan fastsætte frister for mæglingens afslutning og kan endvidere træffe bestemmelse om, at rådgivning i en f amilierådgivningsinstitution skal kunne træde i stedet for mægling.

Stk. 4. Den, der uden lovlig forfald undlader at efterkomme en indkaldelse til mægling, straffes med bøde.

Vilkår s forhandling.

§ 46. Inden bevilling til separation eller skilsmisse meddeles, skal der endvidere foretages vilkårsforhandling efter regler fastsat af justitsministeren. Vilkår sf or handling bortfalder for en ægtefælle, der ikke har bopæl her i landet.

Kapitel VI.

Om separations- og skilsmissevilkår og om ændring af vilkårene.

K § 47. De vilkår, der er fastsat ved en her i landet afsagt dom til separation, gælder også for tiden efter en på grundlag af separationen opnået skilsmisse. Andet kan dog ved separationsdommen fastsattes med hensyn til bidragspligt.

Forældremyndighed og samkvemsret.

V § 48. I forbindelse med separation eller skilsmisse træffes der bestemmelse om, hvem forældremyndigheden over børnene skal tilkomme og om retten til personligt samkvem med børnene.

§ 49. Er forældrene enige om forældremyndighedsspørgsmålet, træffes afgørelsen af retten i overensstemmelse med deres ønsker, for så vidt det ikke ville stride mod børnenes tarv. I sidstnævnte tilfælde, samt hvis forældrene ikke er enige, afgøres spørgsmålet af retten efter, hvad der under særligt hensyn til børnenes tarv findes rimeligt. Forældremyndigheden over børn under 2 år bør i almindelighed tillægges moderen.

Stk. 2. Er forældrene enige om samkvemsretsspørgsmålet, træffes afgørelsen af retten i overensstemmelse med deres ønsker, for så vidt det ikke ville stride mod børnenes tarv. Er forældrene ikke enige, tillægges der den af forældrene, hvem forældremyndigheden over børnene ikke tilkommer, ret til personligt samkvem med dem, medmindre særlige omstændigheder taler derimod. Overøvrigheden træffer efter begæring bestemmelse om samkvemsrettens omfang og udøvelse.

§ 50. Er sag til opnåelse af separation eller skilsmisse anlagt, og er der ikke truffet afgørelse om, hvem forældremyndigheden over børnene skal tilkomme, og om samkvemsretten, jfr. myndighedslovens §§ 24 og 27, kan retten på begæring træffe midlertidig bestemmelse om disse spørgsmål. Bestemmelsen, der træffes ved kendelse, kan ændres, såfremt væsentlig forandrede forhold kræver det.

Ændring af vilkår vedrørende forældremyndighed og samkvemsret.

§ 51. Afgørelse eller aftale om forældremyndighed og samkvemsret kan efter påstand af en af parterne ændres ved dom, såfremt væsentlig forandrede forhold kræver det. Afgørelse om ændring af samkvemsrettens omfang og udøvelse træffes dog af overøvrigheden.

Underholdsbidrag.

§ 52. I forbindelse med separation eller skilsmisse træffes der bestemmelse om, hvorvidt der skal påhvile en ægtefælle pligt til at yde bidrag til den andens underhold.

§ 53. Indgår ægtefællerne ikke selv aftale herom, afgør retten bidragspligtspørgs-

målet, herunder spørgsmålet om pligtens varighed, medens overøvrigheden fastsætter bidragets størrelse.

Stk. 2. Ved afgørelser i henhold til stk. 1 tages det i betragtning, i hvilket omfang den, der ønsker bidrag, selv kan skaffe sig et efter sine livsforhold tilstrækkeligt underhold, og hvorvidt den anden part efter sine økonomiske forhold og de øvrige omstændigheder formår at udrede underholdsbidrag. Endvidere tages der hensyn til ægteskabets varighed. Bidragspligt kan i almindelighed ikke pålægges en ægtefælle, hvis den anden ægtefælle må antages ved sin livsførelse at have forårsaget separationen eller skilsmissen.

§ 54. Bidragspligt bortfalder, når den berettigede indgår nyt ægteskab, eller en af ægtefællerne afgår ved døden.

Ændring af vilkår vedrørende underholdsbidrag.

§ 55. En af ægtefællerne truffet aftale om bidragspligten eller om bidragets størrelse kan, medmindre andet er bestemt ved aftalen, ændres ved dom efter påstand af en af parterne, såfremt det på grund af væsentlig forandrede forhold vil være åbenbart urimeligt at opretholde den oprindelige aftale.

§ 56. En ved dom truffet afgørelse om ægtefællernes bidragspligt kan, medmindre andet er bestemt ved dommen, efter påstand af en af parterne ændres ved en ny dom, såfremt væsentlig forandrede forhold og særlige grunde i øvrigt taler herfor.

Stk. 2. En af overøvrigheden truffet afgørelse om underholdsbidragets størrelse kan efter begæring af en af parterne ændres af overøvrigheden, såfremt omstændighederne taler derfor.

Andre vilkår.

§ 57. Om retten til enkepension efter en skilsmisse gælder de i lovgivningen herom indeholdte regler.

§ 58. Om ægtefællernes ret til at fortsætte lejemålet af fælles lejlighed gælder lejelovgivningens regler.

Stk. 2. Såfremt en lejlighed i en ejendom, der hører til den enes bodel eller særeje, og som indeholder flere beboelseslejligheder, hidtil har tjent til bolig for ægtefællerne, kan det i forbindelse med dom til separation eller skilsmisse pålægges ægtefællen at udleje lejligheden til den anden og bestemmes, hvorledes vilkårene for lejemålet i mangel af mindelig overenskomst skal fastsættes.

§ 59. Har en ægtefælle haft særeje, kan der, hvis ægtefællernes formueforhold, ægteskabets varighed og omstændighederne i øvrigt i særlig grad taler derfor, efter påstand af den anden ægtefælle i forbindelse med dom til separation eller skilsmisse træffes bestemmelse om, at den ene ægtefælle skal yde den anden et beløb for at sikre, at denne ikke stilles urimeligt ringe i økonomisk henseende efter separationen eller skilsmissen. Tilsvarende regel finder anvendelse, hvis en ægtefælle har haft særlige rettigheder, der ikke indgår i bodelingen.

Ændring af visse aftaler.

§ 60. Har ægtefæller med en forestående separation eller skilsmisse for øje truffet aftale om de vilkår, der skal gælde med hensyn til bidragspligten, fordelingen af formuen eller om betaling af et beløb i henhold til § 59, kan aftalen, såfremt den skønnes åbenbart ubillig for den ene ægtefælle på tidspunktet for dens indgåelse, ved dom ændres eller erklæres for uforbindende.

Stk. 2. Sag om omstødelse af aftaler i henhold til stk. 1 må anlægges inden 1 år efter endelig dom til separation eller skilsmisse eller efter udfærdigelse af bevilling i henhold til § 44.

Stk. 3. Såfremt en aftale mellem ægtefæller anfægtes i kraft af almindelige formueretlige regler, finder de særlige tidsfristbestemmelser i 2. stk. ikke anvendelse.

Kapitel VII.

Ikrafttrædelsesbestemmelser m. v.

§ 61. Denne lov træder i kraft den

§ 62. Bestemmelsen i § 26, stk. 2, kommer også til anvendelse på vielser foretaget før lovens ikrafttræden.

§ 63. Er der før lovens ikrafttræden anlagt retssag til separation eller skilsmisse eller til ægteskabs omstødelse, eller er der indgivet begæring om bevilling til separation eller skilsmisse, kommer den tidligere lovgivnings regler til anvendelse på forholdet.

Stk. 2. Såfremt begge ægtefæller begærer det, inden endelig dom afsiges, eller bevilling udfærdiges, kan de i denne lov indeholdte regler dog bringes til anvendelse.

Stk. 3. Omstødes et før lovens ikrafttræden indgået ægteskab, kommer de i denne lov fastsatte regler om virkningerne af ægteskabs omstødelse til anvendelse.

§ 64. Om ægtefællers adgang til at opnå skilsmisse på grundlag af en separation meddelt før lovens ikrafttræden, gælder den tidligere lovgivnings regler.

Stk. 2. Efter begge ægtefællers begæring kan de i denne lov indeholdte regler dog bringes til anvendelse helt eller delvis.

§ 65. Opstår der efter lovens ikrafttræden spørgsmål om fastsættelse af samkvemsret, som ikke har været fastsat eller aftalt efter den tidligere lovgivning, afgør retten, om der skal tilkomme den af forældrene, der ikke har forældremyndigheden, samkvemsret. Sagen behandles som ægteskabssag i henhold til kapitel 42 i lov om rettens pleje.

Stk. 2. § 51 finder også anvendelse på afgørelser eller aftaler om forældremyndighed og samkvemsret, der hidrører fra tiden før denne lovs ikrafttræden.

§ 66. De i §§ 55 og 60 indeholdte regler om ændring af aftaler finder kun anvendelse på aftaler, der er indgået efter denne lovs ikrafttræden.

Stk. 2. Ændring af afgørelser om underholdsbidrag, der er truffet før denne lovs ikrafttræden, finder sted efter de i denne lov indeholdte regler.

§ 67. Fra lovens ikrafttræden ophæves, jfr. dog §§ 63, 64 og 66:

Lov af 13. april 1851 om ægteskab uden for folkekirken § 9, 4. pkt., lov nr. 79 af 19. februar 1892 om ægteskabs indgåelse for danske konsuler i udlandet, lov nr. 369 af 14. december 1906 om overenskomster vedrørende ægteskaber indgåede for diplomatiske eller konsulære embedsmænd, lov nr. 276 af 30. juni 1922 om ægteskabs indgåelse og opløsning og lov nr. 140 af 25. maj 1956 om adoption § 26.

§ 68. Loven gælder ikke for Færøerne og Grønland, men kan — for Færøernes vedkommende efter forhandling med det færøske hjemmestyre — ved kgl. anordning sættes i kraft for disse landsdele med de afvigelser, som de særlige færøske eller grønlandske forhold tilsiger.

Dissenser.

Gaarden:

Kapitel V om separation og skilsmisse ændres på følgende punkter:

1. Utroskab opretholdes som skilsmissegrund, og bestemmelsen formuleres således:

„En ægtefælle har ret til skilsmisse, når den anden ægtefælle har gjort sig skyldig i ægteskabsbrud eller andet usædeligt forhold, der kan sidestilles hermed. Skilsmisse kan dog ikke kræves, hvis ægtefællerne var separeret, eller hvis sagsøgeren selv har givet anledning til handlingen eller må anses at have frafaldet sin ret.

Stk. 2. Sagen må anlægges inden 6 måneder efter, at ægtefællen er blevet vidende om handlingen, og sag kan ikke anlægges, hvis der er gået 2 år, efter at handlingen er begået."

2. Mishandling bibeholdes som skilsmissegrund., og udkastets *§ 43, stk. 1,* formuleres herefter således:

„En ægtefælle har ret til skilsmisse, når den anden ægtefælle har stræbt sagsøgeren efter livet eller har gjort sig skyldig i mishandling af denne."

3. *§ 36, stk. 2,* ændres som følge af det under punkt 1 og 2 anførte og formuleres således:

„*Stk. 2.* En ægtefælle har endvidere ret til separation, når den anden ægtefælle uden fyldestgørende grund har forladt ægtefællen, misbrugt beruselsesmidler eller forsømt familiens underhold."

4. I *§ 38* ændres „et år og 6 måneder" til „1 år".

5. Den hidtidige bestemmelse i ægteskabslov I § 60 om smitte med kønssygdom som skilsmissegrund opretholdes uændret. Paragraffen er affattet således:

„Et ægteskab bliver efter påstand af den ene ægtefælle at opløse ved dom, når den anden ægtefælle med kundskab eller formodning om at lide af kønssygdom, som endnu frembyder smittefare, ved samleje har udsat ægtefællen for smitte, medmindre ægtefællen med kundskab om smittefaren frivillig lod sig udsætte for den.

Stk. 2. Sagen må anlægges inden 6 måneder efter, at ægtefællen er blevet vidende om, at han er blevet udsat for smitte, og kan, hvis ægtefællen ikke er blevet smittet, ikke anlægges, når sygdommen ikke mere frembyder smittefare."

6. Straffedom bibeholdes som skilsmissegrund, og bestemmelsen formuleres således:

„En ægtefælle har ret til skilsmisse, når den anden ægtefælle af en dansk domstol er idømt straf af fængsel i 2 år eller derover eller dømt til indsættelse i arbejdshus, sikkerhedsforvaring, eller anbringelse i en forvaringsanstalt, medmindre ægtefællen frivilligt har medvirket til den strafbare handling eller har samtykket i den. Hvis sådan straffedom er afsagt af udenlandsk domstol, kan retten under hensyn til beskaffenheden af den begåede forbrydelse og de øvrige foreliggende omstændigheder tillægge denne dom samme retsvirkning som en dansk dom.

Stk. 2. Sagen må anlægges inden 1 år efter, at ægtefællen er blevet vidende om domfældelsen. Sag kan ikke anlægges, hvis der er gået 3 år efter dommens afsigelse."

Gaarden og Karen Johnsen:

1. I *§ 55* udgår ordene „medmindre andet er bestemt ved aftalen."

2. I *§ 56, stk. 1,* udgår ordene „medmindre andet er bestemt ved dommen".

III.

Udkast til lov om ændringer i myndighedsloven.

§ 1.

I lov nr. 277 af 30. juni 1922 om umyndighed og værgemål sker følgende ændringer:

1. *§ 24* affattes således:

„§ 24. Er samlivet mellem forældrene hævet, træffer overøvrigheden, såfremt nogen af forældrene begærer det, bestemmelse om, hvem forældremyndigheden over børnene skal tilkomme. Er forældrene enige, træffes afgørelsen overensstemmende med deres ønsker, for så vidt det ikke ville stride mod børnenes tarv. Er forældrene ikke enige, afgøres spørgsmålet efter, hvad der under særligt hensyn til børnenes tarv findes rimeligt. Forældremyndigheden over børn under 2 år bør i almindelighed tillægges moderen.

Stk. 2. Ved separation og skilsmisse finder reglerne i §§ 48 og 49 i loven om ægteskabs indgåelse og opløsning anvendelse".

2. *§ 27* affattes således:

„§ 27. Den af forældrene, hvem forældremyndigheden ikke tilkommer, har ret til personligt samkvem med børnene. medmindre omstændighederne taler derimod. Bestemmelse om samkvemsret træffes om fornødent af overøvrigheden.

Stk. 2. Ved separation og skilsmisse finder reglerne i §§ 48 og 49 i loven om ægteskabs indgåelse og opløsning anvendelse'".

3. *§ 32* affattes således:

„§ 32. Ved de i §§ 24, 26, 27 og 28 nævnte afgørelser er overøvrigheden ikke bundet ved mulige aftaler mellem forældrene. Afgørelser i henhold til dette kapitel kan efter begæring af en af forældrene senere ændres af overøvrigheden, hvis væsentlig forandrede forhold kræver det."

§2.

Denne lov træder i kraft den

Loven gælder ikke for Færøerne og Grønland, men kan efter forhandling med det færøske hjemmestyre sættes i kraft for Færøerne med de afvigelser, som de særlige færøske forhold tilsiger.

IV.

Udkast til lov om ændringer i lov om rettens pleje.

§ 1.

I lov om rettens pleje, jfr. bekendtgørelse nr. 286 af 1. juli 1963, sker følgende ændringer:

1. *§ 448* affattes således:

„**§ 448.** Ægteskabssager er sager om separation, skilsmisse eller ægteskabs omstødelse, samt sager, der anlægges til erhvervelse af dom for, at et ægteskab består eller ikke består.

Stk. 2. Som ægteskabssager behandles endvidere sager om ændring af vilkår i medfør af §§ 51, 55, 56 og 60 i loven om ægteskabs indgåelse og opløsning.

2. *§ 448 a* affattes således:

„**§ 448** a. Bortset fra de i § 29 i loven om ægteskabs indgåelse og opløsning nævnte **tilfælde** kan ægteskabssag alene anlægges af den, der søger separation, skilsmisse eller omstødelse af sit ægteskab, eller påstår at være eller ikke at være ægtefælle, samt af den, der søger dom til ændring af vilkår vedrørende separation, skilsmisse eller omstødelse af ægteskab."

3. *§ 448 f* udgår.

4. *§ 454* udgår og erstattes af:

„**§ 454.** Sager om ændring af vilkår i medfør af §§ 51, 55 og 56 i loven om ægteskabs indgåelse og opløsning kan ikke forenes med sager, der anlægges i henhold til § 38 i samme lov".

5. *§ 478, stk. 1, nr. 5,* udgår og erstattes af:

„5) Bestemmelser om forældremyndighed eller udøvelse af samkvemsret, som er truffet af overøvrigheden i henhold til loven om umyndighed og værgemål eller loven om ægteskabs indgåelse og opløsning, eller som findes i aftalte vilkår for separation eller skilsmisse meddelt ved bevilling."

6. *§ 485* affattes således:

„**§ 485.** De i foregående paragraf med hensyn til forlig opstillede grundsætninger finder også anvendelse på de i § 478, stk. 1, nr. 3-5, nævnte dokumenter og bestemmelser."

7. I *§ 490* indsættes efter stk. 3 som nyt stk. 4:

„*Stk. 4.* Bestemmelser om forældremyndighed eller udøvelse af samkvemsret, jfr. § 478, stk. 1, nr. 5, kan fuldbyrdes straks, medmindre fuldbyrdelsesfrist er fastsat af overøvrigheden eller indeholdt i de aftalte vilkår."

8. *§ 495, stk. 1, 3. plet.,* udgår.

9. I *§ 499* indsættes efter stk. 2 som nyt stk. 3:

„*Stk. 3.* Reglerne i stk. 1 og 2 finder ikke anvendelse ved undladelse af at efterkomme bestemmelser om forældremyndighed eller udøvelse af samkvemsret."

10. Som ny *§ 499 a* indsættes:

„**§ 499** a. Bestemmelse om forældremyndighed og udøvelse af samkvemsret kan fuldbyrdes af fogeden ved anvendelse af tvangsbøder eller ved umiddelbar magtanvendelse. Fogeden er ikke ved valget af fuldbyrdelsesmåden bundet af rekvirentens begæring. Såfremt fogeden finder det hensigtsmæssigt, kan han forinden søge samkvemsretten gennemført ved bistand af en af ham beskikket tilsynsværge for barnet. Fogeden kan efter omstændighederne give en

kortere udsættelse med tidspunktet for barnets udlevering eller samkvemsrettens udøvelse. Fuldbyrdelse kan ikke ske, dersom barnets sjælelige eller legemlige sundhed derved udsættes for alvorlig fare.

Stk. 2. Skal tvangsbøder anvendes, fastsætter fogeden daglige eller ugentlige bøder, der løber, indtil barnet udleveres. Ved fuldbyrdelse af bestemmelser om udøvelse af samkvemsret kan dog fastsættes en enkelt bøde, der forfalder, når en bestemmelse om udøvelse af samkvemsret på et nærmere angivet tidspunkt ikke efterkommes.

Stk. 3. Bestemmelsen i § 520 finder med de fornødne lempelser anvendelse på de i denne paragraf nævnte forretninger."

11. I *§ 609, stk. 1, 2. pkt.,* ændres „jfr. med hensyn til fremgangsmåden § 495" til „jfr. med hensyn til fremgangsmåden vedrørende børn § 499 a."

§ 2.

Denne lov træder i kraft den

V.

Udkast til lov om ændringer i borgerlig straffelov.

§ 1.

I borgerlig straffelov, jfr. lovbekendtgørelse nr. 284 af 1. juli 1963, sker følgende ændringer:

1. *§ 209, stk. 1,* affattes således:

„Den, som indgår et ægteskab, der på grund af parternes slægtskab kan omstødes, straffes med hæfte eller med fængsel indtil 2 år."

2. *§ 211, stk. 1,* affattes således:

„Samleje mellem besvogrede straffes, når indgåelse af ægteskab mellem dem er forbudt, med bøde."

§ 2.

Denne lov træder i kraft den

Loven gælder ikke for Færøerne, men kan efter forhandling med det færøske hjemmestyre sættes i kraft for øerne ved kgl. anordning.

VI.

Udkast til lov om ændring; i lov nr. 127 af 15. april 1930 om ikrafttræden af borgerlig straffelov m. m.

§ 1.

I lov nr. 127 af 15. april 1930 om ikrafttræden af borgerlig straffelov m, m. foretages følgende ændring:

I *§ 17* indsættes efter stk. 2 som nyt stk. 3:

„*Stk. 3.* Reglerne i stk. 1 og 2 om udpantning og afsoning finder tilsvarende anvendelse på de i medfør af retsplejelovens § 499 a ikendte bøder."

§ 2.

Denne lov træder i kraft den

Loven gælder ikke for Færøerne, men kan efter forhandling med det færøske hjemmestyre sættes i kraft for øerne ved kgl. anordning.

VII.

Udkast til lov om ændring i arveloven.

§ 1.

§ 38, *stk. 2,* i lov nr. 215 af 31. maj 1963 affattes således:

„*Stk. 2.* Dør en af parterne i et omstødeligt ægteskab, arver den anden part ikke, hvis reglerne i loven om ægteskabs indgåelse og opløsning § 33, stk. 1 eller 2, efter lians begæring bringes i anvendelse, eller dersom sag til ægteskabets omstødelse af det offentlige var anlagt eller ifølge den på tidspunktet for ægteskabets indgåelse gældende lov skulle ha ve været anlagt."

§2.

Denne lov træder i kraft den

VIII.

Udkast til lov om ændring i skifteloven.

§ 1.

§ 65, *stk. 3, 1. pkt.,* i lov nr. 155 af 30. november 1874 om skifte af dødsbo og fællesbo m.v. affattes således:

„Ved opgørelsen over bodelene medregnes ikke de krav mellem ægtefæller, som omhandles i §§ 32 og 59 i loven om ægteskabs indgåelse og opløsning."

§2.

Denne lov træder i kraft den

IX.

Udkast til ændringer i den mellem Danmark, Finland, Island, Norge og Sverige den 6. februar 1931 afsluttede konvention indeholdende internationalprivatretlige bestemmelser om aegteskab, adoption og værgemål.[1])

[1]) Det islandske konventionsudkast er ikke færdigudarbejdet.

Danmark.

Udkast til ændring af artiklerne 1, 2 og 10 i don mellem Danmark, Finland, Island, Norge og Sverige den 6. februar 1931 afsluttede konvention indeholdende internationalprivatretlige bestemmelser om ægteskab, adoption og værgemål.

Regeringerne i Danmark, Finland, Island, Norge og Sverige har aftalt, at artiklerne 1, 2 og 10 i overenskomsten af 6. februar 1931 indeholdende internationalprivatretlige bestemmelser om ægteskab, adoption og værgemål skal lyde således:

Artikel 1.

Søger en statsborger i en af de kontraherende stater lysning til ægteskab hos en myndighed, som tilhører en af de øvrige stater, prøves hans ret til at indgå ægteskab efter loven i sidstnævnte stat, såfremt en af brudefolkene er bosat der, og ellers efter loven i den stat, hvor han har statsborgerret. Han kan dog altid kræve, at hans ret til at indgå ægteskab bliver prøvet efter loven i den stat, hvor han har statsborgerret. Skal retten til at indgå ægteskab prøves efter statsborgerlandets lov, kan lysningsmyndigheden kræve, at det ved ægteskabsattest udstedt af statsborgerlandets myndigheder godtgøres, at der ikke er noget til hinder for, at han indgår ægteskabet.

Om lysningen gælder i øvrigt loven i den stat, lysningsmyndigheden tilhører.

Med lysning sidestilles i denne konvention særskilt prøvelse af ægteskabsbetingelserne, som i en kontraherende stat finder sted uden kundgørelse.

Artikel 2.

Har lysning fundet sted hos en kontraherende stats myndighed, kan, så længe lysningen er gyldig, vielse foretages af en anden kontraherende stats myndighed uden fornyet lysning eller prøvelse af ægteskabsbetingelserne.

Det i stk. 1 anførte gælder ikke blot i

Finland.

Förslag till överenskommelse angående ändring av lydelsen av artiklarna, 1, 2 och 10 i den mellan Finland, Danmark, Island, Norge och Sverige den 6 februari 1931 avslutade konventionen innehållande internationellt privaträttsliga bestämmelser om äktenskap, adoption och förmynderskap.

Regeringarna i Finland. Danmark, Island, Norge och Sverige hava överenskommit, att artiklarna 1, 2 och 10 i den mellan Finland, Danmark, Island, Norge och Sverige den 6 februari 1931 avslutade konventionen innehållande internationellt privaträttsliga bestämmelser om äktenskap, adoption och förmynderskap skola erhålla ändrad lydelse på sätt i det följande angives.

Artikel 1.

Söker medborgare i en av de fördragsslutande staterna lysning till äktenskap hos myndighet tillhörande någon av de övriga staterna, prövas hans rätt att ingå äktenskapet enligt lagen i sistnämnda stat, om någon av de trolovade är bosatt där, och i annat fall enligt lagen i den stat där han är medborgare. Han äger dock städse påfordra, att hans rätt att ingå äktenskapet prövas enligt lagen i den stat där han är medborgare. Skall rätten att ingå äktenskapet prövas enligt lagen i den stat där trolovad är medborgare, kan lysningsmyndigheten kräva, att det genom bevis från myndighet tillhörande det landet styrkes att hinder ej möter att han ingår äktenskapet.

Om lysningen gäller i övrigt lagen i den stat lysningsmyndigheten tillhör.

Med lysning avses i denne konvention jämväl särskild hindersprövning som i fördragsslutande stat äger rum utan offentliggörande.

Artikel 2.

Har lysning fullbordats hos myndighet tillhörande fördragsslutande stat, må, så länge lysningen äger giltighet, vigsel förrättas av myndighet tillhörande annan fördragsslutande stat utan ny lysning eller hindersprövning.

Vad i första stycket sägs skall äga till-

Norge.

Utkast til overenskomst om endring i artiklene 1, 2 og 10 i overenskomsten av 6. februar 1931 mellom Norge, Danmark, Finland, Island og Sverige inneholdende internasjonal-privatrettslige bestemmelser om ekteskap, adopsjon og vergemål.

Regjeringene i Norge, Danmark, Finland, Island og Sverige har avtalt at artiklene 1, 2 og 10 i overenskomsten av 6. februar 1931 inneholdende internasjonal-privatrettslige bestemmelser om ekteskap, adopsjon og vergemål skal lyde:

Artikkel 1.

Søker statsborger i en av de kontraherende stater lysing til ekteskap hos myndighet som tilhører en av de øvrige stater, blir hans rett til å inngå ekteskap å prøve etter loven i sistnevnte stat, såfremt en av brudefolkene er bosatt der, og ellers etter loven i den stat hvor han har statsborgerrett. Han kan likevel alltid kreve at hans rett til å inngå ekteskapet blir prøvet etter loven i den stat hvor han har statsborgerrett. Skal retten til å inngå ekteskapet prøves etter statsborgerlandets lov, kan lysingsmyndigheten kreve at det ved ekteskapsattest utstedt av statsborgerlandets myndigheter blir godtgjort at det ikke er noe til hinder for at han inngår ekteskapet.

Om lysingen gjelder for øvrigt loven i den stat lysingsmyndigheten tilhører.

Likestilt med lysing er i denne konvensjon særskilt prøving av ekteskapsvilkårene, som i en kontraherende stat finner sted uten kunngjøring.

Artikkel 2.

Har lysing funnet sted hos en kontraherende stats myndighet, kan, så lenge lysingen er gyldig, vigsel foretas av en annen kontraherende stats myndighet uten ny lysing eller prøving av ekteskapsvilkårene.

Det som er sagt i første ledd gjelder ikke bare i tilfelle hvor lysing er skjedd etter

Sverige.

Utkast till överenskommelse angående ändring av lydelsen av artiklarna 1, 2 och 10 i den mellan Sverige, Danmark, Finland, Island och Norge den 6 februari 1931 avslutade konventionen innehållande internationellt privaträttsliga bestämmelser om äktenskap, adoption och förmynderskap.

Regeringarna i Sverige, Danmark, Finland, Island och Norge hava överenskommit, att artiklarna 1, 2 och 10 i den mellan Sverige, Danmark, Finland, Island och Norge den 6 februari 1931 avslutade konventionen innehållande internationellt privaträttsliga bestämmelser om äktenskap, adoption och förmynderskap skola erhålla ändrad lydelse på sätt i det följande angives.

Artikel 1.

Söker medborgare i en av de fördragsslutande staterna lysning till äktenskap hos myndighet tillhörande någon av de övriga staterna, prövas hans rätt att ingå äktenskapet enligt lagen i sistnämnda stat, om någon av de trolovade är bosatt där, och i annat fall enligt lagen i den stat där han är medborgare. Han äger dock städse påfordra,, att hans rätt att ingå äktenskapet prövas enligt lagen i den stat där han är medborgare. Skall rätten att ingå äktenskapet prövas enligt lagen i den stat där trolovad är medborgare, kan lysningsmyndigheten kräva, att det genom bevis från myndighet tillhörande det landet styrkes att hinder ej möter att han ingår äktenskapet.

Om lysningen gäller i övrigt lagen i den stat lysningsmyndigheten tillhör.

Med lysning avses i denna konvention jämväl särskild hindersprövning som i fördragsslutande stat äger rum utan offentliggörande.

Artikel 2.

Har lysning fullbordats hos myndighet tillhörande fördragsslutande stat, må, så länge lysningen äger giltighet, vigsel förrättas av myndighet tillhörande annan fördragsslutande stat utan ny lysning eller hindersprövning.

Vad i första stycket sägs skall äga til-

Danmark.

tilfælde, hvor lysning er sket efter artikel 1, men også når lysning i andre tilfælde har fundet sted hos en kontraherende stats myndighed, uanset om brudefolkene har statsborgerret i en kontraherende stat.

Fritagelse for lysning, som gives af en kontraherende stats myndighed, skal også gælde i de øvrige kontraherende stater.

Når vielse i de i stk. 3 nævnte tilfælde eller i andre tilfælde på grund af særlige omstændigheder foretages uden lysning, finder reglerne i artikel 1, stk. 1, tilsvarende anvendelse ved prøvelse af ægteskabsbetingelserne foretaget af vielsesmyndigheden.

Om vielsen gælder i øvrigt loven i den stat, vielsesmyndigheden tilhører.

Artikel 10.

Med hensyn til sager om omstødelse af ægteskab mellem personer, som er og ved ægteskabets indgåelse var statsborgere i de kontraherende stater, finder bestemmelserne i artiklerne 7-9 tilsvarende anvendelse. Spørgsmålet om, hvorvidt betingelserne for omstødelse er til stede, skal dog, hvis sagen rejses af en af ægtefællerne, bedømmes efter den lov, som blev anvendt ved bedømmelsen af sagsøgerens ret til at indgå ægteskabet. Bliver sagen rejst mod begge ægtefæller, kan omstødelse ikke finde sted, medmindre den omstødelsesgrund, som påberåbes, giver grundlag for omstødelse efter loven i hver af de stater, hvis lovgivning blev anvendt ved bedømmelsen af ægtefællernes ret til at indgå ægteskab.

Denne overenskomst skal ratificeres, og ratifikationsdokumenterne skal deponeres i det svenske udenrigsministerium.

Overenskomsterne træder i kraft den 1. januar eller den 1. juli, som følger efter deponeringen af ratifikationsdokumenterne. Den udgør en integrerende del af konventionen af 6. februar 1931 indeholdende internationalprivatretlige bestemmelser om ægteskab, adoption og værgemål og kan derfor ikke opsiges særskilt.

Finland.

lämpning ej blott när lysning skett i fall som avses i artikel 1 utan även när lysning i andra fall ägt rum hos myndighet tillhörande fördragsslutande stat, oavsett om de trolovade äro medborgare i sådan stat.

Befrielse från lysning, som beviljats av myndighet i fördragsslutande stat, skall gälla jämväl i annan sådan stat.

När vigsel i fall som avses i tredje stycket eller eljest på grund av särskilda omständigheter förrättas utan lysning, äger artikel 1 första stycket motsvarande tillämpning vid hindersprövning av vigselrnyndigheten.

Om vigsel gäller i övrigt lagen i den stat vigselmyndigheten tillhör.

Artikel 10.

Beträffande återgång av äktenskap mellan dem, som äro och vid äktenskapets ingående voro medborgare i fördragsslutande stat, skall vad i artiklarna 7-9 är stagat äga motsvarande tillämpning. Frågan huruvida orsak till återgång är för handen bedömes dock, när talan föres av endera maken, enligt den lag som tillämpades vil prövningen av kärandens rätt att ingå äktenskapet. Föres talan om återgång mot båda makarna, må ej dömas till återgång, med mindre det återgångsskäl som åberopas utgör orsak till återgång enligt envar lag som tillämpades vid prövningen av makarnas rätt att ingå äktenskapet.

Denna överenskommelse skall ratificeras, och ratifikationshandlingarna skola deponeras i svenska utenriksdepartementet.

Överenskommelsen träder i kraft den 1 januari eller den 1 juli, som infaller näst efter det ratifikationshandlingarna deponerats. Den utgör en integrerande del av konventionen den 6 februari 1931 innehållande internationellt privaträttsliga bestämmelser om äktenskap, adoption och förmynderskap och kan därför icke särskilt uppsägas.

Norge.

artikkel 1, men også når lysing ellers har funnet sted hos en kontraherende stats myndighet, og uansett om brudefolkene har statsborgerrett i en kontraherende stat.

Fritak for lysing, som er gitt av en kontraherende stats myndighet, skal også gjelde i annen kontraherende stat.

Når vigsel som nevnt i tredje ledd eller ellers på grunn av særlige omstendigheter finner sted uten lysing, får artikkel 1 første ledd tilsvarende anvendelse ved vigselmyndighetens prøving av ekteskapsvilkårene.

Om vigselen gj elder for øvrigt loven i den stat vigselmyndigheten tilhører.

Sverige.

lämpning ej blott när lysning skett i fall som. avses i artikel 1 utan även när lysning i andra fall ägt rum hos myndighet tillhörande fördragsslutande stat, oavsett om de trolovade äro medborgare i sådan stat.

Befrielse från lysning, som beviljats av myndighet i fördragsslutande stat, skall gälla jämväl i annan sådan stat.

När vigsel i fall som avses i tredje stycket eller eljest på grund av särskilda omständigheter förrättas utan lysning, äger artikel 1 första stycket motsvarande tillämpning vid hindersprövning av vigselsmyndigheten.

Om vigsel gäller i övrigt lagen i den stat vigselmyndigheten tillhör.

Artikkel 10.

Med hensyn til saker om omstøtelse av ekteskap mellom personer som er og ved giftermålet var statsborgere i de kontraherende stater, får bestemmelsene i artiklene 7-9 tilsvarende anvendelse. Spørgsmålet om vilkårene for omstøtelse er til stede, skal likevel, når saken blir reist av en av ektefellene, bedømmes etter den lov som ble lagt til grunn ved prøvingen av saksøkerens rett til å inngå ekteskapet. Blir saken reist mot begge ektefeller, kan omstøtelse ikke finne sted, med mindre den omstøtelsesgrunn som påberopes, gir grunnlag for omstøtelse etter loven i hver av de stater, hvis lovgivning ble lagt til grunn ved prøvingen av ektefellenes rett til å inngå ekteskapet.

Artikel 10.

Beträffande återgång av äktenskap mellan dem, som äro och vid äktenskapets ingående voro medborgare i fördragsslutande stat, skall vad i artiklarna 7-9 är stadgat äga motsvarande tillämpning. Frågan huruvida orsak till återgång är för handen bedömes dock, när talan föres av endera maken, enligt den lag som tillämpades vid prövningen av kärandens rätt att ingå äktenskapet. Föres talan om återgång mot båda makarna, må ej dömas till återgång, med mindre det återgångsskäl som åberopas utgör orsak till återgång enligt envar lag som tillämpades vid prövningen av makarnas rätt att ingå äktenskapet.

Denne overenskomst skal ratificeres, og ratifikasjonsdokumentene skal deponeres i det svenske utenriksdepartement.

Overenskomsten trer i kraft den 1. januar eller den 1. juli etter at ratifikasjonsdokumentene ble deponert. Den utgjør en integrerende del av konvensjonen av 6. februar 1931 inneholdende internasjonal-privatrettslige bestemmelser om ekteskap, adopsjon og vergemål og kan derfor ikke særskilt sies opp.

Denna överenskommelse skall ratificeras, och ratifikationshandlingarna skola deponeras i svenska utrikesdepartementet.

Överenskommelsen träder i kraft den 1 januari eller den 1 juli, som infaller näst efter det ratifikationshandlingarna deponerats. Den utgör en integrerande del av konventionen den 6 februari 1931 innehållande internationellt privaträttsliga bestämmelser om äktenskap, adoption och förmynderskap och kan därför icke särskilt uppsägas.

X.

Bemærkninger til udkastet til lov om ægteskabs indgåelse og opløsning.

Kapitel I.

Om forlovelse.

Til §§ 1-5.

Bestemmelserne, der svarer til ægteskabslov I §§ 1-5, omhandler *retsvirkningerne af en hævet forlovelse.* Der skal i de i §§ 1 og 2 nævnte tilfælde ydes erstatning, hvis en forlovelse hæves. Regler af lignende indhold findes i de finske, islandske og svenske ægteskabslove, medens Norge ikke har bestemmelser af denne art.

Udvalget har gennemgået de gældende regler og drøftet, om der var anledning til at revidere dem. Man har imidlertid ikke fundet grundlag for større ændringer i bestemmelserne, der synes at virke tilfredsstillende. Der har heller ikke i de øvrige nordiske lande været interesse for ændring af tilsvarende bestemmelser. Dog har man fra svensk side stillet forslag om en begrænsning af den til § 1 svarende erstatningsbestemmelse. Bortset fra en redaktionel ændring af *§ S, stk. 1,* stiller udvalget alene forslag om at sætte aldersgrænsen i *§ 3, stk. 2,* ned fra 21 til 18 år. Efter den nugældende bestemmelse kan der ikke pålægges en mand, der hæver en forlovelse efter at have besvangret sin forlovede, erstatning efter § 2, medmindre han var fyldt 21 år, på det tidspunkt han besvangrede sin forlovede. Udvalget finder denne grænse for højt sat og foreslår alderen sat til *18 år,* hvorved der bliver overensstemmelse med svensk ret. Det islandske udvalg vil overveje en tilsvarende ændring. Bestemmelsen i § 3, stk. 1, om, at erstatning efter § 1 ikke kan pålægges en umyndig, hvis han ikke havde forældrenes eller værgens samtykke til forlovelsen, opretholdes derimod uændret.

Kapitel II.

Om ægteskabshindringer.

Udvalget har i kapitlet om ægteskabshindringerne stillet en del ændringsforslag dels med henblik på en revision og modernisering af en række bestemmelser, der efter udvalgets opfattelse må anses for forældede, dels for at opnå en tilnærmelse til de øvrige nordiske landes regler. Med det her foreliggende udkast og forslagene fra de øvrige nordiske ægteskabsudvalg er der tilvejebragt så stor ensartethed mellem de nordiske landes regler om ægteskabshindringer, at der er opnået fuld enighed mellem alle udvalg og den finske observatør om et forslag, hvorefter vielse i ét af de nordiske lande fremtidig skal kunne finde sted på grundlag af prøvelse af ægteskabsbetingelserne foretaget i hvilket som helst af de øvrige nordiske lande. Forslag herom indeholdes i det af udvalget udarbejdede udkast til ændring af den nordiske „ægteskabskonvention“,[1]) som er gengivet pag. 23. Der vil ved gennemførelsen af konventionen kunne opnås en meget væsentlig forenkling af de hidtil gældende regler, jfr. nærmere bemærkningerne til konventionsudkastet pag. 136 ff.

De vigtigste forslag.

De vigtigste af udvalgets forslag til ændring af ægteskabshindringerne er forslagene om nedsættelse af aldersgrænsen for mænds indgåelse af ægteskab fra 21 til 20 år, om indskrænkning af de medicinske ægteskabshindringer (§ 10) og om udvidelse af adgangen til dispensation fra forbudet mod ægteskab mellem visse besvogrede (§ 13), samt om ophævelse af bestemmelsen om ventetid

Konventionen af 6. februar 1931 som ændret ved konventionen af 26. marts 1953 indeholdende internationalprivatretlige bestemmelser om ægteskab, adoption og værgemål.

for kvinder, der tidligere har været gift, jfr. bemærkningerne til § 15. Endvidere stilles der forslag om afskaffelse af det i den gældende ægteskabslov I § 17 indeholdte krav om afholdelse af skifte inden nyt ægteskab, dog med en modifikation for så vidt angår de tilfælde, hvor den, der ønsker at indgå ægteskab, hensidder i uskiftet bo, jfr. nærmere pag. 39-40.

Der henvises i øvrigt til bemærkningerne til de enkelte paragraffer.

Til § 6.

Bestemmelsen, der svarer til *ægteskabslov I § 6,* omhandler minimumsalderen for indgåelse af ægteskab. *Udvalget stiller forslag om, at den gældende ægteskab salder for 'mænd nedsættes fra 21 til 20 år.* Derimod foreslås aldersgrænsen på 18 år for kvinder opretholdt uændret. Desuden foreslås den gældende bestemmelse om, at aldersdispensation skal gives ved kgl. bevilling, ophævet, så dispensation i stedet gives ved en tilladelse fra overøvrigheden.

1. Gældende regler.

De gældende aldersgrænser i de øvrige nordiske lande er i Island og Sverige de samme som i Danmark, medens Norge har en aldersgrænse på 20 år for mænd og 18 år for kvinder. De finske aldersgrænser er på henholdsvis 18 år og 17 år. I alle lande er der adgang til dispensation fra aldersgrænserne.

Til sammenligning anføres ægteskabsalderen i en række andre lande:

	Mænd:	Kvinder:
Vesttyskland	21	16
Holland	18	16
Belgien	18	15
Frankrig	18	15
United Kingdom (÷ Nordirland)	16	16
Nordirland	14	12

Før ægteskabslovens ikrafttræden gjaldt bestemmelserne i Danske Lov 3-16-5, jfr. forordningen af 30. april 1824, § 3, nr. 1, hvorefter aldersgrænsen var 20 år for mænd og 16 år for kvinder med adgang til dispensation uden grænse nedad.

Familieretskommissionen fandt disse aldersgrænser for lave og foreslog grænserne forhøjet fra 18 til 21 år, jfr. nærmere betænkningen af 1913, side 46-51. Af bemærkningerne fremgår, at kommissionen rådførte sig med retslægerådet, idet man bad rådet udtale sig om, „hvorvidt lægevidenskaben har gjort erfaringer, der giver grund til at antage, at kønsforbindelser mellem personer, af hvilke den ene eller begge er under en vis alder, kan have uheldige følger for de pågældende selv eller deres afkom, idet i bekræftende fald de iagttagne eller befrygtede farer nærmere ønskes angivne."

Retslægerådets svar gik ud på, at man fandt det tilrådeligt at forhøje grænserne til 21 år for mænd og 17 år for kvinder.

Rådet henviste for mændenes vedkommende bl. a. til, at 21 års alderen er den alder, hvor „legemets fulde udvikling må siges at være nået".

For kvindernes vedkommende begrundedes forslaget bl. a. med den antagelse, at det gennemsnitlige tidspunkt for menstruationens indtræden lå ved en alder af 16 år 10 mdr.,[1]) ligesom faren ved tidlige fødsler blev påpeget.

Kommissionen fulgte retslægerådet for mænds vedkommende, idet man også ud fra en retlig og social betragtning fandt 21 års alderen for den heldigste grænse. Samme grænse blev i øvrigt af familieretskommissionen sat for myndighedsalderens indtræden.

For kvindernes vedkommende foreslog man grænsen sat op til 18 år bl. a. under indflydelse af en indstilling herom fra Dansk Kvindesamfund. Kommissionen fandt, at en kvinde, hvis hun indgik ægteskab allerede forud for det 18. år, som regel ikke vil have nået at tilendebringe den elementæreste åndelige udvikling.

[1]) I en henvendelse til justitsministeriet har skoleoverlæge Kn. Bojlén, København, oplyst, at de menstruationsundersøgelser, der er regnet med i den gældende ægteskabslov, stammer fra 1850, resp. 1865, og han har gjort opmærksom på afhandlingen: „The Age Incidence of the Menarche in Copenhagen". Ifølge denne afhandling er der i 1949-50 foretaget en undersøgelse, som viste, at gennemsnitstidspunktet for første menstruations indtræden blandt skolepiger i København lå på en alder af *13¾ år.* Afhandlingen er trykt i Acta Obst. et Gyn. Scandinav. Vol. 33, pag. 405 (1954).

2. Udvalgets overvejelser.

Udvalget har søgt at vurdere, om de nugældende aldersgrænser kan betragtes som naturlige og rimelige grænser svarende til nutidens forhold. Af interesse ved bedømmelsen af aldersgrænserne er bl. a. antallet af ægteskaber blandt de yngre aldersklasser især de aldersklasser, hvor *dispensation* er nødvendig. Statistikken viser, at antallet af dispensationer er overordentligt stort.

a. *Aldersfordelingen blandt yngre brudefolk.*

Nedenstående tabel, der er udarbejdet på grundlag af Det statistiske Departements opgørelser, viser aldersfordelingen blandt yngre brudefolk i året *1962:*

Alder:	Antal: Mænd:	Kvinder:
15 år		16
16 -		288
17 -		1.092
18 -	381	3.487
19 -	1.078	4.362
20 -	1.649	4.741
21 -	3.659	4.615
22 -	4.159	3.974
23 -	4.174	3.059
24 -	3.774	2.312
25 -	3.180	1.664
Under 26 år således i alt.	22.054	29.610
Til sammenligning kan nævnes, at de samlede tal for brudefolk på 26 år og derover var	15.459	7.903
I alt...	37.513	37.513

Af brudefolk måtte således i alt 1.396 kvinder have dispensation, medens antallet af dispensationer for mænd samme år androg i alt 3.108, hvoraf 1.649 tildeltes 20-årige mænd. En nærmere belysning af de sidste 40 års udvikling i disse tal findes anført i bilag 1, som tillige indeholder beregnede procentvise aldersfordelinger af de viede personer. En sammenligning af tallene for 1921 med tallene for 1925 afslører en tydelig nedgang navnlig i antallet af viede mænd under 21 år og også i antallet af viede kvinder under 18 år, en nedgang som utvivlsomt hænger sammen med, at den nugældende ægteskabslov ved sin ikrafttræden den 1. januar 1923 skærpede bestemmelserne vedrørende alderskravene for indgåelse af ægteskab uden dispensation.

I årene efter 1925 er tendensen imidlertid ændret til en meget kraftig opgang, og det ses, at antallet af dispensationer i 1962 var seks-syv gange større end i 1925. En betragtning af de relative tal viser, at den forholdsvise andel af de under 21-årige blandt de viede mænd steg fra 1,7 procent i 1925 til 8,3 procent i 1962, medens tallene for kvinder under 18 år steg fra 0,9 procent i 1925 til 3,8 procent i 1962.

b. *Dispensationspraksis.*

Dispensationerne meddeles i form af kongelig bevilling, der udleveres af overøvrigheden (amterne og Københavns overpræsidium) til mænd, såfremt de er fyldt *19 år,* og til kvinder, såfremt de er fyldt *16 år.*

I disse tilfælde gives bevillingerne ret kurant efter bestemmelser fastsat i justitsministeriets cirkulære nr. 17 af 1. februar 1958 §§ 1-3.

For mænd under 19 år og kvinder under 16 år kan kun justitsministeriet give dispensation. Efter fast praksis gives der ikke dispensation til mænd, før de er fyldt *18 år og 4 måneder.* For kvinder er der ingen fast grænse nedad. Den laveste alder, hvor dispensation er blevet givet, er *15 år og 1 måned.*

Langt den hyppigste årsag til dispensation er brudens graviditet, men også parternes mulighed for at få en lejlighed, hvis de kan præstere vielsesattest, er ofte baggrunden for en dispensationsansøgning.

c. *Holdbarheden af ægteskaber, der er indgået efter dispensation fra aldersgrænserne.*

Af interesse for spørgsmålet om nedsættelse af ægteskabsalderen er også spørgsmålet om *holdbarheden af dispensationsægteskaber, d. v. s. ægteskaber, hvor begge parter eller en af parterne har måttet have aldersdispensation for at kunne indgå ægteskab.*

1) *Københavnske undersøgelser.*

Nogen omfattende dansk undersøgelse over holdbarhedsproblemet er ikke foreta-

get. *Københavns overpræsidium* har dog foranstaltet en statistisk undersøgelse over holdbarheden af samtlige de i 1948 i hovedstaden indgåede ægteskaber, og der er givet følgende oplysninger om resultatet af undersøgelsen:

Antallet af ægteskaber i København androg i *1948 8.875,* og ægteskaberne blev fulgt over en periode af ca. 6½ år.

Efter ca. 6½ års forløb var *1.535* skilt, separeret eller havde været flyttet fra hinanden i over 1 år.

Dette giver en *opløsning sprocent på 18,4.*

Antallet af dispensationsægteskaber i København i 1948 androg *381.*

Heraf opløstes *100* i løbet af ca. 6½ år.

Dette giver en *opløsning sprocent på 27,2.*

2) *Svenske undersøgelser.*

Sverige har som anført samme ægteskabsalder som Danmark, og svensk dispensationspraksis ligger nær op ad den danske. Den svenske institution „Almänna Barnhuset" har foretaget en undersøgelse over dispensationsægteskaber og skilsmisser. Denne undersøgelse har også interesse for de danske overvejelser om en ændring af aldersgrænserne.

En redegørelse for resultaterne af undersøgelsen indeholdes i „Sociala Meddelanden" fra august 1960, januar 1959 og nr. 2 fra 1954.

Undersøgelsen blev foretaget i 3 etaper:

I *første etape* undersøgte man skilsmissefrekvensen inden for perioden 1945-50, for så vidt angik de i 1945 indgåede dispensationsægteskaber.

I *anden etape* undersøgte man på ny skilsmissefrekvensen for de i 1945 indgåede dispensationsægteskaber, idet man forlængede undersøgelsesperioden til og med året 1955.

Samtidig undersøgte man de i 1950 indgåede dispensationsægteskabers skæbne for tiden indtil udgangen af *1955.*

Til sammenligning har man opstillet skilsmissefrekvensen for ægteskaber, hvor ingen af parterne skulle have aldersdispensation, men hvor én eller begge var under 30 år.

Undersøgelsen viser følgende tal:

	i løbet af 5 år	i løbet af 10 år
Skilsmissefrekvensen for dispensationsægteskaber fra 1945	10,5	16,4
Dispensationsægteskaber fra 1950	9,5	
Skilsmissefrekvensen for ægteskaber indgået i 1945, hvor manden eller kvinden eller begge er 21-29 år	**3,6**	7.9
Tilsvarende tal for de i 1950 indgåede ægteskaber	**4,0**	

I *3. etape* i 1957 foranstaltede man interviews med parterne i nogle i 1945 eller 1950 indgåede dispensationsægteskaber for at få skilsmissefrekvensen i dispensationsægteskaberne nærmere belyst. Undersøgelsen fik dog stærkt begrænset omfang, så resultatet bør bedømmes med forbehold.

Man beskæftigede sig med 91 ægteskaber: 43 hvor ægtefællerne boede sammen, og 48 hvor de var fraskilte.

Resultatet af denne undersøgelse over de opløste ægteskaber kan lettest anskueliggøres ved gengivelse af en del af rapportens „summary":

The statement of the factors having caused the divorce shows ,,that in about half of the cases it was reported that husband and wife did not get on together. In about the same number of cases there had been unfaithfulness. Eight couples were, as a matter of fact, married only in order to legalize the child. Another very common reason, even though it has not been put into figures, is that both parties considered themselves to have been too immature at the time of the marriage and lacking any feeling of family responsibility. The controversies seem to have started almost immediately after the marriage, for already half a year after the wedding things worked rather badly in about every two marriages of the subsequently dissolved ones. In spite of these circumstances the divorce did not generally become definite until four or five years after the marriage. Not less than 60% are or have been remarried".

3. *Udvalgets konklusion.*

Efter udvalgets opfattelse synes antallet af dispensationer i sig selv at vise, at de gældende aldersgrænser ikke er ganske tidssvarende. Samme tendens til stigning i antallet af dispensationer findes også i Sverige, hvor man siden 1925 har haft en tidobling af dispensationsantallet.

Nogen væsentlig forøgelse af antallet af unge ægteskaber bliver der næppe tale om, selv om ægteskabsalderen nedsættes. Antallet af ægteskaber her i landet, hvor brudefolkene lige har passeret aldersgrænserne, synes ikke at tyde på nogen „ophobning" af udskudte vielser.

Under diskussionen om det forsvarlige i en nedsættelse af aldersgrænserne må det også erindres, at det ikke er tanken at ændre den gældende regel om, at *forældrenes samtykke* til indgåelse af ægteskab kræves for alle under 21 år.

Imod en nedsættelse af grænserne kunne måske tale de refererede tal fra overpræsidiet og den svenske undersøgelse over dispensationsægteskabers „holdbarhed".

Ved vurderingen af dette materiale må det imidlertid tages i betragtning, at langt det største antal af ansøgninger om dispensation fra ægteskabsalderen er begrundet med kvindens graviditet, og en del af disse ægteskaber ville muligvis ikke være blevet indgået, hvis kvinden ikke var blevet gravid. En eventuel forøgelse af antallet af ægteskaber mellem yngre brudefolk, der måtte blive en følge af nedsættelsen af ægteskabsalderen, ville vel i første række omfatte tilfælde, hvor der *ikke* forelå graviditet. De omtalte undersøgelser kan ikke vise, om de sidstnævnte ægteskaber ville være mindre „holdbare" end ægteskaber, hvor kvinden er 18 år eller herover eller manden 21 år eller herover.

Lægevidenskabelige betragtninger kan heller ikke begrunde en opretholdelse af de nugældende grænser. Den ændring af aldersgrænserne, der i Danmark fandt sted i 1922, byggede som omtalt i det væsentlige på erklæringer fra lægevidenskaben. Udvalget har derfor indhentet en udtalelse fra *retslægerådet* over spørgsmålet om aldersgrænserne. I en skrivelse af 12. april 1961 bemærker rådet, at *„der efter retslægerådets opfattelse ikke kan fremføres lægeligt begrundede indvendinger imod at bringe ægteskabslovens aldersbetingelser i overensstemmelse med den gældende dispensationspraksis."*

På baggrund af det anførte og under hensyntagen til de forbedrede økonomiske forhold, der i hvert fald gennem lang tid har bevirket større indtægter også for de yngre aldersklasser, har udvalget ment, at der ikke vil være betænkelighed ved at sænke aldersgrænsen for mænd fra 21 til 20 år. Udvalget har ligeledes overvejet at sænke aldersgrænsen for kvinder fra 18 til 17 år, men har afstået fra at stille forslag herom, dels fordi tallene ikke synes at vise, at der er så stor trang til nedsættelse af denne aldersgrænse, dels fordi der ikke har kunnet opnås almindelig tilslutning i de øvrige nordiske lande til en sådan grænse.

Den svenske familieretskomité og det islandske udvalg har stillet sig på samme standpunkt som det danske. Den svenske komité har dog udtrykt betænkelighed ved nedsættelse af aldersgrænsen. De norske aldersgrænser er som tidligere anført allerede i dag på henholdsvis 20 og 18 år for mænd og kvinder. Det finske udvalg har ikke ment at kunne stille forslag om en forhøjelse af de gældende grænser.

***Til** § 7.*

Paragraffen, der stiller krav om, at brudefolk, der er under 21 år, skal have forældrenes samtykke til ægteskabets indgåelse, er uændret fra den gældende bestemmelse i ægteskabslov I § 7. Dog er bestemmelsen om, at kurator kan give samtykke til ægteskabs indgåelse slettet, da reglen nu er uden indhold, jfr. herved § 68 i lov nr. 277 af 30. juni 1922 om umyndighed og værgemål.

De øvrige nordiske lande har samme bestemmelse.

Til § 8.

Bestemmelsen svarer til den gældende lovs § 8. Den umyndiggjorte skal have værgens samtykke til indgåelse af ægteskab.

***Til** § 9.*

Bestemmelsen er identisk med den gældende lovs § 9. Den mindreårige og den

umyndiggjorte skal have henholdsvis forældrenes og værgens samtykke til indgåe]se af ægteskab. Overøvrigheden kan dog efter ansøgning give tilladelse til ægteskab, såfremt nægtelsen af samtykke ikke skønnes rimeligt begrundet.

Til §§ 10-11.

§§ 10 og 11 omhandler de *medicinske ægteskabshindringer,* og de afløser §§ 10-11 i ægteskabslov I.

§ 10 omhandler sindssygdom og andre sjælelige forstyrrelser, medens § 11 vedrører kønssygdomme. § 11 vil blive kommenteret under afsnit c, medens § 10 vil blive nærmere omtalt i de følgende afsnit a og b.

a. *Sindssygdomme m. v.*

§ 10 lyder efter den gældende formulering således:

„Den, som er sindssyg, åndssvag, psykopat i højere grad eller kronisk alkoholist, må ikke indgå ægteskab uden dertil af justitsministeriet meddelt tilladelse. Det samme gælder epileptikere med jævnlige anfald eller med udtalte psykiske forandringer.

Sådan tilladelse kan kun meddeles, såfremt justitsministeriet efter indhentet erklæring fra retslægerådet skønner, at det under hensyn til lidelsens art, den ringe fare for overførelse på afkommet samt parternes evne til at bedømme ægteskabets betydning må anses for forsvarligt, at ægteskabet indgås.

Tilladelsen kan betinges af, at den pågældende lader sig underkaste sterilisation (ufrugtbargørelse) i overensstemmelse med lovgivningens bestemmelser herom, jfr. lov nr. 176 af 11. maj 1935 om adgang til sterilisation og kastration og § 5 i lov nr. 171 af 16. maj 1934 om foranstaltninger vedrørende åndssvage".

Denne bestemmelse, der fik sin nuværende affattelse ved lov nr. 141 af 13. april 1938, blev taget op til revision i 1956 af et af justitsministeriet den 28. maj 1956 nedsat udvalg, der fik følgende sammensætning:

Overlæge, dr. med. *Poul Dickmeiss,*
kontorchef i justitsministeriet *Poul Gaarden,* formand,
politimester *N. Schaumburg* og
overlæge *P. A. Schwalbe-Hansen.*

Udvalget samarbejdede med tilsvarende udvalg i Finland, Norge og Sverige.

7. juni 1960 afgav det danske udvalg betænkning (betænkning nr. 263 fra 1960)[1]), medens det norske udvalg afgav betænkning i 1959, det svenske i 1960 og det finske i 1961.

Den danske betænkning blev af justitsministeriet overgivet til ægteskabsudvalget, der har haft betænkningen til drøftelse i forbindelse med det øvrige udvalgsarbejde. Den *svenske* familieretskomité har ligeledes haft betænkningen fra det særlige udvalg til behandling, hvorimod det *norske* udvalg i sit forslag bemærker, at man ikke har drøftet den norske betænkning om disse spørgsmål.

Det *finske* forslag er med enkelte mindre væsentlige ændringer optaget i et af den finske observatør udarbejdet præliminært forslag til ændring af den finske ægteskabslov af 13. juni 1929.

Det særlige danske udvalgs forslag er sålydende:

„§ 10.

Den, som er sindssyg eller åndssvag, eller som lider af alvorlige sjælelige forstyrrelser af anden art, må ikke indgå ægteskab uden justitsministeriets tilladelse.

Stk. 2. Tilladelsen kan betinges af, at den pågældende underkaster sig sterilisation i overensstemmelse med de herom gældende regler".

Forslagene fra Finlands, Norges og Sveriges udvalg var følgende:

Betænkningens afsnit V: principielle overvejelser og afsnit VI: udvalgets forslag og bemærkninger hertil er optaget som bilag 2 til denne betasnkning.

Finland.

„11 §.

Den, som är sinnessjuk eller allvarligt efterbliven i sin psykiska utveckling eller behäftad med annan allvarlig rubbning av själsverksamheten, må ej träda i äktenskap, därest icke justitieministeriet, efter att have inhämtat utlåtande av medicinalstyrelsen, beviljar tillstånd därtill.

Stk. 2. Tillstånd jämlikt 1 mom. må göras beroende av att den vederbörande steriliseras enligt vad därom är särskilt stadgat".

Norge.

„§ 5.

Den, som er sinnssyk, som i høyere grad er hemmet i sjelelig utvikling eller sjelelig svekket eller som er forfait til misbruk av rus- eller bedøvelsesmidler, må ikke inngå ekteskap uten samtykke av Kongen.

Stk. 2. Samtykket kan gjøres avhengig av at vedkommende lar seg underkaste en operasjon eller annen behandling som tiisikter å oppheve forplantningsevnen.

Sverige.

„5 §.

Den, som är sinnessjuk eller allvarligt psykiskt efterbliven eller behäftad med annan allvarlig rubbning av själsverksamheten, må ej ingå äktenskap, med mindre medicinalstyrelsen finner skäligt tillåta äktenskapet.

Tilstånd jämlikt första stycket må göras beroende av att den trolovade steriliseras enligt vad särskilt är stadgat".

Alle forslag opretholdt således sindssygdom og åndssvaghed som ægteskabshindring. Om det danske udvalgs motivering herfor henvises til de pag. 146 ff. gengivne bemærkninger.

Det danske udvalg foreslog endvidere, at epilepsi, psykopati og kronisk alkoholisme burde udgå af lovteksten, jfr. bilag 2, pag. 149. Som et sammenfattende udtryk for visse epilepsiledsagende og psykopatiske karakterforandringer foreslog udvalget indført begrebet „alvorlige sjælelige forstyrrelser af anden art". Det var udvalgets opfattelse, at denne betegnelse er et dækkende udtryk for de nævnte karakterforandringer, og at udtrykket lå nær op ad den foreslåede finske og svenske lovtekst: „behäftad med annan allvarlig rubbning av själsverksamheten". Det norske forslag har på linje hermed anvendt betegnelsen „Den, som er sinnssyk, som i høyere grad er hemmet i sjelelig utvikling eller sjelelig svekket". I modsætning til de tre øvrige forslag omfatter det norske forslag endvidere personer, som er forfalden til „misbruk av rus- eller bedøvelsesmidler".

I alle forslagene er der åbnet mulighed for, at tilladelsen til ægteskab kan gøres afhængig af, at den pågældende underkaster sig sterilisation.

Ægteskabsudvalget har drøftet forslaget fra udvalget vedrørende § 10. Man har i det væsentlige kunnet slutte sig til de af det særlige udvalg fremførte synspunkter, og man kan således om baggrunden for ændringsforslaget til § 10 og motiveringen for de foreslåede ændringer i det hele henvise til betænkningen fra det særlige udvalg. Der har dog i ægteskabsudvalget været nogen betænkelighed ved at akceptere den — som det er blevet anført — noget vage afgrænsning af sindslidelsesbegrebet i forslagets § 10. Når ægteskabsudvalget alligevel har kunnet akceptere forslaget, har dette sammenhæng med de foreslåede ændringer til omstødelsesreglerne. Efter ægteskabslov I § 42 har det offentlige ret, men ikke pligt til at anlægge omstødelsessag, når et ægteskab er indgået i strid med den gældende lovs § 10. Denne adgang til omstødelse benyttes imidlertid meget sjældent, selv om indgåelse af ægteskab i strid med § 10 forekommer ret hyppigt. Sker omstødelse på det offentliges foranledning, er det i reglen, fordi en af parterne har ønsket ægteskabet ophævet. Efter reglen i ægteskabslov I § 43, smlg. også § 44, nr. 1) og nr. 4), er der endvidere en vis adgang for parterne selv til at få ægteskabet omstødt, hvis ægteskabet er indgået uden dispensation efter § 10.

Udvalget har imidlertid ment, at en offentlig omstødelsessag er for vidtgående en reaktion, og der stilles derfor i udkastet til ændring af omstødelsesreglerne forslag om, at det offentliges omstødelsesadgang i denne forbindelse helt ophæves, jfr. be-

mærkningerne pag. 50. På denne baggrund har hele ægteskabsudvalget fundet, at den foreslåede formulering af § 10 kunne passere.

b. *Særligt om epilepsi.*

Efter gældende dansk ret er epilepsi ikke i sig selv hindring for ægteskab. Efter § 11 i den oprindelige ægteskabslov I havde den, der led af epilepsi, pligt til at underrette den anden part, og begge skulle have vejledning af en læge. Ved lov nr. 141 af 13. april 1938 blev denne bestemmelse ophævet, men samtidig indsattes i § 10 en regel om, at epileptikere med jævnlige anfald eller med udtalte psykiske forandringer ikke måtte indgå ægteskab uden justitsministeriets samtykke.

Det forannævnte udvalg til revision af ægteskabslov I § 10 har om epilepsi bl. a. bemærket, jfr. bilag 2 pag. 148, at epilepsi i og for sig ikke kan anses for nogen selvstændig sygdom, men alene som et symptom på en eller anden lidelse i centralnervesystemet.

Ifølge udvalget skal nyere amerikanske og svenske undersøgelser endvidere have godtgjort, at faren for, at børn af epileptikere får epilepsi, ikke er væsentlig større end den fare, der består for børn af forældre, som ikke har sygdommen. Udvalget har særligt fremhævet, at arvelighedsrisikoen er uden forbindelse med anfaldshyppigheden, således at børn af en patient med hyppige anfald ikke løber større risiko for at få epilepsi end børn af patienter med ringe anfaldshyppighed.

De til grund liggende hjernesygdomme vil ifølge udvalget kun i sjældne tilfælde give sig udslag i sværere psykiske forandringer. Disse sværere psykiske forandringer vil imidlertid enten være omfattet af begrebet sindssygdom eller af den mere rummelige betegnelse „alvorlige sjælelige forstyrrelser af anden arf, som udvalget foreslår indføjet i loven. Udvalget gik herefter ind for, at epilepsi ikke skulle indgå blandt de medicinske ægteskabshindringer.

Ægteskabsudvalget har tiltrådt dette standpunkt, og man har heller ikke haft anledning til at foreslå oplysnings- og vejledningspligten genindført. Efter udvalgets opfattelse har en sådan bestemmelse ikke nogen større effekt, og der synes ikke at være tilstrækkelig grund til netop at fremhæve epilepsi frem for andre sygdomme som en sygdom, brudefolk skal give hinanden oplysning om. I hvert fald er det næppe hensigtsmæssigt at søge en sådan oplysningspligt gennemført ad lovgivningsvejen.

For så vidt angår de øvrige nordiske lande bemærkes, at epilepsi, der ikke hidrører fra overvejende ydre årsager (finsk ret), eller som hidrører fra overvejende indre årsager (svensk ret), udgør ægteskabshindring. Efter islandsk ret er epilepsi ægteskabshindring, medens den gældende norske lovgivning fastsætter oplysnings- og vejledningspligt som efter tidligere dansk ret.

Det *norske* og det *islandske* udvalg har ligesom det danske udvalg stillet forslag om at slette de gældende særlige bestemmelser om epilepsi.

Den *svenske* familieretskomité har derimod ændret forslaget fra komitéen vedrørende medicinske ægteskabshindringer, idet man i modsætning til denne komité stiller forslag om, at epilepsi skal bevares, dog ikke som en ægteskabshindring, men som en sygdom, hvortil der er knyttet oplysnings- og vejledningspligt, inden ægteskab må indgås, hvis en af parterne lider af sygdommen. Et medlem af komitéen har dog afgivet *dissens*, hvorefter denne pligt udgår.

Det præliminære *finske* forslag har ligeledes en bestemmelse om oplysnings- og vejledningspligt vedrørende epilepsi.

Fra finsk og svensk side er der i øvrigt kun stillet forslag om terminologiske ændringer i. de af de særlige udvalg stillede forslag, jfr. paralleltekst en bilag 5 pag. 180.

c. *Veneriske sygdomme.*

Veneriske sygdomme som ægteskabshindring omhandles i udkastets *§ 11*.

Bestemmelsen svarer med en redaktionel ændring til § 11 i den gældende lov. Det fastsættes, at den, som lider af *kønssygdom*, der endnu frembyder fare for smitte eller for overførelse på børnene, ikke må indgå ægteskab, uden at den anden part er gjort bekendt med sygdommen, og begge parter af en læge har fået mundtlig vejledning om farerne ved den.

Efter den gældende *norske* lovgivning er smittefarlig syfilis ægteskabshindring. Anden smittefarlig kønssygdom er ikke ægteskabshindring, men den syge part skal

underrette den anden, og begge skal have mundtlig vejledning af en læge.

Efter *svensk* og *finsk* ret udgør smittefarlig kønssygdom ægteskabshindring med dispensationsadgang. Efter *islandsk* ret er smittefarlig kønssygdom ægteskabshindring.

Det fremgår af motiverne til ægteskabslov I § 11, at familieretskommissionen drøftede spørgsmålet om, hvorvidt visse alvorlige sygdomme som spedalskhed, kræft, tuberkulose, døvstumhed og veneriske sygdomme skulle være ægteskabshindrende. Kommissionen afviste imidlertid tanken herom, da et sådant forbud „ikke kunne bæres af en både fra lægevidenskabelig side og af den almindelige sociale opfattelse anerkendt nødvendighed."

Kun med hensyn til kønssygdommene mente man at måtte indføre den gældende oplysnings- og vejledningspligt (§§ 11 og 21, nr. 5). Forslaget var en kompromisløsning, idet der af retslægerådet var stillet forslag om en obligatorisk bestemmelse om, at alle brudefolk skulle lade sig undersøge for venerisk sygdom.

Til brug ved drøftelserne af spørgsmålet om reglernes bibeholdelse har udvalget indhentet en udtalelse fra *retslægerådet*, der har henholdt sig til følgende erklæring fra „Dansk dermatologisk Selskab":

„Selskabet er af den formening, at … bestemmelserne i ægteskabslov I §§ 11 og 21, nr. 5, … kan udgå, fordi moderne diagnostik og behandling af kønssygdomme har gjort dem overflødige. Ved normalt forløb forsvinder smittefaren, så snart behandlingen er institueret, og i de tilfælde, hvor behandlingen svigter i første omgang, og der eventuelt kan bestå smittefare igennem noget længere tid, vil man alligevel have diagnostiske muligheder for at have tilstanden under fuldstændig kontrol."

Der er således ikke fra lægeautoriteternes side fremsat ønske om opretholdelse af bestemmelserne.

Udvalget har alligevel ment at burde opretholde pligt for brudefolk til at give den anden part oplysning om eventuelle smittefarlige kønssygdomme og kravet om, at begge parter af en læge har fået mundtlig vejledning om farerne ved den. Det er udvalgets opfattelse, at man ikke kan se bort fra, at bestemmelserne kan have en vis præventiv virkning, og medvirkende ved udvalgets stillingtagen har det endvidere været, at man ikke helt har villet slette reglerne om kønssygdomme i de øvrige landes ægteskabslovgivning. Man har derimod i *samtlige* forslag ændret reglerne, så der stort set bliver overensstemmelse med de gældende danske bestemmelser.

d. *Andre sygdomme.*

Den danske lovgivning indeholder ikke andre bestemmelser om sygdomme som ægteskabshindring end de foran nævnte i § 10 samt bestemmelserne i § 11 om oplysningspligt og vejledning vedrørende kønssygdomme, og der er ikke fra nogen side stillet forslag om at inddrage andre sygdomme blandt de her behandlede regler.

Heller ikke den *svenske* lovgivning indeholder bestemmelser om andre sygdomme som ægteskabshindring. Efter *finsk* ret er *døvstumhed* ægteskabshindring, hvis begge parter er døvstumme, men der kan søges dispensation. Denne bestemmelse er foreslået ændret således, at to døvstumme fremtidig kan indgå ægteskab med hinanden uden dispensation, når blot de forinden af en læge har fået vejledning.

I *Island* er *spedalskhed* og *smitsom tuberkulose* ægteskabshindring, men disse bestemmelser vil blive foreslået helt ophævet af det islandske ægteskabsudvalg. I den *norske* lovgivning findes en bestemmelse, hvorefter spedalskhed medfører oplysnings- og vejledningspligt, men bestemmelsen, der er uden praktisk betydning, er af det norske udvalg foreslået ophævet.

Til § 12.

Bestemmelsen er identisk med den nugældende lovs § 12, der fastsætter, at ægteskab mellem slægtninge i ret op- og nedstigende linie eller mellem søskende er forbudt.

Ægteskabsudvalget har ikke fundet grundlag for at stille forslag om ændring af det nugældende indispensable forbud mod ægteskab mellem slægtninge i ret op- og nedstigende linie og mellem søskende. Om omstødelse af ægteskab indgået mellem nærbeslægtede se bemærkningerne til § 29.

Tilsvarende bestemmelser gælder i Norge, og heller ikke det norske udvalg har stillet forslag om ændring af reglerne.

Finland, Island og Sverige har i dag for-

bud mod ægteskab mellem en person og dennes broders eller søsters afkom. Efter den islandske og den svenske lov kan der dispenseres fra dette forbud, hvorimod den finske regel er indispensabel. Det islandske udvalg foreslår forbudet slettet, hvorimod både den finske og den svenske bestemmelse vil blive foreslået opretholdt uændret.

Til § 13.

Paragraffen, der ændrer den gældende lovs § 13, vedrører svogerskab som ægteskabshindring.

Efter forslaget udvides adgangen til at dispensere fra det gældende forbud mod ægteskab mellem visse besvogrede.

Efter bestemmelsen i ægteskabslov I § 13, stk. 1, må ægteskab ikke indgås mellem personer, af hvilke den ene har været gift med den andens slægtning i ret op- eller nedstigende linie, dog at undtagelse herfra kan gøres ved bevilling, når det tidligere ægteskab er opløst ved døden, og når ganske særlige grunde taler for bevillingens meddelelse. Er der fællesbørn i det tidligere ægteskab, kan bevillingen kun meddeles, såfremt hensynet til disse børn ikke taler derimod.

Den oprindelige bestemmelse i 1922-loven gik ud på, at der kun var dispensationsadgang, når det tidligere ægteskab var opløst ved døden, når der i dette ægteskab ikke var fællesbørn, og når i øvrigt ganske særlige grunde talte for bevillingens meddelelse.

De øvrige nordiske lande indførte derimod ikke oprindelig adgang til dispensation. I Norge indførtes dog allerede i 1937 mulighed for dispensation efter lignende regler, som da var gældende i Danmark, og i 1944 indførtes i Finland samme dispensationsadgang. I 1947 udvidedes dispensationsadgangen her i landet ved lov nr. 66 af 15. marts 1947, idet man gav adgang til dispensation, selv om der var fællesbørn i det tidligere ægteskab.

Ved lovændring af 16. maj 1947 reviderede også Sverige den dér gældende bestemmelse om absolut forbud mod ægteskab mellem personer, af hvilke den ene havde været gift med den andens slægtning i ret op- eller nedstigende linie, og i modsætning til Danmark gik man det skridt videre at give fri dispensationsadgang, selv om det tidligere ægteskab ikke var opløst ved døden.

I 1954 amdredes den finske ægteskabslov, der herefter på dette punkt svarer til den gældende danske.

Det danske udvalg foreslår ligesom det islandske og norske udvalg at indføre mulighed for at dispensere, selv om det tidligere ægteskab ikke er opløst ved døden. Fra finsk side stilles et tilsvarende forslag. En sådan ændring anser udvalget for ønskelig. Til justitsministeriet er der således enkelte gange i de senere år indgivet ansøgning om dispensation fra bestemmelsen i § 13, hvor særlige grunde kunne have talt for dispensation, men hvor adgangen hertil var udelukket, fordi det tidligere ægteskab ikke var opløst ved døden, men ved skilsmisse. Der har f. eks. måttet gives afslag på en i øvrigt velbegrundet ansøgning om tilladelse for en mand til at indgå ægteskab med en fraskilt hustrus datter, selv om hustruen var afgået ved døden *efter* skilsmissen.

Den vfesentligste grund til, at man har været betænkelig ved en adgang til dispensation i de tilfælde, hvor det tidligere ægteskab var opløst ved skilsmisse, har nok været, at man har tillagt hensynet til fred inden for familiekredsen meget stor vægt. Man har f. eks. ment, at det kunne være i høj grad uheldigt, om en mand kunne ønske sit ægteskab opløst for at gifte sig med hustruens datter af et tidligere ægteskab, og at hustruen således kunne frygte at se sig fortrængt af sin egen datter. Erfaringerne fra kriminalsager, hvor ægtemanden har efterstræbt en steddatter, der opholder sig i hjemmet, taler for, at der kan være nogen realitet i en sådan betænkelighed. Tilsvarende uheldigt forekommer det, hvis en svigerdatter kunne give anledning til opløsning af både sit eget og svigerforældrenes ægteskab for senere at gifte sig med mandens fader.

Det må altid være med betænkelighed, man ser på ægteskab mellem en mand og en kvinde, der i hans hjem har levet som hans datter. Udvalget har imidlertid ikke ment det rigtigt at fastholde det bestående absolutte ægteskabsforbud i skilsmissetilfældene, idet det vil være til hinder for velbegrundede ønsker om ægteskab mellem mand og steddatter, mellem hvilke der aldrig har været et fader-datterforhold. De til justitsministeriet indsendte andragender,

som har måttet afslås efter gældende lovgivning, viser efter udvalgets mening, at indskrænkningen i dispensationsadgangen kan virke ubillig. Der stilles derfor forslag om, at bestemmelsen ændres i lighed med den svenske, således at der gives adgang til dispensation i alle tilfælde. Udvalget forudsætter herved, at der ved udøvelsen af dispensationsadgangen tages fornødent hensyn til, om der mellem andragerne har bestået et forældre-barneforhold, og til, om det netop er ønsket om at indgå dette ægteskab, der har bevirket opløsningen af det første, og i hvor høj grad den fraskilte ægtefælle kunne føle sig krænket ved det nye ægteskab. Endvidere har man bibeholdt bestemmelsen i den nugældende lov om, at tilladelse kun kan gives, såfremt hensynet til eventuelle fællesbørn i det tidligere ægteskab ikke taler derimod.

Der stilles endelig forslag om, at dispensation ikke længere skal meddeles ved kgl. bevilling, men ved en af justitsministeren givet tilladelse.

„Ulovligt svogerskab".

Ægteskabslov I § 13, stk. 2, indeholder forbud mod ægteskab mellem personer, af hvilke den ene har haft samleje med den andens slægtning i ret op- eller nedstigende linie, medmindre der ved kgl. bevilling gives dispensation.

Dette forbud, som ikke kendes i de øvrige nordiske lande, synes ikke rimeligt begrundet, og der stilles derfor forslag om, at forbudet helt ophæves.

Til § 14.

Bestemmelsen om forbud mod ægteskab mellem adoptant og adoptivbarn, så længe adoptivforholdet består, svarer med en redaktionel ændring til § 26 i lov nr. 140 af 25. maj 1956 om adoption, men udvalget har fundet det rettest, at bestemmelsen optages i ægteskabsloven.

Til § 15.

§ 15 omhandler betydningen af *tidligere ægteskab.* Paragraffen erstatter §§ 14 og 15 i den gældende lov, medens §§ 16 og 17 i ægteskabslov I udgår.

I *§ 15, stk. 1,* gentages bestemmelsen i ægteskabslov I § 14 om, at nyt ægteskab ikke må indgås, så længe det tidligere ægteskab består. Indgås ægteskab i strid med denne bestemmelse, kan omstødelse finde sted, jfr. § 29, og der vil kunne -idømmes straf efter bigamibestemmelsen i straffelovens § 208.

Hvilke *bevisligheder,* brudefolk må præstere for at godtgøre, at et tidligere ægteskab er endeligt ophørt, er efter den gældende lov fastsat i ægteskabslov I § 21, jfr. justitsministeriets cirkulære nr. 237 af 30. september 1948 § 9. Enhver af brudefolkene skal afgive erklæring på tro og love om, hvorvidt han tidligere har indgået ægteskab, og erklæringen skal normalt bekræftes af to forlovere. Har en ægtefælle tidligere været gift, skal der fremlægges bevis for, at den tidligere ægtefælle er død, eller at ægteskabet er opløst ved skilsmisse eller omstødt, og loven indeholder detaillerede regler for, hvorledes beviset skal føres. Efter udvalgets udkast, jfr. § 16, stk. 1, er det overladt til justitsministeren at bestemme, hvilke bevisligheder en part skal præstere for at godtgøre et tidligere ægteskabs ophør.

I den gældende lovgivning, ægteskabslov I *§§ 16 og 17,* stilles yderligere krav, hvis en part, der tidligere har været gift, ønsker at indgå nyt ægteskab. Efter § 16 må kvinder således i visse tilfælde ikke indgå nyt ægteskab, inden der er gået 10 måneder fra et tidligere ægteskabs ophør, og efter § 17 medfører et tidligere ægteskab, at der skal afholdes skifte inden nyt ægteskab. Ingen af de nævnte bestemmelser er optaget i det af udvalget udarbejdede udkast, og forslaget om ophævelse af bestemmelserne vil blive nærmere omtalt i det følgende.

a. *Ankefristens betydning.*

I udkastets § 15, *stk. 2,* anføres som i ægteskabslov I § 15, at den, hvis ægteskab er opløst ved dom, ikke må indgå nyt ægteskab, før ankefristen er udløbet, medmindre den tidligere ægtefælle giver afkald på anke. Nogen udtrykkelig bestemmelse herom er i og for sig næppe påkrævet, da reglen allerede følger af den almindelige grundsætning om civile dommes retskraft, hvorefter ingen dom er endelig, før en eventuel ankefrist er udløbet. Ankefristen for domme til skilsmisse eller ægteskabs omstødelse er 8 uger fra dommens afsigelse, jfr. retsplejelovens § 455 a, 1. pkt., og så længe denne frist ikke

er udløbet eller afkald på anke givet, må nyt ægteskab ikke indgås.

I den gældende bestemmelse, ægteskabslov I § 15, fastsættes, at også *påtalemyndigheden* skal give afkald på anke. Denne regel står i sammenhæng med den ankeadgang, der tilkommer påtalemyndigheden efter retsplejelovens § 454. Bestemmelsen giver påtalemyndigheden adgang til på det offentliges vegne at påanke domme i ægteskabssager, selv om den ikke har benyttet sig af den eksisterende adgang til at indtræde som intervenient i disse sager.

Denne ankeadgang er imidlertid så godt som aldrig blevet anvendt, og da udvalget i øvrigt ikke har fundet bestemmelsen tilstrækkeligt motiveret, foreslås den helt ophævet, jfr. herved bemærkningerne til forslaget til ændring af retsplejeloven pag. 124. Som følge heraf udgår også bestemmelsen om, at påtalemyndigheden skal give ankeafkald, en bestemmelse, der i øvrigt har givet anledning til uforholdsmæssigt stort administrativt besvær.

De øvrige nordiske lande har tilsvarende bestemmelser i proceslovgivningen.

b. *Ophævelse af bestemmelsen om ventetid for kvinder.*

Ægteskabslov I § 16 indeholder følgende bestemmelse:

„Den kvinde, som har været gift, må ikke indgå nyt ægteskab inden 10 måneder fra det tidligere ægteskabs ophør, medmindre hun ikke er frugtsommelig fra tiden før ægteskabets ophør, eller der er forløbet 10 måneder, efter at samlivet med manden ophørte."

Før 1922-loven gjaldt der en ventetid (sørgetid) på 3 måneder for enkemænd og 1 år for enker. For „almuesfolk" gjaldt dog kortere frister, for kvinders vedkommende dog kun, hvis de ikke var frugtsommelige. Der var ikke anordnet ventetid efter et ægteskabs opløsning i levende live.

Efter norsk og til dels svensk mønster foreslog familieretskommissionen i. 1913 den nugældende regel. Nogen egentlig motivering for 10-måneders reglen — udover ønsket om nordisk retsenhed — gives ikke i kommissionsbetænkningerne. Det anføres dog, at hensynet til klarhed i familieforholdene og muligheden for et svangerskab fra det tidligere ægteskab kunne tale for en vis ventetid.

Det er ægteskabsudvalgets indtryk, at ventetidskravet ofte virker meget uheldigt, især i de ofte forekommende tilfælde, hvor nyt ægteskab ønskes indgået hurtigst muligt for at få det barn, hustruen venter med tredjemand, legitimeret ved nyt ægteskab. Dispensation er imidlertid udelukket, og hertil kommer, at kravet om attest for *alle* kvinder, der ønsker at indgå nyt ægteskab inden udløbet af 10 måneder fra et tidligere ægteskab, i sig selv er til besvær og ulejlighed for kvinderne.

Udvalget har overvejet at lempe forbudet derhen, at der gives dispensationsadgang. En dispensationsbestemmelse vil imidlertid næppe bøde tilstrækkeligt på ulemperne ved ventetidskravet. Selv om der indføres dispensationshjemmel, må kvinder, der ønsker at indgå ægteskab inden 10 måneder efter det tidligere ægteskabs ophør, i samme omfang som hidtil dokumentere, at de er berettiget hertil, d. v. s. enten tilvejebringe lægeerklæring om, at der ikke foreligger graviditet eller dokumentation for, at samlivet med manden har været ophævet i mere end 10 måneder.

Løsningen med et dispensabelt ægteskabsforbud synes kun at være indiceret, såfremt

1) forbudet har en så vægtig begrundelse, at afskaffelse må anses for betænkelig,

2) det på forhånd kan ses, at der i en gruppe af tilfælde vil være omstændigheder af en sådan art, at man efter en konkret vurdering mener at måtte lade forbudet vige til fordel for ansøgerens større interesse i ægteskabets indgåelse.

Det danske udvalg har ikke ment, at de nævnte krav kan anses for opfyldt, og har derfor fundet det rettest at stille forslag om fuldstændig ophævelse af den gældende bestemmelse.

Alle de øvrige nordiske udvalg har tilsluttet sig de danske synspunkter.

c. *Ophævelse af ægteskabslovens skiftekrav.*

Ægteskabslov I § 17 indeholder følgende bestemmelse:

„Den, som har været gift, må ikke indgå nyt ægteskab, førend offentligt skifte er påbegyndt eller privat skifte tilendebragt, medmindre der bestod fuldstændigt særeje

mellem ægtefællerne, eller fritagelse for skifte særlig er hjemlet. Justitsministeriet kan dog fritage for overholdelse af denne regel, hvor særlige grunde taler derfor".

Tilsvarende bestemmelse indeholdes i den norske ægteskabslovs § 11 og i den islandske lov, hvorimod Finland og Sverige ikke har bestemmelsen.

Før ægteskabsloven fandtes kun krav om skifte, hvis et tidligere ægteskab var opløst ved døden. Familieretskommissionen fandt imidlertid, at bl. a. ordenshensyn talte for, at også fraskilte ægtefæller skulle have skiftespørgsmålet ordnet inden det nye ægteskab.

Denne sidste udvidelse har imidlertid haft uheldige følger. Det har således vist sig, at bestemmelsen om, at en fraskilt ægtefælle skal skifte med den tidligere ægtefælle inden nyt ægteskab, er et hyppigt anvendt middel til at chikanere en tidligere ægtefælle. Den ægtefælle, der ønsker at indgå nyt ægteskab, kan risikere at blive stillet over for urimelige bodelingskrav fra den anden ægtefælle. Da et nyt ægteskab uden skifte ikke vil kunne betage den anden ægtefælle nogen rettighed, men højst vil kunne komplicere skiftet noget, har udvalget ikke næret betænkelighed ved at foreslå kravet om skifte helt ophævet.

I tilfælde af en ægtefælles *død* har dennes arvinger interesse i, at den længstlevende ikke indgår nyt ægteskab, inden skifteforholdene er afklaret. Der er imidlertid fra skifterettens side tilstrækkeligt indseende med skiftet, hvis førstafdødes bo ikke udleveres til hensidden i uskiftet bo, men skiftes privat eller offentligt. Udleveres boet til hensidden i uskiftet bo, følger det af bestemmelserne i § 17, stk. 2, i arveloven, lov nr. 215 af 31. maj 1963, at den ægtefælle, der hensidder i uskiftet bo, er forpligtet til at skifte ved indgåelse af nyt ægteskab, medmindre arvingerne er myndige og giver afkald på skifte[1]). Skifteretterne har imidlertid i almindelighed ingen mulighed for selv at påse, at skiftepåbudet overholdes. Hensynet til arvingerne, og særligt umyndige arvinger efter førstafdøde, taler derfor for som hidtil at pålægge ægteskabsmyndighederne kontrol med, at skiftekravet overholdes.

Begrænses skiftepligten derfor til de tilfælde, hvor den, der ønsker at indgå ægteskab, hensidder i uskiftet bo, er der ikke an ledning til at opretholde bestemmelserne i § 17. Kravet om skifte indeholdes som anført i arveloven, og det vil herefter kun være nødvendigt at pålægge brudefolk en vis oplysningspligt. Som tidligere omtalt, jfr. pag. 38, er det hensigten i ægteskabsloven at give justitsministeriet bemyndigelse til at fastsætte de nærmere regler om bevislighedernes prøvelse, og i kraft af denne bestemmelse vil ministeriet kunne give de bevisprøvende myndigheder pålæg om at give vedkommende skifteretter underretning i de tilfælde, hvor brudefolk har givet oplysning om, at de hensidder i uskiftet bo. Under disse omstændigheder har udvalget ikke fundet det nødvendigt at opstille skiftekravet som en ægteskabsbetingelse.

Det islandske udvalg har en tilsvarende reform under overvejelse. Det norske udvalg har foreslået den gældende bestemmelse modificeret bl. a. således, at en erklæring fra den ægtefælle, der vil indgå nyt ægteskab, om, at privat skifte er indledt, skal være tilstrækkelig.

Kapitel III.

Om prøvelse af ægteskabshindringer og om vielse.

Efter ægteskabslov I kapitel III skal der, inden ægteskab kan indgås, dels foretages prøvelse af ægteskabshindringer ne, dels finde lysning sted. De gældende regler om selve vielsen indeholdes i ægteskabslov I kapitel IV.

Udvalget har taget reglerne op til drøftelse og stiller en række ændringsforslag til forenkling af bestemmelserne. Det vigtigste forslag går ud på *afskaffelse af kravet om obligatorisk lysning* inden vielsen.

I henhold til ægteskabslov I § 23 skal der, efter at prøvelse af bevislighederne har fundet sted, foretages lysning, som efter parternes eget valg og uden hensyn til, om der skal finde borgerlig eller kirkelig vielse sted, sker enten ved kundgørelse fra prædikestolen eller ved tinglæsning. Vielse må ikke

[1]) Betænkning nr. 291 fra 1961 om arvelovgivning, p. 66. Det samme gælder de tilfælde, hvor en af brudefolkene hensidder i uskiftet bo i medfør af den tidligere lovgivning, jfr. §§ 9, stk. 2, og 19, stk. 2, i lov nr. 120 af 20. april 1926.

finde sted, før der er forløbet 14 dage efter lysningen. Har nogen af brudefolkene bopæl i udlandet, skal kundgørelse om ægteskabet tillige ske dér i de tilfælde og efter de regler, som justitsministeren bestemmer.

Kundgørelse af et forestående ægteskab har længe været foreskrevet i dansk ret[1]). De ved ægteskabslovens ikrafttræden gældende regler fandtes dels i Danske Lov 2-8-4 og 3-16-10, dels i kirkeritual af 25. juli 1685 og forordningen af 30. april 1824. Der stilledes krav om lysning i kirken 3 søndage efter hverandre, inden kirkelig vielse måtte finde sted. Når borgerligt ægteskab skulle indgås, måtte der ske „kundgørelse til Thinge" (lov af 13. april 1851).

Lysning kunne dog i visse tilfælde undlades, og enhver, der ønskede det, kunne uden angivelse af grund mod gebyr få bevilling til fritagelse for lysning („løse kongebrev").

Familieretskommissionen bemærkede bl. a. om kundgørelsesreglerne[2]), at man ikke fandt, at kundgørelse frembød fuld garanti for, at mulige berettigede indsigelser mod et ægteskab derved fik lejlighed til at komme frem, og selv om man ved forskellige reformforslag tilstræbte at give lysningen større effektivitet, så man i kundgørelserne „i første linie et udtryk for, at stiftelsen af et ægteskab er en borgerlig akt, der vedrører hele samfundet, og som derfor ikke bør ske i det skjulte eller hemmeligholdes."

De reformforslag, kommissionen stillede, gik bl. a. ud på, at lysning skulle finde sted ved opslag på kirke, rådhus eller tinghus, og at opslagene skulle sættes op både i det sogn, hvor bruden boede, og på brudgommens hjemsted.

Forslagene blev ikke gennemført. Der skal, som før loven af 1922 trådte i kraft, som hovedregel altid foretages enten kirkelig lysning eller tinglæsning af det forestående ægteskab, således at undtagelse herfra kun kan gøres, når der på grund af en af parternes sygdom er alvorlig fare ved at opsætte vielsen (ægteskabslov I § 26, stk. 2). Fritagelse for lysning kan dog meddeles ved kgl. bevilling, „når særlige grunde taler derfor" (ægteskabslov I § 25), men praksis har efterhånden udviklet sig således, at der i realiteten ikke længere stilles krav om nogen væsentlig begrundelse for bevillingens udstedelse.

Regler om *kundgørelse i udlandet* af et ægteskab, der agtes indgået her i landet, indeholdes i justitsministeriets cirkulære nr. 237 af 30. september 1940 §§ 36-41. Efter disse regler skal kundgørelse aldrig finde sted for brudefolk, der har bopæl viden for Europa, og for brudefolk med bopæl i Europa kræves kundgørelse ikke, når lysning kan undlades, eller når den pågældende er udlænding og præsterer ægteskabsattest, d. v. s. en attest om, at der efter hjemlandets lovgivning intet er til hinder for det påtænkte ægteskab. Kravet om kundgørelse opretholdes heller ikke, for så vidt angår personer hjemmehørende i Sovjetunionen og visse andre østeuropæiske stater.

Efter udvalgets opfattelse har lysningskravet såvel som kravet om eventuel kundgørelse i udlandet mistet enhver reel betydning. Kravene giver anledning til et meget betydeligt administrativt besvær, og offentliggørelse af påtænkte ægteskabsindgåelser har så godt som aldrig givet anledning til berettigede indsigelser imod ægteskabet. Det er således oplyst fra bryllupskontoret i København, at man kun i meget ringe omfang har fået indsigelser mod ægteskaber efter lysning, og størstedelen af de personer, der rettede henvendelse, havde formentlig ad anden vej end gennem lysningen fået kendskab til brudefolkenes planer om at ville indgå ægteskab.

Heller ikke kravet om kundgørelse i hjemlandet bør efter udvalgets mening opretholdes.

Udvalget har derfor fundet det rigtigst at foreslå lysning ophævet som obligatorisk krav. Det offentliges interesse i, at ægteskab ikke indgås i strid med de gældende regler, må være tilstrækkeligt tilgodeset ved prøvelsen af ægteskabsbetingelserne. Hemmeligholdelse af ægteskabet, der — som familieretskommissionen udtrykte det — er en „offentlig akt", kan ikke forekomme, da registrering af indgåede ægteskaber skal finde sted i folkeregistrene.[3])

[1]) I hvert fald siden 1215, hvor det 4. lateranconcilium vedtog regler om kundgørelse.

[2]) Betænkningen af 1913, pag. 95 ff.

[3]) Jfr. herved § 14 i indenrigsministeriets instruks af 4. juni 1956 for førelse af folkeregistre.

Udvalget har ikke villet afskære de brudefolk, som af religiøse grunde eller for at opretholde traditionen måtte ønske en kirkelig lysning, fra at få lyst til ægteskab i kirken, jfr. udkastets *§ 18*, men lysningen har efter forslaget ingen retslig virkning, og der stilles ikke i forbindelse med den kirkelige lysning krav om nogen lysningsfrist. Nærmere regler om den kirkelige lysning skal efter udkastet udarbejdes af kirkeministeren.

Forslaget har været forelagt for *kirkeministeriet*, der intet havde at indvende imod udvalgets udkast til ændring af lysningsbestemmelser. Kirkeministeriet havde forinden forelagt spørgsmålet for samtlige landets *biskopper*, der ligeledes tiltrådte forslaget, dog fandt to af biskopperne det rigtigst at bibeholde kravet om lysning.

For så vidt angår *de øvrige nordiske lande* bemærkes, at der i de gældende love er store forskelligheder med hensyn til lysningsreg-1erne. I alle lande kender man dog lysningskravet, men fristerne er forskellige, og bestemmelserne om den nærmere praktiske fremgangsmåde vedrørende lysning varierer temmelig meget fra land til land. Det har på grund af forskellighederne i den administrative opbygning ikke været muligt at nå frem til helt ensartede regler, og der har heller ikke i de øvrige nordiske landes udvalg været stemning for at frafalde lysningskravet. Det islandske udvalg har dog til hensigt at foreslå de gældende lysningsbestemmelser ophævet under hensyn til, at man i Island ligesom i Danmark kan få en lysningsfritagelse uden nogen særlig begrundelse. De øvrige nordiske udvalg har overvejet en lempelse af reglerne. Den svenske komité har foreslået lysningstiden nedsat fra tre uger til én. Det norske udvalg opretholder kravet om en lysningsfrist på 14 dage, men udvider adgangen til dispensation. Fra finsk side vil lysningskravet ikke blive foreslået ophævet. Den praktiske betydning af disse forskelligheder vil imidlertid blive meget ringe, hvis det af udvalgene stillede forslag til ændring af den nordiske ægteskabskonvention gennemføres, jfr. konventionsudkastet pag. 24 og bemærkningerne hertil pag. 136 ff.

Om de øvrige ændringsforslag til dette kapitel henvises til bemærkningerne til de enkelte bestemmelser. Udvalgets udkast til flere af bestemmelserne i dette kapitel har været til udtalelse hos kirkeministeriets tilforordnede i ægteskabsudvalget samt i indenrigsministeriet og hos den tilforordnede fra politimesterforeningen og fra Københavns Magistrat.

Til § 16.

Til stk. 1.

Stk. 1 erstatter den gældende lovs § 21. Det fastsættes, at brudefolkene skal godtgøre, at lovens betingelser for ægteskabs indgåelse er opfyldt, og at justitsministeren skal fastsætte de nærmere regler herom. I den gældende lov opregnes udførligt, hvilke bevisligheder parterne skal præstere. Efter udvalgets opfattelse hører opregning af sådanne detaillerede bestemmelser ikke hjemme i en lovtekst, og man har derfor stillet forslag om, at justitsministeren får bemyndigelse til at fastsætte de nærmere regler herom, herunder f. eks. om forlovererklæring og om godkendelse af fremmede skilsmissedomme. Af de i § 21 indeholdte forskrifter er kun reglerne i § 21, nr. 10, vedrørende erklæringer om, i hvilken tro børnene skal opdrages, og bestemmelsen i § 21, nr. 11, med krav om oplysning om eventuelle børn foreslået bibeholdt, da disse erklæringsregler ikke er knyttet til nogen af de særlige ægteskabsbetingelser, jfr. nærmere nedenfor vedrørende § 16, stk. 2 og 3.

Til stk. 2.

Bestemmelsen svarer med visse ændringer til ægteskabslov I § 18. Der stilles krav om, at brudefolkene inden vielsen skal træffe bestemmelse om, i hvilken tro børnene skal opdrages. Dette gælder dog kun, såfremt en af brudefolkene hører til et trossamfund. Tilhører ingen af dem noget trossamfund, skal erklæringen ikke afgives.

Udvalget har overvejet at foreslå bestemmelsen ophævet eller overflyttet til anden lovgivning. De øvrige nordiske lande har ingen tilsvarende bestemmelse i ægteskabslovgivningen, hvorimod flere lande har lignende regler optaget i love vedrørende kirken. Udvalget er imidlertid tilbøjeligt til at mene, at det for mange vil være af ikke uvæsentlig værdi at få spørgsmålet om,

hvilken tro børnene skal opdrages i, bragt på det rene før ægteskabets indgåelse, så dette problem ikke senere skal give anledning til vanskeligheder. Bestemmelsen foreslås derfor bibeholdt i ægteskabsloven.

I den gældende bestemmelse, ægteskabslov I § 18, bestemmes det yderligere, at erklæringen om, i hvilken tro børnene af ægteskabet skal opdrages, skal lyde på, at børnene skal opdrages enten i folkekirkens eller i en af parternes tro. Tilhører en af parterne folkekirken, medens den anden part ingen tro har, er bestemmelsen efter administrativ praksis, som bygger på bemærkningerne under rigsdagsforhandlingerne, blevet fortolket således, at erklæringen skal gå ud på, at børnene skal opdrages efter folkekirkens lære. Tilhører ingen af parterne noget trossamfund, falder spørgsmålet om erklæringens afgivelse bort,.

Udvalget har ikke ment, at det er rigtigt således på forhånd at binde parterne til ubetinget at vælge enten folkekirken eller den tro, en af dem tilhører. Den gældende begrænsning foreslås derfor slettet. Som bestemmelsen herefter er foreslået formuleret, **vil** det være muligt for to parter, af hvilke den ene ikke tilhører noget trossamfund, at fastsætte, at børnene ikke skal opdrages i nogen tro, og det vil også være muligt for dem at vælge en helt tredje tro, **i** hvilken børnene skal opdrages. Normalt vil parterne dog ikke have interesse heri.

Som følge af den foreslåede ændring vil det være nødvendigt på tilsvarende måde at ændre loven af 13. april 1851 om ægteskabs indgåelse uden for de anerkendte trossamfund eller imellem medlemmer af forskellige trossamfund m. v. I denne lov fastsættes bl. a., at erklæringen om, i hvilken tro børnene skal opdrages, senere kan ændres ved overenskomst, ligesom der er adgang for den af forældrene, der senere måtte få forældremyndigheden alene, til at ændre overenskomsten. Det fastsættes endvidere, at børnene også i disse tilfælde skal opdrages i en trosbekendelse, som. en af forældrene tilhører, eller i folkekirkens tro. Sidstnævnte bestemmelse er ved udkastets § 67 foreslået ophævet.

Kirkeministeriet har ikke haft indvendinger imod forslaget, og biskopperne har over for kirkeministeriet bl. a. udtalt:

„Udvalgets opfattelse, at det er af værdi at få spørgsmålet om børnenes religiøse opdragelse bragt på det rene før ægteskabets indgåelse, må anses for velbegrundet, og det må derfor skønnes rigtigt at medtage en bestemmelse svarende til den gamle ægteskabslovs § 18, ligesom der ikke vil kunne rejses nogen berettiget indvending mod den formulering, bestemmelsen har fået i udkastet.

Under hensyn til, at ordene i den bevarede del af § 18 ikke er ændret, men at der nu tillægges dem en videre betydning med hensyn til forståelsen af ordet „tro", skal man dog henstille, at kirkeministeriet gør opmærksom på den ændrede forståelse i det cirkulære, der ledsager loven.

Principielt kan der vanskeligt rettes indvendinger mod forældres ret til at bestemme, at de ikke vil opdrage deres børn i nogen religiøs tro."

Til stk. 3.

Stk. 3 svarer til § 21, nr. 11, i den gældende lov, hvor det fastsættes, at hver af brudefolkene skal afgive skriftlig erklæring om, **hvorvidt** han har børn uden for ægteskab, over for hvilke der påhviler ham forsørgelses- eller bidragspligt.

Danske Kvinders Nationalråd har foreslået den gældende regel udvidet til også at gælde børn født i et tidligere ægteskab, ligesom man har stillet forslag om ophævelse af begrænsningen vedrørende børn født uden for ægteskab til de børn, over for hvem der påhviler forsørgelses- eller bidragspligt. Endelig har man fra nationalrådets side foreslået brudefolkenes erklæring afgivet på en fælles blanket.

Udvalget kan tiltræde, at det pålægges brudefolk at give hinanden oplysning om deres eventuelle børn, da disses eksistens kan være af stor økonomisk og retslig betydning for parterne. Det synes i det hele taget at være et rimeligt krav, at parterne giver hinanden oplysninger om deres eventuelle børn, selv om der ikke er tale om nogen aktuel forsørgelsespligt, og selv om der ikke tilkommer børnene arveret. Bestemmelsen foreslås derfor affattet således, at den omfatter såvel børn født i ægteskab som. børn født uden for ægteskab, og der gælder ingen begrænsning til børn, der har arveret, eller over for hvem der er bidragspligt. Også børn, der ventes med en anden

mand eller kvinde, omfattes af oplysningspligten.

Bestemmelsen omfatter efter udkastet også børn, som brudefolkene har adopteret. Udvalget har derimod ment det rigtigst at undtage børn, der er bortadopteret, fra oplysningspligten. Man har fundet dette bedst stemmende med hensigten med adoptionsinstituttet, som dette senest har fundet udtryk ved adoptionsloven af 25. maj 1956. De fleste adoptioner er anonyme, og i hvert fald ved disse adoptioner afskæres i almindelighed enhver tilknytning mellem barnet og dets virkelige slægt, og det vil derfor efter udvalgets opfattelse ikke være rimeligt at stille krav om, at brudefolk skal give oplysning om, hvorvidt de har børn, som er bortadopteret. Samme standpunkt har også de øvrige nordiske udvalg indtaget.

Det foreslås endelig fastsat, at hver part skal godtgøre, at den anden part er gjort bekendt med erklæringen om børnene.

Det vil påhvile justitsministeren i medfør af § 16, stk. 1, at fastsætte regler om fællesblanket eller anden fremgangsmåde til sikring af oplysningspligtens overholdelse.

Til § 17.

Bestemmelsen i *stk. 1* svarer til den gældende lovs § 22, stk. 1, jfr. § 20, stk. 2. Det fastsættes, at prøvelse af, hvorvidt der er ægteskabshindringer til stede, i København skal foretages af en af borgmestrene efter magistratens nærmere bestemmelse. I købstæderne og i kommuner med tilsvarende styrelsesform foretages prøvelsen af borgmesteren, i andre kommuner af sognefogeden. Efter den gældende ægteskabslov er uden for København kun købstædernes og Frederiksbergs borgmestre nævnt som prøvelses- og vielsesmyndighed, men efter at adskillige andre kommuner i Københavns omegn har fået en styrelsesform, der svarer til købstædernes, har borgmestrene i disse kommuner fået prøvelses- og vielsesmyndighed. Efter udkastet fastslås det nu i ægteskabsloven, at der i disse kommuner gælder samme regler om prøvelses- og vielsesmyndighed som i købstæderne. Indenrigsministeriet har tiltrådt dette.

I ***stk.*** *2*, der erstatter den gældende lovs § 20, stk. 2, 3 og 4, bestemmes, at prøvelsen skal foretages på det sted her i landet, hvor bruden bor. Har bruden ikke bopæl her i landet, foretages prøvelsen på det sted, hvor brudgommen bor. Har heller ikke han bopæl her i landet, foretages prøvelsen på det sted, hvor en af parterne opholder sig.

Finder de bevisprøvende myndigheder, at der er ægteskabshindringer til stede, kan vielse ikke finde sted, jfr. § 23. Klage over prøvelsen af ægteskabshindringer kan indbringes for højere administrativ myndighed, og spørgsmålet om ægteskabshindringernes tilstedeværelse vil i sidste instans være et domstolsspørgsmål. Dette følger af almindelige retsgrundsætninger, og den direkte bestemmelse herom i ægteskabslov I § 24 har udvalget ikke ment det nødvendigt at gentage.

Til *§ 18.*

Bestemmelsen er ny. Det fastsættes, at der kan foregå kirkelig lysning, hvis brudefolkene ønsker det. Nærmere regler herom fastsættes af kirkeministeren. Lysning er således efter forslaget ikke mere obligatorisk, og borgerlig lysning kan ikke foretages. Om baggrunden for forslaget henvises i øvrigt til indledningen af dette kapitel.

Til § 19.

Bestemmelsen i *stk. 1* er identisk med *§ 28* i den gældende lov. Det fastsættes, at ægteskab stiftes enten ved kirkelig eller ved borgerlig vielse.

I *familie etskommissionen* drøftede man spørgsmålet om indførelse af tvungen borgerlig vielse,[1]) men man bestemte sig til at foreslå den nugældende regel, hvorefter parterne har valgfrihed mellem borgerlig og kirkelig vielse.

Udvalget har ikke fundet grundlag for at stille forslag om ændring af gældende ret på dette område.

Efter *stk. 2* har ægtefæller adgang til at få et ved borgerlig vielse indgået ægteskab kirkeligt velsignet efter aftale med en præst i folkekirken efter regler fastsat af kirkeministeren. En sådan ordning kræver ikke lovhjemmel, men efter ønske fremsat af biskopperne over for kirkeministeriet er bestemmelsen, som svarer til den gældende lovs § 40, optaget i lovteksten.

[1]) Betænkning 1913 pag. 119 ff.

Til § 20.

Bestemmelserne svarer til reglerne i § 29 i ægteskabslov I. Det fastsættes, i hvilke tilfælde kirkelig vielse kan finde sted. Den eneste ændring i forhold til gældende ret er, at kompetencen til at bestemme, at medlemmer af udenlandsk evangelisk-luthersk trossamfund skal være ligestillede med folkekirkens medlemmer, er overdraget til kirkeministeren, medens Kongen har kompetencen efter den gældende bestemmelse.

Til § 21.

Bestemmelsen svarer til § 30 i ægteskabslov I. Det fastsættes, at kirkelig vielse inden for folkekirken skal foretages af dennes præster. Kirkeministeren skal bestemme, hvilke præster uden for folkekirken der skal kunne foretage vielser. Kirkelig vielse inden for andre trossamfund foretages af de dertil særlig anerkendte præster.

Efter den gældende bestemmelse skal det j ved kongelig anordning bestemmes, hvilke præster der skal kunne vie, og der er i loven fastsat udførlige regler for, i hvilke tilfælde en præst i folkekirken har *pligt* til at foretage vielse. Udvalget har ment, at det vil være mest hensigtsmæssigt at overlade til kirkeministeren med hjemmel i udkastets § 21 at fastsætte regler for dette område, og kirkeministeriet har tiltrådt dette standpunkt.

Til § 22.

Bestemmelsen svarer til §§ 31 og 32 i ægteskabslov I.

I *stk. 1* fastsættes som hidtil, at adgang til *borgerlig* vielse står åben for alle. Kompetencen til at foretage borgerlig vielse tilkommer de i § 17, stk. 1, nævnte myndigheder, d. v. s. i København den borgmester, magistraten udpeger, i købstæderne borgmestrene og i kommuner med tilsvarende styrelsesform ligeledes borgmesteren. I andre kommuner foretages vielse af sognefogeden.

I *2. stk.* fastsættes, at borgmesteren kan autorisere en eller flere personer til at foretage vielse. For sognefogeders vedkommende kan politimesteren beskikke en stedfortræder.

De foreslåede regler svarer til de gældende med ændring for så vidt angår de kommuner, der ikke er egentlige købstæder, men har en tilsvarende styrelsesform, jfr. herved bemærkningerne til § 17, stk. 1. Endvidere er bemyndigelsen til at beskikke en stedfortræder for sognefogeden nyttet fra amtet til politimesteren.

Bestemmelsen har været forelagt for indenrigsministeriet og politimesterforeningen, der har tiltrådt forslagene.

Til § 23.

Bestemmelsen i *stk. 1* fastsætter — jfr. ægteskabslov I § 33 — at vielse ikke må foretages, før der foreligger attestation om, at ægteskabsbetingelserne er prøvet, og at der ikke er fundet hindringer mod ægteskabet.

Prøvelsen skal foretages af de i § 17, stk. 1, nævnte borgerlige myndigheder. Som det fremgår af konventionsudkastet pag. 24, vil vielse dog i de af konventionen omfattede tilfælde også kunne foretages på grundlag af en prøvelse foretaget i et andet nordisk land.

Stk. 2 bestemmer, at prøvelse af ægteskabshindringer kan undlades, når der på grund af en af parternes sygdom er alvorlig fare ved at opsætte en vielse. Nogen direkte bestemmelse herom indeholdes ikke i den gældende lovgivning, men det er dog ikke så sjældent forekommet, at man i alvorlige sygdomstilfælde har set bort fra formaliteterne og foretaget vielse uden prøvelse. Derimod er der i ægteskabslov I § 26, stk. 2, hjemmel til i disse situationer at se bort fra lysningskravet.

I *stk. 3* fastsættes som i ægteskabslov I § 33, stk. 1, 2. pkt., at vielse ikke må foretages, selv om prøvelse af ægteskabsbetingelserne har fundet sted, hvis det er vielsesmyndigheden bekendt, at der er ægteskabshindringer.

Til § 24.

I *§ 24* fastsættes en frist på 4 måneder, inden hvilken vielse skal foretages på grundlag af en stedfunden prøvelse. I ægteskabslov I § 33, stk. 2, er fristen sat til 3 måneder. Forlængelsen har fundet sted efter ønske fra andre nordiske ægteskabsudvalg, og fristen vil herefter blive den samme i alle de nordiske lande.

Til § 25.

§ 25 indeholder regler, der svarer til ægteskabslov I § 36.

I *stk. 1* fastsættes, at vielse skal foregå i mindst to vidners overværelse, og efter *stk. 2* skal brudefolkene ved samtidigt møde på spørgsmål af præsten eller de borgerlige myndigheder erklære at ville ægte hinanden og derpå af ham forkyndes at være ægtefolk.

Kompetencen til at fastsætte nærmere regler om fremgangsmåden ved kirkelig og borgerlig vielse tilkommer efter *stk. 3* henholdsvis kirkeministeren og justitsministeren. Det er udvalgets opfattelse, at regler om tid og sted for vielsens foretagelse, førelse af protokoller m. v. bør gives administrativt. De gældende regler herom indeholdes dels i selve ægteskabsloven, jfr. ægteskabslov I §§ 35, 37 og 39, dels i forskellige ministerielle cirkulærer m. v.

Til § 26.

I *stk. 1* fastsættes som efter den gældende lov, jfr. ægteskabslov I § 38, hvilke betingelser der stilles, før en stedfunden vielse kan have retsvirkning. Kun overholdelse af reglerne om, hvilke myndigheder der har vielseskompetencen, og om, at brudefolkene skal møde samtidig og på spørgsmål af præsten eller den borgerlige myndighed erklære at ville ægte hinanden og herpå af ham forkyndes at være ægtefolk, har betydning for vielsens gyldighed. Overtrædelse af andre forskrifter, f. eks. bestemmelsen om forældres samtykke til mindreårige, har derimod ingen indflydelse på spørgsmålet om vielsens gyldighed. I visse tilfælde, f. eks. ved tvegifte eller ægteskab mellem nærbeslægtede, kan der blive tale om omstødelse af ægteskabet, men vielsens gyldighed berøres ikke af omstødelsen.

Efter den gældende lov er de nævnte regler absolutte gyldighedsbetingelser. Udvalget har imidlertid — ligesom de øvrige nordiske udvalg — fundet det rigtigst, at der indføres mulighed for en efterfølgende godkendelse af en vielse. Det er f. eks. forekommet, at brudefolk i god tro er blevet viet af præster, der ikke havde kompetence til at foretage vielser, ligesom der undertiden har været rejst tvivl om borgerlige myndigheders vielseskompetence. Ved ***stk.*** *2* i udkastets § 26 gives der justitsministeren adgang til at godkende en enkelt vielse som gyldig, men det er ikke udelukket at give en „en bloc"-godkendelse, f. eks. af en række vielser foretaget af en bestemt person, som ikke har haft kompetence.

Det er heller ikke udelukket, at godkendelse kan finde sted efter en af parternes eller begges død, hvis omstændighederne taler herfor. Bestemmelsen må dog som helhed forventes kun at blive anvendt i sjældne undtagelsestilfælde, og justitsministeriets praksis vil formentlig blive ganske restriktiv. Bestemmelsen omfatter også vielser indgået under tidligere lovgivning, jfr. § 62. Vielser i udlandet omfattes ikke af godkendelsesbeføjelsen, medmindre det drejer sig om vielser i henhold til § 28 eller den tidligere specielle lovgivning om vielser indgået for danske diplomatiske og konsulære tjenestemænd.

Til § 27.

Bestemmelsen svarer til ægteskabslov I *§ 41.* Det overlades til de anerkendte trossamfund at fastsætte de nærmere forskrifter vedrørende spørgsmål om velsignelse af borgerlig vielse og om fremgangsmåden vedrørende vielse.

Til § 28.

Bestemmelsen indeholder i *stk. 1* hjemmel til, at *kirkeministeren* kan fastsætte regler om adgang for danske præster til at foretage vielse i udlandet, og i *stk. 2* bestemmes, at *udenrigsministeren* kan fastsætte regler om adgang for diplomatiske og konsulære tjenestemænd til at foretage vielser i udlandet.

Til stk. 1.

Den gældende lovgivning udtaler sig ikke om danske præsters adgang til at foretage vielser i udlandet.

I et par tilfælde har justitsministeriet meddelt kirkeministeriet, at man intet havde at erindre imod, at der i medfør af anordning nr. 544 af 22. december 1922 § 7 tillagdes feltpræster vielsesbeføjelse, for så vidt angår medlemmer af den styrke, hvortil præsten er knyttet.

Problemet om nordiske præsters vielsesadgang i andre lande end hjemlandet har været fremført for Nordisk Råd i 1958. Man vedtog at afvente ægteskabsudvalgenes betænkninger, dog således, at rådet henstillede, at Norge og Sverige straks foranledi-

gede, at de af den norske sømandspræst i Göteborg og den svenske sømandspræst i Narvik foretagne vielser tillagdes gyldighed i vielseslandet.

Norge har allerede i 1955 ved lov nr. 20 af 30. juni 1955 gennemført en lovgivning om vielse i udlandet og udenlandske myndigheders vielser i Norge. I henhold hertil er der nu bl. a. tillagt sømandspræster i 13 forskellige byer, især større havnebyer, samt alle sømandspræster i Danmark og Sverige kompetence til at forrette vielser.

Ved lov nr. 252 af '22. maj 1959 gennemførte *Sverige* ændringer i de gældende regler, bl. a. således at en vielse foretaget i Sverige af en præst i den danske folkekirke tillægges gyldighed efter svensk ret, såfremt præsten efter dansk ret har beføjelse til at foretage vielser i Sverige.

Udvalget har ment det rettest, at der nu søges tilvejebragt udtrykkelig lovhjemmel for, at det i visse tilfælde kan tillades danske præster i udlandet at forrette vielser.

Spørgsmålet har været drøftet med kirkeministeriet, der igen har forelagt spørgsmålet for landets biskopper. Både biskopperne og kirkeministeriet har erklæret sig enige i forslaget, og der vil af kirkeministeriet blive udarbejdet en bekendtgørelse om kirkelig vielse i udlandet, såfremt forslaget bliver vedtaget som lov.

Til stk. 2.

De diplomatiske og konsulære tjenestemænds mulighed for at forrette vielser omhandles i lov nr. 79 af 19. februar 1892 og lov nr. 269 af 14. december 1906, jfr. udenrigsministeriets instruks af 21. september 1932.

1892-loven bestemmer, at udenrigsministeriet på steder i udlandet, hvor det anses for fornødent, kan meddele danske *konsuler* bemyndigelse til, at der for dem kan indgås ægteskaber, når enten begge de vordende ægtefæller eller den ene af dem er dansk. Loven fastsætter endvidere nærmere regler for konsulens prøvelse af ægteskabsbetingelserne og for vielsens foretagelse.

1906-loven giver regeringen bemyndigelse til at afslutte traktater, hvorefter ægteskaber, der for en herværende diplomatisk eller konsulær embedsmand med gyldighed efter den fremmede stats lovgivning indgås mellem personer, af hvilke ingen er dansk undersåt;, anerkendes for gyldige her i landet på vilkår, at ægteskaber indgåede fordanske diplomatiske eller konsulære tjenestemænd i den fremmede stat i tilsvarende omfang anerkendes for gyldige i denne.

Sådan overenskomst er hidtil kun afsluttet med Sverige (deklaration af 27. november 1909).

I praksis har der vist sig at være et ikke ubetydeligt behov for en adgang til at blive viet for dansk repræsentation i udlandet. I tiden fra 1892 til 1956 er der således foretaget i alt 774 sådanne vielser, og antallet stiger relativt meget.

Man mener derfor fra udvalgets side, at denne vielsesadgang bør bevares, idet man dog af praktiske grunde finder det rigtigst, at de to nævnte love ophæves og erstattes med en generel bemyndigelse i ægteskabsloven, hvorved der gives udenrigsministeren kompetence til at fastsætte de nærmere regler om denne specielle vielsesadgang.

Spørgsmålet om den foreslåede bestemmelses anvendelse har været drøftet med udenrigsministeriet, som vil udfærdige instrukser angående foretagelsen af disse vielser.

Det er med hensyn til disse vielser hensigten at anvende bestemmelsen restriktivt.

For såvel den kirkelige som den diplomatiske vielsesadgang gælder, at man så i vidt muligt vil sikre sig, at den vielse, der finder sted, anerkendes som gyldig i vielseslandet. Det er hensigten, før der meddeles stående eller speciel bemyndigelse til vedkommende tjenestemand, at søge dette spørgsmål klarlagt ved henvendelse til vedkommende lands myndigheder. Det er endvidere hensigten at begrænse tilladelserne til som hovedregel kun at gælde tilfælde, hvor en af brudefolkene er dansk statsborger.

Til stk. 3.

Man har fra udvalgets side fundet det rettest, at prøvelsen af, om der er ægteskabshindringer til stede, altid — ligesom her i landet — foretages af en borgerlig myndighed. Dette betyder, at hvis de vordende ægtefæller ønsker vielsen foretaget af en dansk præst i udlandet, må de præstere en attest om, at bevislighederne er i orden, *enten* fra en diplomatisk eller konsulær tjenestemand, *eller* fra en her i landet vir-

kende bevisprøvende myndighed. De efter dette lovudkast gældende regler om ægteskabshindringer og vielse skal i øvrigt finde anvendelse ved de i § 28 omhandlede vielser.

Til stk. 4.

Bestemmelsen svarer for så vidt angår de diplomatiske ægteskaber til dels til 1906-loven. Man har fundet det hensigtsmæssigt at åbne mulighed for at tillægge de nævnte vielser gyldighed. Det kan således tænkes, at vedkommende fremmede land som betingelse for at tillægge danske ægteskaber i dette land gyldighed kræver gensidighed.

På den anden side er man klar over, at man må påse, at der ikke skabes mulighed for, at ægteskaber her i landet indgås for fremmede repræsentationer i tilfælde, hvor der ingen særlig grund er hertil.

Kapitel IV.

Om ægteskabs omstødelse.

Udvalget stiller forslag dels om indskrænkning af antallet af omstødelsesgrunde, dels om ændring af reglerne om retsvirkningerne af omstødelse.

Omstødelse kan defineres som opløsning af et ægteskab på grund af årsager, der forelå allerede ved ægteskabets indgåelse.[1]) Et ægteskab, der er omstødeligt, kan efter lovgivningens terminologi ligeså lidt som et ægteskab, der opløses ved skilsmisse, betragtes som et ugyldigt ægteskab. Ægteskabet er gyldigt, men virkningerne af en omstødelsesdom afviger i nogen grad fra virkningerne af en skilsmissedom.

Ægteskaber, der er ugyldige fra begyndelsen (en nullitet), forekommer efter ægteskabsloven kun, hvis der foreligger visse kompetence- og formmangler: ægteskabet er ikke indgået for en myndighed, der var berettiget til at foretage vielser, eller parterne har ikke givet møde på samme tid for vielsesmyndigheden og erklæret at ville ægte hinanden og derpå af vielsesmyndigheden er forkyndt at være ægtefolk, jfr. herved ægteskabslov I § 36, stk. 2, og foran pag. 46 vedrørende udkastets § 26.

Før 1922-loven[2]) sondrede man imellem ugyldighedsgrunde og egentlige skilsmisseårsager. Ugyldighedsgrundene betegnede omstændigheder, der medførte ægteskabets ugyldighed fra først af, og man skelnede mellem *„ubetingede ugyldighedsgrunde“*, **der** bevirkede, at ægteskabet „slet ikke måtte blive bestående, men for den offentlige sædeligheds skyld skulle tilintetgøres", og *„betingede ugyldighedsgrunde“*, der „blot begrundede en ret for den ene ægtefælle eller trediemand til at få ægteskabet opløst". De egentlige skilsmissegrunde ophævede derimod kun ægteskabet for fremtiden.

Forskellige ugyldighedsgrunde — udover form- eller kompetencemangler — indeholdtes i Danske Lov, der bl. a. opregnede slægtskab og svogerskab i visse tilfælde samt bigami blandt de absolutte ugyldighedsgrunde, hvor ægteskabet skulle erklæres ugyldigt ved dom. Blandt de relative ugyldighedsgrunde fandtes efter Danske Lov og den herpå byggede retspraksis bl. a. ugyldigt samtykke samt ukendskab til den anden parts impotens, syfilis eller spedalskhed.

Familieretskommissionen overvejede at ophæve sondringen mellem skilsmissegrunde og ugyldighedsgrunde, der krævede en særlig omstødelsesakt.[3]) Dette opgav man imidlertid, da mange lande —• især de katolske — havde sondringen, og da den af de fleste europæiske stater undertegnede Haagerkonvention af 17. juni 1902 om løsning af lovkonflikter i ægteskabssager regnede med og forudsatte sondringen. I stedet forsøgte man i ægteskabslov I kap. V §§ 42-44 at give en udtømmende opregning af de kendsgerninger, som giver adgang til omstødelse.[4])

Omstødelsessagerne har ingen større be-

[1]) Ernst Andersen: Ægteskabsret I, pag. 45.

[2]) Jfr. nærmere Bentzon: Den danske Familieret (1910) pag. 195 ff.

[3]) Jfr. nærmere betænkning 1913, pag. 144 ff.

[4]) Beskrivelsen i de nævnte paragraffer er som påpeget af Ernst Andersen, Ægteskabsret I, pag. 45-46, inspireret af de moderne europæiske kodifikationer, „som hviler på kanonisternes lære om ugyldighed på grund af mangler ved indgåelsen". Sammesteds fremhæves endvidere den interesse, ugyldighedslæren har for de katolske lande som surrogat for skilsmisseregler, da den katolske kirke ikke anerkender skilsmisse.

tydning i de skandinaviske lande. Antallet er meget lille i alle de nordiske lande. Her i landet andrager antallet af omstødelsessager således ikke mere end 2 å 3 årligt.

Udvalget har imidlertid ikke ment, at omstødelsesreglerne helt har kunnet undværes, bl. a. fordi man har fundet, at der fortsat bør være adgang til at opløse et ægteskab med retsvirkninger, der er videregående end de virkninger, som kan tillægges en skilsmisse. Hvis ægteskabet er indgået i strid med visse af de materielle ægteskabsforbud eller ud fra visse særligt anerkendelsesværdige forudsætninger, som. senere viser sig ikke at have været til stede, er baggrunden for ægteskabets opløsning anderledes end ved de anerkendte skilsmissegrunde, og der kan være trang til andre reaktioner end ved skilsmisse.

Man har dog ment, at der ikke var grund til at bibeholde alle de eksisterende omstødelsesgrunde, og har derfor foreslået en vis forenkling af reglerne, ligesom man har søgt at modernisere formuleringen af omstødelsesreglerne. Endelig foreslås retsvirkningsbestemmelserne en del ændret, jfr. nærmere nedenstående bemærkninger.

De her stillede forslag nødvendiggør visse ændringer i straffeloven, jfr. pag. 18.

Vedrørende de øvrige nordiske udvalg bemærkes, at der ikke har været interesse i disse udvalg for de fra dansk side foreslåede indskrænkninger i omstødelsestilfældene. Derimod er der opnået enighed om i alle tilfælde at gøre omstødelsesadgangen fakultativ, jfr. nedenfor, og endelig er ændringerne i reglerne om virkningen af omstødelse i det væsentlige ensartede.

Til § 29.

Bestemmelsen, der erstatter §§ 42 og 43 i den gældende lov, indeholder regler om. de tilfælde, hvor såvel det offentlige som ægtefællerne selv har adgang til at anlægge omstødelsessag.

Efter udkastet kan ægteskaber lige som efter gældende lov omstødes, hvis de er indgået i strid med forbudet mod ægteskab mellem nærbeslægtede, udkastets § 12, der forbyder ægteskab mellem slægtninge i ret op- eller nedstigende linie og mellem søskende.

Omstødelse kan endvidere efter udkastets § 29, stk. 1, finde sted, hvis der foreligger *tvegifte,* jfr. den gældende lovs § 42.

Kompetencen til at anlægge omstødelsessag er nærmere angivet i udkastets *§ 29, stk. 3.* Efter denne bestemmelse kan sag til omstødelse anlægges af det offentlige eller af en af ægtefællerne. I tilfælde af tvegifte kan tillige ægtefællen i det tidligere ægteskab anlægge sag. For så vidt angår bigamisituationen. har udvalget dog bibeholdt den gældende regel om, at omstødelse ikke kan finde sted, når det tidligere ægteskab er ophørt, inden sag er anlagt. Ægtefællen i det første ægteskab vil ofte benytte sig af den adgang, der er til at søge skilsmisse på grund af den anden ægtefælles bigami, jfr. den gældende lovs § 58 og udkastets § 41. Er det tidligere ægteskab derimod ikke ophørt, kan omstødelsessag anlægges. Adgangen hertil er som nævnt indrømmet såvel det offentlige som alle tre ægtefæller. Justitsministeren har efter retsplejelovens § 448 f beføjelse til at bestemme, at anlæggelse af offentlig omstødelsessag skal udsættes, „navnlig når der er grund til at antage, at det første ægteskab inden kortere tid vil blive opløst ved skilsmisse." Denne bestemmelse bliver overflødige da omstødelsesadgangen nu foreslås gjort fakultativ, og § 448 f foreslås derfor ophævet, jfr. udkastet til ændring af retsplejeloven § 1 punkt 3.

Bigamens ægtefælle i det andet ægteskab kan anlægge sag til omstødelse, selv om han ved ægteskabets indgåelse var vidende om, at den anden var gift. Hvis han ikke når at anlægge omstødelsessag, inden ægtefællens tidligere ægteskab er ophørt, " må ægtefælle nr. 2, hvis han ved ægteskabets indgåelse var i god tro, kunne påberåbe sig bestemmelserne i udkastets *§ 30, nr. 2,* hvorefter en ægtefælle har en vis adgang til at få sit ægteskab omstødt, når han er blevet forledet til at indgå ægteskabet.

Om kompetencereglen i § 29, stk. 3, bemærkes nærmere, at reglen afviger fra den gældende bestemmelse derved, at det ikke i noget tilfælde er *påbudt* det offentlige at anlægge omstødelsessag, selv om parterne selv ikke anlægger sag. Overtrædelse af forbudet mod ægteskab mellem nærbeslægtede må i de altovervejende tilfælde forventes fortsat at føre til, at omstødelsessag rejses af det offentlige, men udvalget har —• lige-

som de øvrige nordiske udvalg — fundet det rigtigst ikke på forhånd at afskære enhver mulighed for at undlade at rejse omstødelsessag. Man har således ment, at det i ganske ekstraordinære tilfælde kunne virke urimeligt hårdt at skulle skride til omstødelse af et ægteskab. Der kan f. eks. tænkes tilfælde, hvor et ægteskab er indgået mellem personer, som måske først efter et langvarigt ægteskab opdager, at de er uægteskabelige halvsøskende.

Den bestående adgang for det offentlige til at anlægge omstødelsessag, hvis et ægteskab er indgået i strid med den nugældende lovs §§ 10 og 13, foreslås helt ophævet, jfr. dette udkasts §§ 10 og 13.

Vedrørende *§ 10* bemærkes særligt, at bestemmelsen efter det i udkastet stillede forslag får den formulering, at justitsministeriet skal give tilladelse til ægteskab til den, der er sindssyg, åndssvag eller som lider af alvorlige sjælelige forstyrrelser af anden art. Overholdelse af dette krav må påses under prøvelse af ægteskabsbetingelserne, men en overtrædelse af bestemmelsen bør efter udvalgets opfattelse ikke i noget tilfælde få en så alvorlig konsekvens som en offentlig omstødelsessag. Den gældende omstødelsesadgang er det offentlige da også veget tilbage fra at benytte, selv om overtrædelse af forbudet i § 10 ret hyppigt finder sted. De få gange, omstødelse har fundet sted, har en af parterne i reglen selv været interesseret i at få ægteskabet opløst.

Ægteskabslov I § 43 giver parterne selv adgang til at få deres ægteskab omstødt, hvor forbudet i § 10 er overtrådt, men denne omstødelsesadgang foreslås ophævet. En ophævelse af omstødelsesadgangen vil betyde, at de vil være henvist til at søge separation efter § 36 eller evt. skilsmisse efter udkastets § 42. Var en af parterne ved ægteskabets indgåelse i en tilstand, der udelukker evnen til at handle fornuftmæssigt, vil han dog fortsat kunne få ægteskabet omstødt, jfr. herved reglen i § 30, nr. 1. En videregående omstødelsesadgang har udvalget ikke fundet tilstrækkeligt begrundet.

Vedrørende udkastets *§ 13* bemærkes, at udvalget som tidligere nævnt har stillet forslag om udvidelse af dispensationsadgangen. Overtrædelse af forbudet vil i reglen kunne sanktioneres ved bestemmelserne i straffelovens § 209. En egentlig omstødelse synes ikke i noget tilfælde påkrævet af samfundsmæssige grunde. Omstødelsesadgangen er da også allerede blevet ophævet i Sverige i forbindelse med den under bemærkningerne til § 12 nævnte ændringslov fra 1947, og udvalget er enigt med de øvrige nordiske udvalg i at ophæve den gældende omstødelsesadgang i disse tilfælde.

Til § 30.

Bestemmelsen omhandler de tilfælde, hvor parterne har adgang til selv at søge ægteskabet omstødt, uden at det offentlige har en tilsvarende adgang. De gældende regler herom indeholdes i ægteskabslov I § 44.

Reglen i § 30, nr. 1, giver en ægtefælle omstødelsesadgang, når han ved ægteskabets indgåelse befandt sig i en tilstand, som udelukker evnen til at handle fornuftmæssigt. Bestemmelsen giver endvidere den ægtefælle, der er blevet tvunget til at indgå ægteskab, eller som ved en fejltagelse har ladet sig vie til en anden end sin forlovede uden at ville indgå ægteskab, mulighed for at få ægteskabet omstødt. Reglerne svarer til ægteskabslov I § 44 nr. 1), 2) og 5).

§ 30, nr. 2), svarer til ægteskabslov I § 44, nr. 4). Der gives en ægtefælle adgang til omstødelse, når han er blevet forledet til at indgå ægteskabet derved, at han af den anden ægtefælle gennem falske oplysninger eller svigagtig fortielse af sandheden er vildledet om, hvem den anden er, eller angående sådanne omstændigheder ved hans tidligere liv, som med fuld føje måtte have afholdt sagsøgeren fra at indgå ægteskabet, og som endnu må tillægges en sådan betydning for forholdet mellem ægtefællerne, at ægteskabet ikke billigvis kan fordres opretholdt.

Udvalget har ikke fundet grundlag for at opretholde bestemmelserne i § 44, nr. 3), om omstødelse på grund af en parts spedalskhed eller impotens, da bestemmelsen ikke har praktisk betydning. Det samme gælder den adgang, en part har til at opnå omstødelse, fordi den anden ægtefælle ved ægteskabets indgåelse led af epilepsi af den i ægteskabslov I § 10 nævnte karakter, d. v. s. med jævnlige anfald eller med udtalte psykiske forandringer. Også i disse tilfælde må det være tilstrækkeligt, at par-

terne kan søge separation med efterfølgende skilsmisse. I de mere grelle tilfælde, hvor der kan være tale om forledelse af en ægtefælle til at indgå ægteskab, vil omstødelsesbestemmelserne i udkastets § 30, nr. 2, dog eventuelt kunne påberåbes af den vildledte ægtefælle.

Til § 31.

I *stk. 1* fastsættes som i gældende ret, jfr. ægteskabslov I § 45, at retsvirkningerne af omstødelse som hovedregel er de samme som retsvirkningerne af en skilsmisse.

Undtagelser herfra gøres dog ved de følgende bestemmelser.

Af denne hovedregel følger efter reglerne i udkastets kapitler VI og VII bl. a., at det i forbindelse med dom til omstødelse kan pålægges en ægtefælle at svare *underholdsbidrag* til den anden ægtefælle. Bestemmelserne i ægteskabslov I § 48, hvorefter det efter ægteskabets omstødelse ikke påhviler nogen af ægtefællerne at bidrage til den andens underhold, er ikke gentaget. Udvalget har ikke villet afvise, at der kan forekomme tilfælde, hvor det også efter ægteskabets omstødelse kan være rimeligt, at den ene ægtefælle yder den anden ægtefælle et underholdsbidrag i kortere eller længere tid. Efter den gældende lov er dette som nævnt ikke muligt. Der kan derimod efter lovens § 47 i visse tilfælde tilkendes en ægtefælle en godtgørelse. Fastsættes godtgørelsen til periodiske ydelser, hvad der er hjemmel til efter § 47, stk. 3, vil ydelsen kunne virke som et underholdsbidrag, men denne fremgangsmåde er dog noget upraktisk, bl. a. fordi ydelser af denne art ikke vil kunne inddrives efter de for inddrivelse af underholdsbidrag gældende regler, og man har derfor fundet det rigtigst at åbne mulighed for tilkendelse af underholdsbidrag ligesom ved skilsmisse.

I *stk. 2* henvises til reglen i skiftelovens § 69, jfr. herved bemærkningerne til 83gteskabsudvalgets betænkning I om skifte mellem ægtefæller, pag. 21 ff og 39-40. § 69 hjemler en særlig „skævdelingsnorm" svarende til reglerne i ægteskabslov I § 46. Udvalgets forslag i den nævnte betænkning er allerede gennemført ved lov nr. 412 af 18. december 1963.

Til § 32.

Bestemmelsen, der svarer til den gældende lovs § 47, hjemler mulighed for at yde en ægtefælle en godtgørelse i forbindelse med en omstødelsessag. Godtgørelsen kan ydes, hvis den ene ægtefælle var i god tro, den anden derimod ikke. Til den ægtefælle, der var i god tro, kan der ydes en godtgørelse, som retten må fastsætte efter billighed under hensyn til begges økonomiske kår og de øvrige omstændigheder. Der er intet til hinder for at fastsætte, at godtgørelsen kan ydes i rater. Udvalget har ment, at det kan være af betydning at bevare adgangen til at yde en godtgørelse i disse tilfælde.

Den gældende adgang til at fastsætte godtgørelsen som en periodisk ydelse er ikke opretholdt under hensyn til, at der ved udkastet hjemles mulighed for at pålægge en ægtefælle bidragspligt efter en omstødelse, jfr. bemærkningerne ovenfor til § 31.

Til § 33.

Bestemmelsen indeholder regler om, i hvilke tilfælde de særlige skifteregler og godtgørelsesbestemmelsen skal kunne påberåbes, hvis en af parterne i et omstødeligt ægteskab dør. Reglerne svarer i det væsentlige til bestemmelserne i ægteskabslov I § 50, stk. 1-4. med de ændringer, der er en følge af forslaget om ændring af omstødelsesgrundene.

Til § 34.

Paragraffen er identisk med ægteskabslov I § 50, stk. 5. Der gives ved bestemmelsen en tvegift ægtefælles ægtefælle af første ægteskab fortrinsret med hensyn til et krav mod trediemand på erstatning, pension eller andet økonomisk gode, hvis den tvegifte ægtefælle dør og efterlader sig flere ægtefæller.

Kapitel V.

Om separation og skilsmisse.

Udvalget har taget separations- og skilsmissebestemmelserne op til samlet undersøgelse og vurdering, og reglerne, der i alt væsentligt er fælles for alle de nordiske lande, har været et hovedpunkt under drøftelserne på de nordiske møder. Som

resultat af det danske udvalgs overvejelser foreligger lovudkastets kapitel V om separation og skilsmisse, der indeholder forslag, der afviger betydeligt fra de gældende regler. Forslagene fra de øvrige nordiske ægteskabsudvalg vil blive omtalt i det følgende.

Udvalgets forslag indebærer en ændring dels af de *materielle* betingelser for at opnå separation og skilsmisse, dels af bestemmelserne om den *formelle* fremgangsmåde. Ændringsforslagene vedrørende de materielle regler vil blive nærmere motiveret i de følgende afsnit under kapitel V og under bemærkningerne til de enkelte paragraffer i dette kapitel. Om ændringerne af de formelle regler henvises hovedsageligt til bemærkningerne til § 44 om fremgangsmåden ved opnåelse af separation og skilsmisse.

A. Den historiske udvikling.[1])

Før reformationen havde kirken jurisdiktionen i ægteskabssager her i landet. Den kanoniske ret forbød skilsmisser, men gav under visse betingelser adgang til separation, „adskillelse i henseende til bord og seng". Separation blev tilladt dels for bestandig, navnlig på grund af hor, dels for bestemt eller ubestemt tid, hvis en ægtefælle groft krænkede den anden.

Kort tid efter reformationen indførtes de såkaldte „capitler", senere kaldet „tamperretter",[2]) en i hvert stift. Disse domstole, der bestod dels af gejstlige, dels af verdslige medlemmer, behandlede gennem mere end 250 år samtlige ægteskabssager i Danmark. Først ved en forordning af 1. december 1797 ophævedes tamperretterne, og jurisdiktionen overgik til de almindelige domstole. Ved tamperretterne pådømtes sagerne oprindeligt direkte på grundlag af de nytestamentlige kildesteder, men i 1582 udstedtes *Frederik II's ægteskabsordinans*, der indeholdt udførlige bestemmelser om skilsmisse og annullation af ægteskaber. Reglerne herom blev i det væsentlige uændrede optaget i Danske Lov, hvis skilsmissebestemmelser forblev i kraft til ægteskabsloven af 1922.

Skilsmissegrundene efter ægteskabsordinansen og Danske Lov var *ægteskabsbrud* og *rømning* (desertio localis). Endvidere kunne dom til fredløshed eller landsforvisning og efter en forordning af 18. december 1750 tillige en ægtefælles straf til fængsel på livstid give grundlag for skilsmisse. Endelig kunne ægteskaber annulleres på grund af bigami, impotens og spedalskhed, og ved forordningen af 11. september 1839 blev der givet hjemmel til skilsmisse på grund af en ægtefælles borteblivelse.

De forskellige lovbestemmelser i ægteskabsordinansen og senere Danske Lov og de kongelige forordninger kunne give grundlag for skilsmisse eller annullation *ved dom*. Efterhånden udviklede der sig imidlertid ved siden af en praksis, hvorefter der kunne meddeles separation eller skilsmisse ved *kongelig bevilling*. Denne praksis, der var et udslag af kongens almindelige dispensationsmyndighed, blev påbegyndt tidligt, men først fra ca. 1750 blev der efter praksis givet separation ved kurant bevilling. *Dom* til separation var derimod ikke hjemlet i den dagældende lovgivning. Året 1790 betød et vendepunkt, idet der da blev åbnet mulighed for at få bevilling til skilsmisse på grundlag af forudgående separation, efter at Højesteret i et responsum havde anbefalet denne skilsmissegrund. Antallet af skilsmisser havde indtil da været lavt, men i de følgende år øgedes antallet af bevillinger til skilsmisse stærkt.

Bevillingerne blev oprindelig udelukkende givet ved umiddelbar kgl. resolution, men senere blev det overdraget cancelliet (justitsministeriet) i visse tilfælde at udfærdige bevillinger „ad mandatum", og senere igen fik overøvrigheden i et vist omfang bemyndigelse til at udfærdige bevillinger. Denne bevillingspraksis opretholdtes ved 1849-grundlovens § 32 og de senere grundlove.

Den administrative bevillingspraksis var ikke bundet af lovbestemmelser, men den af justitsministeriet givne bemyndigelse til at udfærdige separations- og skilsmissebevillinger blev i tidens løb udøvet efter bestemt udformede og offentliggjorte regler. Kongen kunne derimod helt op til 1922-lovens ikrafttræden udfærdige bevillinger til separation eller skilsmisse efter en skønsmæssig bedømmelse af de enkelte tilfælde.

[1]) Om ældre dansk skilsmisseret se nærmere: Nellemann: Ægteskabsskilsmisse ved kongelig bevilling (1882).

[2]) Ordet „Tamper" kommer af latin „tempus" (termin). Tamperretterne samledes på de fire „tamperdage", d. v. s. første dag i de kirkelige kvartaler.

Den administrative praksis gik nærmere ud på, at justitsministeriet eller overøvrigheden kunne give *separation* i tilfælde, der svarer til de i ægteskabslov I §§ 52 og 53, stk. 1, nævnte, d. v. s. hvor parterne var enige om at søge separation, eller hvor der forelå en særlig grund til at give separation uden begges samtykke, f. eks. på grund af en ægtefælles drikfældighed eller mishandling af den anden ægtefælle.

Skilsmisse kunne gives af ministeriet i de tilfælde, hvor lovgivningen indeholdt hjemmel til skilsmisse ved dom, d. v. s. først og fremmest i utroskabstilfældene og i tilfælde af rømning. I disse tilfælde var bevillingerne i virkeligheden kun en fritagelse for at gå den noget langsommere og bekosteligere rettergangsvej. Endvidere kunne ministeriet give bevilling til skilsmisse i en række tilfælde, der ikke var omtalt i lovgivningen, navnlig hvor der forelå bevilling til separation, og der var gået mindst *3 år* efter separationen, eller hvor en faktisk adskillelse uden bevilling havde foreligget i mindst 6 år. Også en ægtefælles straf til forbedringshusarbejde i 3 år eller højere straf kunne begrunde skilsmisse ved bevilling, og det famme gjaldt en ægtefælles sindssygdom, hvor sygdommen var uhelbredelig, eller der dog ikke var synderlig udsigt til helbredelse.

Den af kongen udøvede myndighed til at give skilsmisse ved bevilling var rent diskretionær. Der blev dog på enkelte områder dannet en vis fastere praksis, således at man i nogle tilfælde kunne forvente bevilling meddelt. Som eksempler herpå kan nævnes tilfælde, hvor separation kun havde varet i 2 år, men hvor der forelå særlige grunde som forestående nyt ægteskab, udvandring el. lign., til at fremskynde en skilsmisse og desuden tilfælde, hvor der manglede en af de i lovgivningen eller ved kgl. resolution opstillede betingelser for at give skilsmisse ved dom eller ad mandatum udfærdiget bevilling, men hvor omstsendighederne med lignende styrke talte for ægteskabets ophævelse. Var en hustru besvangret af en anden end ægtefællen ved ægteskabets indgåelse, kunne ægtemanden også forvente bevilling til skilsmisse, hvis han havde været uvidende herom.

Den før den nugældende ægteskabslov gældende lovgivning og særligt den administrative praksis gav således mulighed for skilsmisse **i** talrige tilfælde. Danmark hørte **til** de lande, hvor skilsmisse lettest kunne opnås, hvis ægtefællerne var enige om at søge skilsmisse, og dette gjaldt for så vidt lige fra 1790, da den efter datidens forhold meget liberale skilsmissebevillingspraksis påbegyndtes. Der findes ikke nøjagtige statistiske oplysninger om skilsmisseantallet før det 19. århundrede. Antallet voksede stærkt fra 1790'erne, men stigningen hørte senere op. Fra 1830'erne til ca. 1880 var skilsmissefrekvensen fra 0,6 til 0,7 årligt pr. 1.000 bestående ægteskaber. Derefter fandt påny en kraftig vækst sted. I 1878 androg skilsmisseantallet her i landet 181. **I 1910** var tallet steget til 748, eller bedømt efter befolkningstallet en stigning til det tredobbelte.[1]) Om den senere udvikling henvises til statistikken i afsnit E (pag. 61).

Ægteskabsloven af 1922 betød ikke et brud med de hidtil fulgte principper. Familieretskommissionen reviderede og moderniserede reglerne, men i alt væsentligt blev kapitlet om separation og skilsmisse i ægteskabsloven af 1922 en kodifikation af de allerede gældende bestemmelser, som for en stor del var bygget op gennem den administrative bevillingspraksis. Af væsentlige nydannelser bør især fremhæves separationsbestemmelserne i § 53, stk. 2, og skilsmissereglen i § 55.

B. Gældende ret.

De gældende regler om grundlaget for separation eller skilsmisse indeholdes i kap. VI i ægteskabsloven af 30. juni 1922 §§ 52-64. I det følgende vil der blive givet en oversigt over de enkelte bestemmelser i loven.

a. *Separationsbestemmelserne.*

Separationsreglerne indeholdes i ægteskabslov I §§ 52, 53 og 64.

1. § 52.

Separation kan efter *§ 52* opnås, når ægtefæller på grund af dyb og varig uoverensstemmelse finder, at de ikke kan fortsætte samlivet, og når de er enige om at ønske separation samt enige om ordningen af

[1]) Familieretskommissionens betænkning 1913, pag. 195-200.

deres indbyrdes underholdspligt, underholdspligten over for børnene og om, hvem der skal have forældremyndigheden over børnene.

Er de nævnte betingelser opfyldt, skal overøvrigheden, d. v. s. amtmanden (i København overpræsidenten) meddele ægtefællerne bevilling til separation. Dom til separation kan derimod ikke gives efter denne bestemmelse, men kun efter § 53 eller evt. § 64.

2. § 53.

§ 53 hjemler efter bestemmelsens *1. stk.* separation i visse *„pligtbrudstilfælde"*, som nærmere opregnes i paragraffen, nemlig i de tilfælde, hvor en ægtefælle kan påberåbe sig, at den anden har gjort sig skyldig i grov forsømmelse af sin underholdspligt mod ægtefællen eller børnene eller i øvrigt i grov krænkelse af sine pligter imod dem, f. eks. krænkelse af troskabspligten og rømning, selv om der ikke er forløbet 2 år. Desuden kan en ægtefælle få separation, hvis den anden ægtefælle er henfalden til misbrug af beruselsesmidler eller fører et lastefuldt liv. Den ægtefælle, der søger separation efter § 53, stk. 1, kan dog ikke få separation, hvis han selv ved sin optræden eller sit forhold over for den anden ægtefælle har givet anledning til dennes forsømmelse eller forseelse.

Bestemmelsen i § 53, stk. 1, er sjældent anvendt i nyere tid som støtte for afgørelserne. I reglen påberåbes *§ 53, stk. 2.* der fastsætter, at separation kan gives, såfremt forholdet mellem ægtefællerne må anses for ødelagt på grund af dyb og varig uoverensstemmelse, medmindre uoverensstemmelsen hovedsagelig skyldes sagsøgerens forhold over for den anden ægtefælle.

Denne bestemmelse benyttes hyppigt, hvor parterne er enige om at søge separation, men ikke kan blive enige om vilkårene, f. eks. vedrørende forældremyndighedsspørgsmålet, hvorfor separation efter § 52 ikke kan opnås. I disse tilfælde vil sagsøgtes indrommende proceserklæring i reglen uden videre blive lagt til grund af retten, således at retssagen koncentrerer sig om en afgørelse af striden om vilkårene.

Er parterne ikke enige om at søge separation, må sagsøgeren godtgøre, at forholdet mellem dem er ødelagt på grund af dyb uoverensstemmelse. Et bevis herfor udgør dog ikke tilstrækkeligt separationsgrundlag, hvis sagsøgte på sin side kan godtgøre, at uoverensstemmelsen hovedsagelig skyldes sagsøgerens forhold. Bestemmelsen er formuleret således, at der ikke er mulighed for at give separation, hvis sagsøgte har opfyldt dette bevisbyrdekrav. En part kan således ikke ved hjælp af § 53, stk. 2, ensidigt gennemføre en opløsning af ægteskabet, smlg. herved bemærkningerne til ægteskabslov I § 55, ndf. pag. 55, om mulighederne for skilsmisse på grund af ophævelse af samlivet, såfremt den sagsøgende ægtefælle må antages hovedsagelig at være skyld i samlivets ophævelse, og den sagsøgte ægtefælle modsætter sig ægteskabets opløsning.

Separation efter § 53 *kan* gives ved bevilling, men bestemmelsen har i bevillingstilfældene ingen betydning ved siden af § 52; reglen i § 53 vil derfor i langt de fleste tilfælde blive anvendt af parter, der går til domstolene, enten fordi de ikke begge ønsker at blive separeret, eller fordi de ikke kan nå til enighed om vilkårene.

3. § 64.

Separation kan endelig meddeles ved dom eller bevilling efter *§ 64,* der fastsætter, at en ægtefælle, der har krav på at opnå skilsmisse, skal være berettiget til i stedet at fordre separation. Bestemmelsen påberåbes kun sjældent i praksis, idet der i reglen vil kunne opnås separation efter § 53.

b. *Skilsmissebestemmelserne.*

Skilsmissegrundene opregnes i §§ 54-63. Efter ægteskabslovens system kan skilsmisse gives *ved dom* i alle tilfælde, undtagen hvor skilsmisse søges på grundlag af forudgående separation efter ægteskabslov I *§ 54,* hvor skilsmisse kun kan gives *ved bevilling.* Skilsmisse på grund af en ægtefælles borteblivelse, jfr. ægteskabslov I § 57, kan efter sagens natur kun gives ved dom. Ægteskabslov I *§ 65* giver imidlertid ægtefæller adgang til også at få afgørelsen om skilsmisse efter §§ 55-56 og 58-63 truffet ved bevilling, hvis de er enige herom, jfr. nærmere nedenfor under bemærkningerne til udkastets § 51, og i praksis behandles det langt overvejende antal skilsmissesager administrativt. Retssag om skilsmisse anlægges hovedsage-

ligt kun, hvis ægtefællerne ikke kan blive enige om vilkårene, eller hvis en af parterne modsætter sig skilsmisse.

I det følgende vil de gældende skilsmissebestemmelser blive gennemgået nærmere.

1. *Skilsmisse på grundlag af forudgående separation (§ 54).*

Efter ægteskabslov I *§ 54* kan ægtefæller, der har levet separeret i 1½ år, uden at samlivet senere er genoptaget, få ægteskabet opløst ved *bevilling* til skilsmisse, når ægtefællerne er enige om skilsmisse og enige om ordningen af deres indbyrdes underholdspligt, om underholdspligten over for børnene og om, hvem der skal have forældremyndigheden over dem. Kan enighed ikke opnås, skal der gå yderligere 1 år, men efter 2½ års forløb har hver af parterne krav på, at skilsmissebevilling udfærdiges. Er der fortsat uenighed om vilkårene, f. eks. om underholdspligtspørgsmålet, må striden afgøres af administrationen. Er separation tidligere givet ved dom, og er der i forbindelse med udfærdigelse af skilsmissebevilling efter § 54 uenighed om forældremyndighedsspørgsmålet, vil separationsdommens afgørelse om forældremyndighedsspørgsmålet dog blive lagt til grund af administrationen. Parterne kan vedtage at lade administrationen afgøre også dette spørgsmål, men kan de ikke blive enige herom, må de henvises til at søge afgørelsen ændret under en særlig sag efter § 32 i lov om umyndighed og værgemål af 30.' juni 1922.

Antallet af skilsmisser efter § 54 er stort. Af den pag. 65 gengivne statistik fremgår, at over halvdelen af alle skilsmissetilfælde henføres til denne bestemmelse.

2. *Faktisk adskillelse (§ 55).*

§ 55 i ægteskabslov I giver mulighed for skilsmisse, hvis ægtefæller på grund af uoverensstemmelse har ophævet samlivet i mindst 4 år uden stedfunden separation. I bestemmelsen stilles som yderligere betingelse, at sagsøgte ikke modsætter sig skilsmisse. Sker det, *„bør opløsningen af ægteskabet i almindelighed ikke ske, såfremt sagsøgeren ved sin livsførelse hovedsagelig er skyld i samlivets ophævelse".*

En ægtefælles ensidige ophævelse af samlivet kan således ikke i almindelighed give tilstrækkeligt grundlag for skilsmisse for ham. Der kræves efter loven, at samlivet skal have været ophævet på grund af uoverensstemmelse, og samlivsophævelsen skal have varet i mindst 4 år fra uoverensstemmelsens opståen. Selv om der er gået 4 år, siden samlivet blev ophævet, vil der efter den af de danske domstole fulgte praksis ikke blive givet dom til skilsmisse, hvis den anden ægtefælle modsætter sig skilsmisse, og skylden for ægteskabets forlis hovedsagelig må pålægges sagsøgeren. Efter praksis skal samlivet, hvis denne situation foreligger, have været ophævet i en endnu længere årrække, 7-8 år eller endnu længere, inden dom til skilsmisse gives. Gives der skilsmisse efter § 55 trods den sagsøgte ægtefælles protest og sagsøgerens skyld, begrundes skilsmisse i almindelighed med, at det ikke har nogen værdi at opretholde ægteskabet, da samlivet har været ophævet i så lang tid, og da der ikke er udsigt til, at det vil blive genoptaget.

Om bestemmelsen i ægteskabslov I § 55 og om retspraksis henvises i øvrigt nærmere til bemærkningerne til forslagets § 39 pag. 85-90, hvor også de øvrige nordiske landes betydeligt lempeligere regler om skilsmisse på grund af samlivsophævelse vil blive nærmere omtalt.

3. *Rømning (§ 56).*

Rømning eller desertio localis kan give grundlag for skilsmisse i medfør af ægteskabslov I *§ 56.* Som betingelse stilles, at sagsøgeren kan godtgøre, at den anden ægtefælle *i 2 år mod sagsøgerens vilje uden fyldestgørende grund har unddraget sig samlivet, og dette ikke senere er genoptaget.*

Bestemmelsen anvendes ret sjældent i nyere praksis. I reglen søges separation, hvis der ikke foreligger grundlag for skilsmisse efter en af de andre skilsmisseparagraffer.

4. *Bortebli velse. (§ 57).*

Efter ægteskabslov I *§ 57* bliver et ægteskab at opløse ved dom efter en ægtefælles påstand, når den anden ægtefælle *er forsvundet, og 3 år er hengået fra den sidste efterretning om, at han var i live.*

Er en ægtefælle forsvundet, vil der eventuelt kunne opnås dødsformodningsdom i henhold til lov om borteblevne nr. 397 af

12. juli 1946. Ægtefællen til den, over hvem der er afsagt dødsformodningsdom, vil frit kunne indgå nyt ægteskab.

5. *Bigami. (§ 58).*

§ 58 i ægteskabslov I giver en ægtefælle mulighed for at få ægteskabet opløst, når den anden ægtefælle har indgået nyt ægteskab i strid med reglen i ægteskabslov I § 14.

6. *Utroskab. (§ 59).*

Efter *§ 59 i* ægteskabslov I bliver et ægteskab efter påstand af en ægtefælle at opløse, når den anden ægtefælle har gjort sig skyldig i *ægteskabsbrud eller andet usædeligt forhold, der kan sidestilles dermed.* Har den sagsøgende ægtefælle samtykket i handlingen, medvirket til den eller på anden måde frafaldet sin ret, kan skilsmisse dog ikke gives.

Troskabspligten mellem ægtefæller består også efter meddelt separation, og skilsmisse efter ægteskabslov I § 59 kan således gives, hvis en ægtefælle er den separerede ægtefælle utro i separationstiden.

Antallet af skilsmisser givet i medfør af § 59 andrager ca. 45 pct. af skilsmissetilfældene, jfr. den pag. 65 gengivne oversigt.

7. *Kønssygdom. (§ 60).*

§ 60 i ægteskabslov I bestemmer, at en ægtefælle kan få skilsmisse, hvis den anden ægtefælle med kundskab eller formodning om at lide af kønssygdom, som endnu frembyder smittefare, ved samleje har udsat den sagsøgende ægtefælle for smitte, medmindre ægtefællen med kundskab om smittefaren frivilligt lod sig udsætte for den.

Bestemmelsen er sjældent grundlag for afgørelser i praksis. I reglen vil skilsmissegrundlag efter § 59 samtidig være til stede.

8. *Mishandling og stræben efter livet. (§ 61).*

§ 61 i ægteskabslov I fastsætter, at et ægteskab bliver at opløse efter påstand af en ægtefælle, når den anden har stræbt sagsøgeren efter livet eller gjort sig skyldig i mishandling af denne.

Efter praksis stilles der meget strenge krav, før der statueres mishandling. Bestemmelsen vedrører mishandling af den sagsøgende ægtefælle. Mishandling af andre, herunder børnene, falder udenfor, men kan give grundlag for separation eller eventuelt skilsmisse efter § 62, hvis denne bestemmelses straffebetingelser er opfyldt.

9. *Straf.*

Efter *§ 62* i ægteskabslov I kan en ægtefælle få skilsmisse på grund af straffedomme overgået den anden ægtefælle. Der kræves straf af fængsel i 2 år eller derover eller dom til indsættelse i arbejdshus eller sikkerhedsforvaring. Har den sagsøgende ægtefælle frivilligt medvirket til den strafbare handling eller samtykket i den, er skilsmisse efter § 62 udelukket.

Udenlandske domme kan tillægges samme retsvirkning som en dansk dom.

10. *Sindssygdom.*

Ægteskabslov *I § 63* hjemler skilsmisse på grundlag af en ægtefælles sindssygdom. Som betingelse stilles, at den sagsøgte ægtefælle lider af sådan sindssygdom, at fortsættelsen af ægteskabet ikke bør fordres, og at sygdommen under ægteskabet mindst har varet i de sidste 3 år, uden at der er rimelig udsigt til varig helbredelse.

C. Separations- og skilsmissebestemmelser i de øvrige nordiske lande.

De nordiske landes regler om separation og skilsmisse er i alt væsentligt overensstemmende. Bestemmelserne blev udformet af familieretskommissionerne i årene 1910-13 og i det store og hele optaget uændret i de forskellige landes ægteskabslove. Som omtalt i betænkning I pag. 8 deltog kun Danmark, Norge og Sverige i det fællesnordiske kommissionsarbejde, men Finland og Island har i lovgivningen fulgt de samme principper som de øvrige nordiske lande. Først ved en ændringslov af 23. september 1948 til ægteskabsloven af 13. juni 1929 har *Finland* dog indført separationsinstituttet.

Reglerne om den *formelle* fremgangsmåde med hensyn til opnåelse af separation eller skilsmisse varierer derimod en del. Efter den finske og den svenske lovgivning er der således ikke mulighed for at opnå separation eller skilsmisse ved bevilling, medens både den danske, den islandske og den norske lovgivning har opretholdt det historisk betingede bevillingssystem, omend i forskellig udstrækning.

Af *reelle* forskelligheder i landenes skilsmisselovgivning skal her blot fremhæves bestemmelserne om skilsmisse på grundlag af forudgående separation. Reglerne herom er følgende:

Danmark:

Den danske ægteskabslov I har som anført bestemmelsen i § 54, hvorefter separation giver grundlag for skilsmisse efter 1½ års forløb, hvis parterne er enige. Er de uenige, kan der først opnås skilsmisse efter 2½ års forløb.

Finland:

Ved ændringsloven af 23. september 1948 har Finland fået bestemmelsen i ægteskabslovens § 76, hvorefter 1 års separation er tilstrækkeligt grundlag for skilsmisse.

Island:

Efter loven af 27. juni 1921 om ægteskabs indgåelse og opløsning er der mulighed for skilsmisse på grundlag af separation efter 1 års forløb, hvis ægtefællerne da er enige herom, og ellers efter 2 års forløb.

Norge:

§ 43, stk. 1, i den norske lov af 31. maj 1918 om inngåelse og oppløsning giver hjemmel til skilsmisse efter 1 eller 2 års forløb som efter den islandske lovgivning.

Sverige:

G.B.-11-3 giver mulighed for skilsmisse allerede, når ægtefællerne har levet separeret i 1 år.

Herudover eksisterer kun enkelte andre mindre betydende forskelle i de nordiske landes separations- og skilsmisseregler.

Det bør i denne forbindelse endelig nævnes, at der med hensyn til de fem landes *praksis* vedrørende anvendelsen af separations- og skilsmissebestemmelserne kan være meget væsentlige forskelle. I Danmark lægger man, som det fremgår af det foran anførte, således vægt på *skyldmomentet* ved praktiseringen af bestemmelserne i ægteskabslov I § 53 og ægteskabslov I § 55, hvis den sagsøgte ægtefælle protesterer imod separation eller skilsmisse, og samme praksis følges i Norge. Anderledes derimod i Sverige, hvor en sagsøgers anmodning om separation eller skilsmisse efter regler svarende til de nævnte danske kun sjældent vil blive afvist, selv om den sagsøgte ægtefælle modsætter sig separation eller skilsmisse, og lignende praksis følges i Island. I Finland er lovreglerne udformet således, at skyldmomentet ikke får betydning på de her nævnte områder.

D. Oversigt over skilsmisselovgivningen i forskellige lande.

Belgien.

De belgiske regler for ægteskabs indgåelse og opløsning bygger på den franske Code civil af 5. marts 1803, som imidlertid i tidens løb er ændret adskillige gange.

Som skilsmissegrunde anerkendes i belgisk ret ægteskabsbrud — (for mandens vedkommende dog kun, når ægteskabsbruddet har fundet sted i ægtefællernes fælles bolig), samt bl. a. mishandling og førelse af et lastefuldt liv.

Skilsmisse kan endvidere opnås på grundlag af ægtefællernes *enighed* derom. Det er en betingelse herfor, at manden er mindst 25 år og kvinden mindst 21 år, samt at ægteskabet har bestået i 2 år. Skilsmisse kan dog ikke gives, hvis kvinden er fyldt 45 år, eller hvis ægteskabet har bestået i 20 år. Skilsmissen gives først efter 1 års forløb, når parterne et nærmere foreskrevet antal gange i årets løb har tilkendegivet, at de fastholder deres ønske om skilsmisse.

I alle tilfælde, hvor en ægtefælle kan forlange skilsmisse, kan han i stedet forlange separation. Separation kan endvidere ligesom skilsmisse meddeles på grundlag af parternes samstemmende ønske herom.

Er der meddelt separation, kan hver af ægtefællerne forlange skilsmisse efter *3* års forløb, såfremt separationen er givet på grundlag af parternes enighed herom, i andre tilfælde allerede efter *2* års forløb.

England.

Den engelske familieret er ikke samlet i en enkelt lov, men i en række enkeltlove. For så vidt angår reglerne for ægteskabets opløsning, skal disse søges i the Matrimonial Causes Act af 1950, der har sit grundlag i the Matrimonial Causes Act af 1857.

Som skilsmissegrunde anerkendes i engelsk ret ægteskabsbrud, rømning i 3 år, grusomhed samt uhelbredelig sindssygdom, hvor den pågældende i mindst 5 år før skilsmisseansøgningen til stadighed har været under pleje eller behandling for sygdommen.

En kvinde kan endvidere begære skilsmisse, såfremt hendes mand efter ægteskabets indgåelse har gjort sig skyldig i homoseksuelt forhold eller i omgængelse mod naturen.

Begæring om skilsmisse kan som hovedregel ikke fremsættes, førend der er forløbet 3 år efter ægteskabets indgåelse, men kan støttes på kendsgerninger, der ligger forud **for** dette tidspunkt.

Skilsmisseansøgning indgives til retten, der. såfremt den finder, at betingelserne herfor er i orden, herunder at den ægtefælle, der søger skilsmisse, ikke ved eget forhold er skyld i det eller de forhold, der skal begrunde skilsmisse, afsiger skilsmissedom. Enhver skilsmissedom afsiges i første instans som en foreløbig dom, der først efter forløbet af en periode på normalt 6 måneder kan gores endelig.

I stedet **for** skilsmisse kan en ægtefælle søge separation. Dom herom kan afsiges på samme grundlag som en skilsmissedom og kan derudover afsiges, såfremt en ægtefælle har undladt at efterkomme en dom til restitution af det ægteskabelige samliv.

En ægtefælle, der har fået separation ved dom, kan, hvis betingelserne for skilsmisse var til stede, senere *på samme grundlag* begære dom til skilsmisse. Der er ikke foreskrevet nogen tidsfrist for ægtefællens adgang hertil.

1 1951 nedsattes en kgl. kommission (the Royal Commission on Marriage and Divorce) på 18 medlemmer med den opgave at gennemgå den engelske og skotske ægteskabslovgivning og at fremsætte sådanne forslag til ændring heri, som kommissionen måtte finde ønskelige og rimelige.

Årsagen til kommissionens nedsættelse var et af et parlamentsmedlem i 1951 i underhuset fremsat forslag om indførelse af adgang for ægtefæller til at opnå skilsmisse, når forholdet mellem ægtefællerne var ødelagt. Forslaget gik ud på, at hver af ægtefællerne skulle kunne forlange skilsmisse, når de havde levet adskilt i mindst 7 år, og der ikke var rimelig udsigt til, at samlivet ville blive genoptaget. Forslaget samlede ved de indledende behandlinger betydelig tilslutning i underhuset, og regeringen nedsatte herefter den foran nævnte kongelige kommission.

Kommissionen har afgivet betænkning i 1956, og spørgsmålet om skilsmisse på grundlag af ægteskabets ødelæggelse er indgående behandlet i kornmissionen. Af dennes 18 medlemmer gik 9 medlemmer ind for at anerkende, at et ægteskab skulle kunne opløses ved skilsmisse, når ægtefællerne havde levet adskilt i mindst 7 år, og de var enige om at ønske skilsmisse. 4 af de 9 medlemmer ville gå det skridt videre at anerkende, at hver af ægtefællerne skulle kunne forlange skilsmisse, når samlivet havde været ophævet i mindst 7 år.

Kommissionens øvrige 9 medlemmer var afgjort imod indførelse af princippet om skilsmisse på grundlag af ægteskabets ødelæggelse, og forslag om at indføre hjemmel for skilsmisse på grundlag af forholdets ødelæggelse er ikke blevet gennemført trods senere forsøg herpå.

Frankrig.

Den franske ægteskabsret er optaget i Code civil af 5. marts 1803 med senere tillægslove.

Af skilsmissegrunde anerkendes ægteskabsbrud og idømmelse af en i den offentlige mening vanærende frihedsstraf. Derudover kan der gives skilsmisse, såfremt en ægtefælle fører et lastefuldt liv eller groft mishandler eller krænker den anden ægtefælle, men i disse tilfælde dog kun, såfremt forholdet udgør en grov eller gentagen krænkelse af de ægteskabelige pligter og gør opretholdelsen af det ægteskabelige samliv umulig. Skilsmisse meddeles ved dom, men kun i tilfælde af, at skilsmissegrunden er, at den anden ægtefælle er blevet idømt en vanærende frihedsstraf, kan skilsmissedommen afsiges straks. I andre tilfælde bestemmer retten, at samlivet skal være ophævet en bestemt tid, der ikke må overstige et år. Efter udløbet af den af retten fastsatte tid kan hver af ægtefællerne begære den endelige skilsmissedom afsagt.

Foreligger der en skilsmissegrund, kan en ægtefælle i stedet for skilsmisse begære separation. Når denne har varet i 3 år, kan enhver af ægtefællerne begære skilsmisse.

Ligesom skilsmisse meddeles separation ved dom.

Holland.

Reglerne for ægteskabs indgåelse og opløsning indeholdes i den hollandske lovbog

Burgerlijk Wetboek af 10. april 1838, således som den er ændret ved senere love.

Ægteskabet kan herefter opløses i følgende tilfælde:

1) når en ægtefælle har været forsvundet i 10 år, og den anden ægtefælle med rettens tilladelse har indgået nyt a3gteskab,
2) ved skilsmisse efter separation, og
3) ved skilsmisse.

Som skilsmissegrunde anerkendes i hollandsk ret:

a) ægteskabsbrud,
b) svigagtig rømning, der har varet i 5 år,
c) dom for strafbart forhold, der medfører frihedsstraf i 4 år eller derover, og
d) alvorlig mishandling af den anden ægtefælle, hvorved dennes liv har været i fare, eller hvorved der er tilføjet denne alvorlige beskadigelser.

Skilsmisse meddeles ved dom.

I stedet for at forlange skilsmisse kan en ægtefælle begære separation. Dom til separation kan endvidere meddeles i tilfælde af umådeholdenhed, mishandling og grov krænkelse fra den anden ægtefælles side.

Separation kan endelig meddeles alene på grundlag af parternes samstemmende begæring derom, uden at der foreligger nogen af de ovenfor nævnte grunde, men det er en forudsætning herfor, at ægteskabet har bestået i 2 år.

Når ægtefæller har været separeret i 5 år, kan hver af dem begære skilsmisse ved dom.

Italien.

Den italienske familieret indeholdes i den italienske borgerlige lovbog Codici civile af 16. marts 1952.

Ægteskab kan i Italien indgås for en gejstlig myndighed eller for en notar. For begge former for ægteskaber gælder, at de er uopløselige, idet man ikke i italiensk ret anerkender skilsmisse, men alene separation, der meddeles ved dom.

Separation kan ifølge lovbogen forlanges i tilfælde af ægteskabsbrud, for mandens vedkommende dog kun, såfremt handlingen efter de foreliggende omstændigheder må betegnes som en grov krænkelse af hustruen, svigagtig rømning, grusom behandling, førelse af et lastefuldt liv, trusler eller andre krænkelser af den anden ægtefælle, såfremt de er af alvorligere art.

Separation kan endvidere forlanges, såfremt en ægtefælle er blevet idømt tugthus eller fængselsstraf i mere end 5 år, eller såfremt en ægtefælle for bestandig er erklæret uegnet til offentlige embeder, medmindre straffedommen eller uegnethedserklæringen ligger forud for ægteskabets indgåelse, og den anden ægtefælle var vidende derom.

En kvinde kan endvidere forlange separation, hvis manden uden fyldestgørende grund undlader at skaffe bolig, eller hvis han, selv om han har midler dertil, vægrer sig ved at skaffe en til hans midler svarende bolig.

Medens et ægteskab således efter italiensk ret ikke kan opløses ved skilsmisse, vil det i visse tilfælde kunne erklæres ugyldigt. Ugyldighedsgrundene er ret talrige, hvilket til en vis grad hænger sammen med, at der i italiensk ret er opstillet mange materielle ægteskabsbetingelser, hvis ikke-opfyldelse medfører ægteskabets ugyldighed.

Schweiz.

De gældende schweiziske bestemmelser om ægteskabets opløsning ved separation eller skilsmisse findes i „Schweizerisches Zivilgesetzbuch“ af 10. december 1907.

Herefter kan en ægtefælle begære separation eller skilsmisse i følgende tilfælde:

1) den anden ægtefælle har begået ægteskabsbrud.
2) den anden ægtefælle har stræbt ægtefællen efter livet, mishandlet denne eller groft krænket dennes ære.
3) den anden ægtefælle har begået en i den offentlige mening vanærende forbrydelse eller har ført en uhæderlig vandel, således at man ikke kan forlange, at ægtefællen skal fortsætte det ægteskabelige samliv.
4) den anden ægtefælle har gjort sig skyldig i rømning, der har varet mindst 2 år.
5) den anden ægtefælle lider af sådan sindssygdom, at fortsættelse af det ægteskabelige samliv ikke kan forlanges, hvorhos sygdommen efter 3 års varighed af sagkyndige erklæres for uhelbredelig.
6) der er indtrådt en så dybtgående ødelæggelse af det ægteskabelige forhold,

at fortsættelse af det ægteskabelige samliv ikke kan forlanges.

Separation eller skilsmisse meddeles ved dom.

Begæres der kun separation, kan der ikke gives skilsmisse. Begæres der skilsmisse, skal denne som hovedregel gives, dog kan dommeren undtagelsesvis give dom til separation, såfremt han skønner, at der er udsigt til, at ægtefællerne vil kunne finde sammen igen. I praksis gives separation ret sjældent.

Separationstiden fastsættes af retten til fra 1 til 3 år eller for ubestemt tid. Når separationstiden er udløbet, eller, såfremt separationen er givet på ubestemt tid, når der er forløbet 3 år, kan enhver af ægtefællerne ansøge om skilsmisse. Denne vil i så fald blive givet, medmindre den udelukkende skal begrundes i forhold, der alene må lægges den ægtefælle **til** last, der forlanger skilsmissen.

Sovjetunionen.

Ægteskabs- og familieretslovgivningen var i Sovjetunionen oprindelig overladt til de enkelte sovjetrepublikker. Efterhånden fik Sovjetunionens øverste råd imidlertid større og større indflydelse på lovgivningen i de enkelte stater, og ved lov af 25. februar 1947 er det bestemt, at fastlæggelsen af grundreglerne for ægteskabslovgivningen er et forbundsanliggende. Som følge heraf er der nu tilvejebragt stor ensartethed på ægteskabslovgivningens område i de forskellige sovjetstater.

For så vidt angår ægteskabets opløsning i ægtefællernes levende live, anerkendes det, at et ægteskab kan opløses ved skilsmisse. Afgørelsen af, om skilsmisse kan meddeles, træffes af retten. Der er ikke i lovgivningen angivet bestemte grunde, hvorpå en ansøgning om skilsmisse kan støttes.

Separation kendes ikke i sovjetrussisk ret.

Spanien.

Reglerne for ægteskabs indgåelse og opløsning indeholdes i den spanske borgerlige lovbog Codigo Civil fra 24. juli 1889 med de af en række senere love følgende ændringer.

Ægteskab kan i Spanien indgås ved et kanonisk (kirkeligt) ægteskab eller, såfremt ingen af parterne tilhører den katolske tro, ved et borgerligt ægteskab.

For begge former for ægteskab gælder, at de er uopløselige, idet man ikke i spansk ret anerkender skilsmisse, men alene separation (separación personal).

Separation kan begæres, såfremt en ægtefælle:

1) har begået ægteskabsbrud.
2) har mishandlet den anden ægtefælle, groft krænket denne eller har forladt det fælles hjem.
3) ved magtanvendelse har forsøgt at formå den anden ægtefælle til at skifte religion.
4) er blevet idømt straf af tugthus.

Separation kan endvidere begæres, såfremt en mand har forlangt, at hans hustru skal leve som prostitueret, eller såfremt en ægtefælle har forsøgt at fordærve fællesbørnene i moralsk henseende.

Kun den ikke skyldige ægtefælle kan forlange separation, der meddeles ved dom.

Et ægteskab kan endelig efter spansk ret i visse tilfælde erklæres for ugyldigt. Der er i spansk ret opstillet forholdsvis mange materielle ægteskabsbetingelser, hvis ikkeopfyldelse medfører ægteskabets ugyldighed, men derudover anerkendes kun få ugyldighedsgrunde.

Vest-Tyskland.

Reglerne for ægteskabets opløsning findes i den tyske Ehegesetzbuch af 20. december 1946. Opløsning kan herefter alene ske ved en ægtefælles død eller ved skilsmisse. Den i ældre tysk ret hjemlede adgang til separation er bortfaldet.

Skilsmisse, der gives ved dom, kan begrundes dels i „skyldforhold", dels i „andre forhold" fra en ægtefælles side.

Til „skyldforhold" henregnes ægteskabsbrud og andre ægteskabsforseelser, herunder uhæderligt eller usædeligt forhold, hvorved en ægtefælle har ødelagt ægteskabet i en sådan grad, at fortsættelse af det ægteskabelige samliv ikke kan forventes.

Som „andre forhold", der kan begrunde skilsmisse, anføres i ægteskabsloven, at den anden ægtefælle har ødelagt ægteskabet ved forhold, der beror på sindsforvirring („geistiger Störung"), at den anden ægtefælle er sindssyg i en sådan grad, at det åndelige fællesskab mellem ægtefællerne er

ophævet, samt at den anden ægtefælle lider af en alvorlig smitsom sygdom, hvor helbredelse eller fjernelse af smittefaren ikke kan forventes i en overskuelig fremtid.

I de sidstnævnte tre tilfælde kan skilsmisse dog ikke meddeles, hvis begæringen herom ikke moralsk kan retfærdiggøres, og dette skal i reglen være tilfældet, hvis ægteskabets opløsning vil ramme den anden ægtefælle usædvanligt hårdt. Der skal herved bl. a. tages hensyn til ægteskabets varighed og den anden ægtefælles alder.

Skilsmisse skal endvidere kunne gives, når samlivet har været ophævet i tre år, og en genoptagelse af samlivet må anses for udelukket på grund af varig og dybtgående forstyrrelse og ødelæggelse af det ægteskabelige forhold.

Skilsmisse kan i dette tilfælde nægtes, når eventuelle mindreårige ægtebørns tarv kræver ægteskabets opretholdelse.

Den ægtefælle, der hovedsagelig bærer skylden for ødelæggelsen, kan i almindelighed ikke forlange skilsmisse.

USA.

Den amerikanske familieret har overvejende sit udspring i engelsk ret, og der er en ikke ubetydelig lighed i de enkelte staters lovgivning på dette område.

For så vidt angår ægteskabets opløsning ved skilsmisse, er denne ophørsform nu anerkendt i alle amerikanske stater.

Som skilsmissegrund er i alle stater, i New York som eneste skilsmissegrund, anerkendt ægteskabsbrud.

Derudover anerkender de fleste stater følgende skilsmissegrunde: grusomhed, herunder åndelig grusomhed, impotens, svigagtig rømning varierende fra 1 til 5 år, alvorlige forbrydelser, der medfører længere tids frihedsstraf, samt krænkelse af underholdspligten.

I en række stater kan skilsmisse endvidere søges på grundlag af sindssygdom og drukkenskab.

Skilsmisse meddeles ved dom.

For at skilsmissesag kan rejses, er det i almindelighed en forudsætning, at klageren har boet en vis tid i den stat, hvor sagen rejses. Opholdstiden er for de fleste stater 1 år, men i en række stater accepteres dog kortere ophold, i Wyoming således 60 dage og i Nevada (Reno), Idaho og Virginia 6 uger.

Ved siden af skilsmisse anerkender de fleste stater separation, der ligesom skilsmisse meddeles ved dom. Separation meddeles enten for bestandig eller for bestemt tid, men separation giver i almindelighed ikke i sig selv grundlag for en senere skilsmisse. I enkelte stater er en forudgående separation dog i visse tilfælde en forudsætning for skilsmisse.

Østrig.

Reglerne for ægteskabets opløsning ved skilsmisse indeholdes i den østrigske ægteskabslov af 6. juli 1938 som ændret ved lov af 26. juni 1945.

Reglerne svarer i det hele til de for Vesttyskland gældende regler, jfr. ovenfor, og de vil derfor ikke blive nærmere gennemgået her. Det skal blot anføres, at man i Østrig som yderligere skilsmissegrund anerkender det forhold, at en ægtefælle uden gyldig grund vedholdende vægrer sig ved at få børn eller fortsat anvender antikonceptionelle midler.

Separation kendes ikke efter østrigsk ret.

E. Skilsmissestatistik.[1])

I dette afsnit er der gengivet en række tabeller udarbejdet på grundlag af Statistisk Departements materiale. For Danmarks vedkommende er der gengivet en række særlige tabeller nr. 1-7, der dels anskueliggør udviklingen gennem en række år, dels fremdrager en række oplysninger af særlig interesse ved vurderingen af skilsmissernes indflydelse i samfundet. I *tabel 8* angives skilsmissefrekvensen i Danmark sammenlignet med 14 andre lande.

Antallet af skilsmisser i Danmark er steget meget stærkt i de sidste 40 år, således som det fremgår af nedenstående tabel, der belyser udviklingen siden 1921:

Tabel 1. *Antal skilsmisser i Danmark 1921-60.*

	Antal skilsmisser abs.	pr. 1000 indb.
1921	1390	0,4
1922	1308	0,4

[1]) Tabellerne og kommentarerne er udarbejdet af sekretær J. Wedebye, Statistisk Departement.

	Antal skilsmisser abs.	pr. 1000 indb
1923	1878	0,6
1924	1707	0,5
1925	1889	0,6
1926	1904	0,6
1927	2135	0,6
1928	2307	0,7
1929	2265	0,6
1930	2300	0,6
1931	2472	0,7
1932	2514	0,7
1933	2762	0,8
1934	3032	0,8
1935	2992	0,8
1936	3210	0,9
1937	3344	0,9
1938	3394	0,9
1939	3647	1,0
1940	3472	0,9
1941	3761	1,0
1942	4450	1,1
1943	4913	1,2
1944	5365	1,3
1945	5849	1,4
1946	7500	1,8
1947	6943	1,7
1948	7120	1,7
1949	6991	1,7
1950	6868	1,6
1951	6681	1,6
1952	6735	1,6
1953	6515	1,5
1954	6686	1,5
1955	6771	1,5
1956	6499	1,5
1957	6436	1,4
1958	6571	1,5
1959	6457	1,4
1960	6682	1,5
1961	6606	1,4
1962	6409	1,4

Der kan iagttages en jævn og nogenlunde vedholdende stigningstendens kulminerende i 1946 med i alt 7.500 skilsmisser, hvorimod de øvrige efterkrigsår bragte først en moderat nedgang, derefter en tilsyneladende stabilisering i 1950-erne på ca. 6.600 skilsmisser pr. år, repræsenterende ca. 3-4 gange så mange skilsmisser som i 1923, det første år under den nugældende ægteskabslov.

Denne forøgelse i selve antallet af skilsmisser efterlader imidlertid et overvurderet indtryk af stigningen i skilsmissetilbøjeligheden, fordi der samtidig er indtruffet en forøgelse af befolkningens samlede størrelse, således at antallet af skilsmisser pr. 1000 indbyggere udviser en forholdsvis noget mindre stigning end det absolutte antal skilsmisser.

Men da der yderligere siden begyndelsen af 1920-erne er indtruffet en betydelig civilstandsforskydning i retning af flere gifte, forekommer det alt i alt mere hensigtsmæssigt at bedømme udviklingen på grundlag af skilsmissernes forhold til antallet af bestående ægteskaber, således at betragtningen på denne måde begrænses til den kreds af personer, som i egentlig forstand kan siges at være „under risiko" for skilsmisse. En sådan vurdering kan foretages på grundlag af nedenstående tabel 2, som tillige belyser forskellen mellem hovedstaden, provinsbyerne og sognekommunerne:

Tabel 2. *Gennemsnitligt årligt antal skilsmisser i femårene 1921-60 pr. 1000 bestående ægteskaber.*

	1921-25	1926-30	1931-35	1936-40	1941-45	1946-50	1951-55	1956-60
Hovedstaden	7,0	8,1	9,0	9,9	11,9	15,4	12,8	11,8
Provinsbyerne	2,6	3,3	4,0	4,2	5,8	7,6	6,4	5,8
Sognekommunerne	0,8	1,1	1,3	1,5	2,0	3,2	3,2	3,3
Hele landet	2,6	3,2	3,7	4,2	5,4	7,2	6,2	5,8

Det ses, at antallet af skilsmisser pr. 1000 bestående ægteskaber gennem hele perioden er væsentlig højere i hovedstaden (København, Frederiksberg og Gentofte)

end i den øvrige del af landet, men forskellen er dog udjævnet noget gennem årene. Det må imidlertid tages i betragtning, at den stærke vækst navnlig af hovedstadens, men også af provinsbyernes forstadsbebyggelser, der i tabellen er medregnet under sognekommunerne, griber forstyrrende ind i en sammenligning, hvorimod iagttagelsesperiodens forskydninger i forholdet mellem hovedstadens og provinsbyernes tal er af mere reel karakter. *For hele landet under ét er skilsmissehypfigheden, målt fr. 1000 bestående ægteskaber, kun godt og vel fordoblet over den iagttagne periode* sammenlignet med den tilnærmelsesvise tre-dobling, der over samme periode er indtruffet i skilsmissehyppigheden målt pr. 1000 indbyggere.

Til belysning af skilsmissernes fordeling efter kombinationen af parternes alder er anført nedenstående tabel 3, der indeholder en sådan specifikation vedrørende skilsmisserne i året 1962:

Tabel 3. *Antal skilsmisser fordelt efter ægtefællernes alder. 1962.*

Hustruens alder	Mandens alder. 15-19 år	20-24 år	25-29 år	30-34 år	35-39 år	40-44 år	45-49 år	50-54 år	55-59 år	60-64 år	65-69 år	70 år og der over	uangivet	I alt
15-19 år . .	—	52	18	1	2	—	—	—	—	—	—	—	—	73
20-24 - . .	—	310	527	155	36	9	4	2	—	1	1	—	1	1.046
25-29 - . .	—	47	517	509	135	57	26	13	3	1	1	—	1	1.310
30-34 - . .	—	7	79	370	354	131	45	13	3	2	1	—	—	1.005
35-39 - . .	—	1	12	95	302	275	121	42	14	7	4	1	—	874
40-44 - . .	—	—	5	19	83	240	228	110	33	13	6	2	—	739
45-49 - . .	—	—	1	4	27	73	198	176	67	26	10	4	—	586
50-54 - . .	—	—	—	2	7	16	68	138	108	41	17	5	—	402
55-59 - . .	—	—	—	1	3	2	10	37	78	54	21	8	—	214
60-64 - . .	—	—	1	—	2	2	3	4	21	44	17	12	—	106
65-69 - . .	—	—	—	—	1	—	1	—	6	4	20	7	—	39
70 år og derover . .	—	—	—	—	—	—	1	—	—	2	2	8	—	13
uangiven .	—	—	—	—	1	—	1	—	—	—	—	—	—	2
I alt . . .		417	1.160	1.156	953	805	706	535	333	195	100	47	2	6.409

Det ses af tabel 3, at mere end en tredjedel af samtlige skilsmisser finder sted blandt ægteskaber, hvor manden er i alderen 25-34 år og hustruen i samme aldersgruppe som manden, eller i den fem år lavere liggende aldersgruppe. I aldersgruppen på 20-24 år forekom der betydelig flere skilsmisser blandt kvinder end blandt mænd, medens det modsatte var tilfældet for aldersgrupperne over 30 år, hvor der forekom flest skilsmisser blandt mændene. Dette står bl. a. i sammenhæng med den traditionelle forskel mellem mænds og kvinders gennemsnitlige vielsesalder.

Den følgende tabels fremstilling af skilsmisserne i relation til varigheden af de opløste ægteskaber viser, at der med tilsyneladende størst hyppighed forekommer en varighed på ca. 4 år, men det gælder dog tillige, at der forekommer mange opløste ægteskaber ikke blot i de nærmest følgende, men også i et vist omfang helt op i de højere varighedsgrupper. Dette medfører, at den gennemsnitlige varighed af de opløste ægteskaber andrager op mod 11 år, et gennemsnit der i øvrigt synes at være temmelig stabilt.

Tabel 4. *Antal skilsmisser fordelt efter ægteskabets varighed.*

	1936-40 gnstl.	1951-55 gnstl.	1958	1959	1960	1961	1962
A. Ægteskabets varighed							
Under 1 år	38	87	79	103	107	93	80
1- 2 år	114	294	271	249	258	270	276
2- 3 -	219	474	423	427	450	437	459
3- 4 -	291	608	529	576	564	518	503
4- 5 -	288	605	512	518	586	557	497
5- 9 -	1.030	2.022	1.993	1.944	1.864	1.870	1.802
10-14 -	559	1.031	1.124	1.008	1.160	1.146	1.076
15-19 -	386	678	664	662	721	693	688
20-24 -	223	443	499	464	493	500	462
25 år og derover	245	433	477	506	479	522	566
uangiven	20	3	—	—	—	—	—
B. I alt	3.413	6.678	6.571	6.457	6.682	6.606	6.409
C. gnstl. varighed	10,6	10,2	10,7	10,7	10,7	10,9	11,0

Tabel 5. *Antal skilsmisser procentvis fordelt efter antallet af børn under 18 år i de opløste ægteskaber.*

Antal børn	1941-45	1946-50	1951-55	1956-60
Ingen børn	48,6	44,7	42,6	41,6
1 barn	29,4	30,4	31,1	31,1
2-3 børn	17,8	20,4	23,0	24,9
4 børn og derover	2,7	2,8	2,8	2,4
uangiven	1,5	1,7	0,5	0,0
Tilsammen	100,0	100,0	100,0	100,0

Skilsmissernes fordeling efter antallet af børn i de opløste ægteskaber viser, som det fremgår af ovenstående tabel 5, at der i godt 40 pct. af de i femåret 1956-60 opløste ægteskaber ikke var børn under 18 år.

Det bemærkes, at den store nedgang siden krigen i de barnløse skilsmisseægteskabers forholdsvise andel til dels hænger sammen med krigs- og efterkrigsårenes høje fødselstal, ligesom også stigningen i procenten af opløste ægteskaber med 2-3 børn i nogen grad er forårsaget af krigsårenes særlig høje fødselshyppighed.

Tabel 6. *Antal skilsmisser fordelt efter årsag i femårene 1931–60.*

	1931-35	1936-40	1941-45	1946-50	1951-55	1956-60
Separation § 54	9.066	10.608	12.324	16.547	17.103	17.351
Faktisk adskillelse § 55	981	904	883	1.025	760	674
Desertio § 56	48	28	24	73	59	47
Forsvinden § 57	38	23	11	89	23	14
Bigami § 58	1	2	1	12	10	5
Ægteskabsbrud § 59	3.344	5.234	10.623	16.854	15.190	14.371
Smitte § 60	1	3	5	4	—	3
Mishandling og stræben efter livet § 61	11	5	14	14	15	19
Straffedom § 62	51	29	66	347	75	66
Sindssygdom § 63	173	191	150	139	114	94
Uangiven	58	40	237	318	39	1
Tilsammen	13.772	17.067	24.338	35.422	33.388	32.645

Tabel 6 viser, at opløsning af ægteskaber ved skilsmisse i ca. halvdelen — og tidligere en endnu større del — af tilfældene finder sted efter forudgående separation, uden at det i øvrigt foreligger oplyst, hvad der har været årsag til separationen. Blandt årsagerne til de øvrige skilsmisser spiller ægteskabsbrud en navnlig siden 1940 stærkt dominerende rolle. Derefter er „faktisk adskillelse" den hyppigst anførte skilsmissegrund.

Tabel 7. *Antal skilsmisser ved henholdsvis dom og bevilling i femårene 1901–55.*

	Ved dom	Ved bevilling: Gennem justitsministeriet	Ved bevilling: Gennem overøvrigheden	Tilsammen
1901-05	47	1.555	729	2.331
1906-10	23	2.455	906	3.384
1911-15	15	2.969	1.042	4.026
1916-20	41	4.113	1.390	5.544
1921-25	688	2.673	4.811	8.172
1926-30	982	511	9.418	10.911
1931-35	1.027	262	12.483	13.772
1936-40	1.066	217	15.784	17.067
1941-45	1.756	125	22.457	24.338
1946-50	2.729	108	32.585	35.422
1951-55	2.379	79	30.930	33.388
1956-60	2.503	48	30.094	32.645

Det ses af ovenstående tabel 7, at langt de fleste skilsmisser nu sker i henhold til bevilling gennem overøvrigheden i modsætning til tidligere, hvor det var justitsministeriet, der meddelte det største antal bevillinger. Sammenlignet med det bevilgede antal spiller skilsmisser ved dom kun en mindre rolle.

Tabel 8. *Skilsmissefrekvensen i forskellige lande.*

A. Absolutte tal.

	1953	1954	1955	1956	1957	1958	1959	1960	1961	1962
Norge	2.076	2.103	1.982	2.071	2.036	2.093	2.219	2.379	2.465	2.439
Sverige	8.393	8.588	8.784	8.606	8.856	8.657	8.756	8.958	8.696	—
Finland	3.429	3.472	3.593	3.660	3.509	3.652	3.678	3.643	3.913	3.994
Island	122	114	129	102	115	143	152	125	163	126
Danmark	6.515	6.686	6.771	6.499	6.436	6.571	6.457	6.682	6.606	6.409
Vesttyskland	47.661	44.750	42.800	41.046	41.468	43.108	43.848	44.391	44.835	45.144
Engl. og Wales	29.736	27.471	26.262	25.718	23.323	22.195	23.837	23.369	24.936	28.376
Frankrig	—	30.218	31.268	31.254	30.673	31.300	29.924	30.182	32.692	30.586
Holland	5.471	5.525	5.498	5.548	5.342	5.280	5.530	5.672	5.704	5.711
Belgien	4.163	3.999	4.416	4.313	4.527	4.261	4.406	4.589	4.607	4.697
Schweiz	4.406	4.437	4.416	4.293	4.545	4.400	4.683	4.656	4.737	—
Østrig	9.417	9.227	8.994	8.488	8.177	8.238	8.474	8.011	8.045	7.969
Italien										
Spanien										
USA	391.853	380.813	378.902	383.888	382.734	369.788	396.378	393.000[1])	—	—

B. pr. 1.000 indbyggere.

	1953	1954	1955	1956	1957	1958	1959	1960	1961	1962
Norge	0,62	0,62	0,58	0,60	0,58	0,59	0,62	0,66	0,68	0,67
Sverige	1,17	1,19	1,21	1,18	1,20	1,17	1,18	1,20	1,16	—
Finland	0,83	0,83	0,85	0,85	0,81	0,84	0,84	0,82	0,88	0,89
Island	0,81	0,74	0,82	0,63	0,70	0,85	0,88	0,71	0,91	0,69
Danmark	1,49	1,52	1,53	1,46	1,43	1,46	1,42	1,46	1,43	1,38
Vesttyskland	0,97	0,90	0,85	0,81	0,81	0,83	0,83	0,83	0,83	0,82
Engl. og Wales	0,67	0,62	0,59	0,57	0,52	0,49	0,52	0,51	0,54	0,61
Frankrig		0,70	0,72	0,71	0,69	0,70	0,66	0,66	0,71	0,65
Holland	0,52	0,52	0,51	0,51	0,48	0,47	0,49	0,49	0,49	0,48
Belgien	0,47	0,45	0,50	0,48	0,50	0,47	0,48	0,50	0,50	0,51
Schweiz	0,90	0,90	0,89	0,85	0,89	0,85	0,89	0,87	0,86	—
Østrig	1,35	1,32	1,29	1,22	1,17	1,17	1,20	1,13	1,14	1,12
Italien										
Spanien										
USA	2,46	2,35	2,30	2,28	2,24	2,12	2,24	2,1s[1])	—	

[1]) Foreløbige tal.

I tabel 8 findes anført skilsmissetal —• dels absolutte tal og dels relative hyppigheder målt pr. 1.000 indb. — for en række europæiske lande samt USA. En sammenligning fra land til land må ganske vist bygge på den forudsætning, at tabellens relative tal ikke i alt for stor udstrækninger præget af uvedkommende variationer, først og fremmest som følge af forskelle i befolkningernes fordeling efter civilstand og alder, men en særlig undersøgelse af disse forhold i de forskellige lande har vist, at tallene stort set er nogenlunde sammenlignelige, og at dette ikke mindst er tilfældet netop for de nordiske landes vedkommende.

Danmark ligger gennem hele perioden på det højeste niveau i Vesteuropa, men også j Sverige udviser en ret betydelig skilsmissefrekvens, hvorimod Island, Finland og navnlig Norge ligger på et væsentligt lavere niveau.

Blandt de øvrige europæiske lande skal nævnes Østrig, som ligger påfaldende højt

til trods for en mærkbar nedgang i løbet af perioden, medens der i Italien og Spanien overhovedet ikke kan forekomme skilsmisser efter den dér gældende lovgivning.

Tendenser til nedgang kan foruden i Østrig spores i Vesttyskland, medens tallene for de nordiske lande nærmest tyder på en stabilisering på de respektive niveauer. Selvom der forekommer en svag nedgang i U.S.A.'s skilmissefrekvenser, ligger disse dog gennem hele perioden væsentlig højere end selv de højeste blandt de i tabellen anførte europæiske landes frekvenser.

F. Kritikken af gældende ret.

a. *Diskussionen i forbindelse med 1922-lovens fremsættelse.*

Som før nævnt betød ægteskabsloven af 30. juni 1922 ikke et brud med de retningslinier, som dansk skilsmisseret hidtil havde fulgt. Loven fulgte udviklingen op, men indførte bortset fra reglerne i 8 53, stk. 2, og § 55 ikke nye principper. *Familieretskommissionen* stillede forslag om en del ændringer, men man var fra kommissionens side ikke indstillet på at indskrænke mulighederne for at opnå skilsmisse, og på den anden side foreslog man kun en begrænset udvidelse af adgangen til at opnå skilsmisse. Som baggrund for kommissionens arbejde havde man en stærk forøgelse af skilsmissernes antal i de foregående 30 år, jfr. den pag. 61-62 gengivne statistik, men kommissionen tog udviklingen til efterretning og søgte ikke at dæmme op for den. Det hedder således i kommissionsbetænkningen af 1913, pag. 201-02:

„Den påviste store forøgelse af skilsmissernes antal her i landet står naturligvis i forbindelse med, at adgangen til at opnå skilsmisse i den forløbne tid stadig er blevet lettere; og dette vil atter sige, at adgangen til skilsmisse har måttet lettes, fordi trangen til større frihed på dette område har gjort sig så stærkt gældende. En sådan trang tør nu utvivlsomt ikke siges alene at skyldes en almindelig svækkelse i følelsen af ægteskabets ubrydelige livsvarige karakter, men hænger formentlig også sammen med en tiltagende vurdering af ægteskabets ethiske værd og af den ene ægtefælles og børnenes interessen, der ofte ville lide ved en for hensynsløs fastholden af ægteskabets uløselighed. Der foreligger her en udvikling, der, som den ovenstående statistik for 1901-09 udviser, har gjort sig gældende i alle de der nævnte europæiske lande undtagen England, og som man i allerhøjeste grad må regne med ved udformningen af nye skilsmisseregler. Selve denne udvikling lader sig ikke standse ved lovregler. Disse! formår kun til en vis grad at afstikke dens bane og bortskære dens vildskud, efter omstændighederne også hæmme dens for store fart. En lov må passe for den tid og det samfund, den angår, og så vidt muligt støtte sig til det, som er det blivende og bærende i udviklingen."

Kommissionsforslagets regler om separation og skilsmisse og de følgende lovforslag blev genstand for indgående drøftelser på Rigsdagen[1]) og i den juridiske litteratur[2]) såvel som i dagspressen. Fra flere sider blev der udtrykt frygt for, at lovforslaget gjorde adgangen til skilsmisse for let, medens andre igen fandt, at forslagene ikke var tidssvarende nok. Rigsdagen akcepterede imidlertid i det store og hele familieretskommissionens forslag til separations- og skilsmissebestemmelser, som kun blev ændret på enkelte punkter under lovforslagets behandling.

b. *Senere kritik.*

I de nærmest følgende år synes skilsmisselovgivningen ikke at have været genstand for særlig kritik. Debatten omkring skilsmisserne blussede imidlertid i nogen grad op igen ikke mindst i pressen på grund af den meget store stigning af skilsmisseantallet, som fandt sted under den anden verdenskrig og i årene umiddelbart efter krigen. I 1938 androg antallet af skilsmisser her i landet 3.394, og antallet steg i de følgende år meget stærkt, indtil stigningen kulminerede i 1946, hvor i **alt** 7.500 ægteskaber blev opløst. *De senere år har vist en mindre tilbagegang i skilsmisseantallet.* Antallet androg således i årene 1957-60 henholdsvis 6.436, 6.571, 6.457 og 6.682. Bedømt efter antallet af bestående ægteskaber viser tallene, at der i femåret 1936-40 blev skilt gennemsnitlig 4,2 pr.

[1]) Jfr. især Rigsdagstidende 1918-19, Folketinget, sp. 5411-5565, Eigsdagstidende 1919-20, Folketinget sp. 3139-3290, Rigsdagstidende 1921-22, Landstinget sp. 405-39, Rigsdagstidende 1921-22, Folketinget sp. 6708-48.

[2]) Se f. eks. Ussing U. 1920. B. 129-39.

1.000 bestående ægteskaber, medens tallene for 1946-50 androg 7,2 og for årene 1956-60 5,8 pr. 1.000 bestående ægteskaber.

Forskellige forslag om ændring i ægteskabslovgivningen har været fremsat i de senere år. F. eks. blev der i en artikel i U. 1950. B., 105 ff,[1]) givet udtryk for, at det er for let at blive skilt, og der stilledes bl. a. forslag om, at en endelig skilsmisse i de fleste tilfælde, herunder også utroskabstilfældene, først skal kunne opnås efter en vis tids separation, således at separationstidens længde varierer dels efter ægteskabets varighed, dels efter om der er børn i ægteskabet.

c. *Det nordiske juristmøde i Helsingfors i 1957.*

På det *nordiske juristmøde i Helsingfors i 1957* var spørgsmålet om en reform af den nordiske lovgivning om skilsmisse et hovedemne.[2]) Under debatten blev det bl. a. kritiseret, at de nordiske landes skilsmisselovgivning kun i ringe udstrækning åbner mulighed for ved vurderingen af, om separation eller skilsmisse kan gives, at tage hensynet til børnene i betragtning. Det blev endvidere stærkt fremhævet, at de gældende regler om mægling er utilstrækkelige, og der blev stillet forslag om udbygning af mæglingsinstituttet og om etablering af familierådgivningsvirksomhed, jfr. i denne forbindelse nærmere bemærkningerne til lovudkastets § 48, pag. 96 og bilag nr. 4.

Under diskussionen blev det desuden påpeget, at antallet af skilsmisser uden forudgående separation, især på grund af utroskab, var stigende, og fra flere sider blev der stillet reformforslag, bl. a. forslag om, at utroskab ikke skulle give adgang til øjeblikkelig skilsmisse, men kun til separation[3]).

d. *Reformforslag fra Danske Kvinders Nationalråd.*

Også de indstillinger om en revision af ægteskabslovgivningen, som justitsministeriet indhentede fra forskellige myndigheder og organisationer, inden der blev truffet beslutning om nedsættelse af ægteskabsudvalget, indeholder kritik af de gældende skilsmisseregler og ændringsforslag af forskellig art. Blandt forslagene skal særligt fremhæves indstillingen fra *Danske Kvinders Nationalråd,* der udover at pege på betydningen af familierådgivningsvirksomhed tillige indeholder forslag til ændring af de gældende skilsmissebestemmelser som et led i forsøg på at mindske skilsmissehyppigheden. Nationalrådet stiller således forslag om, at *adgangen til direkte skilsmisse efter de gældende regler ophæves og erstattes af adgang til separation i alle tilfælde bortset fra bigamitilfældene.*

Særligt med hensyn til utroskabstilfældene anfører nationalrådet, at man ofte ser, at en øjeblikkelig skilsmisse viser sig at være forhastet og uovervejet, hvorfor en separation med den lettere adgang til at genetablere ægteskabet ville have været en mere velegnet reaktion.

I indstillingerne til justitsministeriet er *flere af amterne* inde på lignende forslag.

G. Udvalgets overvejelser og forslag.

På baggrund af de stillede forslag har udvalget taget spørgsmålet om en revision af skilsmissereglerne op til behandling. Den samfundsmæssigt store betydning, spørgsmålet har, afspejler sig i statistikken, jfr. oversigten pag. 66. Tallene viser, at *Danmark er det land i hele Vesteuropa, der har det forholdsvis største antal skilsmisser.* Af de øvrige nordiske lande har kun *Sverige* en skilsmissefrekvens, der ligger over 1 pr. 1.000 indbyggere (1,16 i 1961 mod 1,43 i Danmark), og af de øvrige vesteuropæiske lande havde kun Østrig et særlig højt skilsmissetal (1,14 pr. 1.000 indbyggere), jfr. tabellen pag. 66.

Udvalgets nærmere overvejelser og reformforslag vil blive gengivet i de følgende afsnit.

a. *Bør lovgivningen dæmme op for skilsmisserne?*

Når det i en række af de foran under F citerede udtalelser har fundet udtryk, at den store skilsmissehyppighed, som man er

[1]) Artiklen er skrevet af kontorchef ved Fyns Stiftamt H. Møller Hansen.

[2]) Jfr. „Forhandlingerne på det 21. nordiske juristmøde" bilag I, og forhandlingerne pag. 14-62. Indlederne var den finske advokat Helvi Sipilä og professor Armann Snævarr fra Island.

[3]) Jfr. begge indlederne samt overpræsident Carl Moltke's indlæg, forhandlingerne pag. 55-56. Se nu også overpræsidentens kronik i Politiken den 10. juli 1964.

nået til her i landet, er en i høj grad ulykkelig udvikling, er det i og for sig rigtigt. For ægtefællerne selv, ikke mindst hustruerne, betyder ægteskabets opløsning — være sig, at der er tale om separation eller skilsmisse — oftest en væsentlig forringelse af deres økonomiske kår og en betydelig ændring af deres hjemlige forhold, som på mange måder præger deres liv og kan give anledning til følelser af bitterhed og ensomhed. Det samme gælder i ikke mindre grad de børn, som måtte være i ægteskabet, og som kommer til at vokse op under dårligere materielle forhold og under tilsyn af kun den ene af forældrene, der endda oftest kun ville kunne udøve det mangelfuldt, fordi han eller hun må have arbejde uden for hjemmet. Dette i forbindelse med de sindsbevægelser, børnene kan være udsat for under ægteskabets opløsning, kan i betydeligt omfang sætte et uheldigt præg, som vel efter omstændighederne kan holde sig langt hen i deres senere liv som voksne.

Det er dog ikke dermed sagt, at opløsning af ægteskaberne altid i sig selv er ulykkelig eller uønskværdig. Er forholdene i et ægteskab dårlige af grunde, man ikke kan influere på, være sig at disse ligger i parternes naturel, i manglende harmoni mellem dem eller i ydre omstændigheder, kan en skilsmisse være en bedre løsning for både ægtefællerne og børnene, end en fortsættelse af ægteskabet, hvis udsigterne til, at ægteskabet kan få en positiv menneskelig værdi, er små. De tilfælde, hvor en skilsmisse er uønskelig, er derfor dem — og de er efter udvalgets skøn ikke helt få — hvor en fortsættelse af ægteskabet kunne have ført til forhold, som var mere tilfredsstillende end de forhold, som parterne — herunder børnene — kommer i efter ægteskabets opløsning.

Inden for udvalget har der derfor været *enighed om, at loven ikke i altfor høj grad bør lægge hindringer i vejen for opløsning af ægteskaber, som ikke har nogen fremtidsudsigter.* Som det er berørt i familieretskommissionens foran citerede udkast fra 1913, har loven ingen muligheder for at fremtvinge et ægteskabeligt samliv, som parterne ikke ønsker, og den bør efter udvalgets mening heller ikke forsøge herpå, når parterne eller blot den ene parts vilje til at bringe ægteskabet til ophør er definitiv og varig. Ægteskabets opretholdelse vil i sådanne tilfælde virke som en art pønal eller generalpræventiv foranstaltning og kan fra den ene parts side få præg af en chikane, som lovgivningen efter moderne opfattelse formentlig ikke bør støtte. Der har derfor i udvalget været enighed om, at loven ikke i lang og ubestemt tid bør fastholde parterne eller en af dem i et ægteskab, som er uden reelt indhold, og hindre dem i at komme i et andet. Man har foreslået visse lempelser i de nugældende skilsmisse- og separationsregler, som formentlig efter opfattelsen, som den er i dag, er for strenge. Dette gælder særligt den eksisterende lovs § 54 og § 55, som vil blive nærmere omtalt nedenfor.

b. *Behandlingen af skilsmissesager bør forenkles.*

Det bør endvidere i denne sammenhæng bemærkes, at man — som det senere vil blive omtalt — har ment det rigtigt at foreslå, at *reglerne om behandlingen af sager om separation og ægteskabets opløsning i noget omfang forenkles,* så sagerne — ikke mindst sager om skilsmisse efter forudgående separation - kan få et noget lettere forløb, end de har nu. Det, der fra lovgivningens side kan og bør gøres for at forebygge overilede skilsmisser, bør ikke ske ved at gøre processen langsom, idet tiden under denne er psykisk meget belastende for parterne, men ved passende ordning af de materielle betingelser for at opnå separation eller skilsmisse.

c. *Kan forslaget fra Danske Kvinders Nationalråd, akcepteres, således at der som hovedregel kun kan opnås skilsmisse efter forudgående separation?*

Mens man således på den ene side i nogen grad har bestræbt sig for at lette skilsmisseadgangen i tilfælde, hvor udsigterne til at bevare ægteskabet må forekomme små, og smidiggøre processen, har man imidlertid på den anden side set det som en hovedopgave at søge at danne sig et skøn over, hvorvidt man ved tilrettelæggelsen af lovens bestemmelser kunne og burde søge at hindre en del skilsmisser, som muligt ikke er nødvendige eller ønskelige. Her har det i første række været drøftet, om man skulle slå ind på den af Danske Kvinders Natio-

nalråd foreslåede vej at foreskrive, at skilsmisse altid, undtagen i bigamitilfælde, skulle betinges af en foregående separation af kortere eller længere varighed.

1. *Hvilken virkning har separationer efter den gældende lovgivning?*

Tager man Nationalrådets forslag op til undersøgelse, bør man i første række se på, hvilken virkning en separation kan tænkes at få. Formålet med separationen må først og fremmest være, at parterne i separationstiden skal prøve de vilkår, de som skilte ville komme til at leve under, besinde sig på vanskelighederne og få lejlighed til at finde sammen igen, hvis de finder, at en fortsættelse af ægteskabet trods de opståede uoverensstemmelser byder på bedre livsvilkår end en endelig opløsning af ægteskabet. Efter den gældende ægteskabslovgivning kan der gives separation på grundlag af bestemmelserne i ægteskabslov I §§ 52 og 53, som er omtalt nærmere foran pag. 53-54.

De egentlige årsager til separationerne er meget forskellige, men faktorer som drukkenskab, ringe økonomi, uenighed om anvendelsen af indtægterne eller dårlige boligforhold og manglende interesse for hjem og børn spiller ofte ind ved ægteskabets forlis. Baggrunden for separationen vil ofte være så alvorlig, at udsigterne til en fortsættelse af ægteskabet er håbløs. Skilsmisse efter § 54, d. v. s. direkte på grundlag af separationen, vil som oftest blive følgen. Det forekommer imidlertid også meget hyppigt, at separerede ægtefæller søger skilsmisse på andet grundlag inden udløbet af fristerne på 1½ eller 2½ år, og det er som oftest utroskabsbestemmelsen i § 59, der påberåbes.

Adskillige separationer fører dog aldrig til skilsmisse. Nogen officiel statistik over antallet af separationer her i landet føres ikke, og man kan derfor ikke ad statistisk vej **nå** frem til en sammenligning mellem antallet af separationer og antallet af skilsmisser meddelt efter en forudgående separation. *Udvalget har imidlertid ladet foretage en nærmere undersøgelse af forløbet af separationer meddelt ægtepar i København inden for en periode på ca. 10 år.*[1])

Undersøgelsens resultat er gengivet i en rapport, der er optaget som bilag 3 i denne betænkning, jfr. pag. 154. *Undersøgelsens konklusion* er følgende:

„På grundlag af de refererede tal kan det beregnes, at dersom der ses bort fra muligheden af, at ægteskabet opløses ved død, eller at ægtefællerne fraflytter hovedstaden, ville tilstanden ca. 10 år efter den første separationsbevilling være følgende:

75 pct. af ægteparrene ville være skilt,
12 pct. ville fortsat være separerede, og
13 pct. ville have hævet separationen og genoptaget samlivet. Af disse sidste ville ca. en sjettedel have været separeret mere end én gang i løbet af de 10 år.

Det skal endvidere nævnes, at ca. 1 pct. af ægteparrene efter at være blevet skilt på ny ville have giftet sig med hinanden."

En svensk undersøgelse vedrørende separationsdomme afsagt i 1950 viste, at inden 1958 blev 85 pct. af separationerne efterfulgt af en skilsmissedom afsagt på grundlag af separationen eller på andet grundlag, medens 15 pct. af ægteskaberne fortsat bestod 7 år efter. Undersøgelsen viste imidlertid ikke, hvor mange af 15 pct.-gruppen der havde genoptaget samlivet.

Tallene for de enkelte år er følgende, idet det ved bedømmelsen må erindres, at efter svensk ret har hver af parterne krav på skilsmisse allerede efter 1 års separationstid:

Separationsår 1950.

Skilsmisseår:	Antal	pct.
1950	53	0,6
1951	4.215	48,5
1952	1.956	22,5
1953	474	5,4
1954	267	3,1
1955	184	2,1
1956	131	1,5
1957	116	1,3
Skilsmisse ikke givet i noget af årene 1950-57	1.302	15,0
I alt	8.698	100

Resultatet af den danske undersøgelse viser, at separerede ægtefæller i et vist omfang genoptager samlivet, men statistikken kan naturligvis ikke vise, om det er separationstiden som sådan og den deraf følgende lette adgang til at retablere ægteskabet, der har bevirket eller medvirket til

[1]) Undersøgelsen er foretaget af Københavns kommunes statistiske kontor.

samlivets genoptagelse, eller om ægtefællerne ville have giftet sig på ny, hvis de straks havde fået en skilsmisse i stedet for separation. Udvalget er imidlertid tilbøjelig til at mene, at selve den tvungne ventetid i form af en separationstid, der giver adgang til at lade separationens virkninger falde bort ved sammenflytning, *kan* have spillet en ikke uvæsentlig rolle for mange af de ægtepar, der har genoptaget samlivet. Der henvises i øvrigt til udvalgsflertallets bemærkninger nedenfor pag. 78-79.

2. *Vil en udvidelse af separationsbestemmelserne få andre virkninger?*

Til fordel for en regel om en tvungen ventetid eller prøvetid inden enhver skilsmisse kunne det endvidere anføres, at reglen muligt, når den havde virket over nogen tid, kunne bidrage til at skabe en almen forestilling om, at et ægteskab ikke kunne opløses på kort tid og derved måske bidrage til, at ægtefællerne havde større betænkelighed ved at indlade sig på at foretage skridt til ægteskabets opløsning. Og det kunne muligt til retfærdiggørelsen af den tvang, man således lagde på parterne til at vente en vis tid, inden en skilsmisse og et nyt ægteskab kunne opnås, endelig anføres, at ægteskabet af samfundet tillægges en sådan betydning og udstyres med sådanne retsvirkninger, *at man kan kræve, at den, som indlader sig i ægteskab, ikke meget hurtigt kan komme ud af det og ind i et nyt.*

3. *Hovedspørgsmålet er: bør bestemmelsen om utroskab som skilsmissegrund ændres, således at den krænkede part ikke kan få skilsmisse før udløbet af en separationstid?*

Under drøftelsen af tanken om en tvungen separationstid måtte naturligvis det spørgsmål straks komme i forgrunden, om man kunne ændre gældende rets gamle og hævdvundne regel om, at utroskab er skilsmissegrund, således at utroskab i fremtiden kun skulle give den krænkede part ret til separation, idet utroskab er den grund til skilsmisse uden forudgående separation, som *talmæssigt* i praksis spiller en aldeles afgørende rolle sammenlignet med alle andre egentlige skilsmissegrunde.

Dette meget væsentlige spørgsmål vil blive drøftet i det følgende.

Efter de indgående drøftelser, udvalget har haft af dette spørgsmål, kom et flertal på fire af udvalgets medlemmer (Trolle, Ernst Andersen, Karen Johnsen og Edel Saunte) til det resultat, at man fandt det rigtigt at foreslå utroskab afskaffet som egentlig skilsmissegrund, således at ægteskabsbrud alene gav den krænkede ret til separation, medens et mindretal på ét medlem (Gaarden) foreslår den nugældende retstilstand opretholdt.

Flertallets (Trolles, Ernst Andersens, Karen Johnsens og Edel Sauntes) begrundelse for at afskaffe adgangen for en ægtefælle til at kræve direkte skilsmisse på grund af den anden ægtefælles utroskab.

Det er en klassisk regel i dansk ret, at ægteskabsbrud giver den krænkede ægtefælle et absolut krav på øjeblikkelig skilsmisse. Bestemmelsen har været gældende siden reformationen. I Danske Lov er den udtrykt i 3-16-15-1. Retten har altid været ubetinget og uafhængig af, om der måtte foreligger menneskeligt undskyldende momenter, såsom lang tids fravær eller den anden parts sygdom.

Når ægteskabsbrud således såvel i nordisk som i andre landes ret har været den klassiske skilsmissegrund, skyldes det, at troskabsbruddet er blevet anset som „den utvivlsomme krænkelse af ægteskabet, som absolut måtte give den krænkede krav på skilsmisse"[1].) Dette synspunkt, at krænkelsen var det væsentlige, havde i tiden før loven af 1922 til konsekvens, at skilsmisseretten bortfaldt, når den anden ægtefælle havde gjort sig skyldig i samme forseelse, fordi begge da havde begået samme brøde og følgelig intet havde at bebrejde hinanden.

Efter familieretskommissionens opfattelse, som den er **udtrykt** i betænkningen af 1913, pag. 234, var udviklingen imidlertid i senere tid gået „i retning af at betragte ægteskabet mindre som et forhold, **der** begrunder visse rettigheder for hver af parterne mod den anden, end som et ethisk forhold, der vel medfører gensidige forpligtelser, men hvis værdi og eksistensberettigelse dog hovedsagelig ligger i parternes egen evne og vilje til at føre et samliv, der kan give udbytte for dem selv

[1]) Familieretskommissionens betænkning af 1913, p. 233-34.

og deres born. Ud fra denne opfattelse af ægteskabet er det, at man må anerkende adgangen til at opløse det ved overenskomst, såvelsom at man må åbne adgang til dets opløsning, når betingelserne for et sådant samliv må anses for håbløst ødelagte. *Og når man da stadig anerkender ægteskabsbrud som skilsmissegrund, er det, fordi det netop danner et typisk udtryk for, at samlivsbetingelserne er ødelagte.*"

Familieretskommissionens forslag gik derfor ud på, at ægteskabsbrud stadig opretholdtes som skilsmissegrund, men i konsekvens af det før nævnte syn, sådan at også ægteskabsbrud på begge sider „så meget mere" måtte give ret til skilsmisse, „fordi dette tyder på en så meget dybere forstyrrelse af forholdet". Yderligere stillede man forslag om den nugældende — ikke hidtil kendte — regel, hvorefter ægteskabsbrud, der lå mere end 2 (kommissionens forslag er 3) år tilbage i tiden, ikke kunne begrunde skilsmisse.[1])

Det må formentlig antages, at denne ubetingede ret til skilsmisse, som den anden parts ægteskabsbrud gav, næppe i tiden indtil begyndelsen af dette århundrede har givet anledning til skilsmisser i betænkeligt omfang. Det herskende etiske og religiøse syn på ægteskabsbrud, på skilsmisser og på fraskilte har antagelig i forbindelse med ulykkelige praktiske og økonomiske følger af en skilsmisse virket dels til at holde antallet af ægteskabsbrud nede og dels til, at den krænkede part var tilbøjelig til at bære over med den anden og ikke søge den skilsmisse, han for så vidt havde krav på. Til støtte for denne opfattelse taler det stærkt, at antallet af skilsmisser på grund af utroskab så sent som i 1896 i hele landet var 41 og det samlede antal skilsmisser var 291. I 1910 var tallene steget til 140 og 742[2]), medens de — i 1960 — hvor befolkningsflertallet ganske vist var næsten dobbelt så højt — er henholdsvis **2.927** og 6.682, således at antallet af utroskabs-skilsmisser, når befolkningsforøgelsen tages i betragtning, er næsten 40-doblet i de sidste 65 år, medens antallet af skilsmisser kun er knap 5-doblet.

Som et moment, der har været fremdraget som en tilskyndelse til at holde antallet af skilsmisser på grund af utroskab nede, kan det måske nævnes, at Danske Lov 3-16-8 forbød den, der havde begået ægteskabsbrud, at indgå ægteskab med den medskyldige uden særlig tilladelse.[3]) Denne regel foreslog familieretskommissionen ikke opretholdt, men en noget tilsvarende regel blev i overensstemmelse med, hvad kommissionen havde ventileret[4]) — men ikke selv foreslået — optaget i loven af 1922, hvor det i § 59, stk. 1, sidste pkt., siges, at det i forbindelse med skilsmisse på grund af ægteskabsbrud kan bestemmes, at den skyldige ikke må indgå nyt ægteskab før udløbet af et vist tidsrum, der dog højst kan sættes til 2 år. — Denne regel, der vistnok, allerede da den blev givet, må antages at have været uden samklang med almindelig opfattelse, er praktisk set ikke blevet anvendt.

At familieretskommissionen trods det dengang lave antal skilsmisser og navnlig utroskabsskilsmisser har narret en vis ængstelse for, at reglen om skilsmisse på grund af ægteskabsbrud skulle blive misbrugt, kan ses af dens bemærkninger om dens forslag til bestemmelsen i den nugældende § 59, at skilsmisse ikke kan kræves af den, der har samtykket i ægteskabsbruddet eller på anden måde må anses at have frafaldet sin ret. Det hedder herom:[5])

„Ved denne regel har man næret ikke ringe betænkelighed, fordi et sådant samtykke vil kunne gives ret uovervejet og uden, at dets følger på nogen måde kan overskues, og når så tilladelsen er blevet benyttet, viser det sig, at tilstanden for den forurettede part dog er ganske uudholdelig. Naturligvis kan en sådan tilladelse til enhver tid tages tilbage; ikke ethvert henkastet ord kan opfattes som et virkeligt samtykke, og det givne samtykke må fortolkes ret snævert. *Når man dog har opretholdt reglen om, at samtykke udelukker skils-*

[1]) Familieretskommissionens betænkning af 1913, pag. 236-37.
[2]) Familieretskommissionens betænkning af 1913, pag. 198.
[3]) Familieretskommissionens betænkning af 1913, pag. 208.
[4]) Familieretskommissionens betænkning af 1913, pag. 208-09.
[5]) Familieretskommissionens betænkning af 1913, pag. 235.

missehravet, skyldes det imidlertid først og fremmest hensynet til at forebygge, at reglen om skilsmisse på grund af ægteskabsbrud skulle blive misbrugt til at skaffe sig øjeblikkelig skilsmisse efter gensidig overenskomst."

Det er muligt, at familieretskommissionen, der foreslog, at direkte skilsmisse alene skulle kunne gives ved dom — og hvis udkast fremkom, medens processen endnu var præget af inkvisitionssystemet — kan have haft en vis grund til at håbe, at domstolene i tilfælde, hvor to parter var enige om skilsmisse på grund af ægteskabsbrud, kunne finde ud af, om der i virkeligheden var givet samtykke eller forelå frafald af ret og derfor nægte at give dem den skilsmisse, begge var enige om. Men det må vist erkendes, at ethvert sådant håb blev illusorisk, da den endelige lov åbnede valgfri adgang for parterne til skilsmisse ved bevilling også i utroskabstilfældene.

De før nævnte tal for skilsmisserne for årene 1896, 1910 og 1960 viser en voldsom stigning navnlig af skilsmisserne på grund af ægteskabsbrud siden århundredets begyndelse. Denne stigning har antagelig sin baggrund i et i de senere årtier radikalt ændret almindeligt syn på skilsmisse og ægteskabsbrud. Efter flertallets opfattelse er denne stigning ikke blot udtryk for, at en del ægtepar — som det befrygtedes af familieretskommissionen af 1913 — hvor begge ønsker en hurtig skilsmisse uden at afvente separationsfristen, benytter sig af § 59 til at få en sådan ved at gå bevillingsvejen. Men man har også den mening — som kun vanskeligt kan bekræftes ved systematiske aktundersøgelser, men alene ved konference med erfarne advokater — at der i tilfældene af skilsmisse på grund af ægteskabsbrud er to ikke ubetydelige grupper af tilfælde. Der er dels tilfalde, hvor der i anledning af virkelig utroskab uden tilstrækkelig overvejelse søges en skilsmisse, som parterne ikke er tjent med og mulig sidenhen fortryder, og dels — og ikke mindst — tilfælde, hvor den krænkede part i virkeligheden kun modvilligt går med til at søge en skilsmisse, som den anden part og den medskyldige ønsker for at kunne indgå ægteskab.

Om den første af disse grupper skal det bemærkes, at en stigende hyppighed af utroskabsskilsmisser efter almindelig psykologisk erfaring må tilskynde den, der er blevet krænket, til at søge skilsmisse i anledning af den andens utroskab; man føler sig ringere ved at tåle det, som så mange andre ikke tåler; man har en ret, og det er i sig selv en drivkraft til at benytte den. Resultatet vil i så tilfælde let blive, at begge parter — og ikke mindst tredjeparten: deres børn — både med hensyn til økonomiske vilkår og til menneskelig lykke og tilfredshed bliver ringere stillet, end om de havde fortsat ægteskabet på tålelig basis og med tiden havde fået helet den skade, som var sket. Det er muligt — og efter flertallets skøn også antageligt — at et ikke ubetydeligt antal af disse fraskilte ægtefæller bagefter fortryder det skete. Man har under flertallets drøftelser overvejet, om man kunne søge formodningen herom verificeret ved på den måde, som er ved at vinde frem, at foranstalte interviews — hvis sådanne kunne opnås — med et antal for nogle år siden i medfør af § 59 skilte ægtefæller, men man har ikke ment, at man herigennem kunne opnå brugbare resultater. Det er for det første vanskeligt at få folk til at udtale sig uforbeholdent til fremmede om så personlige spørgsmål, som der her er tale om. Og for det andet vil eventuelt indhentede udtalelser om, at ægtefællerne ikke fortryder det skete, næppe være vejledende. Den, der har taget et afgørende skridt — og måske ikke mindst den, der har taget det uovervejet — vil have en stærk utilbøjelighed til at desavouere sig selv — og endnu mere til at skulle gøre det over for andre — ved at erkende, at det havde været bedre, om han havde handlet anderledes. Han vil tværtimod, som tiden går, tendere mod at retfærdiggøre skridtet over for sig selv. Hertil kommer, at det må være vanskeligt for ægtefæller, der har forladt hinanden i vrede og ikke siden har været sammen, at bedømme, hvordan et fortsat samliv ville eller kunne have formet sig. Efter flertallets opfattelse kan derfor heller ikke selv erfarne advokater med større sikkerhed bedømme, i hvilket omfang deres klienter fortryder en skilsmisse eller —• selv om de ikke fortryder den —• om de med held kunne have fortsat ægteskabet. Efter flertallets opfattelse må det derfor alvorligt

prøves, om der ad lovgivningens vej kan gøres noget for at hindre de i denne gruppe omtalte skilsmisser, som man måske kunne kalde *de ikke tilstrækkeligt begrundede.*

Den anden af de to ovenfor nævnte grupper: de tilfælde, hvor den krænkede ægtefælle kun modvilligt giver efter for den andens ønske om at få den skilsmisse, han selv har skabt anledningen til, har også givet flertallet anledning til meget indgående drøftelser. Man er af den opfattelse — som det også er vanskeligt at få verificeret eksakt — at der forekommer ikke helt få tilfælde, ikke blot i ældre ægteskaber, men også i unge, hvor den krænkede part kommer ud for et betydeligt pres. Skilsmissehyppigheden er stor, og det er antagelig også som følge deraf en udbredt opfattelse, at den, der vil ud af sit ægteskab for at indgå et nyt, har et rimeligt krav herpå. Det er ikke loyalt af den krænkede at lægge hindringer i vejen herfor, selv om den krænkede helst, og måske også af hensyn til børnene, så ægteskabet fortsat og mente, at mulighederne herfor burde være gode ikke mindst, hvis der kunne skaffes en vis tid til overvejelse. Efter flertallets indtryk — som det findes bestyrket ved drøftelse med advokater med kendskab til familieretssager — er det imidlertid ikke ualmindeligt, at det før nævnte pres i forbindelse med andre omstændigheder fører til en hurtig opløsning af et ikke helt ringe antal ægteskaber, som, hvis der var givet en passende tid, muligt kunne have været bevaret på tilfredsstillende basis.

Det bør også nævnes, at den i gældende ret bestående mulighed for en hurtig skilsmisse også modsat kan give anledning til en mindre tiltalende pression med hensyn til vilkårene for skilsmisse fra den krænkedes side, når den anden og dens medskyldige har et stærkt ønske om at indgå ægteskab.

Også med hensyn til den her omtalte anden gruppe af tilfalde har flertallet måttet overveje, om det var muligt og rigtigt gennem lovreglerne at støtte parterne og ikke mindst børnene, som i stedse stigende tal kommer ud for de psykiske vanskeligheder for deres karakterdannelse, som det er at vokse op som skilsmissebørn, ved en passende ændring af loven.

Man kunne drøfte en ændring af lovens § 59, som indebar, at ikke enhver form for utroskab, men kun grove eller oftere gentagne tilfælde af ægteskabsbrud skulle give ret til skilsmisse. I ældre vesteuropæisk ret har man haft sådanne regler, dog kun hvor der er tale om utroskab fra mandens side, men sådanne regler er nu næsten overalt opgivet. Det har imidlertid været flertallets opfattelse, at en sådan regel ikke er at anbefale. Rent bortset fra, at den til en vis grad kunne siges at legalisere ikke grove og ikke oftere gentagne ægteskabsbrud, ville den være for ubestemt at arbejde med og kunne give anledning til en bevisførelse og procedure, som ville være mindre ønskelig. Man er derfor ikke gået nærmere ind på denne tanke.

Derimod har man overvejet, om man kunne give en modifikation i den nuværende § 59, således at ægteskabsbrud ikke ubetinget gav ret til skilsmisse, idet retten på anmodning af den sagsøgte part — altså den, der har begået ægteskabsbruddet — skulle kunne dømme alene til separation, hvis omstændighederne efter dens skøn talte herfor. En sådan regel ville gøre det muligt i nogle tilfælde at hindre en overilet forlangt skilsmisse og kunne måske også bidrage til, at den krænkede i nogle tilfælde ville nøje sig med at begære separation, så at ægteskabet blev bevaret et stykke tid, og parterne derved kunne få lejlighed til at betænke sig og derved muligt blive forsonede. Man har imidlertid været tilbøjelig til at mene, at en sådan regel kun ville komme til anvendelse i ret få tilfælde, nemlig de tilfælde, hvor den krænkede bestemt ønsker skilsmisse og anlægger sag for at opnå den, men hvor den anden ægtefælle — der har begået ægteskabsbruddet — ønsker ægteskabet forsøgt opretholdt og derfor modsætter sig den krænkedes krav. Og i disse ret få tilfælde er det vel yderligere antageligt, at en domstol kun sjældent vil finde det rigtigt at modsætte sig den krænkedes krav om skilsmisse, hvis det bestemt fastholdes under en retssag. I det langt overvejende antal tilfælde ville der efter flertallets mening, selv med de muligheder en sådan regel frembød, stadig opnås enighed mellem parterne om skilsmisse, hvad enten enigheden om denne beslutning som før berørt var mindre velovervejet, eller den var opnået uden egentligt ønske hos den ene part. Støtte

for disse betragtninger mener flertallet også at kunne finde i lovgivningen i flere andre lande. Både engelsk ret og fransk ret indeholder f. eks. bestemmelser, der normalt udelukker at give skilsmisse uden en vis ventetid, og efter schweizisk ret *kan* dommeren give separation i stedet for skilsmisse, hvis dommeren skønner, at der er udsigt til, at ægtefællerne vil kunne finde sammen igen, jfr. pag. 57-60 i afsnit **D.**

Flertallets konklusion.

Efter indgående drøftelser er flertallet herefter kommet til det resultat, *at det vil være rigtigt, som også foreslået af bl. a. Dansice Kvinders Nationalråd, helt at gå bort fra den hidtil gældende regel, at ægteskabsbrud giver den krænkede part ret til skilsmisse, og at bestemme, at ægteskabsbrud kun giver ret til separation, og samtidig bestemme en minimumstid for separationen, som er tilstrækkelig lang til, at parterne kan betænke sig alvorligt, mulig 1½ år.*

En sådan regel vil for det første hindre de overilede skilsmisser, som må antages at forekomme. Parterne vil blive nødsaget til at betænke sig i 1½ år og kan i dette tidsrum bestemme at fortsætte ægteskabet blot ved at enes om at genoptage samlivet, noget der er adskilligt lettere, end hvis de skal træffe beslutning om ny vielse. Og i den efter flertallets opfattelse ikke ubetydelige gruppe af tilfælde, hvor den krænkede i virkeligheden kun ugerne går med **til** en skilsmisse, afskæres han helt fra at kunne det og får en lejlighed til at få gjort det forsøg på ægteskabets opretholdelse, som han i mange tilfælde ønsker. Lovreglen vil beskytte ham mod det pres, han nu kommer ud for. Den part, som. har begået ægteskabsbruddet, og som i visse tilfælde kan presse på for at få skilsmisse, måske mere fordi han føler sig bundet til at søge den medskyldiges ønske om ægteskab imødekommet, end fordi han selv ønsker skilsmisse fra sin ægtefælle, får også herved en vis beskyttelse mod ved et uovervejet fejltrin at blive tvunget ud af sit ægteskab og samlivet med børnene. Endelig må det bemærkes, at en regel som den foreslåede vil gøre det vanskeligere for en tredjemand at „bryde ind" i et ægteskab udfra ønsket om at blive gift med den ene af ægtefællerne. Medens den medskyldige nu under de rådende **forhold** kan have god grund til at håbe på, at det ægteskabsbrud, han har medvirket **til,** vil resultere i en hurtig skilsmisse og et derpå følgende nyt ægteskab, bliver et sådant efter flertallets forslag skudt 1½ år ud i tiden med den deraf følgende usikkerhed om, hvorvidt den skyldige ægtefælle ikke til den tid hellere ser det gamle ægteskab, hvor der mulig er børn, fortsat, fremfor at indlade sig med den nye forbindelse, der måske viser sig ikke at kunne holde.

En nøgtern afvej else af alle parters interesse taler i det hele efter flertallets mening for den foreslåede regel. Selv om den part, der har begået ægteskabsbruddet, og den medskyldige begge skulle ønske et hurtigt nyt ægteskab, vejer hensynet til dem ikke synderlig tungt over for hensynet til den krænkede ægtefælle og børnene. Skulle ægteskabsbruddet have haft fødslen af et barn til følge, må hensynet til at få dette barn legitimeret også vige; dets retlige stilling er jo i øvrigt nu ganske som et ægtebarns.

De personer, hvis berettigede interesser ofres ved den foreslåede regel, er alene de krænkede asgtefæller. Hensynet til dem vejer efter traditionel opfattelse med rette tungt. Men når man lader ægteskabsbrud give ubetinget ret til separation og i øvrigt ordner loven sådan, at vilkårene for en separation i næsten alle tilfælde også vil gælde **for** en skilsmisse, er det, man berøver de krænkede alene retten til nyt ægteskab i de 1½ år, separationen vil vare. Det er her flertallets opfattelse, at det i de tilfælde, hvor der foreligger en dyb og ægte krænkelse, som motiverer et alvorligt og varigt ønske hos den krænkede om at komme ud *af ægteskabet, kun sjældent vil forekomme, at denne krænkede i de første 1½ år vil ønske at indgå et nyt ægteskab. Selv om man ikke tør benægte, at sådanne tilfælde kan forekomme, mener man, at de vil være få, og **at** man derfor bør ofre de berettigede interesser, der kan være her, for til fordel for ægtefæller og børn i mange andre ægteskaber at opnå en ordning, der tilfører ægteskabet den fasthed, det betyder, at der i almindelighed må gå en separationstid på 1½ år eller en faktisk adskillelse i 4 år forud **for** dets endelige opløsning.

Hvis man ikke vil gå den her foreslåede

vej, men blive stående ved den nugældende regel i § 59, bibeholder man den nuværende retstilstand, som indebærer, at ethvert ægteskab faktisk kan opløses i løbet af et par måneder, når blot parterne er enige om at kræve det — hvad de så ellers virkelig ønsker. I så fald ville det i virkeligheden være mere konsekvent at give en almindelig adgang til at få skilsmisse, når blot parterne er enige derom og om vilkårene derfor i lighed med adgangen til separationen, idet man herved ville stille de ægtefæller, som er hæderlige nok til ikke at ville konstruere et tilfælde af ægteskabsbrud, lige med dem, som idag gør det for at opnå skilsmisse straks.

Det spørgsmål har naturligvis været drøftet under flertallets forhandlinger, om der er reel baggrund for at håbe, at en tvungen separationstid på 1½ år i ægteskabsbrudstilfældene i større omfang vil føre til forsoning. Der kan her henvises til de statistiske oplysninger, som er gengivet foran pag. 71. Antallet af separerede ægtefæller, der genoptager samlivet, er vel ikke overvældende stort, men det er imidlertid betænkeligt at slutte for meget derfra. Man kan næppe umiddelbart sammenligne separationstilfældene med tilfældene af skilsmisse på grund af ægteskabsbrud; dertil er årsagerne til dem formentlig for forskellige. Separation søges antagelig i flertallet af tilfælde, når varige uoverensstemmelser har overbevist parterne om, at en tilfredsstillende fortsættelse af samlivet ikke længere er mulig — og her vil selvsagt udsigterne for en genoptagelse af ægteskabet være mindre. Selv om utroskab i en del tilfælde kan være det sidste udslag af et forudgående dårligt samliv, er der, antagelig mange tilfælde, hvor utroskab skyldes en pludselig opstået, men mulig ikke varig lidenskab for en udenforstående person og en deraf følgende affektbetonet krænkelse hos den panden, som muligt heller ikke vil være varig. I mange tilfælde står endvidere den medskyldige formentlig bag den skyldige som en stærkt drivende faktor, der har interesse i at få en skilsmisse ført igennem. Hvis man afskærer muligheden for en øjeblikkelig opløsning af ægteskabet i disse tilfælde, kan man efter flertallets skøn med rimelighed håbe, at de stærke følelser, som i denne gruppe af tilfælde er sat i gang hos de to eller tre parter, under en ventetid på 1½ år kan neddæmpes så meget, at en fortsættelse af ægteskaberne, som af hensyn til jsamfundet, til parterne og børnene kan være ønskelig, i adskillige tilfælde kan opnås. Om flertallets vurdering af spørgsmålet om separationstidens længde henvises i øvrigt til bemærkningerne pag. 78-79.

Mindretallets (Gaardens) begrundelse for at opretholde adgangen til at opnå skilsmisse på grund af den anden ægtefælles utroskab.

Mindretallet bygger sin opfattelse på, at det fortsat er den almindelige opfattelse i befolkningen, at der med ægteskabet skal være forbundet troskabspligt, og at denne pligt er af fundamental karakter. Skal loven være i overensstemmelse med den almindelige retsopfattelse, må den have et klart og utvetydigt udtryk herfor. Kravet herom opfyldes ved en ordning, hvorefter utroskab er gjort til skilsmissegrund, medens en række andre forhold, der vel er egnede til i det lange løb at ødelægge et ægteskab, kun kan medføre separation. Flertallets forslag, hvorefter utroskab — ligesom andre forhold — kun kan medføre separation, opfylder efter mindretallets mening ikke kravet om, at troskabspligtens særlige betydning skal være fastslået i loven.

Det er imidlertid andre hensyn end de principielle, der taler for opretholdelse af den gældende ordning. Ser man på hensynet til de ægtefæller, hvis forhold direkte berøres af bestemmelsen, må man komme til det resultat, at den nugældende ordning skaber mulighed for i hvert tilfælde at opnå den mest formålstjenlige løsning.

Hvis en ægtefælle er af den bestemte overbevisning, at ægteskabet ikke kan fortsættes, efter at den anden ægtefælle har indladt sig i et forhold til tredjemand, kan han forlange ægteskabet opløst straks. Er der efter ægtefællens opfattelse nogen mulighed for at skabe basis for en fortsættelse af ægteskabet, kan han i stedet forlange separation, han kan gennemføre en faktisk ophævelse af samlivet eller forsøge at fortsætte samlivet. Hver af de nævnte løsninger kan være den bedste i en konkret foreliggende sag, og ingen af dem kan generelt foretrækkes. Dette gælder, når man ser

på de pågældende ægtefællers interesser, men også når man tager hensyn til eventuelle fællesbørns tarv.

Mod flertallets forslag taler, at man også i tilfælde, hvor ægteskabet er ødelagt, tvinger ægtefællerne ind i en skilsmisseprocedure, der kan strække sig over a) en retssag eventuelt i to eller tre instanser, b) en ventetid på 1½ (1) år og c) en ny retssag. Hensynet til den krænkede ægtefælle taler med betydelig vægt herimod. Efter mindretallets opfattelse er det ikke helt rammende, når flertallet anfører, at det, man berøver den krænkede ægtefælle, alene er retten til nyt ægteskab i 1½ år. En sag om et ægteskabs opløsning er for adskillige mennesker en umådelig psykisk belastning, og en regel som den af flertallet foreslåede vil medføre, at udsigterne for disse mennesker til på ny at komme ind i en normal tilværelse forringes.

Flertallet lægger — med rette — stor vægt på hensynet til børnene. Det er imidlertid ikke muligt at sige, om børnene er bedst tjent med, at ægteskabet bevares eller opløses. Det afhænger helt af, hvordan forholdene vil blive i hjemmet, hvis ægteskabet fortsættes. Som almindelig regel kan det dog siges, at det vil være i strid med børnenes interesse at foreskrive separation i tilfælde, hvor ægteskabet alligevel bliver opløst. Normalt er den for børnene vanskeligste tid den periode, hvor ægtefællernes indbyrdes forhold ikke er afklarede, og hvor mulighederne for at „falde til ro" derfor er små, og en tvungen forlængelse af denne periode kan være katastrofal for børnene.

Før man afskaffer en ordning som den gældende, der er i overensstemmelse med almindelige principielle synspunkter på ægteskabsinstitutionen, og som tillader den mest hensigtsmæssige ordning i de konkrete tilfælde, må der kunne påvises alvorlige mangler ved ordningen. Mindretallet mener ikke, at de ulemper ved den gældende ordning, som flertallet har fremdraget, har en sådan vægt, at de bør medføre en radikal ændring af ordningen.

Det er rigtigt som af flertallet anført, at antallet af utroskabs-skilsmisser er steget voldsomt i tiden efter 1896. Antallet af skilsmisser på grundlag af separation er i samme periode steget med endnu større tal. Men selve det faktum, at skilsmissebestemmelserne bruges i mange flere tilfælde end tidligere kan næppe motivere nogen lovændring. Det kan næppe være hensigtsmæssigt at bekæmpe stigningen i skilsmissetilfældene med en skærpelse af skilsmissebetingelserne; på andre områder har udvalget da også foreslået en lempelse af skilsmissebetingelserne, jfr. forslaget til ændring af den gældende lovs § 55.

Med hensyn til flertallets argumentation skal i øvrigt bemærkes:

Det er muligt og vel også sandsynligt, at den gældende ordning misbruges af ægtefæller, (1er ønsker at opnå hurtig skilsmisse, men der er ingen grund til at antage, at misbrug finder sted i et sådant omfang, at det bør påvirke affattelsen af bestemmelsen.

Mindretallet er med flertallet enig i, at der findes tilfælde, hvor en af ægtefællerne eller begge fortryder en skilsmisse, uanset de bestræbelser der udfoldes fra advokaters og myndighedernes side for at undgå uoverlagte skilsmisser. Mindretallet mener imidlertid ikke, at der foreligger grundlag for at antage, at det er en udbredt foreteelse, at begge ægtefæller fortryder en skilsmisse efter utroskab. Det er da ikke rimeligt at tillægge disse tilfælde en sådan vægt, at man vanskeliggør skilsmisse i alle tilfælde i håb om at undgå nogle af de uoverlagte skilsmisser. Det må erindres, at det efter separation ikke er tilstrækkeligt, at den ægtefælle, der havde krav på separation, fortryder, den anden ægtefælle vil kunne kræve skilsmisse efter separationstidens udløb.

Det er rigtigt, at den ægtefælle, der har begået utroskab, undertiden vil lægge pres på den anden ægtefælle for at få denne til at søge skilsmisse. Ændres reglerne som af flertallet foreslået, vil den ægtefælle, der søger ud af ægteskabet, antagelig lægge pres på den anden for at få denne til at søge separation, og de fordele, der opnås herved, er efter mindretallets opfattelse ikke af væsentlig betydning.

Flertallet er af den opfattelse, at den foreslåede afskaffelse af skilsmisseadgangen vil gøre det vanskeligere for tredjemand at „bryde ind" i et ægteskab, fordi udsigten til at blive gift med en af ægtefællerne formindskes. Mindretallet er ikke enig i denne betragtning. For det første kan det

næppe antages, at udsigterne til ægteskab almindeligvis er afgørende for tredjemand i utroskabstilfældene. Dertil kommer, at den medskyldige efter den gældende ordning ikke kan regne med, at ægteskabet opløses. Det afhænger af den krænkede part, hvis stillingtagen vil være en ukendt faktor. Den utro part vil ikke kunne forlange skilsmisse straks, og hans muligheder for at få ægteskabet opløst vil i det hele være problematiske. Efter udvalgets forslag til ny § 39 vil den utro part imidlertid kunne kræve ægteskabet opløst efter 4 års samlivsophævelse, og det vil muligvis kunne have en vis indflydelse på tredjemands stilling, jfr. bemærkningerne til udkastets § 39.

Mindretallets **konklusion bliver herefter følgende:**

Mindretallet er af den opfattelse, at bestemmelsen i den gældende ægteskabslovs § 59 bør ændres på to punkter.

1. Efter gældende ret har en fraspareret ægtefælle krav på skilsmisse, når den anden ægtefælle i separationstiden står i forhold til tredjemand. Efter mindretallets opfattelse er der normalt ikke i separationstiden en sådan forbindelse mellem ægtefæller, at den enes forhold til tredjemand bør give den anden nogen udvidet adgang til skilsmisse. De fleste opfatter separationen som en foreløbig skilsmisse, der kun adskiller sig fra den endelige derved, at den bortfalder ved ægtefællernes genoptagelse af samlivet, og derved, at nyt ægteskab ikke er tilladt. På denne baggrund er det sandsynligt, at utroskabsbestemmelsen i disse særlige tilfælde hyppigt bruges for at opnå skilsmisse inden separationsfristens udløb, uden at utroskaben har spillet nogen reel rolle som motivering.

2. Bestemmelsen i § 59, stk. 1, sidste punktum, hvorefter det kan bestemmes, at den skyldige ægtefælle ikke må indgå nyt ægteskab forinden udløbet af et vist tidsrum, foreslås ophævet.

Mindretallets udkast til ny formulering af bestemmelsen om skilsmisse på grundlag af utroskab er gengivet pag. 13.

4. *Hvor lang bor separationstiden være?*

Når man på *flertallets* side er kommet til det resultat, at man ville foreslå, at ægteskabsbrud kun skulle give adgang til separation, men ikke mere som nu til øjeblikkelig skilsmisse, måtte det være et spørgsmål, der stod i nøjere forbindelse hermed, *hvor lang separationstiden mindst skulle være.* Man kunne herved drøfte, om man skulle foreslå en kortere separationstid end ellers, når grunden til separationen havde været utroskab. Udvalget har ikke ment at kunne anbefale noget sådant. Hvis man på den ene side vil tilstræbe at ændre lovgivningen, sådan at man ikke lægger altfor store hindringer i vejen for opløsningen af de virkelig udsigtsløse ægteskaber, men på den anden side i det meget store antal tilfælde vil påbyde en betænkningstid, der skulle kunne have en virkelig ægteskabsbevarende virkning, må mindsteseparationstiden være af en sådan længde, at parter i ægteskaber, der har mulighed for at kunne bevares, kan komme til erkendelse heraf. Man har i udvalget drøftet, om man i så henseende skulle foreskrive en frist på 1 år eller — som nu — på 1½ år. Resultatet af drøftelserne er blevet, at det samme flertal, som foreslår utroskab afskaffet som skilsmissegrund, principielt går ind for bevarelse af den nuværende minimumsfrist af 1½ år. Man vil dog ikke afvise en nedsættelse af fristen til 1 år, som det tidligere nævnte *mindretal* har foreslået fristen sat til. For flertallet har det været bestemmende, at man, som det nærmere skal omtales under bemærkningerne til § 38 (ægteskabslov I § 54), har ment det rigtigt at opgive det nuværende system med to frister — én på 1½ år, når parterne er enige om skilsmisse, og én på 2½ år, når skilsmisse begæres alene af en af ægtefællerne — således at man kun får én frist, efter hvilken hver af parterne — også den, hvis forhold har givet anledning til separationen — ensidigt kan forlange skilsmisse. Dette taler for, at man ikke altfor radikalt forkorter separationstiden, som det ville være tilfældet, hvis man nedsatte fristen for det ensidige krav om skilsmisse fra 2½ til 1 år. Men dels, og navnlig, har man ment, at en frist på 1 år i adskillige tilfælde kan være lovlig kort, hvis der skulle skabes virkelig mulighed for, at en part, der har ønsket at komme ud af sit ægteskab for at indgå et andet, skulle kunne komme til den erkendelse, at der dog var større lykke at vente

ved at genoptage samlivet med den første ægtefælle og de eventuelle børn i ægteskabet. Det ville være uheldigt, om en sådan erkendelse var godt på vej efter 1 års tid, mens den tredje part, som havde „brudt ind" i ægteskabet, endnu havde en indflydelse, der var tilstrækkelig til at få en skilsmisse i stand, men dog så svindende, at den efter kortere tids forløb ikke ville være det. Her har man skønnet — men selvsagt uden at nogen eksakt verificering har været mulig — at den tilbøjelighed, som en ægtefælle kunne få for en tredje person, og som ikke behøvede at være varig, nok kunne behøve 1 år eller noget mere for at tage af. På den anden side har man skønnet, at en tilbøjelighed, som varer godt ind i det andet år, oftest vil være varig, og man har derfor bestemt sig til at foreslå den nuværende frist på 1½ år bevaret. Man har ment, at ønskeligheden af at bevare ægteskabet på den ene side vejer ret tungt, og at på den anden side interessen i at komme ud af ægteskabet og eventuelt ind i et nyt 6 måneder før eller senere ikke er af så væsentlig betydning. Man har derfor fundet det sikrest at foreslå en separationstid på 1½ år, jfr. herved udkastets § 38 og bemærkningerne hertil.

d. *De øvrige skilsmissegrunde.*

1. *Ophævelse af samlivet på grund af uoverensstemmelse foreslås bibeholdt som direkte skilsmissegrund, men med væsentlige lempelser af betingelserne.*

Den af de øvrige skilsmissegrunde, som efter utroskab spiller den største rolle, er *ophævelse af samlivet på grund af uoverensstemmelse* — den nugældende lovs § 55. Som det tidligere er bemærket, har Danske Kvinders Nationalråd været inde på den tanke, at skilsmisse — bortset fra bigamitilfælde — altid skulle betinges af forudgående separation. For så vidt skulle dette altså gælde, når ægtefællerne efter lang tids adskillelse ønskede skilsmisse. Selv om nationalrådets forslag ville betyde en meget stor teknisk forenkling af skilsmissereglerne, har udvalget ikke ment at kunne gå ind for, at ægtefæller, der har levet adskilt i lang tid og er enige om at ønske skilsmisse, skulle tvinges til at vente yderligere en separationstid ud på at få den. Den faktiske adskillelse vil, når den har varet en passende lang tid, og ægtefællerne er enige om skilsmisse, i de fleste henseender, om ikke i alle, være lige så egnet til at fungere som en prøvetid som adskillelsen ifølge en lovformelig separation. Der har derfor i udvalget været enighed om, at man, når man ikke vil lægge hindringer i vejen for velbegrundede og over en passende tid fastholdte ønsker om skilsmisse, måtte bibeholde faktisk adskillelse som skilsmisse- og ikke blot som separationsgrund. Men ud fra den før anførte hovedbetragtning, at loven heller ikke ved tvang bør opretholde et ægteskab, der kun er en form, men uden reelt indhold, fordi en af parterne stadig og bestemt ikke vil leve i det, har man også ment, at faktisk adskillelse af passende længde også i fremtiden, ligesom nu, bør give hver af parterne ret til skilsmisse. Man har derfor, som det nærmere skal omtales nedenfor i bemærkningerne til § 39, foreslået 4 års faktisk ophævelse af samlivet, som skyldes uoverensstemmelse, bibeholdt som skilsmissegrund. Men man har samtidig — som også nærmere skal begrundes nedenfor — for ikke at lægge hindringer i vejen for opløsning af ægteskaber, som er uden indhold og ikke har rimelig udsigt til at få det, foreslået adgangen til at få skilsmisse fra den part, hvis forhold har givet anledning til uoverensstemmelsen, lettet væsentligt i forhold til, hvad der er gældende ret.

2. *Bortfald af visse andre skilsmissegrunde (stedlig rømning, smitte med kønssygdom, straffedom og mishandling).*

De resterende af de nugældende skilsmissegrunde spiller kun en beskeden rolle i praksis. Det gælder ikke mindst *rømning,* hvor en ægtefælle ensidig og ubegrundet forlader den anden ægtefælle, der herefter får ret til skilsmisse efter 2 års forløb. Udvalget har været enigt om, at det ikke er nødvendigt at opretholde rømning som selvstændig skilsmissegrund, da rømning altid må give ret til separation, der igen giver ret til skilsmisse efter udløbet af fristen.

Et flertal i udvalget *(Trolle, Ernst Andersen, Karen Johnsen* og *Edel Saunte)* stiller herudover forslag om ophævelse af adgangen til skilsmisse på grundlag af straffedom overgået den anden ægtefælle, ægteskabslov I § 62. Flertallet har ikke ment, at en

straffedom i sig selv bør kunne føre til direkte skilsmisse. Undertiden vil en ægtefælle have et vist kendskab til den andens strafbare handling og eventuelt have haft økonomisk fordel af den, hvis handlingen var en berigelsesforbrydelse, og efter den gældende bestemmelse vil skilsmisse kunne kræves, blot den sagsøgende ægtefælle ikke frivilligt har medvirket til den strafbare handling eller har samtykket i den. Heller ikke i øvrigt synes der imidlertid efter flertallets opfattelse at være tilstrækkelig grund til at give en ægtefælle krav på øjeblikkelig skilsmisse som følge af den anden parts straf.

En straffedom bør derimod kunne føre til separation, hvis ægtefællens forhold har været af en sådan art, at ægteskabet må anses for ødelagt. Har en ægtefælle begået en strafbar handling, og har handlingen uanset den strafferetlige reaktions art ført til ægteskabets ødelæggelse, vil den anden ægtefælle i almindelighed kunne opnå separation i medfør af bestemmelsen i forslagets § 36, stk. 1, og derefter skilsmisse efter 1½ års forløb. Der er således efter flertallets mening ikke behov for særskilte regler vedrørende straffedomme.

Den gældende lovs § 60, der giver en ægtefælle krav på skilsmisse, hvis den anden ægtefælle med kundskab eller formodning om at lide af kønssygdom, som endnu frembød smittefare, ved samleje har udsat ægtefællen for smitte, foreslås ophævet. Bestemmelsen er kun sjældent anvendt i praksis, og efter flertallets mening er det ikke nødvendigt at opretholde denne bestemmelse som særskilt skilsmissegrund ved siden af separationsbestemmelserne.

Endelig stiller flertallet forslag om ophævelse af mishandling som direkte skilsmissegrund, jfr. nærmere bemærkningerne nedenfor til § 43.

Et mindretal *(Gaarden)* bemærker følgende til flertallets forslag om ophævelse af de forannævnte skilsmissegrunde:

Mindretallet har sympati for den forenkling af skilsmissebestemmelserne, som gennemførelsen af flertallets forslag ville medføre. Mindretallet erkender, at de nævnte bestemmelser ikke hidtil har spillet nogen stor rolle i skilsmissepraksis, men vil dog nære nogen betænkelighed ved at ophæve dem, da der i praksis forekommer tilfælde, hvor det for en ægtefælle vil være af overmåde stor betydning at få en øjeblikkelig skilsmisse, og hvor det ikke forekommer rimeligt at hindre dette. Dette gælder navnlig krav på skilsmisse fra en ægtefælle, der er blevet mishandlet af den anden. Afgørende for mindretallets indstilling har imidlertid været hensynet til ikke på dette centrale område af ægteskabsretten at bryde ud af det fællesskab, som de bestående nordiske love udviser, og som det fremgår af forslagene fra de øvrige nordiske lande, jfr. nedenfor pag. 81 ff. og paralleltekstern pag. 188-93, har de øvrige nordiske lande ikke kunnet følge det danske flertals forslag. I det nordiske lovsamarbejde har ægteskabsretten traditionelt spillet en betydelig rolle, båret af såvel ideelle som af praktiske hensyn, og et brud med denne linie må efter mindretallets opfattelse kræve en mere tungtvejende begrundelse end den, der kan anføres for flertallets forslag.

3. *Bibeholdelse af de resterende skilsmissegrunde (borteblivelse, bigami, sindssygdom og stræben efter livet).*

En ægtefælles *borteblivelse,* der efter lovens §57 giver ret til skilsmisse efter 3 års forløb, er bibeholdt som skilsmissegrund, jfr. udkastets § 40.

Endvidere har der i udvalget været enighed om at opretholde de gældende bestemmelser i ægteskabslov I §§ 61 og 63 om henholdsvis bigami og sindssygdom som skilsmisseårsag. Bestemmelsen om sindssygdom som skilsmissegrund foreslås dog ændret således, at der ikke længere skal stilles krav om, at det godtgøres, at der ikke er udsigt til varig helbredelse, og endvidere åbnes der adgang til at opnå skilsmisse efter denne bestemmelse, selv om sindssygdommen har varet i mindre end 3 år, jfr. nedenfor pag. 91. Om stræben efter livet som skilsmissegrund se bemærkningerne til udkastets § 43.

e. *De øvrige nordiske udvalgs indstilling til ændring af separations- og skilsmissereglerne.*

De øvrige nordiske udvalg har drøftet det af det danske udvalgs flertal stillede forslag vedrørende utroskabsbestemmelsen.

Det islandske udvalg har givet fuld tilslutning til det danske flertals forslag, medens de øvrige udvalg ikke har ønsket at stille tilsvarende forslag.

Det *norske* udvalg har derimod stillet forslag om, at *retten* kan give dom til separation i stedet for skilsmisse i utroskabstilfældene .,når hensynet til ægtefællernes fællesbørn eller andre vægtige grunde taler for det."

Den *svenske* komité har haft et tilsvarende forslag under overvejelse, men opgivet det igen. Både det norske og det svenske forslag indeholder derimod bestemmelse om, at en ægtefælle ikke kan opnå skilsmisse på grund af den anden ægtefælles utroskab i separationstiden, jfr. herved det tilsvarende forslag fra det danske mindretal ovenfor pag. 13.

Fra *finsk* side har man endnu ikke taget separations- og skilsmissebestemmelserne op til generel revision, men man har dog overvejet enkelte mindre ændringer.

Af andre ændringsforslag fra de øvrige udvalg kan især nævnes, at også det norske, det svenske og muligvis også det islandske udvalg stiller forslag om at åbne mulighed for, at en ægtefælle kan få skilsmisse på grund af den anden ægtefælles sindssygdom, selv om den har varet i mindre end 3 år. Da det danske udvalg stiller et tilsvarende forslag, og da den finske ægteskabslov allerede har en sådan bestemmelse. opnås der herved ensartede regler.

Endelig kan det nævnes, at også det islandske og det norske udvalg foreslår to-frist systemet ved skilsmisse på grundlag af separation afskaffet, og man foreslår fristen sat til 1 år ligesom i Finland og Sverige.

Det danske flertals forslag til afskaffelse af de pag. 179-80 nævnte skilsmissegrunde er heller ikke blevet fulgt af Norge eller Sverige, hvorimod det islandske udvalg har givet principiel tilslutning.

De øvrige nordiske udvalg har herudover stillet enkelte mindre væsentlige ændringsforslag, hvorom henvises til paralleltekstern pag. 188-93 og til bemærkningerne til de forskellige paragraffer i det danske udkast under afsnit H.

H. Bemærkninger til de enkelte bestemmelser i ægteskabslovudkastets kapitel V om separation og skilsmisse.

I det følgende vil der blive knyttet bemærkninger til hver af lovudkastets bestemmelser om separation og skilsmisse. Om baggrunden for forslagene og om den generelle motivering henvises til de foregående afsnit vedrørende kapitel V, især afsnit G om udvalgets overvejelser og forslag pag. 68-81.

Til § 35.

Bestemmelsen indeholder den almindelige hjemmel til separation i de tilfælde, hvor ægtefællerne finder, at de på grund af dyb og varig uoverensstemmelse ikke kan fortsætte samlivet, og hvor de er enige om at ønske separation. Bestemmelsen svarer således til *ægteskabslov I § 52*, men afviger fra den gældende regel ved også at give adgang til *dom* til separation. Ægteskabslov I § 52 hjemler alene udfærdigelse af *bevilling* til separation, medens dom til separation må gives efter de i ægteskabslov I § 53 indeholdte regler, jfr. ovenfor pag. 54. Udvalget har imidlertid fundet det rigtigst ved hver af separations- og skilsmissebestemmelserne at give ægtefællerne mulighed for at vælge mellem at gå domstolsvejen eller bevillingsvejen, medens den gældende lov som tidligere nævnt udelukker retsafgørelse ved separation efter § 52 og skilsmisse efter § 54. Søger ægtefællerne bevilling, må de være enige om vilkårene, men selv om de er enige om vilkårene, vil de efter udvalgets forslag altid kunne søge separation eller skilsmisse ved dom, hvis de af andre grunde, f. eks. fordi de får brug for at dokumentere deres separation eller skilsmisse i udlandet, foretrækker en afgørelsesmåde, som er kendt i alle lande.

Bevilling til separation udfærdiges efter den gældende lov af overøvrigheden, når visse betingelser angående enighed om bidragspligt og forældremyndighed er opfyldt. Efter dette udkasts § 44 skal separationsbevillinger ligesom skilsmissebevillingerne kun kunne gives under de i § 44 opregnede betingelser. Bevillingerne skal gives af justitsministeriet eller af overøvrigheden efter ministerens bemyndigelse. Det forventes, at ministeriet giver overøvrigheden en generel be-

myndigelse til at udfærdige separationsbevillinger efter § 35.

I de øvrige nordiske lande kan der gives separation på tilsvarende grundlag. Den svenske komité foreslår den ændring, at ægtefællerne ikke behøver at påberåbe sig dyb og varig uoverensstemmelse. Dette forslag har det danske udvalg ikke kunnet gå med til, allerede fordi der herved vil blive åbnet mulighed for at meddele separation, hvor ægtefællerne kun påberåber sig skattetekniske årsager til separation.

Til § 36.

Efter § 36 vil separation kunne gives, uden at der er enighed mellem parterne om at søge separation. Bestemmelsen svarer for så vidt til ægteskabslov I § 53, der i stk. 1 fastsætter, at en ægtefælle har adgang til selv mod den anden ægtefælles protest at begære separation på grund af den anden parts grove forsømmelse af underholdspligten mod ægtefællen eller børnene, grove krænkelser af pligterne i øvrigt, misbrug af beruselsesmidler eller førelse af et lastefuldt liv. „Må ellers" — jfr. formuleringen af ægteskabslov I § 53, stk. 2, — „på grund af dyb uoverensstemmelse forholdet mellem ægtefællerne anses for ødelagt, kan enhver af dem få dom til separation". Efter begge bestemmelser er en sagsøger dog udelukket fra at få separation, hvis han må anses for at bære hovedskylden for ægteskabets forlis.

De i ægteskabslov I § 53, stk. 1 og 2, indeholdte separationsgrunde er i realiteten separationsgrunde udledt af samme princip — princippet om, at ægteskabets ødelæggelse[1]) er grundlaget for separationen. Praksis har da også udviklet sig således, at ægtefællerne i separationssagerne i reglen kun påberåber sig, at forholdet dem imellem er ødelagt på grund af dyb uoverensstemmelse, medens man sjældent ser, at en part direkte anfører de specielle separationsgrunde, som opregnes i § 53, stk. 1. Selv om en part påberåber sig stk. 1, vil dommeren ofte tilsidesætte kravet om separation efter denne bestemmelse og i stedet falde tilbage på en konstatering af, at forholdet mellem ægtefællerne må anses for ødelagt, således at der er basis for separation efter stk. 2, hvis sagsøgeren subsidiært har nedlagt påstand på separation efter denne bestemmelse.

1. *Forholdets ødelæggelse som hoved separationsgrund.*

Udvalget har akcepteret det synspunkt, der ligger bag bestemmelserne i § 53, at en ægtefælle skal kunne opnå separation selv mod den anden ægtefælles ønske, hvis den sagsøgende ægtefælle kan godtgøre, at forholdet mellem dem må anses for ødelagt. I familieretskommissionsbetænkningen fra 1913 hedder det således pag. 270, at „et ægteskab ikke bør fordres opretholdt, når forholdet mellem ægtefællerne er blevet så slet, at en fortsættelse af samlivet kun er egnet til at volde både ægtefællerne selv og, hvis der er børn, disse lidelser og skade, selv om der ikke kan påvises egentlig positive forseelser fra nogen af siderne, eller der er lige skyld på begge sider".

Udvalget har ved udkastet til § 36 fulgt denne udvikling op, idet man som stk. 1 foreslår hovedprincippet fastlagt: „en ægtefælle har ret til separation, når forholdet mellem ægtefællerne må anses for ødelagt." Bestemmelsen svarer dog ikke helt til ægteskabslov I § 53, stk. 2. Forholdets ødelæggelse er separationsgrundlag, men årsagen til ødelæggelsen behøver ikke netop at være dyb uoverensstemmelse. Forholdet mellem parterne kan være ødelagt, uden at der kan siges at være nogen egentlig uoverensstemmelse. En ægtefælles forhold og optræden kan fremkalde ægteskabets forlis, selv om den anden ægtefælle hverken kan eller vil påberåbe sig nogen egentlig uoverensstemmelse, f. eks. fordi ægtefællens forhold, som har gjort ægteskabet uudholdeligt for den sagsøgende ægtefælle, beror på sindssygdom, neuroser, hysteri, psykopati eller andre sygeligt betingede tilstande. Frifindelse vil således ikke mere kunne finde sted, blot fordi retten ikke finder det

[1]) Det efter schweizisk og tysk ret anerkendte „Zerrüttungsprincip", jfr. nærmere Ernst Andersen, Ægteskabsret II, pag. 306 ff. Det fremgår af motiverne til ægteskabslov I § 53, familieretskommissionens betænkning 1913, pag. 220, at den schweiziske „Zerrüttungsbestemmelse", der gav adgang til skilsmisse, var forbilledet for § 53, stk. 2.

godtgjort, at uoverensstemmelse er årsagen til forholdets ødelæggelse, men i øvrigt vil hidtidig praksis vedrørende ægteskabslov I § 53, stk. 2, fortsat have betydning ved anvendelsen af udkastets S 36.

2. *Skyldmpmentet.*

Efter den gældende lovgivning er konstatering af forholdets ødelæggelse imidlertid ikke den eneste betingelse, der stilles for en separation. Separation efter ægteskabslov I, § 53, stk. 2, kan ikke gives, hvis „uoverensstemmelsen hovedsagelig skyldes sagsøgerens forhold over for den anden ægtefælle". Sagsøgerens bevis for, at forholdet mellem ægtefællerne er ødelagt, er således ikke tilstrækkeligt grundlag for en separation, hvis sagsøgte på sin side godtgør, at sagsøgeren selv må bære hovedskylden for ægteskabets forlis.

En part kan derfor ikke under påberåbelse af § 53, stk. 2, ensidigt gennemføre ægteskabets opløsning ved at søge separation og senere efter udløbet af separationstiden kræve skilsmisse efter § 54. En ægtefælle, der må antages at have hovedskylden for ægteskabets ødelæggelse, kan efter den gældende lovgivning kun gennemføre en opløsning af ægteskabet, hvis samlivet har været ophævet i mindst 4 år, og domstolen benytter den mulighed, der efter ægteskabslovens § 55 er til at give en sagsøgende ægtefælle skilsmisse, selv om „sagsøgeren ved sin livsførelse hovedsagelig er skyld i samlivets ophævelse".

Efter ægteskabsudvalgets opfattelse må denne ordning bibeholdes. En „skyldig" ægtefælle bør ikke mod den andens protest kunne gennemføre en så hurtig opløsning af ægteskabet, som en separation giver mulighed for — jfr. herved udkastet til § 38, hvorefter skilsmisse kan opnås allerede efter 1½ års forløb. „Skyldmomentet" er derfor bevaret, omend med en noget ændret formulering, i udkastet til § 36, stk. 1, idet det udtrykkeligt anføres, *at ødelæggelse, der hovedsagelig beror på sagsøgerens forhold, ikke kan give ret til separation.*

Om muligheden for at opnå skilsmisse uanset „skyld", når samlivet har været hævet i en årrække, se bemærkningerne til § 39 pag. 86 ff.

3. *Særlige separationsgrunde.*

I *stk. 2* i udkastet til *§ 36* anføres som efter den gældende lovs § 53, stk. 1, en række specielle grunde, der kan give anledning til separation, selv om parterne ikke er enige om at søge separation.

På baggrund af udvalgets forslag om ophævelse af en række skilsmissebestemmelser stilles der forslag om at optage yderligere nogle specielle separationsgrunde i bestemmelsen, jfr. nærmere nedenfor.

Det fastsættes i stk. 2, at en ægtefælle endvidere har „ret til separation, når den anden ægtefælle har begået ægteskabsbrud eller andet usædeligt forhold, der kan sidestilles dermed, medmindre han selv har givet anledning hertil eller må anses at have frafaldet sin ret." Endelig har en ægtefælle „ret til separation, når den anden uden fyldestgørende grund har forladt ægtefællen, øvet vold mod denne eller børnene, misbrugt beruselsesmidler eller forsømt familiens underhold."

Hver af de i stk. 2 opregnede separationsgrunde ville i almindelighed forårsage forholdets ødelæggelse, således at separation kunne opnås allerede i medfør af bestemmelsen i stk. 1. Udvalget har alligevel foretrukket at opregne disse særlige tilfælde som separationsgrunde. Man ønsker derved bl. a. at fremhæve, at de vigtigste af de skilsmissegrunde, der efter udkastet bortfalder: utroskab, rømning og vold, kan give grundlag for separation med efterfølgende skilsmisse efter § 38. Eksemplifikationen får endvidere sin selvstændige betydning derved, at en ægtefælle, hvis han foretrækker dette, kun skal godtgøre, at en af de specielle separationsgrunde er til stede, uden at det er nødvendigt tillige at procedere på, at forholdet virkelig er blevet ødelagt.

Om de enkelte separationsgrunde i stk. 2 bemærkes følgende:

a. *Utroskab.*

Utros kabsbestemmelsen svarer med redaktionelle ændringer til den i ægteskabslov I § 59 indeholdte skilsmissegrund, og den praksis, der er bygget op omkring § 59, vil således kunne overføres til den nye separationsbestemmelse. I den gældende bestemmelse nævnes særskilt, at en ægtefælle, der har samtykket i utroskaben, ikke kan påbe-

råbe sig utroskaben som skilsmissegrund. Udvalget har fundet det overflødigt at nævne dette, da ordene „må anses at have frafaldet sin ret" må omfatte et forhåndssamtykke til utroskaben. Ordene „selv har givet anledning dertil" vil i almindelighed ikke kunne omfatte det tilfælde, at en ægtefælle nægter den anden ægtefælle samleje.

Udvalget har overvejet, om man skulle optage fristbestemmelsen i § 59, stk. 2, hvorefter sag må anlægges inden 6 måneder efter, at ægtefællen er blevet vidende om handlingen, og senest inden 2 år efter, at den er begået. Da § 36, stk. 2, som nævnt i virkeligheden er en underafdeling til bestemmelsen i stk. 1, har man imidlertid ment det formålsløst at sætte en særlig fristbestemmelse i stk. 2. Selv et utroskabstilfælde, der ligger langt tilbage i tiden, vil kunne bevirke forholdets ødelæggelse og derigennem separation efter stk. 1. En fristbestemmelse i stk. 2 vil i dette tilfælde således kun betyde, at stk. 1 måtte citeres i stedet for stk. 2, 1. pkt. Hermed er dog ikke sagt, at utroskab, der ligger langt tilbage i tiden, altid vil kunne påberåbes. Længere tids passivitet hos en ægtefælle, der har fået kendskab til den andens utroskab, vil bevirke, at utroskabsbestemmelsen i § 36, stk. 2, ikke kan påberåbes. Den krænkede ægtefælle vil derimod kunne få separation efter § 36, stk. 1, hvis han er i stand til at godtgøre, at forholdet mellem dem er ødelagt.

Det bemærkes endelig, at ægteskabslov I § 59, stk. 1, 2. pkt., giver hjemmel til i forbindelse med skilsmisse efter § 59 at fastsætte, at den skyldige ægtefælle ikke må indgå nyt ægteskab inden udløbet af et vist tidsrum, der dog højst kan sættes til 2 år. Denne karenstidsregel, der ikke anvendes i praksis, har udvalget ikke fundet anledning til at gentage.

b. *Stedlig rømning.*

Separation kan ligeledes gives, hvis en ægtefælle uden fyldestgørende grund har forladt den anden ægtefælle, jfr. stk. 2. 2. pkt. Bestemmelsen erstatter den særlige skilsmissebestemmelse i ægteskabslov I § 56, hvorefter en ægtefælle kan få skilsmisse, når den anden ægtefælle i 2 år mod sagsøgerens vilje og uden fyldestgørende grund har unddraget sig samlivet, og dette ikke er genoptaget. Denne skilsmissegrund er således efter udkastet overført til separationsbestemmelsen. I øvrigt er der ikke tilsigtet nogen realitetsændring bortset fra, at der ikke stilles krav om, at der skal være gået 2 år, efter at ægtefællen har forladt den anden.

c. *Vold.*

Vold nævnes også i *stk. 2.* Som nævnt foran pag. 80, jfr. også nedenfor under bemærkningerne til § 43, pag. 91, er mishandling af en ægtefælle taget ud af skilsmissegrundene efter flertallets forslag. Praksis efter de gældende bestemmelser, ægteskabslov I § 61, er meget restriktiv. Der kræves overordentlig meget, før mishandling statueres. Efter den her foreslåede separationsbestemmelse er det ikke nødvendigt at godtgøre, at voldshandlinger har karakter af egentlig mishandling. Endelig vil også vold udøvet over for børnene kunne give grundlag for separation. Dette gælder også efter hidtidig praksis, men udvalget har fundet det rigtigst at optage en direkte bestemmelse i lovteksten.

d. *Misbrug af ber usel sesmidler, forsømmelse af familiens underhold.*

Som de sidste særlige separationsgrunde nævnes endelig i stk. 2 en ægtefælles misbrug af beruselsesmidler samt mandens eller hustruens forsømmelse af familiens underhold. Det er en gentagelse af bestemmelserne i ægteskabslov I § 53, stk. 1, og nogen realitetsændring er ikke foretaget.

e. *Andre af de efter udkastet bortfaldne skilsmissegrunde må henføres under § 36, stk. 1.*

Straffedom og udsættelse af ægtefællen for *fare for smitte med kønssygdom* vil efter ægteskabslov I §§ 60 og 62 i visse tilfælde kunne give grundlag for skilsmisse. Bestemmelserne er efter flertalsudkastet bortfaldet som skilsmissegrunde, og de er heller ikke gentaget her som særlige separationsgrunde. Spørgsmålet om, hvorvidt disse forhold vil kunne give anledning til separation, må herefter bedømmes efter hovedreglen i § 36, stk. 1.

4. *De øvrige nordiske udvalg.*

De ændringer, det danske udvalg har foreslået i de gældende bestemmelser om en ægtefælles ret til separation mod den andens protest, beror hovedsagelig på flertallets forslag om bortfald af en rsekke skilsmissegrunde. De øvrige nordiske udvalg har som tidligere nævnt ikke samme baggrund, bortset fra det *islandske* udvalg. Det *norske* udvalg nar da heller ikke foreslået ændringer. Den *svenske* komité har stillet forslag om enkelte ændringer, overvejende af redaktionel art. I *Finland* har man kun drøftet spørgsmålet om mindre væsentlige ændringer, men ikke taget reglerne op til generel revision. Der henvises i øvrigt til paralleltekstern pag. 188 ff.

Til § 37.

Bestemmelsen er identisk med ægteskabslov I § 75. Det fastslås, at virkningen af en separation bortfalder for fremtiden, hvis ægtefæller, som er blevet separeret, genoptager samlivet. Bestemmelsen har givet anledning til tvivl i nogle tilfælde, hvor parterne indbyrdes eller over for en offentlig myndighed har haft afvigende opfattelse af, hvorvidt en separation fortsat bestod. Det vil imidlertid efter udvalgets opfattelse ikke være muligt at give en nøjagtig afgrænsning af, i hvilke tilfælde en separation må anses for bortfaldet.

Til § 38.

Efter udkastets § 38, der svarer til ægteskabslov I § 54, vil skilsmisse kunne opnås på grundlag af en separation, der har varet i 1½ år, uden at samlivet har været genoptaget.

Efter gældende ret, ægteskabslov I § 54, er der fastsat to frister på henholdsvis 1½ og *2y₂* år. Er ægtefællerne enige, kan de få skilsmisse på grundlag af separation, når der er gået 1½ år. Er de ikke enige om at ønske skilsmisse, eller kan der ikke opnås enighed om skilsmissevilkårene, skal der gå 2½ år, før skilsmisse kan gives.

Som omtalt pag. 57 er reglerne om skilsmisse på grundlag af separation forskellige i de nordiske lande. I Finland og Sverige er der kun én tidsfrist, og fristen er sat til 1 år. Island og Norge har ligesom Danmark to frister, men fristerne er sat til 1 år ved enighed og 2 år, hvis kun den ene af parterne ønsker skilsmisse.

Før ægteskabsloven af 1922 gjaldt der efter justitsministeriets praksis den regel, at en separation kunne give grundlag for skilsmisse, når der var gået 3 år, men i visse tilfælde kunne der ved kgl. resolution gives bevilling til skilsmisse efter en kortere tid, dog mindst 2 år. *Familieretskommissionen* gik ind for to frister på henholdsvis 1 og 2 år ligesom Island og Norge, men under lovforslagets behandling blev fristerne sat til de nugældende på henholdsvis 1½ og 2½ år.

Der er enighed i udvalget om, at systemet med de to frister kan virke højst uheldigt. Erfaringen har vist, at muligheden for at forlænge separationstiden fra 1½ til 2½ år kan benyttes af en ægtefælle over for den anden ægtefælle til at forhale skilsmissen i chikaneøjemed, f. eks. udelukkende for at hindre den anden ægtefælle i at indgå nyt ægteskab, og der er eksempler på, at en ægtefælle har udnyttet muligheden for at få skilsmissen udsat 1 år til at betinge sig urimelige fordele ved aftaler om skilsmissevilkår. Man har derfor ment det rigtigst kun at have én frist, og denne opfattelse blev også delt af de fleste af de advokater, som udvalget har drøftet spørgsmålet med. Samme standpunkt har det *islandske* og *norske* udvalg indtaget, og man har fra de to udvalgs side stillet forslag om, at fristen, som i Finland og Sverige, sættes til *1 år*. Et mindretal *(Gaarden)* i det danske udvalg er gået ind for en tilsvarende 1-års frist. De øvrige medlemmer af det danske udvalg er derimod som tidligere omtalt, jfr. pag. 78, tilbøjelig til at mene, at 1 år er for kort en frist, hvis separationstiden skal opfylde sit formål at være en periode, hvor ægtefællerne får tid til at overveje det skridt, de har taget, og gøre sig klart, hvilke personlige og økonomiske konsekvenser, det vil have for dem, hvis separationen resulterer i varig ophævelse af samlivet og ægteskabets endelige opløsning. Flertallet stiller under hensyn hertil forslag om, at separationsfristen sættes til 1½ år. Da der under alle omstændigheder vil gå nogen tid med gennemførelsen af en skilsmissesag, vil flertallet dog ikke absolut afvise, at en 1-års frist vil kunne være en tilstrækkelig prøvetid, og

flertallet kan ligeledes tiltræde, at gennemførelsen af en 1-års frist vil kunne være en fordel ud fra det synspunkt, at der herved opnås en fællesnordisk tidsfrist på dette vigtige område.

§ 38 afviger endvidere fra gældende ret ved at give adgang til skilsmisse på grundlag af separation ved *dom,* medens ægteskabslov I § 54 kun giver mulighed for at udfærdige *bevilling* til skilsmisse. Baggrunden for dette forslag er den pag. 81 anførte begrundelse, hvorefter udvalget har fundet det rettest, at ægtefæller i alle tilfælde skal have mulighed for at vælge at få skilsmisse ved en i alle lande kendt fremgangsmåde — en domstolsafgørelse. Hertil kommer, at parterne ofte i løbet af separationstiden vil få et ændret syn på de vilkår, der er aftalt eller fastsat for separationstiden, og søge at få vilkårene ændret i forbindelse med den efterfølgende skilsmisse. Opstår der uenighed mellem parterne om de vilkår, der skal være gældende efter skilsmissen, vil det efter udvalgets mening være mest hensigtsmæssigt, at striden afgøres af domstolene, medens en eventuel tvist efter de nugældende regler må afgøres af administrationen. En ændring af separationsvilkårene finder efter den gældende praksis forholdsvis sjældent sted, og efter udkastets § 47, jfr. nærmere nedenfor pag. 98, foreslås der indført den ordning, at de vilkår, der ved en her i landet afsagt *dom* til separation er fastsat med hensyn til ordningen af forældremyndigheden over børnene, samkvemsretten og ægtefællernes indbyrdes underholdspligt, også skal gælde for tiden efter en på grundlag af separationen opnået skilsmisse. Andet kan ved separationsdommen være bestemt med hensyn til underholdspligt. Finder denne bestemmelse ikke anvendelse, idet det drejer sig om andre vilkår end de i udkastets § 47 nævnte, eller separationsdommen fastsætter, at underholdsbidragsspørgsmålet kan tages op til fornyet behandling ved en efterfølgende skilsmisse, eller er vilkårene *aftalte,* vil en ægtefælle kunne se sin interesse i at prøve på at opnå en ændring af vilkårene i forbindelse med skilsmissen, og han kan da afvise at gå med til en skilsmisse ved bevilling.

Denne adgang til at få skilsmisse ved dom i de her nævnte tilfælde vil således kunne resultere i et måske ikke ubetydeligt større antal retssager, og dette vil ofte igen kunne føre til udsættelse af skilsmissen og måske også øgede omkostninger i forbindelse med denne. Udvalget har alligevel ment, at det principielt må være det rigtigste at give adgang til også i disse tilfælde at få skilsmissespørgsmålet afgjort ved domstolene. Bestemmelserne i udkastets § 47 vil dog begrænse interessen i proces om skilsmissevilkårene. Hertil kommer, at *bodelingsspørgsmålet* fortsat skal afgøres særskilt, eventuelt ved skifteretternes foranstaltning, og således ikke vil kunne indbringes for domstolene i forbindelse med en skilsmisse efter § 38, og heller ikke den ved separationen trufne afgørelse om retten til at overtage *lejemål* af den tidligere fælleslej lighed vil efter den gældende lejelovgivning kunne tages op igen i forbindelse med en skilsmisse efter § 38.

Med det i § 38 stillede forslag er der opnået større lighed mellem de nordiske landes regler. Også det islandske og det norske udvalg vil som nævnt stille forslag om at gå bort fra tofrist systemet. Fristen vil blive på 1 år efter det islandske og norske forslag, medens Finland og Sverige som nævnt allerede har en 1 årsfrist.

Til § 39.

Bestemmelsen omhandler skilsmisse på grundlag af ægtefællers ophævelse af samlivet og svarer med væsentlige ændringer til ægteskabslov I § 55.

A. *Den gældende bestemmelse, ægteskabslov I § 55.*

Den gældende regel i ægteskabslov I § 55, som er omtalt pag. 55, giver hjemmel til skilsmisse, hvis samlivet mellem ægtefællerne har været ophævet uden stedfunden separation i mindst 4 år på grund af uoverensstemmelse, uden at samlivet senere er genoptaget. Er ægtefællerne da enige, kan de opnå skilsmisse straks efter udløbet af de 4 år. Det samme er tilfældet, selv om den sagsøgte ægtefælle modsætter sig skilsmisse, hvis *sagsøgtes* livsførelse hovedsagelig er skyld i samlivets ophævelse. Kan sagsøgte derimod godtgøre, at det er *sagsøgerens* livsførelse, der er hovedårsagen til ophævelsen af samlivet, „bør skilsmisse i almindelighed ikke gives'*.

Efter den administrative praksis før 1922-loven krævedes der *6 års* adskillelse, før skilsmisse kunne gives, og der fordredes tillige enighed mellem parterne om skilsmisse og om vilkårene. De nordiske *familieretskommissioner* diskuterede udførligt, hvorvidt man kunne give fri adgang til skilsmisse efter en vis årrækkes adskillelse på grund af uoverensstemmelse uden nærmere undersøgelse af årsagen til uoverensstemmelsen. Den danske kommission veg imidlertid tilbage herfor. Det hedder herom nærmere i betænkningen:[1]) „En sådan regel ville faktisk tage sig ud som en fundamentalændring i den legaltsociale opfattelse af ægteskabets karakter, idet den ville kunne siges at gøre ægteskabet fra en i princippet livsvarig uopløselig forbindelse til en kontrakt, der til enhver tid ensidigt kunne opsiges omend måske med et ret langt varsel. Og selv om en sådan regel i sig selv ikke ville have så særlig stor betydning, ville den let få det ved at undergrave ægteskabets autoritet. På den anden side frembyder reglen store praktiske fordele ved at fritage for konkret undersøgelse af forhold, hvis rette bedømmelse altid er så uhyre vanskelig, fordi de er af så intim, så individuel og så personlig karakter, og den ville desuden sikkert i de allerfleste tilfælde være materielt retfærdig."

Den danske kommission besluttede sig efter forskellige overvejelser til at foreslå en regel, der gav adgang til skilsmisse allerede efter *3 års* ophævelse af samlivet på grund af uoverensstemmelse. Men til denne regel knyttedes følgende klausul: „Oplyses det, at sagsøgeren væsentlig bærer skylden for samlivets ophævelse, kan skilsmisse dog ikke gives mod sagsøgtes indsigelse, *medmindre særlig vægtige grunde taler derfor*". Med den sidstnævnte sætning var det familieretskommissionens hensigt at give mulighed for at tilsidesætte sagsøgtes protest, hvis den fremtrådte som misbrug af retten til at modsætte sig den „skyldige" parts skilsmissepåstand, idet protesten f. eks. ikke var dikteret af ønsket om at forny samlivet eller en virkelig berettiget interesse i at bevare ægteskabet, men alene af chikane for at hindre et påtænkt nyt ægteskab eller lignende.

Ved ægteskabslovens endelige udformning blev kommissionsforslaget ændret redaktionelt, og tidsfristen blev hævet til 4 år.

[1]) Betænkning 1913, pag. 224 ff.

B. *Retspraksis.*

På baggrund af den tidligere administrative praksis og motiveringen for ægteskabslov I § 55 har de danske domstole været særdeles tilbageholdende med at give dom til skilsmisse efter § 55 mod en sagsøgt ægtefælles protest, hvis sagsøgte har kunnet godtgøre, at sagsøgeren hovedsagelig bar skylden for uoverensstemmelsen, der gav anledning til samlivets ophævelse.

Som eksempler på praksis kan nævnes følgende domme:

U. 1931.469. (H): Skilsmisse efter 5½ års adskillelse nægtet, da ophævelsen af samlivet skyldtes, at manden var trådt i forhold til en anden kvinde, med hvem han samlevede, og hustruen ønskede at genoptage samlivet bl. a. af hensyn til deres 9-årige datter, samt idet mandens forhold i øjeblikket ikke afgørende talte for ægteskabets opløsning. — Ægteskabet blev senere opløst, se U. 1938.1108.

U. 1938.314. (H): M forlod i 1927 efter 25 års ægteskab H og børn og flyttede sammen med en anden kvinde K., med hvem han derefter samlevede og havde et barn. Skilsmisse var tidligere nægtet M i 1932, fordi M ved sin livsførelse hovedsagelig var skyld i samlivets ophævelse. Da H stadig modsatte sig skilsmisse og ønskede at genoptage samlivet, nægtedes skilsmisse påny, hvorved bl. a. bemærkedes, at K havde erklæret, at hun ikke ville gifte sig med M, og at M modtog understøttelse fra et af de voksne børn i ægteskabet (dissens).

Efter nyere retspraksis er der dog givet skilsmisse efter ophævelse af samlivet i 7-8 år, selv om sagsøgeren måtte anses som den „skyldige" part, idet domstolene herved har lagt vægt på de konkrete forhold, herunder især på det lange tidsrum, i hvilket samlivet havde været hævet, og på, at der ikke fandtes udsigt til, at samlivet ville blive genoptaget, jfr. f. eks. nedennævnte domme:

U. 1956.1047 (H): Samlivet ophævet i juli 1948. Siden 1949 havde manden samlevet med en anden kvinde. I 1951 var hu-

struen blevet frifundet under en af manden anlagt separationssag. Der var et mindreårigt **fællesbarn** i ægteskabet. Manden havde ingen børn med samleversken. Hustruen erklærede sig under sagen villig til at genoptage samlivet med manden. Selv om manden erkendte, at han hovedsagelig havde skylden for samlivets ophævelse, blev skilsmisse givet, idet der i begrundelsen henvistes til *„det lange tidsrum, i hvilket samlivet har været hævet.* og **til,** *at der ikke findes udsigt til, at det vil blive genoptaget,* samt til *de øvrige i sagen oplyste omstændigheder".*

U. 1952.481. (H): Manden forlod i 1943 hustruen og optog samliv med en anden kvinde. Hustruen blev i 1946 frifundet under en af manden anlagt separationssag. Der var ingen børn i ægteskabet, og manden havde heller ingen børn med samleversken. Statueret, at manden bar hovedskylden for samlivets ophævelse, men skilsmisse blev givet „under hensyn til, at samlivet havde været ophævet i henimod 9 år, og at der ikke fandtes udsigt til, at det ville blive genoptaget, samt til det i øvrigt oplyste".

C. *Reglerne i de ovrige nordiske lande.*

Lovgivningen og især retspraksis i de øvrige nordiske lande er væsensforskellig fra den danske med hensyn til adgangen til at opnå skilsmisse på grundlag af samlivets ophævelse:

Efter den *finske* ægteskabslovs § 76, stk. 2, som den blev ændret i 1948 i forbindelse med indførelse af separationsinstituttet, vil enhver af ægtefællerne således have et ubetinget krav på skilsmisse allerede efter 2 års ophævelse af samlivet på grund af uoverensstemmelse.

Efter den *islandske* ægteskabslov vil *3 års* ophævelse af samlivet på grund af uoverensstemmelse være tilstrækkeligt, og efter islandsk praksis vil skilsmisse normalt ikke blive nægtet, selv om en af ægtefællerne modsætter sig skilsmisse.

Den *norske* ægteskabslov af 31. maj 1918 har i § 47, pkt. 2, en bestemmelse, der fastsætter, at skilsmisse *kan* gives efter begæring af en af ægtefællerne, når samlivet har været hævet i 3 år. Bestemmelsen indeholder således ikke nogen skyldklausul som ægteskabslov I § 55, men efter praksis har en ægtefælle ikke *ret* til skilsmisse, hvis han selv bærer skylden for adskillelsen, og den anden part protesterer mod skilsmisse. Der bliver efter norsk praksis som efter den danske lagt vægt på, om der er rimelig grund til at antage, at samlivet kan blive taget op igen, men der synes ikke at blive stillet krav om samlivsophævelse i så langt et åremål som efter den danske praksis.[1])

Den svenske gijtermålsbalk 11-4 kræver kun *3 års* samlivsophævelse på grund af uoverensstemmelse. Efter den svenske regel bør skilsmisse ikke indrømmes mod sagsøgtes protest, hvis det på grund af sagsøgerens forhold eller andre særlige omstændigheder ikke findes rimeligt at opløse ægteskabet. Efter svensk retspraksis nægtes skilsmisse imidlertid så godt som aldrig, hvis 3 års ophævelse af samlivet har fundet sted, selv om den ene part modsætter sig skilsmisse.[2])

D. *Forskellige forslag til ændring af ægteskabslov I § 55.*

Det danske udvalg har taget spørgsmålet om en revision af ægteskabslov I § 55 op til overvejelse. En reform er efter udvalgets mening tiltrængt, og samme opfattelse har fundet udtryk i flere af de tidligere nævnte indstillinger til justitsministeriet om en revision af ægteskabslovgivningen.

Danske Kvinders Nationalråd udtaler således om § 55, at man finder, at begrebet „uopløselige ægteskaber" er uholdbart, og at man var bedre tjent med en mere fast regel, som f. eks. gav ret til separation uanset skyld efter 5 års ophævelse af samlivet med efterfølgende ret til skilsmisse efter 1 eller 1 ½ år. Rådet udtaler endvidere, at det er muligt, man skulle gøre åremålet lidt længere, når der er børn af ægteskabet.

Den danske dommer forening udtaler i sin indstilling, at det med hensyn til § 55 „må overvejes, om man fortsat skal lade sagsøgerens eget forhold være til hinder for skilsmisse, allerede fordi det ifølge sagens

[1]) Jfr. Arnholrn: Lærebok i Familierett (3. udg.), pag. 279-80 og Stöylen: Separasjon og skilsmisse efter norsk rett (2. udg.) pag. 132.

[2]) Jfr. Nils Beckman: Svensk familjerättspraksis 1960, pag. 51-52.

natur er overordentlig vanskeligt at fastslå, hvem af ægtefællerne der virkelig er skyld i det ægteskabelige forlis. Således som lovbestemmelsen nu er affattet, føres der et forholdsvis alt for stort antal retssager med omfattende bevisførelse til godtgørelse af skyldspørgsmålet, og det synes både hensigtsmæssigt og rimeligt at åbne mulighed for skilsmisse efter nogle års samlivsophævelse, selv om den anden ægtefælle måtte modsætte sig dette.".

Foreningen af politimestre i Danmark foreslår skyldbestemmelsen i § 55 slettet, og foreningen henviser herved bl. a. til, at det „i de fleste tilfælde vil være yderst vanskeligt for ikke at sige umuligt for dommeren retfærdigt at afgøre, hvem der hovedsagelig har skylden, og at rimelige samfundshensyn næppe heller kan anføres for at opretholde et ægteskab, hvor forholdet må anses for ødelagt."

Også i enkelte af *amternes* indstillinger stilles forslag om, at samlivsophævelse i et vist åremål skal give ubetinget adgang til skilsmisse.

E. *Udvalgets overvejelser og forslag.*

Udvalget ønsker at fremhæve, at man i princippet kan tiltræde den motivering, der ligger til grund for bestemmelsen i ægteskabslov I § 55, at et ægteskab ikke skal kunne gøres til genstand for vilkårlig ensidig ophævelse. Ud fra lignende betragtninger som de i de citerede indstillinger anførte er det imidlertid udvalgets opfattelse, at det nævnte hensyn ikke kan være enebestemmende, hvis de konkrete forhold taler afgørende imod at søge et ægteskab opretholdt. Er ægtefællers samliv først blevet ophævet på grund af uoverensstemmelse, og har uoverensstemmelsen givet sig udtryk i en langvarig adskillelse, må ægteskabet betragtes som ødelagt. Det tjener intet formål at hindre den formelle opløsning af a3gteskabet ved at nægte skilsmisse, når forholdene har udviklet sig således, at der ingen udsigt er til, at samlivet vil blive genoptaget. Der kan efter udvalgets mening heller ikke i denne situation, når ægteskabet faktisk ikke har bestået gennem så lang tid, lsegges afgørende vægt på skyldspørgsmålet. Selv om det i det konkrete tilfælde måtte kunne statueres, at sagsøgeren bærer hovedansvaret for ægteskabets ødelæggelse, bør dette ikke hindre en skilsmisse, hvis sagsøgtes protest ikke kan støttes af en reel udsigt til. at samlivet vil blive genoptaget. Det kan hænde, at en ægtefælle søger separation på grund af uoverensstemmelse, men ikke opnår den, ikke fordi der ikke antages at være uoverensstemmelse, men fordi sagsøgeren må antages at have hovedskylden herfor. Som loven og praksis er i dag, kan følgen heraf være, at denne sagsøger heller ikke efter 4 års adskillelse eller mere kan opnå skilsmisse efter § 55, fordi det er fastslået, at han var skyld i uoverensstemmelsen. Det er imidlertid ikke sikkert, at hans skyld, selv om den kunne begrunde nægtelse af separation, er af en sådan karakter, at det også er rimeligt at holde ham fast ı det ikke reelt bestående ægteskab efter 4: års eller en endnu længere årrækkes forløb.

Som det fremgår af den ovenfor citerede nyere domspraksis, er det også betragtninger som de nævnte, der ligger til grund for de domme, der har givet skilsmisse efter § 55 uanset sagsøgtes protest. Nogen bestemt tidsfrist, i hvilken samlivet skal have været ophævet, kan imidlertid ikke udledes af praksis. Denne retstilstand har ført til usikkerhed, og den har da som foran anført heller ikke noget sidestykke i de øvrige nordiske lande.

På baggrund af de øvrige nordiske landes lovgivning og praksis om skilsmisse på grundlag af faktisk adskillelse forårsaget af uoverensstemmelse og med støtte i de citerede indstillinger har udvalget fundet det rigtigst i selve lovbestemmelsen at give udtryk for, at ægtefællers ophævelse af samlivet på grund af uoverensstemmelse i sig selv giver tilstrækkeligt grundlag for skilsmisse, hvis samlivsophævelsen har haft en vis bestemt fastsat varighed.

Udvalget har fundet det vanskeligt at finde frem til en bestemt tidsfrist, som kan formodes at ramme alle de ægteskaber, hvor udsigten til en genoptagelse af samlivet må siges at være forspildt. Situationen vil være forskellig fra ægteskab til ægteskab. De øvrige nordiske lande har som anført valgt en periode på 2 eller 3 år. Efter den hidtidige tilbageholdenhed i dansk praksis og under hensyntagen til den høje skilsmissefrekvens her i landet har udvalget

næret betænkelighed ved at gå så langt ned som de øvrige nordiske lande, og man har derfor bestemt sig til at foreslå en tidsperiode på *4 år*.

Et af medlemmerne *(Ernst Andersen)* har ønsket at tilføje, at såfremt man nærer betænkelighed ved at gå så vidt som foreslået af udvalget, bør efter hans opfattelse den norske formulering („kan") foretrækkes for den nugældende danske.

Efter udvalgets udkast til § 39 fastsættes, at enhver af ægtefællerne har ret til skilsmisse, når deres samliv på grund af uoverensstemmelse har været hævet i de sidste 4 år, uden at det senere er genoptaget. Der kræves som efter den gældende bestemmelse, at uoverensstemmelse skal være årsagen til adskillelsen. Lever ægtefællerne ikke sammen af andre grunde, f. eks. fordi en af dem er bortrejst, har arbejde i udlandet, eller af helbredsgrunde opholder sig uden for hjemmet eller lignende, er betingelserne efter § 39 ikke opfyldt. Selv om adskillelsen oprindeligt ikke er forårsaget af uoverensstemmelse, vil forholdet dog kunne henføres under § 39, hvis det kan statueres, at der senere er opstået en uoverensstemmelse, som har givet sig udslag i fortsat adskillelse, en ægtefælle undlader f. eks. at rejse hjem og genoptage samlivet, selv om der er mulighed herfor, eller kontakten mellem ægtefællerne hører helt op. I disse tilfælde må tidsfristen således regnes fra den tid, hvor uoverensstemmelsen må antages at være opstået.

Genoptages samlivet, bortfalder retten til skilsmisse. Ophæves samlivet på ny, må tidsfristen derfor regnes fra den sidst foretagne ophævelse af samlivet. Sammenlægning af adskillelsesperioder kan ikke finde sted. En lovformelig separation, der finder sted i en adskillelsesperiode, vil ikke hindre en skilsmisse efter § 39, hvis betingelserne i øvrigt er til stede.

På de her nævnte områder svarer § 39 således til ægteskabslov I § 55. Realitetsændringen består i, at den sagsøgende ægtefælle har et *ubetinget* krav på skilsmisse, så snart samlivet har været hævet på grund af uoverensstemmelse i 4 år.

Til § 40.

§ 40 er identisk med ægteskabslov I § 57. Bestemmelsen, som er omtalt ovenfor pag. 55, er foreslået opretholdt, fordi den har et anvendelsesområde ved siden af lov om borteblevne nr. 397 af 12. juli 1946, efter hvilken lov der efter omstændighederne kan hengå 10 år, inden dødsformodningsdom kan opnås.

Til § 4L

Bestemmelsen, der hjemler en ægtefælle skilsmisse på grundlag af den anden ægtefælles tvegifte, svarer ganske til ægteskabslov I § 58. Den gældende tidsfristbestemmelse er dog ikke fundet tilstrækkeligt begrundet. Det kan f. eks. tænkes, at sagsøgeren kan være afskåret fra at anlægge sag inden fristens udløb, fordi sagsøgte er bortrejst eller har taget ophold i et fjernt land. Bestemmelsen er derfor slettet. Den *svenske* komite har stillet samme forslag, hvorimod det *norske* udvalg har opretholdt bestemmelsen.

Til § 42.

Bestemmelsen erstatter ægteskabslov I § 63. Efter en ægtefælles påstand kan der gives dom til skilsmisse, når den anden ægtefælle lider af sådan sindssygdom, at fortsættelse af ægteskabet ikke bør fordres, og sygdommen under ægteskabet mindst har varet i de sidste 3 år, uden at der er rimelig udsigt til varig helbredelse.

De senere års udvikling af de psykiatriske behandlingsmetoder har bevirket, at udvalget har ment det rigtigst at forelægge spørgsmålet om en ændring af bestemmelsen i ægteskabslov I § 63 for lægeautoriteterne. Spørgsmålet har været forelagt for retslægerådet, der i en skrivelse af 12. april 1961 til udvalget har udtalt med hensyn til ægteskabslovens § 63, at

„denne regel i sin nuværende udformning i det store og hele synes at have fungeret rimeligt og hensigtsmæssigt i praksis. Reglen kan lejlighedsvis give anledning til visse fortolkningstvivl, specielt med hensyn til spørgsmålet om sygdommens varighed, men det er vanskeligt at angive en mere adækvat formulering. Ej heller skønnes den udvikling, der har fundet sted inden for den psykiatriske behandling, for nærværende at kunne motivere en ændring af reglen."

Det er imidlertid efter udvalgets opfattelse et meget vidtgående krav at stille, at det skal være godtgjort, at „der ikke er rimelig udsigt til varig helbredelse". Læ-

gerne vil med rette ofte være særdeles tilbageholdne med at udstede en sådan erklæring. En skilsmisse efter den gældende lovs § 63 vil erfaringsmæssigt være meget vanskelig at gennemføre, selv om det er evident, at en ægtefælle er så sindssyg, at alt taler for, at en fortsættelse af ægteskabet ikke bør fordres.

Hertil kommer, at en retssag med de stillede beviskrav ofte vil være meget belastende for den syge ægtefælle. Det er forekommet, at en sindssyg ægtefælle under sagens behandling eller efter skilsmissesagens afslutning har fået kendskab til, at der er udstedt erklæring om, at der ingen udsigt er til varig helbredelse. Disse ulykkelige tilfælde bør søges undgået. Der har derfor i det danske udvalg ligesom også i andre af de nordiske udvalg været enighed om at slette bestemmelsen om, at det godtgøres, at der ikke er rimelig udsigt til varig helbredelse.

Udvalget har endvidere haft under overvejelse at slække kravet om, at sygdommen skal have varet i mindst de sidste 3 år. Efter den gældende lov er fristen absolut, og det står efter praksis formentlig ret fast, at der heller ikke vil kunne opnås separation på grund af en egentlig sindssygdom hos en sagsøgt ægtefælle. Udvalget har i denne forbindelse drøftet en bestemmelse i den gældende *finske* ægteskabslov, der i § 75, stk. 1, indeholder en skilsmissebestemmelse svarende til den gældende danske. Ifølge stk. 2 i samme paragraf kan der gives dom til skilsmisse, selv om sindssygdommen har varet kortere tid end 3 år, hvis „særligt vægtige grunde foreligger."

Denne bestemmelse foreslår udvalget indført i dansk ret, idet der stilles forslag om, at der skal kunne gives skilsmisse, selv om sygdommen har varet i mindre end 3 år, hvis „særlige grunde taler derfor". Der er her tænkt på tilfælde, hvor en ægtefælles sygdom er stærkt belastende for den anden ægtefælle, f. eks. fordi sindssygdommen har form af forfølgelsesvanvid rettet mod den sagsøgende ægtefælle, og på tilfælde, hvor det er aldeles åbenbart, at en ægtefælles sygdom har en sådan karakter og vil have en sådan varighed, at fortsættelsen af ægteskabet ikke bør fordres, selv om sygdommen endnu ikke har varet i 3 år.

Hovedbestemmelsen er dog fortsat reglen i 1. pkt., og det må forventes, at bestemmelsen i 2. pkt. vil blive praktiseret restriktivt. Kan sindssygdom ikke give grundlag for skilsmisse efter § 42, vil der eventuelt kunne gives separation i medfør af § 36, stk. 1.

Alle de øvrige nordiske udvalg har foreslået en tilsvarende bestemmelse som den finske.

Til § 43.

Efter bestemmelsen har en ægtefælle ret til skilsmisse, når den anden ægtefælle har stræbt ham efter livet. Den svarer for så vidt til ægteskabslov I § 61. Et flertal i udvalget *(Trolle, Ernst Andersen, Karen Johnsen* og *Edel Saunte)* har fundet det rigtigst at lade tilføjelsen i ægteskabslov I § 61 om mishandling som skilsmissegrund udgå, således at mishandling af en ægtefælle efter forslaget ikke længere vil udgøre en selvstændig skilsmissegrund, men alene kan give anledning til separation. Begrebet mishandling er i sig selv noget ubestemt, og det har i praksis været fortolket så snævert, at det ikke har spillet nogen væsentlig rolle ved siden af efterstræbelse af den andens liv. Det står for flertallet ikke som ønskeligt, at en bevarelse af reglen kunne føre til en udvidelse af begrebet mishandling. I praksis viser det sig ofte, at den pludselige og forståelige vrede, som vold fra den ene ægtefælles side mod den anden kan give anledning til, ikke sjældent går hurtigt over, og at samlivet mellem ægtefællerne fortsættes. En adgang til øjeblikkelig skilsmisse ville derfor efter flertallets mening kunne føre til opløsning af ægteskaber, som ellers vil blive bevaret, og den trang, der i mishandlingstilfælde kan være for den krænkede til at indgå nyt ægteskab før udløbet af en separationstid, vil i almindelighed ikke være stærk. Flertallet har derimod stillet forslag om, at vold over for ægtefælle eller børnene skal være separationsgrund, jfr. udkastets § 36, stk. 2, og bemærkningerne hertil pag. 84.

Den efter ægteskabslov I § 61 gældende frist for sagsanlæg er på 6 måneder. Udvalget har fundet denne frist for kort og foreslår den derfor sat til 1 år.

Et mindretal *(Gaarden)* har ikke kunnet tiltræde, at mishandling udgår som direkte skilsmisseårsag, og stiller derfor forslag om,

at bestemmelsen i § 43 formuleres ganske som ægteskabslov I § 61, dog med ændring af fristbestemmelsen til 1 år.

Om det samme mindretals stilling til det **øvrige** udvalgs forslag om ophævelse af de gældende regler om skilsmisse på grund af rømning, smitte og straffedom henvises til bemærkningerne pag. 80 og udkastets dissens pag. 13-14.

De øvrige nordiske udvalg bortset fra det islandske har ikke kunnet følge flertallets forslag om ophævelse af mishandling som skilsmissegrund, og som tidligere nævnt bibeholder både Norge og Sverige alle de gældende skilsmissegrunde.

Til § 44.
Fremgangsmåden ved opnåelse af separation eller skilsmisse.

Bestemmelsen omhandler *fremgangsmåden ved opnåelse af separation eller skilsmisse.* I stk. 1 fastslås, at separation eller skilsmisse gives ved dom eller bevilling, og i stk. 2 og 3 er betingelserne for at opnå bevilling anført. Bestemmelserne erstatter dels § 65 i den gældende lov, dels de regler om den formelle fremgangsmåde, som indeholdes i paragrafferne om separations- og skilsmissegrundene i ægteskabslov I.

1. De gældende regler.

Hovedbestemmelsen efter gældende ret er *ægteskabslov I § 65,* der fastsætter, at ..i de tilfælde, hvor en ægtefælle er berettiget til at få separation eller skilsmisse ved dom: kan afgørelsen, når begge parter har fremsat begæring herom, træffes ved bevilling, der udfærdiges i overensstemmelse med de hidtil gældende regler". I medfør af denne bestemmelse kan der udfærdiges bevilling til separation efter ægteskabslov I §§ 53 og 64, samt bevilling til skilsmisse efter §§ 55-56 og 58-63, hvis ægtefællerne foretrækker denne afgørelsesmåde fremfor en retsafgørelse. I andre tilfælde har ægtefællerne som tidligere omtalt intet valg.Dette er f. eks. tilfældet efter § 52, der kun åbner mulighed for *bevilling* til separation. Dom til separation må søges i medfør af § 53. Skilsmisse på grundlag af separation i henhold **til** ægteskabslov I § 54 kan heller ikke fås ved dom, men **kun** ved bevilling.

Som betingelse for at kunne benytte bevillingsvejen stiller § 65 kun krav om, at parterne skal være enige om at få spørgsmålet afgjort af administrationen. § 52 om bevilling til separation og § 54, 1. pkt., om bevilling til skilsmisse på grundlag af en separation, der har varet i 1½ år, men mindre end 2½ år, stiller derimod yderligere krav om, at parterne skal være enige om underholdspligten og om fordelingen af forældremyndigheden over eventuelle børn. Som praksis har udviklet sig, er der dog ingen realitetsforskel mellem fremgangsmåden ved bevilling efter de citerede bestemmelser, idet administrationen ikke blot ved §§ 52 og 54, 1. pkt., men også ved bevilling efter § 65 kræver enighed om alle de væsentlige vilkår — forældremyndighedsspørgsmålet, underholdspligten og retten til at overtage lejligheden, eller i hvert fald enighed mellem parterne om at *henskyde* den endelige vilkårsafgørelse til administrationen.

Kun i tilfælde af skilsmisse efter *§ 54, 2. pkt.,* kommer administrationen til at afgøre retstvister mellem ægtefæller. Er der gået 2½ år efter en separation, har enhver af parterne *krav* på skilsmisse, og kan der ikke opnås enighed mellem ægtefællerne om vilkårene, må administrationen afgøre stridsspørgsmålene, hvis blot en af parterne ønsker skilsmisse.

2. Udvalgets stilling til bevilling s sy steynet.

I indledningen til dette kapitel er der redegjort for bevillingssystemets oprindelse og udviklingen indtil ægteskabsloven af 30. juni 1922, jfr. nærmere pag. 52 ff.

Familieretskommissionen argumenterede imod opretholdelsen af den administrative behandling af separations- og skilsmissesagerne[1]), men foreslog dog bevillingerne bibeholdt i separationstilfældene, såfremt ægtefællerne var enige både om separationen og de vigtigste vilkår, samt i de tilfælde, hvor ægtefællerne søgte skilsmisse på grundlag af forudgående separation. Under den videre behandling af **kommissionsudkastet** vendte man imidlertid tilbage til det generelle bevillingssystem, der er beskrevet foran.[2])

Den vide adgang til at få bevilling er **i**

[1]) Jfr. nærmere betænkning 1913, p. 203—05.
[2]) Jfr. R.T. 1921—22, tillæg A. sp. 4233—34.

høj grad blevet benyttet af ægtefæller, der søger skilsmisse. Af de ægteskaber, som opløstes i 1956-60, blev således ikke mindre end 30.142 opløst ved bevilling, medens kun 2.503 blev opløst ved dom, jfr. tabellen pag. 65. Selv om lidt over halvdelen af de nævnte bevillinger til skilsmisse vedrører skilsmisse efter § 54, hvor ægtefællerne ikke har haft mulighed for at få en domstolsafgørelse, viser tallene dog, at bevillingsvejen er så langt den foretrukne. Udvalget har derfor allerede under hensyn hertil ikke fundet anledning til at foreslå væsentlige ændringer i det gældende dobbeltsvstem, som nu har virket i flere århundreder. En radikal ændring af systemet bør efter udvalgets opfattelse kun komme på tale i forbindelse med oprettelse af *specialdomstole* til behandling af familieretlige sager. Forslag herom stilles ikke af udvalget, men udvalgets formand har dog til overvejelse og eventuel senere realisering skitseret et udkast til bestemmelser om ægteskabsdomstole, jfr nærmere bilag 7 pag. 194. Formålet med dette udkast har i første række været at nå frem til en forenkling i forhold til det gældende system, hvor en skilsmissesag ofte må behandles af både domstole, overøvrighed og skifteret. Udkastet har været til en foreløbig drøftelse i udvalget, men det var den overvejende opfattelse i udvalget, at der ikke for tiden er praktisk mulighed for at gennemføre forslaget.

Udvalget stiller derimod forslag om ændring på to punkter:

For det første foreslås dobbeltsystemet gennemfort fuldtud, således at ægtefællerne altid får mulighed for at vælge mellem de to fremgangsmåder, og for det andet foreslås betingelserne for at opnå bevilling gjort ensartede for alle separations- og skilsmissebestemmelserne og præciseret nøje i lovteksten. Disse forslag omtales nærmere i det følgende afsnit 3.

3. Betingelserne for at opnå bevilling.

Efter udkastets § 44, stk. 1, gives separation eller skilsmisse ved dom eller bevilling. Domstolsbehandling er udgangspunktet, og bevilling kan kun opnås, hvis ægtefællerne er enige om at ønske separation eller skilsmisse ved bevilling.

Parternes enighed om at ønske bevilling skal være til stede, lige til bevillingen foreligger udfærdiget. Enhver af parterne vil som efter nuværende praksis kunne trække sin begæring om bevilling tilbage, så længe bevillingen ikke er udfærdiget.

Ægtefællerne kan ikke få bevillingen udstedt, medmindre de er blevet enige om alle de i dette udkasts §§ 48, 52, 57, 58 og 59 nævnte vilkår, d. v. s., de skal være enige om:

1) hvem der skal have forældremyndigheden over eventuelle børn,
2) samkvemsretten,
3) deres indbyrdes underholdspligt,
4) retten til at fortsætte lejemålet af hidtidig fælles lejlighed, eller til eventuelt at fortsætte med at bebo en lejlighed i en ejendom, der tilhører en af dem,
5) enkepensionsretten og
6) ydelsen af et beløb i henhold til reglerne i § 59.

Det bemærkes dog, at der kun skal tages stilling til spørgsmålet om enkepensionsret, såfremt der søges skilsmisse, og ikke hvor der søges separation. Ved anvendelsen af reglerne må det endvidere erindres, at vilkårene kan være „låset fast" ved en separationsdom, jfr. § 47, således at der ikke ved skilsmisse på grundlag af separation, jfr. udkastets § 38, skal tages stilling til de fastlåsede vilkår.

ad 1) Forældremyndighedsspørgsmålet.

Ægtefællerne skal være enige om, hvem af dem der skal have forældremyndigheden over børnene. Efter gældende ret er det ikke udelukket, at ægtefællerne i bevillingstilfældene kan henskyde dette spørgsmål til overøvrighedens afgørelse, såfremt de ikke kan blive enige. I praksis tillades en sådan fremgangsmåde dog kun under ganske særlige omstændigheder. Efter den her foreslåede ordning er en sådan henskydelse af dette vigtige spørgsmål ikke mulig. Kan parterne ikke blive enige, må de gå til domstolene med sagen. Bevilling kan ikke opnås.

Bevillingsmyndighederne behøver dog ikke at godtage enhver aftale om fordelingen af forældremyndigheden. Findes aftalen stridende mod børnenes tarv, eller findes det af andre grunde betænkeligt at udstede bevilling, kan bevilling nægtes, jfr. § 44, stk. 3.

Fastholder parterne deres aftale efter at være gjort bekendt med bevillingsmyndighedernes standpunkt, må de henvises til domstolene, og domstolene må herefter træffe afgørelsen efter de i udkastets § 49, stk. 1, nævnte retningslinier.

ad 2) Samkvemsretten.

Som noget nyt stilles der krav om. at ægtefællerne skal være enige om retten til samkvem med børnene. De skal udtrykkeligt træffe aftale om, hvorvidt den, der ikke får forældremyndigheden over børnene, skal have ret til at have samkvem med dem. De behøver derimod ikke at aftale de nærmere detailler. Afgørelsen af samkvemsrettens omfang og udøvelse kan henskydes til overøvrigheden, hvis de ikke straks kan nå til enighed herom, jfr. stk. 2, 2. pkt.

Denne bestemmelse må sammenholdes med udkastets § 48, jfr. § 49, stk. 2, hvorefter der også i domstolstilfældene skal træffes afgørelse om selve samkvemsretten, medens overøvrigheden skal afgøre en eventuel rets nærmere omfang. Efter de gældende regler afgøres samkvemsretsspørgsmålet derimod som helhed af overøvrigheden, og spørgsmålet tages kun op efter begæring og afgøres uafhængigt af skilsmissesagen.

Konsekvenserne af den her foreslåede regel er, at ægtefæller, der ikke kan nå til enighed om samkvemsretsspørgsmålet, er afskåret fra at få bevilling, selv om de er enige om de øvrige vilkår. Udvalget har imidlertid ment, at det er af væsentlig betydning, at dette meget vigtige spørgsmål afgøres af parterne inden separationen eller skilsmissen. Hensynet til parterne taler afgørende for, at de inden separationen eller skilsmissen gør sig helt klart, hvorledes deres stilling vil blive efter ægteskabssagens afslutning. Opstår der strid, må det retteste være, at domstolene og ikke administrationen tager sig af afgørelsen af stridsspørgsmålet. Der vil dog intet være til hinder for, at administrationen, hvis parterne begærer det, søger at mægle parterne imellem, hvis striden først opstår under bevillingssagens behandling. Parterne må imidlertid nå til enighed, inden en eventuel bevilling kan udfærdiges.

Om domstolenes behandling af samkvemsretsspørgsmålet og om mulighederne for, at retten kan henskyde afgørelsen af dette spørgsmål til senere afgørelse, så selve separations- eller skilsmissesagen ikke forsinkes, henvises til bemærkningerne pag. 102.

ad 3) Underholdsbidraget.

Ægtefællerne skal træffe aftale om deres indbyrdes underholdspligt. De behøver derimod ikke at træffe aftale om børnebidrag. Børnebidragsreglerne er reguleret af børneloven af 18. maj 1960, der henlægger afgørelsen af underholdsbidragsspørgsmål vedrørende børn til overøvrigheden. Søges der separation eller skilsmisse ved bevilling, vil det være naturligt, at overøvrigheden søger børnebidragsspørgsmålet afgjort i forbindelse med vilkårsforhandlingen.

Ægtefællernes aftale om deres indbyrdes underholdspligt skal omfatte både selve spørgsmålet om. hvorvidt der skal svares bidrag og i bekræftende fald, hvor lang tid bidraget skal svares. I modsætning til gældende ret kan disse spørgsmål ikke henskydes til overøvrighedens afgørelse.

Ægtefællerne skal også træffe aftale om bidragets størrelse, men af praktiske grunde gives der adgang til, at overøvrigheden, hvis parterne er enige herom, senere kan træffe bestemmelse om størrelsen af bidragene.

ad 4) Enkepensionsretten.

Det er ligeledes noget nyt, at parterne skal tage stilling til enkepensionsspørgsmålet under en bevillingssag. Der kan således ikke gives bevilling til skilsmisse, hvis ægtemanden ikke ønsker, at der skal tilkomme hustruen enkepensionsret, selv om hun ville have ret hertil efter de sædvanlige regler, og hustruen stiller krav om pension. Om hustruen har ret til enkepension, må i øvrigt afgøres i overensstemmelse med de herom gældende bestemmelser, jfr. især lov nr. 102 af 14. marts 1941, som ændret ved lov nr. 268 af 14. juni 1951 om bevarelse af enkepensionsret efter separation eller skilsmisse og de i tjenestemandslovgivningen indeholdte regler.

ad 5) Retten til lejligheden.

§ 44, stk. 2, henviser endvidere til udkastets § 58. Denne bestemmelse indeholder i stk. 1 en generel henvisning til lejelovgiv-

ningens regler om retten til at fortsætte lejemålet af den hidtidige fælles lejlighed efter en separation eller skilsmisse. I § 58, stk. 2, er optaget en ny bestemmelse vedrørende en ikke sjældent forekommende situation, hvor ægtefællerne hidtil har beboet en lejlighed i en ejendom, der hører til den enes bodel eller særeje, og som indeholder flere beboelseslejligheder. Det kan i disse tilfælde i forbindelse med dom til separation eller skilsmisse pålægges den ægtefælle, der ejer ejendommen som særeje, eller som måtte udtage den under et skifte, at udleje lejligheden til den anden ægtefælle, og endelig kan der træffes bestemmelse om vilkårene for et sådant lejemål.

Henvisningen i § 44 til § 58 indebærer således, at ægtefællerne må være enige om, hvem retten til at fortsætte lejemålet skal tilkomme. Henskydelse af dette spørgsmål til overøvrighedens afgørelse kan ikke iinde sted, hvorimod en sådan henskydningsklausul ikke er ualmindelig efter nuværende praksis.

Er situationen den i § 58, stk. 2, nævnte, må ægtefællerne nå til enighed om, hvem der skal overtage lejligheden og på hvilke vilkår.

ad 6) Ydelse af et beløb i henhold til § 59.

§ 59 indeholder en ny bestemmelse om, at det i visse tilfælde i forbindelse med dom til separation eller skilsmisse kan pålægges en ægtefælle at yde den anden et beløb for at sikre, at denne ikke stilles urimeligt ringe i økonomisk henseende efter separationen eller skilsmissen.

Udvalget har fundet det rettest, at ægtefællernes opmærksomhed henledes herpå også i bevillingssituationen, og der stilles derfor krav om, at bevilling ikke må udfærdiges, forinden ægtefællerne, hvis situationen er den i § 59 angivne, har truffet aftale om, hvorvidt et sådant beløb skal ydes eller ej og i bekræftende fald, hvor stort beløbet skal være.

Andre vilkår end de under 1-6 omtalte kræves der ikke enighed mellem parterne om, når blot de i øvrigt fastholder deres ønske om separation eller skilsmisse ved bevilling. *Underholdspligten over for børn* må som foran nævnt afgøres efter reglerne i kapitel 2 i lov nr. 200 af 18. maj 1960 om børns retsstilling. *Bodeling sspørg smål* skal som hidtil afgøres af skifteretterne. Yderligere vilkår, f. eks. *skattespørgsmål,* kan komme på tale mellem ægtefællerne, men kan de ikke blive enige om alle spørgsmål eller om at udskyde afgørelsen, vil enhver af dem kunne trække begæringen om bevilling tilbage.

Parterne har ikke krav på at få en bevilling udstedt. Er det formelle eller materielle grundlag ikke til stede, må bevillingens udstedelse naturligvis nægtes, og herudover gives der som tidligere nævnt bevillingsmyndighederne adgang til at nægte bevilling, hvis det findes betamkeligt at meddele den, jfr. § 44, stk. 3. Er det overøvrigheden, der er bevillingsmyndighed, jfr. nedenfor under d), og har overøvrigheden skønnet, at bevilling bør nægtes, er der sædvanlig rekursadgang til justitsministeriet. Ægtefæller vil derimod ikke kunne gå til domstolene og få dom for, at bevillingsmyndighederne skal fremme en separations- eller skilsmissesag, blot fordi ægtefællerne ikke mener, at overøvrigheden har ret i, at en mellem dem indgået aftale kan anses for betænkelig.

4. Kompetencereglerne.

Bevillingen udfærdiges af justitsministeriet eller af overøvrigheden efter justitsministerens bemyndigelse, jfr. § 44, stk 2, 3. pkt. Bevillinger udfærdiges efter de gældende bestemmelser som kongelige bevillinger eller, for så vidt angår separation efter ægteskabslov I § 52, som bevilling udstedt af overøvrigheden. De kongelige bevillinger udstedes af justitsministeriet ad mandatum eller af overøvrigheden. Efter udkastet er justitsministeriel bevilling udgangspunktet, men det forventes, at overøvrigheden får en ret generel bemyndigelse fra justitsministeren til at udfærdige bevillingerne. Overøvrigheden bliver også som hidtil den myndighed, der foretager verdslig mægling og vilkårsforhandling, jfr. §§ 45 og 46 og bemærkningerne hertil. Justitsministeriet bliver herefter rekursmyndighed i disse sager og vil i øvrigt i kraft af bemyndigelsesbestemmelsen kunne fastsætte nærmere regler vedrørende overøvrighedens medvirken under behandlingen af separations- og skilsmissespørgsmål, herunder regler om, i hvilke tilfælde overøvrigheden skal have pligt til at forelægge en sag for ministeriet, inden endelig afgørelse træffes.

Til § 45.

Mægling.

§ 45 erstatter sammen med udkastets § 46 ægteskabslov I § 76. § 45 indeholder reglerne om *mægling,* medens § 46, der omtales pag. 97. fastsætter, at der skal foretages *vilkår s forhandling,* inden bevilling til separation eller skilsmisse meddeles.

I de indstillinger om en revision af ægteskabslovgivningen, som justitsministeriet har modtaget, har mæglingsreglerne haft en fremtrædende plads. *Danske Kvinders Nationalråd* har således afgivet en udførlig indstilling vedrørende spørgsmålet om en udbygning af mæglingsinstituttet. Nationalrådet pegede især på etablering af familierådgivningsvirksomhed som et led i denne udbygning. Udtalelsen er gengivet i bilag 4, pag. 157-58, hvor også de øvrige indstillinger om dette spørgsmål er refereret.

På denne baggrund fandt ægteskabsudvalget det rigtigst at sammenkalde de interesserede parter til et møde, så de rejste problemer kunne drøftes i en videre kreds. På dette møde, der afholdtes i 1958, var indkaldt en række repræsentanter for kirken, dommerforeningen, politimesterforeningen, overøvrigheden, advokatrådet og mødrehj ælpsinstitutionen. Mæglingsvirksomheden blev indgående drøftet på mødet. Der blev fremsat en del kritik af den gældende ordning, og adskillige ændringsforslag blev diskuteret.

Mødedeltagerne fandt, at den videre drøftelse bedst kunne finde sted i et mindre udvalg, og man overdrog et arbejdsudvalg at tage mæglingsspørgsmålet op til nærmere undersøgelse sammen med ægteskabsudvalgets formand og dets sekretær og afgive direkte indstilling til ægteskabsudvalget.

Til medlemmer af arbejdsudvalget udpegedes:

Pastor Johs. Eilschou Holm, Frederiksberg,

Amtsfuldmægtig fru Elsebeth Jespersen, Københavns amtskontor,

Overpræsident C. A. C. greve Moltke,

og som repræsentant for mødrehj ælpsinstitutionen protokolsekretær i højesteret Agnete Weis Bentzon.

Under den daværende formand, højesteretsdommer Erik Vetli's forfald ledede kontorchef Poul Gaarden, justitsministeriet, møderne i arbejdsudvalget. De seneste møder blev ledet af ægteskabsudvalgets nuværende formand, højesteretsdommer, dr. jur. Jørgen Trolle, og desuden indtrådte medlem af ægteskabsudvalget, landsdommer Karen Johnsen, i mæglingsudvalget. Ægteskabsudvalgets sekretær, kontorchef L. Ringgård, justitsministeriet, har også været sekretær for arbejdsudvalget.

Dette særlige arbejdsudvalg afgav indstilling til ægteskabsudvalget i december 1962. Indstillingen er optaget in extenso som bilag 4 til denne betænkning. Idet der i øvrigt i det hele henvises til bilag 4, vil der nedenfor blive givet et kort resumé af de forslag, som arbejdsudvalget har stillet.

Under de nordiske forhandlinger har udvalgene udvekslet synspunkter vedrørende mæglingsinstituttet. Alle udvalg har stillet forslag om en vis udbygning af mæglingsvirksomheden, og et finsk lovforslag er allerede gennemført. Fremgangsmåden med hensyn til mægling er i øvrigt ret forskellig i de enkelte lande. Intet af de øvrige nordiske lande stiller således krav om, at der, som her i landet, skal være obligatorisk mægling i alle separations- og skilsmissesager. Noget forsøg på at gøre reglerne ensartede i de nordiske lande har der ikke været grundlag for.

Lovudkastets § 45 er med en enkelt ændring identisk med den indstilling, arbejdsudvalget afgav.

I *stk. 1, 1. pkt.,* fastsættes, at mægling skal finde sted, inden sag anlægges, og inden bevilling meddeles. Undtagelse herfra kan kun gøres efter de i stk. 2 indeholdte regler. Anlægges der retssag, må der tillige foretages mægling ved retten, jfr. retsplejelovens § 268.

I *stk. 1, 2. pkt.,* har ægteskabsudvalget gentaget kompetencereglerne i ægteskabslov I § 76, hvorefter mægling foretages af overøvrigheden, hvis begge parter ønsker det, eller de ikke hører **til** samme trossamfund, men ellers af præsten. Overøvrigheden har mulighed for at videregive kompetencen til politimestrene. Disse kompetenceregler foreslog arbejdsudvalget overflyttet til de administrative bestemmelser, som justitsministeren efter stk. 3 skal udstede, men ægteskabsudvalget har fundet det rigtigst at optage bestemmelserne i selve loven.

Bestemmelsen i *stk. 1, sidste pkt.,* er ny. Det bestemmes her, at mægling skal have fundet sted inden for de sidste seks måneder før sagsanlægget eller bevillingens meddelelse. Udvalget har fundet det rettest, at der i loven stilles krav om, at en mæglingsattest ikke må være for gammel. Bliver en attest ældre end seks måneder. må ny mægling foretages. Det er allerede nu praksis flere steder at stille krav om, at mæglingsattesten skal være af nyere dato. Skæringstidspunktet er i bevillingstilfældene fastsat til tidspunktet for bevillingens meddelelse. Mægling vil i disse tilfælde blive påbegyndt efter begæringen om bevilling til skilsmisse, hvis der foretages verdslig mægling, idet overøvrigheden foranstalter mægling umiddelbart før vilkårsforhandlingen.

I *stk. 2, 1. pkt.,* fastsættes som noget nyt, at mægling med den ene af parterne er tilstrækkelig, hvis den anden part trods to tilsigelser undlader at give møde. Ønske herom er fremsat bl. a. af *Danske Kvinders Nationalråd,* og baggrunden er, at det ofte har vist sig meget vanskeligt at få en skilsmissesag gennemført, fordi en part undlader at give møde til mægling, jfr. nærmere bilag 4, pag 163.

I *2. pkt.* fastsættes, at mægling med den ene part er tilstrækkelig, hvis den anden er forgæves eftersøgt. I *3. pkt.* fastsættes som efter gældende lov, at mægling bortfalder for den ægtefælle, der ikke har ophold her i landet.

I *stk. 3, 1. pkt.,* gives der justitsministeren bemyndigelse til at fastsætte de nærmere regler om foretagelse af mægling. Som underbilag c til bilag 4 er optaget et af udvalget udarbejdet forslag til ministeriel bekendtgørelse om mægling. Efter den gældende bestemmelse, § 76, stk. 4, er detailbestemmelser om mægling givet ved anordning.

Der gives endvidere i *2. og 3. fkt.* justitsministeren bemyndigelse til at fastsætte visse særlige regler, hvis det findes påkrævet. Efter de i stk. 1 og 2 indeholdte regler er der ikke fastsat frister for afslutningen af mægling, men efter forslaget kan justitsministeren udfærdige regler herom, hvis det findes nødvendigt; forslag til bestemmelser herom er optaget i udkastet til bekendtgørelse om mægling § 8, pag. 168.

Endvidere fastsættes det jfr. *3. fkt., at justitsministeren kan bestemme, at rådgivning i en familierådgivningsinstitution skal kunne træde i stedet for mægling.* Bestemmelsen har sin baggrund i det i mæglingsudvalgets redegørelse fremsatte forslag om i en vis udstrækning at søge oprettet familierådgivningsinstitutioner til bistand for mæglingsmyndighederne. Ægteskabsudvalget har kunnet tiltræde arbejdsudvalgets hovedsynspunkt, hvorefter familierådgivningsinstitutionen alene skal kunne træde i virksomhed som mæglere under verserende separations- og skilsmissesag efter henvisning fra en af de sædvanlige mæglingsmyndigheder, og kun hvis parterne frivilligt følger o])fordringen til at rette henvendelse til institutionen.

Oprettes der familierådgivningsinstitutioner, og udøver institutionerne en mæglingsvirksomhed, som ministeriet kan godkende, bør attest om en sådan rådgivning *være* tilstrækkelig, således at en familierådgivning, der ender med negativt resultat, ikke skal suppleres med mægling foretaget af de sædvanlige mæglingsmyndigheder. Bestemmelse herom er optaget i bekendtgørelsesudkastets § 7, jfr. pag. 167.

Om mæglingsudvalgets forslag vedrørende familierådgivningsinstitutioner henvises i øvrigt til redegørelsen i bilag 4, jfr. især pag. 160 ff.

Efter modtagelsen af masglingsudvalgets indstilling har ægteskabsudvalget sendt indstillingen til det af regeringen den 1. november 1961 nedsatte udvalg, som har fået til opgave at undersøge behovet for oplysning, etisk vejledning og rådgivning på det seksuelle område, idet dette udvalg efter det for ægteskabsudvalget oplyste arbejder med problemer, der har sammenhæng med de af mæglingsudvalget behandlede problemer.

Stk. 4 i udkastet til § 52 indeholder straffesanktionen over for den, der undlader at efterkomme en indkaldelse til mægling.

Til § 46.

Vilkårsforhandling-.

Bestemmelsen gentager reglen i ægteskabslov I § 76 om, at der, inden bevilling til separation eller skilsmisse meddeles, skal afholdes vilkårsforhandling med parterne, dog således at vilkårsforhandlingen bortfalder for en ægtefælle, der ikke har bopæl her i landet.

De nærmere regler om vilkårsforhandlingen skal efter udkastet fastsættes af justitsministeren, der således kan træffe bestemmelse både om, hvilke myndigheder der skal forestå vilkårsforhandlingen, og hvorledes forhandlingen nærmere skal føres. Efter de gældende regler, der indeholdes i ægteskabslov I § 76 samt anordning nr. 483 af 17. november 1922 og justitsministeriets cirkulære nr. 17 af 1. februar 1958, foretages vilkårsforhandlingen af overøvrigheden eller politimesteren, og forhandlingens formål er dels at påse, at de *materielle* og *formelle* betingelser for en bevilling til separation eller skilsmisse er til stede, dels at yde parterne *vejledning* med hensyn til vilkårene.

Kapitel VI.

Om separations- og skilsmisscvilkår og om ændring af vilkårene.

I dette kapitel har udvalget samlet reglerne om de vilkår, der *skal* tages stilling til i forbindelse med en separation eller skilsmisse, og i tilknytning til de forskellige vilkår er betingelserne for eventuelle senere ændringer anført.

§ 47 omhandler separationsvilkårenes stilling under en senere skilsmissesag. §§ 48-50 vedrører forældremyndigheds- og samkvemsretsvilkår, og § 51 indeholder betingelserne for senere ændringer af sådanne vilkår. §§ 52-56 omhandler underholdsbidragsvilkårene og betingelserne for ændringer, og §§ 57-59 nævner andre vilkår, som det vil være obligatorisk at tage stilling til i ægteskabssager. Endelig indeholder § 60 regler om ændring af visse aftaler.

Til § 47.

Vilkårene ved skilsmisse på grundlag af separation.

1. Gældende ret.

§ 47, der er en nydannelse, bestemmer, at de vilkår, der ved en her i landet afsagt dom til separation er fastsat vedrørende ordningen af forældremyndigheden over børnene, samkvemsretten og ægtefællers indbyrdes underholdspligt, skal gælde også for tiden efter en på grundlag af separationen opnået skilsmisse. Andet kan dog fastsættes med hensyn til bidragspligten.

Efter gældende ret må parterne, hvis de søger skilsmisse på grundlag af forudgående separation, som før nævnt være enige om vilkårene for skilsmissen, hvis de søger skilsmisse, inden der er gået 2½ år efter separationen, jfr. ægteskabslov I § 54, 1. pkt. Er de ikke enige, kan der ikke gives skilsmisse før 2½ år efter separationen, medmindre de begge ønsker skilsmisse og henskyder afgørelsen af de spørgsmål, de er uenige om, til administrationens afgørelse.

Søges skilsmisse efter 2½ års forløb, og er parterne på dette tidspunkt uenige om vilkårene, fastsættes disse af overøvrigheden, hvis en af dem kræver skilsmisse. Overøvrigheden står i disse tilfælde i princippet ganske frit med hensyn til fastsættelsen af vilkår, som parterne ikke kan blive enige om, medmindre ægtefællerne i forbindelse med separationen har indgået aftale om, at de vilkår, der aftaltes ved separationen, også skal gælde for en senere skilsmisse. Drejer uenigheden sig om forældremyndighedsspørgsmålet, og er den tidligere afgørelse truffet ved dom, vil overøvrigheden dog lægge rettens afgørelse til grund, medmindre parterne i forbindelse med skilsmissen enes om at lade overøvrigheden afgøre dette spørgsmål.

Selv om overøvrigheden således, bortset fra de nævnte tilfælde, vil kunne fastsætte de vilkår, parterne ikke selv kan komme overens om, vil separationsvilkårene i praksis som hovedregel blive lagt til grund. Ændring af vilkårene vedrørende underholdsbidrag finder dog sted i ret vidt omfang efter nyere praksis. Er der således i forbindelse med separationen pålagt manden bidragspligt over for hustruen i ubestemt tid, og har ægteskabet kun varet omkring 10 år, vil skilsmissevilkårene normalt lyde på, at manden efter skilsmissen kun skal betale bidrag til hustruen i et bestemt afgrænset tidsrum, der varierer efter forholdene.

2. *Udvalgets forslag.*

Efter udvalgets opfattelse vil det være mest hensigtsmæssigt og praktisk, at der straks ved separationen tages stilling til, hvorledes vilkårene skal være også efter den skilsmisse, der eventuelt vil følge efter separationen. Parterne vil da allerede i separationstiden kunne indrette sig efter vilkå-

rene i tillid til, at disse ikke ændres ved den efterfølgende skilsmisse, og man undgår de hyppigt forekommende tilfælde, hvor en sag om skilsmisse efter separation forlænges og besværliggøres af en part, der stiller ofte helt urimelige krav om ændring af vilkårene, skønt forholdene ikke har ændret sig af betydning i separationstiden.

Under hensyn hertil foreslås det ved § 47 bestemt, at de af domstolene i forbindelse med separationen fastsatte vilkår også skal gælde efter en på grundlag af separationen opnået skilsmisse. Ændring af vilkårene vil herefter kun kunne finde sted efter de særlige regler om ændring på grund af væsentlig forandrede forhold, og særlig retssag herom må da anlægges, jfr. udkastet til retsplejelovens § 454 og bemærkningerne hertil pag. 124.

Anlægges der herefter sag om ændring af vilkår efter en skilsmisse, hvor der på grund af reglen i § 47 ikke er taget stilling til disse, vil kravet kunne støttes på den ændring af forholdene, der har fundet sted helt tilbage fra separationsdommen.

A. Begrænsning til de af domstolene fastsatte vilkår.

Bestemmelsen gælder kun de af domstolene fastsatte vilkår. Om *aftalte* separationsvilkår senere kan ændres i forbindelse med skilsmissen, vil afhænge af, om de efter aftalens indhold alene er indgået for separationstiden eller også for tiden efter en skilsmisse. Er det sidste tilfældet, kan spørgsmålet om ændring ikke rejses i forbindelse med skilsmissesagen, men alene ved selvstændigt anlagte retssager, jfr. udkastet til retsplejelovens § 454. Allerede nu er det almindeligt, at aftalte separationsvilkår indeholder en klausul om, at vilkårene også skal være gældende efter en eventuel skilsmisse.

Administrativt fastsatte vilkår kan der efter dette udkast ikke længere blive tale om, bortset fra spørgsmålet om *størrelsen* af underholdsbidrag og omfanget af samkvemsret, som overøvrigheden må tage stilling til, hvis parterne ikke indgår aftale herom. Størrelsen af bidrag kan da senere ændres i medfør af bestemmelserne i udkastets § 56, stk. 2, og omfanget af en samkvemsret kan ændres i henhold til § 51 uden direkte forbindelse med skilsmissesagen.

Udkastet til § 47 vedrører vilkår af enhver art: bidragspligt, forældremyndighed, samkvemsret o. s. v., og domstolene må derfor ved fastsættelsen af disse vilkår have in mente, at vilkårene ikke blot vil få gyldighed i separationstiden, men også i en periode af ubestemt varighed efter skilsmissen.

a) *Underholdsbidrag.*

Bliver der i forbindelse med separationsdommen fastsat en bidragspligt i ubegrænset tid, vil pligten også være ubegrænset for så vidt angår tiden efter skilsmissen, og fastsættes der bidragspligt i et bestemt åremål efter separationen, vil der ikke ved en efterfølgende skilsmisse på grundlag af separationen kunne foretages ændringer i den ved separationen etablerede tidsbegrænsning, medmindre parterne aftaler andet.

Efter gældende ret er det omtvistet, hvorvidt en i forbindelse med dom til separation fastsat tidsbegrænsning af bidragspligten er bindende for administrationen ved en senere bevilling til skilsmisse på grundlag af separationen. Spørgsmålet herom har ikke fundet sin endelige afgørelse. Efter den her foreslåede bestemmelse vil imidlertid administrationen altid være bundet af den ved separationen ved dom trufne afgørelse om bidragspligten, hvis der senere fremsættes begæring om bevilling til skilsmisse på grundlag af separationen, og parterne ikke træffer anden aftale. På samme måde vil domstolene ved en dom til skilsmisse efter § 38 være bundet af den ved separationen trufne bestemmelse om bidragspligten, uanset om den domstol, der har afsagt separationsdommen, er en underret, medens den ret, der skal tage stilling til skilsmissespørgsmålet efter § 38, er en højere instans.

Vedkommende ret kan dog for så vidt angår bidragspligtspørgsmålet undgå denne — i den konkrete situation måske uoverskuelige — konsekvens af separationsdommen ved at træffe bestemmelse om, at bidragspligtspørgsmålet skal tages op til fornyet behandling ved en eventuel efterfølgende skilsmisse, som gives på grundlag af separationsdommen. En sådan bestemmelse vil især kunne være hensigtsmæssig, hvis der gives separation efter et ægteskab af kortere varighed, og der således kan blive tale om et tidsbegrænset bidrag. Her vil det ofte

være rimeligt at vente med tidsbegrænsningen til selve skilsmissen, hvor man på baggrund af oplysninger om. hvorledes hustruen har klaret separationstiden i økonomisk henseende, lettere vil kunne overskue, for hvor lang en periode hustruen har behov for underhold.

b) *Forældremyndighed og samkvemsret.*

Den under a) nævnte mulighed for at begrænse virkningen til separationstiden gælder kun bidragsvilkårene. For så vidt angår forældremyndigheden og samkvemsretten, er det af afgørende betydning ikke mindst for børnene, at der ikke er mulighed for under skilsmissesagen på ny at rejse spørgsmål om ændring med deraf følgende strid og uro. Ændring af separationsdommens bestemmelser om disse spørgsmål kan derfor efter udkastet kun komme på tale under sager rejst i medfør af bestemmelsen i udkastets § 51, og efter § 454 i retsplejelovudkastet kan disse ikke forenes med sager om skilsmisse efter § 38.

c) *Andre vilkår.*

Andre spørgsmål om ændring af vilkår kan heller ikke på ny rejses igen. Med hensyn til et andet vigtigt vilkårspunkt, lejlighedsspørgsmålet, følger dette i øvrigt allerede af den gældende lejelovgivning, og bodelingsspørgsmål, der er afgjort ved aftale eller ved skifteretten efter en separation, har fundet deres endelige afgørelse, medmindre aftalen anfægtes i medfør af udkastets § 60, eller skifterettens afgørelse er anket efter sædvanlige regler.

B. Andre begrænsninger.

Af formuleringen af § 47 følger endvidere, at det anførte vedrørende separationsvilkårenes gyldighed også efter en efterfølgende skilsmisse kun skal gælde, hvis der meddeles skilsmisse på grundlag af separationen, d. v. s. efter § 38. Gives der skilsmisse efter en separation, men på andet grundlag, f. eks. efter § 39 eller § 42, er reglen i § 47 uanvendelig, og der kan på ny tages stilling til alle vilkårene.

Endelig er der den begrænsning efter udkastet, at bestemmelsen kun vedrører *danske* separationsdomme. Efter den nordiske ægteskabskonvention vil der kunne gives skilsmisse på grundlag af separation i andre nordiske lande, men da de øvrige lande ikke har en regel som den her foreslåede, og de øvrige nordiske udvalg ikke har kunnet gå ind for en tilsvarende bestemmelse, hvis begrundelse bl. a. er, at bevillingsvej en er så almindeligt anvendt i Danmark, har det været nødvendigt at indføje begrænsningen i § 47 til *her i landet* afsagte separationsdomme.

Til §§ 48-51.

Forældremyndighed og samkvemsret.

§§ 48-50 indeholder regler om behandlingen af forældremyndigheds- og samkvemsretsspørgsmål i forbindelse med en separation eller skilsmisse, og § 51 angiver betingelserne for ændring af tidligere fastsatte vilkår vedrørende forældremyndighed og samkvemsret. Bestemmelserne må sammenholdes med udkastet til ændring af myndighedsloven, jfr. også bemærkningerne pag. 127 ff. til udkastet til lov om ændringer i retsplejeloven.

§§ 48-51 erstatter delvis reglerne i den gældende myndighedslovs §§ 24 og 32. I det følgende vil de foreslåede ændringer blive nærmere omtalt på baggrund af de gældende bestemmelser.

A. De gældende regler om afgørelse af forældremyndigheds- og samkvemsretsspørgsmålet i forbindelse med separation og skilsmisse.

Efter det nugældende system skal der ved dom eller bevilling til separation eller skilsmisse træffes bestemmelse om *forældremyndighedsspørgsmålet*, jfr. myndighedslovens § 24, stk. 2. I bevillingstilfældene skal parterne træffe aftale om fordelingen af forældremyndigheden. Henskydning af afgørelsen til overøvrigheden tillades efter praksis normalt ikke. Efter myndighedslovens § 27 har den af forældrene, hvem forældremyndigheden ikke tilkommer, ret til *personligt samkvem* med barnet, medmindre særlige omstændigheder taler derimod. Alle spørgsmål om udøvelse af en sådan ret, såvel som om dens indskrænkning eller ophævelse, afgøres om fornødent af overøvrigheden med rekurs til justitsministeriet og kan ikke indbringes for domstolene.

Beslutning om ændring af afgørelser om forældremyndighed i forbindelse med sepa-

ration og skilsmisse kan træffes i medfør af myndighedslovens § 32. Beslutning herom træffes af overøvrigheden. Er den tidligere afgørelse truffet ved dom, henhører spørgsmålet om ændring dog under domstolene.

B. Udvalgets ændringsforslag.

Udvalget har taget spørgsmålet om en ændring af det gældende system op til principiel overvejelse, og man har herunder ikke alene taget reglerne om fastsættelse af forældremyndighedsordningen og samkvemsretten op til behandling, men også inddraget de hermed nøje forbundne regler om senere ændring af afgørelser og aftaler vedrørende disse spørgsmål, jfr. myndighedslovens § 32 og nedenfor pag. 105-06.

Af principielle grunde og i overensstemmelse med det standpunkt, udvalget i øvrigt har indtaget under revisionen af ægteskabslovgivningen, bør afgørelse af alle stridigheder henlægges til domstolene, hvor det er praktisk muligt. På denne baggrund bør ikke alene det vigtige spørgsmål om fordelingen af forældremyndigheden over børn være et domstolsanliggende, men også spørgsmålet om, hvorvidt den af forældrene, der ikke får forældremyndigheden, skal have samkvemsret, bør afgøres ved dom, hvis forældrene ikke er enige. Det samme gælder spørgsmålet om senere ændringer af tidligere bestemmelser vedrørende forældremyndighed og samkvemsret.

Ud fra disse betragtninger har udvalget udarbejdet forslag til *et delvis nyt system* ved ændringsforslag, der overvejende er af teknisk art. I hovedtræk er systemet følgende:

I udkastet til § 48 fastsættes, at der ved separation og skilsmisse *shot* træffes bestemmelse om, hvem forældremyndigheden over børnene skal tilkomme og om, hvorvidt den, der ikke får forældremyndigheden, skal have ret til personligt samkvem med børnene. Afgørelserne skal træffes efter de i § 49 nævnte principper, smlg. herved den nugældende myndighedslovs §§ 24 og 27.

Søger ægtefællerne separation eller skilsmisse *ved dom,* skal retten træffe afgørelse om fordelingen af forældremyndigheden og om samkvemsret, jfr. § 49. De nærmere regler om omfanget og udøvelsen af en af retten tillagt samkvemsret skal derimod aldrig fastsættes af retten, men af parterne selv eller, hvis de ikke kan blive enige, af *overø »righeden.*

Søger ægtefællerne *bevilling,* er det i § 44 præciseret, at parterne skal være enige både om ordningen af forældremyndigheden over børnene og om samkvemsretten. Spørgsmålet om samkvemsrettens omfang og udøvelse kan dog henskydes til overøvrighedens afgørelse, jfr. udkastets § 44, stk. 2, 2. pkt. Selv om ægtefællerne er enige, vil overøvrigheden i medfør af udkastets § 44, stk. 3, kunnenægte at udstede bevilling, hvis aftalen ikke findes stemmende med børnenes tarv, og afgørelsen skal herefter træffes ved domstolene.

Ved udkastets § 50 er som noget nyt åbnet mulighed for at få en midlertidig retsafgørelse af forældremyndigheds- og samkvemsretsspørgsmålet, når en sag til separation eller skilsmisse er anlagt.

Regler om ændring af tidligere trufne afgørelser eller aftaler indeholdes i udkastets § 51.

Den her foreslåede ordning har medført ændringer i myndighedslovens §§ 24, 27 og 32, jfr. udkastet til ændring af myndighedsloven pag. 15.

De forskellige ændringsforslag vil blive nærmere kommenteret i bemærkningerne til de enkelte paragraffer.

Det skal bemærkes, at det *norske* udvalg til revision af ægteskabslovgivningen ligesom det danske udvalg har stillet forslag om en mindre revision af reglerne om forældremyndighed og samkvemsret. Det *islandske* udvalg overvejer ændringer svarende til de danske. Den *svenske* komité har ikke beskadiget sig med disse spørgsmål.

C. De enkelte bestemmelser.

Til § 48.

Bestemmelsen er allerede omtalt under afsnit B. Det fastslås, at der i forbindelse med separation eller skilsmisse *skal* træffes bestemmelse om, hvem forældremyndigheden over børnene skal tilkomme, og om retten til personligt samkvem med børnene. Hvem der skal træffe afgørelsen og på hvilket grundlag, er angivet i § 49, jfr. § 44.

I bevillingstilfældene er det en forudsætning for, at der kan gives bevilling, at parterne er enige om forældremyndigheds-

og samkvemsretsspørgsmålene. Spørgsmålene kan ikke henskydes til eventuel senere overøvrighedsafgørelse bortset fra spørgsmålet om samkvemsrettens omfang og udøvelse, jfr. § 44. stk. 2.

Er sag anlagt ved domstolene, er det ikke tilstrækkeligt, at parterne selv træffer aftale om spørgsmålene, jfr. § 49. Retten må selvstændigt træffe sine afgørelser, men er forældrene enige, må afgørelsen naturligvis som udgangspunkt træffes i overensstemmelse med deres ønske. Kun børnenes tarv kan tilsige en anden afgørelse, jfr. § 49.

Afgørelsen af spørgsmålet om, hvem der skal have forældremyndigheden, eller om der skal tillægges samkvemsret, vil i visse tilfælde kunne kræve særlige undersøgelser, herunder psykiatriske undersøgelser, der kan strække sig over nogen tid, og udvalget vil under hensyn hertil finde det mest hensigtsmæssigt at give domstolene mulighed for at udskyde disse problemer til senere afgørelse. Herved opnår man, at selve separationen eller skilsmissen ikke skal afvente løsningen af disse spørgsmål. Der henvises herved til bemærkningerne i forbindelse med retsplejelovudkastet pag. 122. Gennemføres dette forslag, vil retten kunne afsige dom til separation eller skilsmisse og udskyde forældremyndigheds- og samkvemsretsspørgsmålet. Separations- eller skilsmissedommen vil i disse tilfælde i processuel forstand blive en „delafgørelse", der er undergivet alle de for domme gældende regler, herunder reglerne om anke, retskraft og eksekutionskraft. Det betyder ligeledes, at ægtefællerne kan indgå nyt ægteskab, såsnart dommen er blevet retskraftig, selv om de udskudte forældremyndigheds- og samkvemsretsspørgsmål endnu ikke er afgjort.

Hvilke undersøgelser retten finder nødvendige, og hvilke hjælpemidler retten vil benytte sig af ved afgørelsen af forældremyndigheds- og samkvemsretsspørgsmålene, må efter udvalgets mening helt overlades til rettens bestemmelse. Det vil naturligvis være nærliggende, om retten indhentede erklæringer fra børneværn og om nødvendigt fra børnepsykiatriske sagkyndige, men faste regler herom bør ikke gives.

Til § 49.

§ 49 indeholder som anført de principper, som domstolene skal lægge til grund for afgørelsen af forældremyndigheds- og samkvemsretsspørgsmålene, jfr. herved hhv. paragraffens stk. 1 og stk. 2.

Stk. 1. Forældremyndigheden.

a) *Separation eller skilsmisse søges ved dom.*

Er forældrene enige, skal retten efter den gældende myndighedslovs § 24 træffe afgørelse om fordelingen af forældremyndigheden i overensstemmelse med deres ønsker, forudsat at disse ikke åbenbart strider mod børnenes tarv. Det bestemmes endvidere, at hvis det er godtgjort, at den ene af ægtefællerne væsentlig bærer skylden for samlivets ophævelse, og de skønnes lige egnede til at opdrage børnene, skal den anden af ægtefællerne være nærmest til at få forældremyndigheden.

Udvalget har modificeret den gældende lovs formulering. Efter udkastets § 49, stk. 1, skal afgørelsen træffes af retten i overensstemmelse med forældrenes ønske, for så vidt det ikke ville stride mod børnenes tarv. Retten står således friere end efter den gældende bestemmelse. Det bærende hensyn er udelukkende barnets tarv, som må varetages, hvis dette hensyn undtagelsesvis skulle tale for en anden afgørelse end forældrenes aftale. Dette kan f. eks. være tilfældet med hensyn til de såkaldte „deponeringsaftaler", hvor parterne aftaler, at den ene skal have forældremyndigheden i en vis årrække, hvorefter forældremyndigheden overgår til den anden. En sådan aftale vil næsten altid senere føre til bitre stridigheder til skade for barnet, og kan retten ikke overtale parterne til at ændre aftalen, vil retten have beføjelse til at træffe en anden afgørelse, som findes bedre forenelig med barnets interesser.

Hensynet til barnets tarv er ligeledes eneafgørende, hvor der er strid mellem forældrene om, hvem der skal have forældremyndigheden. Hvem der bærer skylden for ægteskabets forlis, må i denne forbindelse være helt irrelevant, og udvalget har derfor slettet den gældende skyldklausul.

Kræver rettens afgørelse af forældremyndighedsspørgsmålet nøjere undersøgelser, herunder f. eks. indhentelse af børnepsykiatriske erklæringer, bør afgørelsen som ovenfor nævnt kunne udsættes til særskilt behandling.

I § 49, stk. 1, sidste pkt., er det samtidig foreskrevet, at forældremyndigheden over børn under 2 år i almindelighed bør tillægges moderen. Formuleringen afviger noget fra den nugældende myndighedslovs § 24, stk. 1, 5. pkt., uden at der dog derved er tilsigtet nogen realitetsændring udover at gøre reglen lidt smidigere. Udvalget har blot ønsket at formulere bestemmelsen efter det, der er den praktiske hovedregel. I den langt overvejende del af separations- og skilsmissesagerne er forældrene enige om fordelingen af forældremyndigheden, og det forekommer kun i ret sjældne tilfælde, at faderen stiller krav om at få forældremyndigheden over ganske små børn.

Udvalget har i tilslutning hertil drøftet spørgsmålet om en eventuel forhøjelse af aldersgrænsen. Denne grænse er sat til 2 år efter den gældende lov, men det må formentlig antages, at grænsen i et vist omfang „smitter af", således at der ved domstolenes afgørelser vedrørende børn, der er noget ældre end 2 år, er en mere eller mindre udtalt tilbøjelighed til at give moderen forældremyndigheden, hvis det kan forenes med barnets tarv.

Udvalget har imidlertid afstået fra at ændre ved aldersgrænsen. Konsekvenserne af en ændring er vanskelige at overskue, og den gældende bestemmelse synes at have virket tilfredsstillende i praksis, selv om der har været rejst kritik både i retning af krav om forhøjelse af aldersgrænsen og i retning af krav om, at moderens præferencestilling efter loven skal ophæves. Heglen er jo heller ikke absolut udformet. Findes hensynet til barnets tarv at tale afgørende for en anden løsning, vil dette hensyn være bestemmende for rettens beslutning.

I det norske udkast til ændring i lov om børn i ægteskab m. v. er foreskrevet, at moderen i reglen skal have forældremyndigheden, sålænge barnet er lille, medmindre det findes bedre for barnet at være hos faderen.

b. *Separation eller skilsmisse søges ved bevilling.*

I disse tilfælde skal ægtefasllerne selv træffe aftale om fordelingen af forandremyndigheden. Overøvrigheden har ingen kompetence til at afgøre spørgsmålet. Dermed er dog ikke sagt, at overøvrigheden kritikløst skal akceptere enhver aftale. Under vilkårsforhandlingen kan overøvrigheden vejlede parterne og foreholde dem konsekvenserne af aftalen, og findes aftalen stridende mod børnenes tarv, eller må overøvrigheden af andre grunde nære betænkelighed ved at optage den i vilkårene, kan bevilling nægtes, og sagen må henvises til domstolene.

Stk. 2. Samkvemsretten.

a) *Separation eller skilsmisse søges ved dom.*

Retten *skal* som nævnt tage stilling til, om den af forældrene, der ikke får forældremyndigheden, skal have ret til personligt samkvem med børnene eller ikke, og som ved forældremyndighedsspørgsmålet bliver problemet da, på hvilket grundlag skal afgørelsen træffes.

Er forældrene enige om samkvemsretsspørgsmålet, skal retten træffe afgørelse i overensstemmelse med deres ønske. Retten er dog ikke bundet af aftalen, hvis den findes stridende mod børnenes tarv, men dette kan formentlig kun undtagelsesvis tænkes at forekomme.

Er forældrene ikke enige om samkvemsretsspørgsmålet, skal den af forældrene, hvem forældremyndigheden ikke tilkommer, af retten have tillagt ret til personligt samkvem med børnene, medmindre særlige omstændigheder taler derimod. Dette stemmer nøje med den gældende bestemmelse i myndighedslovens § 27, der fastsætter, at den af forældrene, der ikke får forældremyndigheden, principielt har ret til personligt samkvem med barnet. Kun særlige omstændigheder kan hindre denne ret.

Som nævnt bør det ved ændring af retsplejeloven tages i betragtning, at afgørelsen af samkvemsretsspørgsmålet kan kræve særskilte undersøgelser, som ikke bør influere på afgørelsen af de øvrige spørgsmål, hvis disse straks kan påkendes.

Fastsættelsen af samkvemsrettens omfang og udøvelse er efter udkastet fortsat henlagt til overøvrigheden, hvis parterne ikke selv kan enes om en ordning. Detaillerede bestemmelser om tid og sted for samkvemsrettens udøvelse vil lettest kunne fastsættes af overøvrigheden eventuelt i forbindelse med optagelse af politirapport, indhentelse af erklæring fra børneværnsud-

valg m. v., ligesom det vil være mest praktisk at lade administrationen behandle de **hyppigt** stillede krav om ændringer, jfr. herved udkastets § 51.

I overensstemmelse med det anførte bestemmes det derfor i paragraffens stk. 2, 3. pkt., at overøvrigheden skal fastsætte de nærmere bestemmelser om samkvemsrettens omfang og udøvelse, når retten har truffet sin beslutning om, at der skal tilkomme en part samkvemsret. Overøvrigheden skal dog kun træffe afgørelse, såfremt en af forældrene begærer det. Kan forældrene blive enige om en mindelig ordning, kommer overøvrigheden ikke i funktion. Overøvrigheden må i øvrigt som efter de gældende bestemmelser i påkommende tilfælde kunne træffe sin afgørelse efter en fri bedømmelse af de konkrete forhold og med sædvanlig rekurs til justitsministeriet. Der er ingen generelle retningslinier fastsat, allerede fordi forholdene vil kunne afvige fra tilfælde til tilfælde, selv om der efterhånden i administrationen er opbygget en vis fast praksis i disse sager.

Er der af retten truffet bestemmelse om, at en part skal have samkvemsret, kan administrationen naturligvis ikke gøre denne ret illusorisk ved straks efter dommen eller senere at afvise at fastsætte samkvemsret eller ved at indskrænke samkvemsrettens omfang så væsentligt, at der i realiteten ingen ret bliver. Finder overøvrigheden, at et sådant krav er berettiget, må den dog som en midlertidig ordning kunne ophæve samkvemsretten, men den må da samtidig henvise parten til at søge samkvemsretten ophævet af domstolene i medfør af § 51.

b) *Separation eller skilsmisse søges ved bevilling.*

Der gælder i disse tilfælde som før nævnt den regel, at parterne skal være fuldt enige om, at der skal være samkvemsret, og aftalen bør optages i bevillingen.

Kan de ikke blive enige, kan bevilling ikke gives, selv om de er enige om alle andre vilkår. Parterne behøver dog ikke at aftale alle detailler på forhånd. De kan henskyde afgørelsen vedrørende tid og sted for samkvemsrettens udøvelse til overøvrighedens senere afgørelse. Det er derimod ikke tilstrækkeligt, at ægtefællerne aftaler, at de på et senere tidspunkt selv vil træffe nærmere bestemmelse om omfanget og udøvelsen af samkvemsretten.

Findes aftalen stridende mod børnenes tarv, eller findes den af andre grunde betænkelig, kan overøvrigheden - - med rekurs til justitsministeriet — nægte at udfærdige bevilling, jfr. udkastets § 44, stk. 3, og bemærkningerne foran pag. 94.

Til § 50.

Bestemmelsen, der åbner mulighed for at opnå en midlertidig afgørelse om forældremyndighed og samkvemsret, når der er anlagt sag til separation eller skilsmisse, er ny.

Baggrunden for forslaget er, at det efter de nugældende regler ofte vil være meget vanskeligt for parterne at få en afgørelse af disse spørgsmål under en verserende ægteskabssag. Domstolene har ikke i dag mulighed for at træffe afgørelse om forældremyndigheden, før de træffer afgørelse om separationen eller skilsmissen, og appelleres en underretsdom om separation eller skilsmisse, og gives der eventuelt tillige tredieinstansbevilling, vil der kunne hengå meget lang tid, før den endelige dom afsiges.

Afgørelse om forældremyndigheden, når separations- eller skilsmissesag er anlagt, kan efter gældende ret kun træffes, hvis ægtefællerne har ophævet samlivet, og § 24 i myndighedsloven finder da anvendelse. Er der afsagt dom i 1. instans, og er dommen appelleret inden eksekutionsfristens udløb, vil § 24 stadig være anvendelig. Har appel derimod fundet sted efter eksekutionsfristens udløb, må underinstansens afgørelse stå ved magt, indtil ankeinstansens dom foreligger.

Ved samkvemsretsafgørelser under verserende ægteskabssager finder myndighedslovens § 27 anvendelse. Denne bestemmelse forudsætter imidlertid, at forældremyndigheden kun tilkommer den ene af forældrene. Der må således forinden være truffet afgørelse om forældremyndighedsspørgsmålet. Er der ved separations- eller skilsmissedommen truffet afgørelse om forældremyndighedsspørgsmålet, og ankes dommen inden eksekutionsfristens udløb, er § 27 derfor uanvendelig, medmindre forældremyndigheden tilkommer en af forældrene i medfør af overøvrighedens beslutning efter § 24,

eller der efter dommen træffes en sådan beslutning.

Ankes dommen til separation eller skilsmisse efter eksekutionsfristens udløb, står afgørelsen om forældremyndighedsspørgsmålet som ovenfor nævnt ved magt, og en afgørelse om samkvemsretsspørgsmålet vil da kunne træffes i henhold til myndighedslovens § 27.

Selv om der således under verserende separations- og skilsmissesager vil kunne træffes bestemmelse om forældremyndigheds- og samkvemsretsspørgsmålet i det omfang, myndighedslovens § 24 og § 27 finder anvendelse, er administrationen dog naturligt nok tilbageholdende med at bringe bestemmelserne i anvendelse, da rettens afgørelse vil kunne præjudiceres, og det under alle omstændigheder vil være uheldigt, hvis forældremyndighedsafgørelsen ændres kort tid efter overøvrighedens bestemmelse.

Efter norsk mønster har ægteskabsudvalget foreslået, at disse afgørelser henlægges til domstolene. Det er udvalgets opfattelse, at spørgsmålene er så nøje forbundet med den verserende retssag, at den samme myndighed, som skal tage stilling til separations- eller skilsmissespørgsmålet, bør træffe bestemmelse om, hvem forældremyndigheden skal tilkomme, og og om der skal tilkomme den af forældrene, der ikke får forældremyndigheden, samkvemsret.

Afgørelsen bør træffes hurtigt, og den bør kun være midlertidig, således at den endelige afgørelse træffes på sædvanlig måde sammen med separations- eller skilsmissesagen. Retten vil ganske vist herved med måske kort tids mellemrum kunne komme ud for at træffe en endelig afgørelse, som ændrer den tidligere trufne midlertidige afgørelse, hvis nye oplysninger ændrer rettens syn på spørgsmålene. Denne situation vil imidlertid næppe komme til at foreligge ret hyppigt, og under alle omstændigheder må parternes interesse i at få en hurtig afgørelse af disse spørgsmål af en retsinstans være afgørende.

Retten er udelukket fra at træffe en midlertidig afgørelse, hvis der allerede er truffet bestemmelse af overøvrigheden i medfør af myndighedslovens § 24 som ændret efter udvalgets udkast, jfr. pag. 15, og dette gælder, selv om overøvrighedens afgørelse er indanket for justitsministeriet. Er samlivet ophævet, har overøvrigheden som hidtil kompetence til at træffe afgørelse om, hvem forældremyndigheden skal tilkomme. Træffes denne afgørelse, står den ved magt, medmindre den ændres efter rekurs til justitsministeriet eller i medfør af myndighedslovens § 32, jfr. udkastet til denne paragraf pag. 15. I forbindelse med en senere dom til separation eller skilsmisse kan retten derimod træffe sin afgørelse efter de i ægteskabslovudkastets § 49 indeholdte regler og uafhængigt af administrationens tidligere bestemmelse. På den anden side er myndighedslovens § 24 uanvendelig, og administrativ afgørelse kan ikke træffes, hvis en af parterne anlægger sag til opnåelse af separation eller skilsmisse og begærer rettens midlertidige afgørelse i medfør af § 50.

Efter forhandling med retsplejerådet har udvalget fundet det rettest, at rettens midlertidige afgørelse træffes ved kendelse. Man har herved lagt vægt på, at der er tale om en afgørelse af så vigtigt et retsforhold, at det i forhold til parterne og den overordnede ret er af betydning, at afgørelsen er begrundet, ligesom man har lagt vægt på, at en afgørelse ved kendelse vil kunne eksekveres i medfør af retsplejelovens § 478, stk. 1, nr. 1.

Under hensyn til, at der under en sags behandling kan indtræde væsentlig forandrede forhold, der må kræve en ændring af den midlertidige afgørelse om forældremyndigheds- og samkvemsretsspørgsmålet, er det i paragraffen foreskrevet, at den midlertidige afgørelse kan ændres, såfremt væsentlig forandrede forhold kræver det. Også denne afgørelse træffes ved kendelse.

Til § 51.

Ændring af vilkår vedrørende forældremyndighed og samkvemsret.

Bestemmelsen indeholder regler om ændring ai tidligere trufne afgørelser eller aftaler om forældremyndighed og samkvemsret.

Efter myndighedslovens § 32 kan afgørelser og aftaler vedrørende forældremyndighed og samkvemsret senere ændres, hvis væsentlig forandrede forhold kræver det. Kompetencen er henlagt til overøvrigheden

med rekurs til justitsministeriet. Er den tidligere afgørelse truffet ved dom. skal dog også ændringsspørgsmålet afgøres ved dom.

Det materielle kriterium for ændring: at væsentlig forandrede forhold kræver det, er opretholdt uændret. Derimod er kompetencen til at ændre generelt henlagt til domstolene. Sagerne behandles som ægteskabssager, jfr. retsplejelovudkastets § 448. stk. 2. Undtagelse herfra gøres kun for så vidt angår begæringer om ændring af samkvemsrettens omfang og udøvelse. Kompetencen er her som tidligere nævnt af praktiske grunde henlagt til overøvrigheden, og dette gælder såvel ved spørgsmål og ændring af ægtefællernes egne aftaler om samkvemsrettens omfang og udøvelse som tidligere af overøvrigheden i medfør af udkastets § 49, stk. 2, herom trufne afgørelser.

Til §§ 52-56.

Reglerne om underholdsbidrag efter en separation eller en skilsmisse.

§§ 52-56 indeholder udkast til regler om ægtefællers indbyrdes underholdspligt efter en separation eller skilsmisse. Bestemmelser om ægtefællernes underholdspligt over for hinanden under samlivets beståen eller i tilfælde af samlivets faktiske ophævelse findes i §§ 5-9 i ægteskabslov II.

Udkastets §§ 52-56 træder i stedet for §§ 68-69 og 71, 2. stk., i den gældende ægteskabslov I. De hidtidige bestemmelser om underholdspligt over for *børn* af ægteskabet, ægteskabslov I § 70, og bestemmelserne om ændring af underholdsbidragsvilkår vedrorende børn i § 71, 1. pkt., samt til dels § 72, er allerede afløst af reglerne om barnets forsørgelse i kapitel 2 i lov nr. 200 af 18. maj 1960 om børns retsstilling.

Det kan i tilslutning hertil nævnes, at § 73 i ægteskabslov I indeholder regler om inddrivelse af underholdsbidrag. Disse regler blev overflødiggjort ved bestemmelserne i lov nr. 133 af 7. maj 1937 om inddrivelse og sikring af underholdsbidrag, jfr. nu lov nr. 150 af 24. april 1963 om inddrivelse af underholdsbidrag.

Forslagets § 52 fastslår, at der i forbindelse med separation eller skilsmisse skal træffes bestemmelse om, hvorvidt der skal påhvile en ægtefælle pligt til at yde bidrag til den andens underhold. Hvordan og på hvilket grundlag bestemmelsen skal træffes, afgøres i § 53.

Efter udkastets system kan parterne som hidtil altid selv træffe *aftale* om, hvorvidt den ene ægtefælle skal yde bidrag til den andens underhold og i bekræftende fald, hvilken varighed bidragspligten skal have, og hvor stort bidraget skal være.

Har de intet aftalt, og får de separation eller skilsmisse ved *dom*, træffer retten afgørelse om deres indbyrdes *underholdspligt* og om pligtens *varighed*, jfr. § 53, stk. 1. Statuerer retten underholdspligt, fastsættes bidragets *størrelse* efter udkastet altid af *overøvrigheden*, jfr. § 53, stk. 1, medmindre parterne selv ønsker at træffe aftale herom. Domstolene er således ifølge udkastet — i modsætning til, hvad der er tilfældet efter gældende ret — afskåret fra at fastsætte selve størrelsen af underholdsbidraget.

Får ægtefællerne separation eller skilsmisse *ved bevilling*, må de selv træffe aftale om underholdspligtspørgsmålet inden bevillingens udfærdigelse. Kun *størrelsen* af et eventuelt underholdsbidrag kan henskydes til overøvrighedens afgørelse, jfr. udkastets § 44, stk. 2. Også denne bestemmelse indebærer en ændring af de gældende regler. Efter de nugældende bestemmelser kan overøvrigheden som omtalt pag. 92 i tilfælde af separation eller skilsmisse ved bevilling efter §§ 52-53, § 54, 1. pkt., og §§ 55-64, jfr. § 65, træffe afgørelse om underholdspligten og dennes varighed, hvis parterne henskyder disse spørgsmål til overøvrighedens afgørelse. I praksis finder dette ret hyppigt sted. Søger parterne bevilling til skilsmisse i medfør af ægteskabslov I § 54, 2. pkt., d. v. s. på grundlag af en separationstid på 2½ år eller mere, *skal* overøvrigheden træffe afgørelse om underholdspligtspørgsmålet, såfremt parterne ikke kan nå til enighed herom, men i udkastet er denne særordning ikke opretholdt.

Udkastets § 54 indeholder bestemmelser om bortfald af bidragspligt, og §§ 55 og 56 omhandler reglerne om ændring af bidragsvilkår.

Også underholdsbidragsreglerne har været genstand for diskussion på de fællesnordiske møder. De forskellige landes regler herom bygger i det væsentlige på de samme prin-

cipper, selv om formuleringen af de enkelte bestemmelser varierer en del. Der har imidlertid udviklet sig en ret forskellig praksis i de nordiske lande. Efter svensk og til dels finsk retspraksis vil det som hovedregel blive pålagt ægtemanden at bidrage til hustruens underhold i separationstiden. Ved skilsmisse efter en separation og ved umiddelbar skilsmisse er man derimod i de nævnte lande betydeligt mere tilbageholdende med at pålægge underholdspligt, end man er efter dansk og norsk retspraksis. I Island er praksis således, at der kun sjældent pålægges en mand underholdspligt efter en skilsmisse.

Den praksis, der har udviklet sig, er i alle lande blevet så indarbejdet gennem årene, at udvalgene har måttet afstå fra forsøg på større tilnærmelse af reglerne. *En* vis tilnærmelse har dog fundet sted derved, at det svenske forslag til ændring af *G.* B. 11-26, der vedrører underholdspligten efter en skilsmisse, udvider mulighederne for at pålægge manden bidrag til hustruens underhold, selv om denne har hovedskylden for skilsmissen.

Til §§ 52 og 53.

Fastsættelse af **underholdsbidragsvilkår.**

I §§ 52 og 53 er der givet regler om fastsættelse af vilkårene vedrørende ægtefællernes indbyrdes underholdspligt *efter* en separation eller skilsmisse. Udvalget har derimod ikke fundet grund til at gentage bestemmelsen i ægteskabslov I § 68, stk. 2, jfr. § 69, hvorefter der under en separations- eller skilsmissesag kan pålægges bidrag for en tid, der ligger *forud* for retssagen. Fastsættelse af underholdsbidrag vil i disse tilfælde kunne foretages af overøvrigheden i medfør af reglerne i ægteskabslov II §§ 5-6.

Til § 52.

Paragraffen fastslår blot, at der i forbindelse med en separation eller skilsmisse *skal* træffes bestemmelse om, hvorvidt der skal påhvile en ægtefælle pligt til at yde bidrag til den andens underhold. Spørgsmålet må ikke lades uomtalt, og der skal tages stilling til både underholdspligten, pligtens varighed og bidragets størrelse.

Hvordan dette skal ske, er nærmere bestemt i § 53, jfr. § 44.

Til § 53.

I § 53 sammenholdt med § 44, stk. 2, er det fastsat, hvem der skal træffe bestemmelse om underholdsbidragsspørgsmål, og på hvilket grundlag afgørelse om disse spørgsmål skal træffes.

1. Hvem træffer bestemmelse om bidragsspørgsmål? (§ 53, stk. 1).

Søger ægtefællerne bevilling til separation eller skilsmisse, følger det af § 44, stk. 2, at de selv skal træffe aftale om alt, hvad der vedrører deres indbyrdes underholdspligt. Kun størrelsen af et eventuelt bidrag kan henskydes til overøvrighedens afgørelse.

Behandles separationen eller skilsmissen af domstolene, kan ægtefællerne selv helt eller delvis træffe aftale om deres indbyrdes underholdspligt. Træffer de ingen aftale herom, tilkommer det retten at tage stilling til spørgsmålet om, hvorvidt der skal påhvile den ene ægtefælle pligt til at svare bidrag til den andens underhold og i bekræftende fald, hvor lang tid bidragspligten skal vare. Det er vigtigt, at det kommer til at fremgå klart af dommen, om bidragsvilkårene beror på aftale eller er fastsat af retten, da betingelserne for ændring af aftalte vilkår er betydeligt strengere end betingelserne for ændring af de ved dom fastsatte bidragsvilkår, jfr. udkastets §§ 55 og 56.

Aftaler ægtefællerne bidragspligt, eller fastsættes pligten af retten, skal der herefter træffes bestemmelse om bidragsbeløbets størrelse, Denne bestemmelse kan ægtefællerne selv træffe, men indgår de ikke aftale herom. er det efter § 53, stk. 1, overøvrigheden og aldrig retten, der skal fastsætte beløbets størrelse. Dette stemmer med sædvanlig retspraksis efter gældende ret, hvor domstolene som hovedregel henskyder fastsættelsen af underholdsbidrag til overøvrighedens afgørelse.

2. På hvilket grundlag skal afgørelse om underholdsbidrag træffes? (§ 53, stk. 2).

a. *Selve underholdspligten.*

Ved afgørelsen af, hvorvidt en ægtefælle skal yde underholdsbidrag, må det efter § 53, stk. 2, 1. pkt., som efter de hidtidige regler I Eegteskabslov I § 68 tages i betragtning, i hvilket omfang den, der ønsker bidrag, selv kan skaffe sig et efter sine livs-

forhold tilstrækkeligt underhold, og hvorvidt den anden part efter sine økonomiske forhold og de øvrige omstændigheder formår at udrede underholdsbidrag. Det afgørende er således dels den ene ægtefælles behov for et underholdsbidrag, dels den anden ægtefælles evne til at betale et bidrag. I praksis lægges der herudover også overordentlig stor vægt på ægteskabets varighed. Udvalget har derfor fundet det rettest, at der indsættes en direkte anvisning på, at der ved afgørelse af spørgsmålet om underholdspligt skal tages hensyn til ægteskabets varighed, jfr. 2. pkt.

I stk. 2, 3. pkt., fastslås det endelig, at der „ikke i almindelighed kan tillægges den ægtefælle, der ved sin livsførelse må antages at have forårsaget separationen eller skilsmissen", underholdsbidrag. Den citerede formulering træder i stedet for den gældende bestemmelse i ægteskabslov I § 68, stk. 1, sidste pkt., jfr. § 69, der fastsætter, at der ikke må tillægges den ægtefælle noget bidrag, hvem skylden for separationen eller skilsmissen væsentlig påhviler, medmindre ganske særlige grunde taler derfor. Selv om det måtte kunne statueres, at en ægtefælle ved sin livsførelse har forårsaget separationen eller skilsmissen, vil det således ikke være udelukket at tilkende den pågældende ægtefælle underholdsbidrag, hvis der i det enkelte tilfælde er behov herfor.

b. *En eventuel underholdspligts varighed.*

Det fremgår af § 53, stk. 1, at retten også skal træffe afgørelse om en eventuel underholdspligts varighed, hvis ægtefællerne ikke selv indgår aftale herom.

Ved afgørelsen af dette spørgsmål skal retten efter § 53, stk. 2, følge de samme principper som ved afgørelsen af selve pligtspørgsmålet, som det er nøje forbundet med. De momenter, som retten først og fremmest bør lægge vægt på, er ægteskabets varighed og parternes erhvervsevne.

Efter gældende praksis bringes begrænsning af den periode, hvori der pålægges bidragspligt, i reglen kun til anvendelse, hvor ægteskabet har været af kortere varighed. Efter administrativ praksis finder tidsbegrænsning som altovervejende hovedregel kun sted, hvis ægteskabet ikke har varet mere end omkring 10 år. Har ægteskabet varet kortere, fastsættes i almindelighed en begrænset bidragspligt varierende fra ½ til 5 år. Ved fastsættelsen af perioden tages alder og indtjeningsevne i betragtning, ligesom der tages hensyn til, om ægtefællen behøver et „igangsætningsbidrag" for i en overgangsperiode at kunne uddanne sig til et erhverv eller eventuelt gennemgå en genoptræning inden for et tidligere arbejdsområde. Endelig tages der også hensyn til, om den bidragsberettigede har fået forældremyndigheden over små børn og derved er hæmmet i mulighederne for at påtage sig et arbejde.

Domstolenes praksis følger stort set de samme linier, men praksis ligger knapt så fast. Domstolene fastsætter således ikke så sjældent tidsbegrænset bidrag efter et ægteskab, der har varet i mere end 10 år. Til gengæld bliver bidragsperioden af og til fastsat til en længere periode end de 5 år, der i almindelighed udgør maximum efter den administrative praksis. Bestemte regler for, hvornår underholdspligt kan tidsbegrænses, bør efter udvalgets mening ikke fastsættes, da tilfældene er så forskelligartede. Retten må træffe sin bestemmelse efter et skøn over de konkrete forhold.

c. *Størrelsen af underholdsbidrag.*

Fastsættelsen af størrelsen af bidrag, når parterne ikke selv træffer aftale herom, er som tidligere nævnt henlagt til overøvrigheden, og overøvrigheden skal efter § 53, stk. 1, anvende de i § 53, stk. 2, nævnte principper ved afgørelsen af beløbets størrelse.

Selv om de principper, overøvrighedens afgørelse skal baseres på, er de samme som dem, retten lægger til grund, når der træffes bestemmelse om, hvorvidt der skal påhvile en ægtefælle bidragspligt, vil resultatet af overøvrighedens vurdering ofte falde anderledes ud end rettens. Retten må træffe sin afgørelse på længere sigt. Der kan således udmærket pålægges bidragspligt, f. eks. på baggrund af et langvarigt ægteskab, selv om der ikke er aktuelt behov for at tildele en ægtefælle bidrag, da den bidragsberettigede kan klare sig selv. På den anden side kan det tænkes, at retten pålægger bidragspligt, selv om det er åbenbart, at den bi-

dragspligtige ikke for tiden eller måske aldrig vil være i stand til at udrede et bidrag. Pligten kan pålægges, så man derved lader muligheden stå åben for senere at fastsætte et beløb, hvis den bidragsberettigede får behov herfor, eller den bidragspligtige er i stand hertil. Også andre hensyn, f. eks. den omstændighed, at enkepensionsretten efter loven om enkepension efter en skilsmisse er afhængig af, om der er pålagt bidragspligt, spiller ind ved vurderingen af, om der skal pålægges underholdspligt. Baggrunden for det aktuelle problem, som overøvrigheden står overfor, når der rejses spørgsmål om fastsættelsen af underholdsbidrag, efter at der er pålagt bidragspligt, vil ofte være en helt anden end den, retten havde ved fastsættelse af bidragspligten. Overøvrigheden står ganske frit. Den skal kun vurdere den konkret foreliggende situation: Er der i øjeblikket tilstrækkelig grund til at fastsætte et underholdsbidrag? Har den bidragsberettigede behov for et bidrag for tiden? Er den bidragspligtige i stand til at betale? Det vil derfor f. eks. kunne forekomme — som det også er tilfældet efter de gældende regler — at der indtil videre ikke fastsættes noget bidragsbeløb, selv om en dom har statueret bidragspligt, eller ægtefællerne har aftalt bidragspligt, men henskudt fastsættelsen af beløbets størrelse til overøvrigheden. På samme måde vil overøvrigheden senere stå frit overfor spørgsmålet om ændring af afgørelsen vedrørende bidragets størrelse. Bidraget kan sættes ned til et mindre beløb eller til 0, eller bidrag kan pålægges, selv om det hidtil har været 0, eller sættes op fra et mindre beløb til et større beløb. Det kræves efter udkastets § 56, stk. 2, blot, at „omstændighederne taler herfor", jfr. bemærkningerne pag. 112-13.

3. *Bør der gives adgang til fastsættelse af et engangsbeløb?*

Udvalget har endelig diskuteret, om der bør indføres adgang til at fastsatte et bestemt engangsbeløb som underholdsbidrag alene eller ved siden af et løbende underholdsbidrag. Regler herom findes i den gældende svenske ægteskabslov, og det norske udvalg foreslår indført en tilsvarende bestemmelse. Det danske udvalg har imidlertid ikke fundet tilstrækkelig grund til at indføre dette nye institut. Den danske praksis med hensyn til tidsbegrænsning af underholdsbidrag dækker i virkeligheden det meste af behovet for en sådan ordning, idet der herigennem gives mulighed for at pålægge bidragspligt som ekstrahjælp i en kortere overgangstid, selv om behovet for et løbende bidrag ikke er så udtalt. Hertil kommer, at forslaget til indførelse af adgang til at pålægge en ægtefælle at betale den anden et beløb i de tilfælde, der nævnes i udkastets § 59, giver mulighed for at yde et igangsætningsbeløb i flere af de situationer, som de norsk-svenske regler har særligt henblik på.

Til § 54.

Bortfald af underholdspligt.

Bestemmelsen fastsætter som ægteskabslov I § 69, stk. 2, at bidragspligten bortfalder, hvis den berettigede indgår nyt ægteskab. Endvidere fastsættes det, at pligten bortfalder ved den bidragspligtiges død, hvad der stemmer med nugældende praksis.

Det har været omtvistet, hvorvidt den gældende bestemmelse om bortfald af underholdspligt ved indgåelse af ægteskab analogisk måtte medføre, at bidragspligten også bortfalder ved den bidragsberettigedes etablering af et uægteskabeligt samliv. Ved to domme af 29. april 1960[1]) har højesteret imidlertid statueret, at bestemmelsen i ægteskabslov I § 69, stk. 2, ikke kunne anvendes analogisk på uægteskabeligt samliv — i hvert fald bortset fra ganske ekstraordinære tilfælde.

Efter udvalgets mening er der ikke tilstrækkelig anledning til at indføre regler om virkningen af bidragsberettigedes etablering af et fast samlivsforhold. Spørgsmålet om en ændring af vilkårene vedrørende underholdsbidrag vil eventuelt kunne rejses efter reglerne i §§ 55 og 56, og selve størrelsen af et af overøvrigheden fastsat bidrag vil kunne amdres, når blot omstændighederne taler derfor, jfr. § 56, stk. 2. Overøvrigheden vil således kunne nedsætte bidraget eller lade det helt bortfalde indtil videre, hvis

[1]) U. 1960, 546 og 549.

den bidragsberettigede ægtefælles økonomiske forhold ændres derved, at den pågældende bliver forsorget af en samlever.

Efter § 54 bortfalder underholdspligten ved den *bidrag spligtig es død.* Det har været overvejet, hvorvidt der skal åbnes adgang for bidragsberettigede til at anmelde et krav på et underholdsbidrag i den bidragspligtiges dødsbo. Regler herom blev foreslået af den svenske komité under de nordiske forhandlinger. Det danske udvalg har imidlertid ikke fundet tilstrækkelig grund til at fastsætte sådanne regler, og man har særligt fundet det betænkeligt at åbne mulighed for at pålægge et dødsbo, hvor der er livsarvinger og eventuelt en arveberettiget ægtefælle efter den bidragspligtige, at udrede bidrag til afdødes tidligere ægtefælle. Det norske udvalg har derimod foreslået regler, der gør det muligt i visse tilfælde at lade den bidragspligtiges dødsbo betale **et** engangsbeløb til den bidragsberettigede.

I tilfælde, hvor en bidragsberettiget ægtefælle ikke efter separationen eller skilsmissen har **fået** andel i den anden ægtefælles midler, fordi der har været særeje i ægteskabet **eller** betydelige midler, som ikke indgår i fællesboet, fordi de er af den i ægteskabslov II § 15, stk. 2, nævnte art, vil bortfald af retten til underholdsbidrag ved den forpligtigedes død dog kunne ramme den bidragsberettigede særlig hårdt. Disse tilfælde vil imidlertid delvis kunne afhjælpes ved den foreslåede bestemmelse i udkastets § 59. **Efter** denne bestemmelse vil der, når der har bestået helt eller delvis særeje mellem ægtefællerne, eller en ægtefælle har haft de nævnte særlige rettigheder, ved dom kunne træffes bestemmelse om, at den ene ægtefælle skal yde den anden et beløb for at sikre, at denne ikke stilles urimeligt ringe i økonomisk henseende efter en separation eller skilsmisse. Som det fremgår af bemærkningerne til § 59, er det hensigten, at den foreslåede bestemmelse bl. a. skal kunne få et anvendelsesområde i de tilfælde, hvor det på grund af ægtefællernes alder ved en separation eller skilsmisse må anses for sandsynligt, at den bidragsberettigede vil overleve den bidragspligtige. Det praktiske behov for regler til sikring af en bidragsberettiget ægtefælle må efter udvalgets opfattelse herefter være dækket.

Til §§ 55 og 56.

Ændring af vilkår vedrørende underholdsbidrag.

§ 55 er en ny bestemmelse, der indeholder hjemmel til at ændre *aftalte* vilkår vedrørende underholdsbidrag. De af domstolene eller overøvrigheden *fastsatte* vilkår kan ændres efter de i § 56 indeholdte regler.

Til § 55.

Bestemmelsen vedrører alene ændring på grund af forhold, der er fremkommet *efter* aftalens indgåelse. Ændring af den oprindelige aftale på grund af forhold, der var til stede allerede ved aftalens indgåelse, kan kun finde sted i medfør af udkastets § 60.

Den gældende lovgivning indeholder ikke hjemmel til at ændre aftaler om underholdsbidrag på grund af senere indtrufne forhold. Udvalget har næret betænkelighed ved at åbne mulighed for ved dom at gøre indgreb i parternes aftaler. Ægtefællerne bør efter udvalgets opfattelse i princippet have adgang til at træffe endelig aftale om underholdsbidragsspørgsmålet, således at de kan indrette deres fremtidige tilværelse i **tillid** til, at der ikke ved ændring af den tidligere trufne aftale kan pålægges dem andre forpligtelser end de aftalte. Selv om mulighederne for ændring gøres meget snævre, vil selve eksistensen af en bestemmelse, der giver adgang til ændring af de engang trufne aftaler, kunne føre til usikkerhed for parterne og give spillerum for retstrætter. De aftaler, ægtefæller indgår om underholdspligten i forbindelse med en separation eller skilsmisse, vil også ofte være nøje forbundet med samtidig trufne aftaler om bodelingen, og det vil kunne være vanskeligt og ofte umuligt under en retssag — måske flere år efter —• at vurdere aftalen på dens oprindelige baggrund.

Heroverfor står imidlertid hensynet til den ægtefælle, der har indgået aftaler om underholdspligt uden at kunne overskue konsekvenserne heraf, eller hvor det viser sig, at *senere indtrufne ændringer* på afgørende måde har forrykket grundlaget for aftalen. Manden har f. eks. forpligtet sig til at svare et bestemt periodisk løbende bidrag til hustruen, men bliver senere slået ud af sit erhverv, således at han ikke har økonomisk mulighed for at svare bidrag af den aftalte

størrelse, eller hustruen har givet afkald på bidrag måske efter et langvarigt ægteskab, idet hun har påregnet at kunne klare sig selv, men senere bliver arbejdsudygtig på grund af sygdom.

Viser de konkrete forhold, at forholdene væsentligt har ændret sig, så det vil være åbenbart urimeligt at opretholde den oprindelige aftale, kunne man tænke sig den løsning, at man lod hensynet til aftalefriheden vige og gav adgang til ændring af aftalen ved dom. Denne løsning har udvalget bestemt sig for, men de ovenfor nævnte betænkeligheder ved i det hele taget at indføre adgang til ændring af aftalte vilkår har dog efter opfattelsen i et flertal i udvalget *(Trolle, Ernst Andersen* og *Edel Saunte)* en sådan vægt, at man kun har kunnet gå ind for en regel i denne retning, hvis der samtidig gives parterne adgang til at træffe aftale om, at aftalen skal være endelig.

Ved udkastets § 55 stilles der herefter forslag om, at der i klart urimelige tilfælde vil kunne foretages ændringer i aftalen ved en senere dom. Ændringerne kan vedrøre såvel spørgsmålet om bidragspligten som spørgsmålet om bidragets størrelse. Bidragspligt kan pålægges, endog hvor der ikke tidligere har været bidragspligt, eller pligten kan ved dommen falde bort for stedse eller indtil videre eller måske tids begrænses, som det nu findes rimeligt i det konkrete tilfælde. Drejer det sig om størrelsen af et underholdsbidrag, vil domstolene kunne ændre den aftalte størrelse op eller ned, og domstolene er således i disse tilfælde ikke bundet til at henvise afgørelsen af størrelsen til overøvrigheden, cfr. derimod § 53. Domstolene vil dog eventuelt også kunne vælge den udvej at fastsætte, at bidraget fremtidig skal kunne reguleres af overøvrigheden i medfør af de i § 56, stk. 2, indeholdte regler, hvorefter overøvrigheden kan ændre en truffet afgørelse om bidragets størrelse, når blot omstændighederne taler derfor. Afgørelserne må dog afhænge af parternes påstande under sagen. Retssager om ændring af vilkår skal procesteknisk behandles som ægteskabssager, jfr. udkastet til ændring af retsplejelovens § 448, pag. 16.

Som nævnt går flertallets forslag ud på, at muligheden for senere ændring skal være udelukket, hvis parterne har truffet aftale om, at aftalen ikke skal kunne ændres. Mindretallet *(Karen Johnsen* og *Gaarden)* har ikke kunnet tiltræde dette. Efter mindretallets mening er der et behov for at åbne mulighed for ændring af aftalte vilkår på grund af senere indtrufne omstændigheder, og mindretallet mener, at de i udkastet fastsatte betingelser for ændring af aftalerne er så snarvert formuleret, at ingen af parterne behøver at nære frygt for, at ændring kan finde sted i andet end ganske ekceptionelle tilfælde. Den af flertallet foreslåede klausul vil endvidere efter mindretallets opfattelse meget let kunne blive en standardklausul i skilsmisseaftaler og dermed gøre ændringsreglen i § 55 ganske illusorisk.

Efter gældende *norsk* og *svensk* ret er der mulighed for at ændre vilkår vedrørende underholdsbidrag ved dom. Svensk ret sondrer ikke mellem aftalte og fastsatte vilkår. Selv aftalte vilkår kan ændres, hvis væsentligt forandrede forhold kræver det. Efter norsk ret kræves med hensyn til aftalte vilkår, at aftalen skal være åbenbar ubillig, men den ae begrænsning foreslår det norske udvalg slettet, således at såvel fastsatte som aftalte vilkår senere kan ændres ved dom, „hvis ændrede forhold eller nye oplysninger gør det rimeligt", (det norske udkast til ændring af ægteskabslovens § 59, stk. 2).

Til § 56.

Bestemmelsen, der erstatter ægteskabslov I, § 71, indeholder i *stk. 1* betingelserne for *ændring* af den ved *dom* trufne afgørelse om underholdspligt. Spørgsmålet om ændring af *aftalte* vilkår er omtalt ovenfor under bemærkningerne til § 55. Ændring af den af *overøvrigheden* i medfør af §§ 53, stk. 2, eller 44, stk. 2, 2. pkt, fastsatte *størrelse* af underholdsbidrag kan finde sted i medfør af bestemmelsen i *§ 56, stk. 2.*

Ændring af en ved dom i medfør af § 53, stk. 1, truffet afgørelse kan vedrøre selve *pligten* til at svare underholdsbidrag såvel som spørgsmålet om pligtens varighed.

Ændring af de efter gældende ret ved dom eller overøvrighedens afgørelse trufne bestemmelser om underholdspligten kan efter ægteskabslov I § 71 finde sted efter begæring af en ægtefælle, „når forhold-

ene væsentlig har forandret sig, og omstændighederne i øvrigt taler derfor". Dog kan det ved bevillingen eller dommen fastsættes, at afgørelsen skal være endelig. Kompetencen **til** at ændre de fastsatte vilkår om underholdspligt er således efter gældende ret udelukkende henlagt til overøvrigheden, medens domstolene ikke har mulighed for at tage stilling til ændringsspørgsmål.

Efter udvalgets udkast til § 56 er det derimod som tidligere nævnt altid domstolene selv, der skal træffe afgørelsen, om vilkår vedrørende bidragspligt kan ændres, dog således at parterne naturligvis selv har adgang til ved indbyrdes aftale at træffe afvigende bestemmelser.

Som betingelse for en ændring stilles fra et flertal *(Trolle, Ernst Andersen og Edel Saunte)* forslag om, at dommen ikke selv afskærer muligheden for ændring ved at fastsætte, at bestemmelserne ikke kan ændres. Dette svarer til gældende ret, jfr. ægteskabslov 1 § 71, sidste led, der dog sjældent anvendes i praksis. Flertallet har derved ønsket at give domstolene mulighed for — hvor man finder anledning dertil — at afskære parterne fra senere igen på ny at rejse spørgsmål om ændring af vilkårene. Det er flertallets opfattelse, at det vil være af værdi, at det herved tilkendegives parterne, at de må indrette deres tilværelse og økonomi efter den trufne afgørelse og ikke kan gøre sig forhåbninger om senere ved nye retssager at få vilkårene ændret.

Et mindretal *(Karen Johnsen og Gaarden)* har ikke kunnet tiltræde dette standpunkt. Mindretallets stilling er en konsekvens af dets stilling til udkastets § 55, jfr. foran.

Som udkastet herefter er formuleret på grundlag af flertallets indstilling, vil mulighederne for ændring kun være afskåret, hvis dommen indeholder en bestemmelse om, at ændring af vilkårene vedrørende underholdspligten ikke kan finde sted. En tidsbegrænsning af underholdspligten vil ikke ubetinget være tilstrækkelig til at afskære muligheden for efter udløbet af den fastsatte bidragsperiode ved ny dom pånyat pålægge bidrag.

Som yderligere betingelser stilles efter det samlede udvalgs forslag, at forholdene væsentligt har forandret sig, og at særlige grunde i øvrigt taler for en ændring. Er parternes forhold uændrede fra den oprindelige fastsættelse, eller har der kun fundet uvæsentlige ændringer sted i deres forhold, er der ikke grundlag for at foretage ændringer, selv om man muligvis, hvis separationen eller skilsmissen var sket på et senere tidspunkt, ville have fastsat underholdsbidragsvilkårene anderledes end efter den oprindelige dom. Der må kræves tungtvejende grunde til ændring af underholdspligtsbestemmelsen, og det er indlysende, at der ikke mindst bør vises tilbageholdenhed ved ændring af en tidligere bestemmelse om, at der ikke skal påhvile en ægtefælle bidragspligt over for den anden. Udvalget har imidlertid ikke ment at burde give nærmere retningslinier for domstolenes overvejelser. Det må afhænge af domstolenes skøn over de konkrete forhold, om der er tilstrækkelig basis for en ændring.

Ændrer en dom en separations- eller skilsmissedoms bestemmelser om underholdspligt, vil denne domsafgørelse senere kunne ændres igen efter de i § 56 indeholdte regler.

Retssager efter § 56 er ægteskabssager, jfr. udkastet til ændring af retsplejelovens § 448, pag. 16.

Bestemmelsen i *stk. 2* vedrører ændring af *størrelsen* af de af overøvrigheden fastsatte underholdsbidrag. Som ovenfor nævnt under bemærkningerne til § 53, pag. 108, skal overøvrigheden efter udkastet træffe afgørelse om underholdsbidragets størrelse, medmindre ægtefællerne selv aftaler, hvor stort bidraget skal være. I bevillingstilfældene kan parterne henskyde fastsættelsen af størrelsen af underholdsbidrag til overøvrigheden.

Ændring af størrelsen af underholdsbidrag finder efter gældende ret sted i medfør af ægteskabslov I § 71, 2. pkt., der kræver, at forholdene væsentlig skal have forandret sig, og at omstændighederne i øvrigt taler herfor. Efter udvalgets opfattelse vil det være rettest at fastsætte, at bestemmelsen af størrelsen af et bidrag altid kun er en foreløbig afgørelse, således at regulering skal kunne finde sted, når blot forholdene taler for en ændring. I § 56, stk. 2, foreslås det derfor fastsat, at overøvrighedens afgørelse om bidragenes størrelse kan ændres „såfremt omstændighederne taler derfor". Overøvrigheden vil herefter aldrig være bundet af den engang trufne bestemmelse om underholdsbidragets størrelse, men vil efter et skøn over forholdene kunne foretage

en ændring af beløbene, hvis omstændighederne — og det vil især sige en ændring af ægtefællernes indtægtsforhold eller ændringer i pengeværdien — kan begrunde en regulering. Overøvrigheden står uden for de i § 56, stk. 2, givne rammer ganske frit. Man kan sætte et bidrag ned til et mindre beløb eller eventuelt lade det bortfalde indtil videre. Man kan endvidere fastsætte et bidragsbeløb, selv om bidraget hidtil har været 0, eller sætte et beløb op fra et mindre til et større, jfr. herved ovenfor pag. 109. I medfør af § 56, stk. 2, vil det også være muligt for overøvrigheden at „aftrappe" et bidrag, d. v. s. at bidraget efter begæring i hvert enkelt tilfælde nedsættes successivt fra et større til et mindre beløb, måske helt ned til 0. Dette kan f. eks. være rimeligt, hvor manden ikke har større betalingsevne, og hvor han har betalt gennem en længere årrække efter et forholdsvis kortvarigt ægteskab, der er endt med en skilsmisse med en i princippet ubegrænset bidragspligt.

Hvis størrelsen af bidragene derimod er fastsat ved aftale mellem ægtefællerne, vil en forandring på grund af senere indtrufne forhold kun kunne foretages ved en ny aftale eller ved dom under de i § 55 fastsatte betingelser.

Til § 57.

Andre vilkår.

§ 57 er en ny bestemmelse, der anfører, at der med hensyn til enkepension gaslder de i lovgivningen herom indeholdte regler. Bestemmelsen er i sig selv betydningsløs, men den er indsat af oplysningsgrunde og for at angive, at enkepensionsspørgsmålet er et vigtigt spørgsmål, som der skal tages stilling til i skilsmissesager både i bevillings- og domstolstilfældene.

Om en hustru har ret til enkepension, må afhænge af de derom gældende materielle regler, der ligger til grund for mandens pensionsretlige status. Hvordan hustruens stilling skal være efter en skilsmisse, må derimod afgøres i overensstemmelse med reglerne i lov nr. 102 af 14. marts 1941 om bevarelse af enkepensionsret ved separation og skilsmisse som ændret ved lov nr. 268 af 14. juni 1951, og for statstjenestemændenes vedkommende §§ 67 og 68 i lov nr. 154 af 7. juni 1958.

Til § 58.

Bestemmelsen, der er ny, omhandler retten til at fortsætte et lejemål vedrørende ægtefællernes hidtidige fællesbolig. *Stk. 1* henviser blot til lejelovgivningens regler. Efter den gældende lejelov, lov om leje nr. 355 af 27. december 1958, § 85, skal der i forbindelse med separation, skilsmisse eller ægteskabs omstødelse om fornødent træffes bestemmelse om, hvem af ægtefællerne der skal have ret til at fortsætte et af ægtefællerne indgået lejemål vedrørende en beboelseslejlighed.

Udvalget har ikke fundet behov for at ændre de anførte regler, der har virket tilfredsstil] ende i en årrække, men man har dog fundet det påkrævet at supplere reglerne med en bestemmelse, der dækker et område, der ikke omfattes af lejelovsbestemmelsen. Udkastet til en sådan regel er allerede omtalt i udvalgets betænkning om skifte mellem ægtefæller, jfr. betænkningen pag. 43. Det kan ikke antages, at lejelovens § 85 kan finde anvendelse på lejligheder i en ejendom, der tilhører ægtefællerne selv eller en af dem. Tilhører en sådan bolig fællesboet, må lejligheden overgå til den ægtefælle, der udtager ejendommen under skiftet. Hører ejendommen til en ægtefælles særeje, kan den anden ægtefælle ikke overtage lejligheden uden samtykke fra den ægtefælle, der ejer ejendommen.

Udvalget foreslår på denne baggrund og med gældende norske bestemmelser som mønster, at der åbnes mulighed for i forbindelse med dom til separation, skilsmisse eller ægteskabs omstødelse at pålægge en ægtefælle at udleje den hidtidige fælles bopæl til den anden ægtefælle, såfremt boligen findes i en ejendom med flere beboelseslejligheder, og såfremt ejendommen hører til førstnævnte ægtefælles særeje eller en af ægtefællernes bodele, jfr. paragraffens *stk. 2.* Hører ejendommen til fællesboet, kan det ikke på forhånd siges, hvem der efter et skifte bliver ejer af ejendommen, men efter den almindelige hovedregel i § 70 a, stk. 1, i skifteloven, som ændret ved lov nr. 412 af 18. december 1963, vil den, til hvis bodel ejendommen hører, have fortrinsret til at udtage ejendommen under skiftet. Under en separations- eller skilsmissesag må en ægtefælle, som må påregne, at den anden ægtefælle under skiftet vil udtage ej en-

dommen, derfor allerede på dette tidspunkt nedlægge påstand om at få tilkendt retten til lejligheden under forudsætning af, at ejendommen tilfalder den anden ægtefælle.

Det specielle udlejer-lejerfor hold, der **vil** opstå ved anvendelsen af det her hjemlede „tvangslejemål" ægtefæller imellem, vil kunne give anledning til særligt komplicerede situationer. Den ægtefælle, der lejer lejligheden, må naturligvis have samme beskyttelse over for udlejeren som enhver anden lejer, en beskyttelse, som vil afhænge af den til enhver tid gældende lejelovgivning. Herudover kan det blive nødvendigt at give denne form for lejemål yderligere beskyttelse, især i henseende til spørgsmålet om forhøjelse af huslejen og i relation til opsigelighed. Efter den gældende lovgivning varierer beskyttelsen mod lejeforhøjelser og mod opsigelighed efter de forskellige kommuner, og ændring af bestemmelserne må forudses senere at ville finde sted. Der kan derfor være særlig trang til at sikre den pågældende ægtefælle, der lejer den hidtidige fællesbolig i den tidligere ægtefælles ejendom, en særlig uopsigelighedsfrist, der dog i almindelighed næppe bør udstrækkes ud over en årrække på f. eks. 5 år, og i samme periode at give beskyttelse mod forhøjelse af husleje og mod ændring af leje vilkårene, så de bliver mere byrdefulde for lejeren. Der gives derfor ved bestemmelsen i § 58, stk. 2, adgang til i forbindelse med pålægget om lejemålet at fastsætte vilkårene for lejemålet i mangel af mindelig overenskomst. Udvalget har ikke ment det muligt at præcisere vilkårene nærmere i lovgivningen. Trangen til beskyttelse vil afhænge dels af den almindelige lejelovgivning, dels af forholdet mellem parterne. Hertil kommer, at beskyttelsen efter lejeloven vil variere efter, hvilket sted i landet ejendommen er beliggende. Ved dommen vil der kunne henvises til den gældende lejelovgivnings regler om lejerens rettigheder og forpligtelser eventuelt suppleret med et eller flere særlige vilkår, f. eks. om uopsigelighed i en vis periode og om beskyttelse mod forhøjelse af lejens størrelse. Udgangspunktet ved fastsættelsen af lejevilkårene bør være, at vilkårene skal svare til vilkårene for leje af lejligheder af tilsvarende størrelse og standard i samme eller lignende ejendomme. Der vil ikke være noget i vejen for, at det ved dommen f. eks. fastsættes, at en eventuel regulering af huslejen eller ændring af vilkårene kun skal kunne finde sted med huslejenævnets godkendelse, men i øvrigt må forholdet mellem lejer og udlejer være underkastet de sædvanlige lejemålsregler, og en eventuel strid henvises til afgørelse ved boligretten.

Anvendelsen af den foreslåede bestemmelse vil som nævnt kunne frembyde adskillige vanskeligheder, men udvalget har ment, at der er et behov for en regel på dette område, således at lejeforhold af denne art i hvert fald lettere kan ordnes forligsmæssigt på baggrund af den foreslåede bestemmelse.

Til § 59.

Bestemmelsen, der er en nydannelse i dansk ret, går ud på, at det i visse tilfælde kan pålægges en ægtefælle at yde den anden ægtefælle et beløb i forbindelse med en separation eller skilsmisse.

I ægteskabsudvalgets første betænkning, betænkningen om skifte mellem ægtefæller, nævnes side 18, at der i det danske udvalg og under de nordiske forhandlinger var enighed om at fastholde hovedprincipperne for den gældende legale ordning af formueforholdet mellem ægtefæller, og dette standpunkt fastholdes stadig. Formuefællesskabet opretholdes som den ordning, der skal gælde, når ægtefællerne ikke opretter ægtepagt om særeje, og ligedelingen ved et skifte skal fortsat være den normale delingsnorm, når der har været formuefællesskab. Ved udkastet til ændring af skifteloven blev der stillet forslag om at give mulighed for skævdeling efter ægteskaber af kortere varighed, og dette forslag er nu blevet gennemført ved lov nr. 412 af 18. december 1963.

Skævdelingsbestemmelsen blev foreslået indført for at afbøde ulemper ved den gældende legale formuefællesskabsordning. Den i dette udkasts § 59 foreslåede regel har til formål at afbøde urimelige virkninger af, at der i ægteskabet har været særeje eller af, at en af ægtefællerne er ejer af rettigheder, der er af en sådan særlig art, at de vil kunne holdes uden for den del af fællesboet, der efter de almindelige regler skal ligedeles, jfr. herved § 15, stk. 2, i ægteskabslov II.

Bestemmelsen har ingen forbindelse med vederlagsreglerne i ægteskabslov II § 23, stk. 2. Vederlagsreglerne skal sikre, at en ægtefælle får kompensation, hvis den anden ægtefælle anvender midler af fællesboet til erhvervelse eller forbedring af særeje eller af de rettigheder, der omhandles i § 15, stk. 2. Udkastets § 59 er derimod en billighedsregel, der har til formål at hjælpe en frasepareret eller fraskilt ægtefælle i en vanskelig overgangstid, jfr. nedenfor.

Forslaget går nærmere ud på, at det kan pålægges en ægtefælle, der under ægteskabet har haft særeje, at yde den anden ægtefælle et beløb for at sikre, at denne ikke stilles urimeligt ringe i økonomisk henseende efter separationen eller skilsmissen. Tilsvarende regel finder anvendelse, hvis en ægtefælle har haft rettigheder af den i § 15, stk. 2, i ægteskabslov II nævnte art, idet udvalget herved har taget i betragtning, at disse særlige rettigheder kan være af en sådan art, at de kan falde uden for delingen af fællesboet, selv om de kan være af stor økonomisk værdi, som f. eks. forfatter- og andre kunstnerrettigheder.

Har der været fuldstændigt formuefællesskab i ægteskabet, er reglen således ikke anvendelig, medmindre en ægtefælle har haft de nævnte særlige rettigheder. Ved bodeling af fælleseje får hver ægtefælle normalt halvdelen af formuen som sin andel af boet, og økonomiske ulemper i forbindelse med en separation eller skilsmisse bør her afbødes ved underholdsbidrag. Er der blot delvis særeje i ægteskabet, eller er der særlige rettigheder, som holdes uden for bodelingen, eventuelt begge dele, vil reglen derimod kunne bringes til anvendelse. Reglen kan anvendes, selv om begge parter har særejemidler, og selv om der er fælleseje ved siden af særeje, men betingelsen „at en ægtefælle ikke stilles urimeligt ringe i økonomisk henseende efter separationen eller skilsmissen," kan ikke anses for opfyldt, hvis der ikke er væsentlig forskel på de beløb, ægtefællerne hver for sig kan holde uden for bodelingen. § 59 er heller ikke anvendelig, hvis der udover særrettighederne er så store fællesejemidler, at der gennem deling af disse midler kan sikres den anden ægtefælle tilstrækkeligt gode økonomiske kår.

Det nævnes yderligere i bestemmelsen, at et beløb kan ydes, hvis „ægteskabets varighed og omstændighederne i øvrigt særligt taler derfor". De synspunkter, der af retten må lægges til grund ved afgørelsen af, hvorvidt der i det hele taget skal ydes et beløb, vil til en vis grad være de samme som ved afgørelsen af spørgsmålet om underholdsbidrag, jfr. udkastets § 53, stk. 2. Skønnet er dog noget friere end ved § 53, idet § 59 alene henviser til „omstændighederne i øvrigt", medens § 53, stk. 2, ud over at nævne ægteskabets varighed og de økonomiske forhold indeholder en bestemmelse om, at dor i almindelighed ikke kan tillægges den ægtefælle bidrag, der ved sin livsførelse må antages at have forårsaget separationen eller skilsmissen.

De tilfælde, udvalget særligt har haft for øje, er de tilfælde, hvor et ægteskab opløses efter at have varet i en længere årrække, og hvor en ægtefælle, især hustruen, har indrettet sin tilværelse efter den andens gode økonomiske forhold baseret på dennes særejemidler eller store indtægtsgivende særlige rettigheder. Ved en separation eller skilsmisse kan der kun til en vis grad sikres rimelige økonomiske vilkår ved underholdsbidrag. Hustruen har måske ingen eller kun en ubetydelig formue og bliver ved ægteskabets opløsning rykket helt ud af sin vante tilværelse og må indrette sig under helt andre økonomiske betingelser. Her vil ydelse af et beløb eventuelt ved siden af et løbende underholdsbidrag kunne være rimeligt begrundet. Beløbets størrelse må afhænge af de konkrete forhold, mandens formueforhold sammenlignet med hustruens, ægteskabets varighed og hustruens behov for økonomisk bistand. Et beløb kan være på sin plads som hjælp til flytning, stiftelse af nyt hjem, køb af hus, indskud i lejlighed, køb af forretning til etablering af nyt eksistensgrundlag, uddannelse til nyt erhverv, fortsættelse af uddannelse afbrudt af ægteskabet, genoptræning i tidligere uddannelse o. s. v., o. s. v.

Et yderligere anvendelsesområde vil bestemmelsen kunne få i tilfælde, hvor der vel pålægges en mand bidrag til hustruens underhold, så hun kan opnå tilfredsstillende økonomiske kår, men hvor det på grund af stor aldersforskel må anses for sandsynligt, at bidragspligten ophører på et tidspunkt, hvor hustruen stadig har behov for underholdsbidrag, jfr. udkastets § 54, hvorefter

bidragspligten bortfalder ved den bidragspligtiges død. Det danske udvalg har som omtalt pag. 110 ikke kunnet akceptere den svenske komités og det norske udvalgs forslag om at åbne mulighed for at pålægge den bidragspligtiges dødsbo underholdsbidrag til bidragsberettigede. I den her nævnte situation, hvor manden er væsentligt ældre end hustruen, og hvor hustruen ikke har fået andel i fællesbo, eller dog kun en ringe del sammenlignet med mandens formueforhold, vil man imidlertid ved den foreslåede bestemmelse i nogen grad kunne afbøde de økonomiske ulemper for den bidragsberettigede ved at pålægge den ældre ægtefælle at svare et beløb til den anden, så denne ikke står helt uden midler, selv om bidragspligten skulle falde bort efter kortere tids forløb.

Reglen har endvidere et anvendelsesområde, der til en vis grad kan dække det norsk-svenske system med pålæggelse af underholdsbidrag i form af et engangsbeløb, jfr. ovenfor pag. 109, og endelig kan reglen omfatte den situation, som omfattes af det svenske forslag til ændring af G. B. 11. kap. § 25, stk. 2, hvorefter der i forbindelse med en separation kan tilkendes en ægtefælle et beløb til dækning af særlige udgifter.

Et norsk forslag (det norske udkasts § 55) åbner ligeledes mulighed for i et vist omfang at lade den separerede eller skilte ægtefælle nyde godt af den andens særeje-midler.

I forbindelse med bemærkningerne til § 59, der som nævnt tilsigter at afbøde virkningerne af, at der i et ægteskab har været særeje eller økonomisk betydningsfulde særlige rettigheder, kan det nævnes, at udvalget også arbejder med andre forslag, der sikrer, at en ægtefælle ikke bliver forfordelt, fordi den anden har særeje-midler eller de nævnte særlige rettigheder. Bestemmelser herom vil blive optaget i udkastet til loven om ægteskabets retsvirkninger.

Til § 60.
Ændring af visse aftaler.

Bestemmelsen svarer til ægteskabslov I § 72. Der gives hjemmel til at omstøde aftaler indgået mellem ægtefæller med forestående separation eller skilsmisse for øje, såfremt aftalen må skønnes åbenbart ubillig for den ene ægtefælle på tidspunktet for dens indgåelse.

Enhver aftale mellem ægtefæller indgået med forestående separation eller skilsmisse for øje vil kunne falde ind under paragraffen. Opregningen er ikke udtømmende. Der nævnes specielt aftaler om bidragspligten og om fordeling af formuen og — som noget nyt — aftaler om betaling af et beløb i henhold til § 59. Som betingelse for omstødelse stilles, at aftalen må anses for *åbenbart ubillig*, og ubilligheden skal have været til stede allerede ved aftalens indgåelse. Ændring af aftaler, der skønnes åbenbart ubillige, fordi forholdene senere har forandret sig, finder sted efter andre regler, jfr. om bidragspligt § 55 i udkastet.

Ved dommen kan aftalen ændres eller erklæres for uforbindende. Retten behøver ikke nødvendigvis at kassere hele aftalen[1]). Domstolene må være berettigede til at ændre aftalen, således at det ubillige ved aftalen forsvinder. Omstødelse af en bodelingsaftale medfører f. eks. ikke, at skifte skal finde sted efter de sædvanlige delingsregler. Domstolene må kunne rette på en skævdelingsaftale uden at være bundet til at følge ligedelingsnormen. Også bidragsaftaler vil kunne ændres efter et frit skøn over ubilligheden. En aftale om, at manden ikke skal svare bidrag til hustruens underhold, vil f. eks. kunne ændres, således at manden skal svare bidrag i ubegrænset tid eller i et bestemt åremål. En aftale om betaling af bestemte periodiske bidrag vil retten, såfremt aftalen skønnes åbenbart ubillig bedømt efter forholdene ved dens indgåelse, kunne ændre f. eks. således, at beløbets størrelse sættes op eller ned, eller den nærmere fastsættelse henskydes til overøvrighedens afgørelse.

I *stk. 2* bestemmes, at sag om omstødelse af aftaler i henhold til stk. 1 må anlægges inden 1 år efter endelig dom til separation eller skilsmisse eller efter udfærdigelse af bevilling i henhold til § 44. Det fastslås udtrykkeligt, at fristen skal regnes fra den *endelige* dom til separation eller skilsmisse.

Udvalget har endvidere gjort fristbestem-

[1]) Jfr. retspraksis efter ægteskabslov I § 72, dom i U. 1960 pag. 1061 (H) og kommentaren i Tidsskrift for Rettsvitenskap 1961 pag. 288 ff.

melsen generel, således at en sag kan rejses, blot fristen er overholdt, medens den gældende bestemmelse kræver, at spørgsmålet, hvor der søges separation eller skilsmisse ved dom, skal behandles i forbindelse med separations- eller skilsmissesagen.

Efter forslaget til ændring af retsplejelovens § 448, jfr. pag. 16 og bemærkningerne pag. 123, er disse sager gjort til ægteskabssager. Rejses spørgsmålet, inden separations- eller skilsmissedom er afsagt, kan sag i henhold til § 60 behandles i forbindelse med separations- eller skilsmissesag, jfr. udkastet til retsplejelovens § 454, stk. 2, pag. 16 og bemærkningerne hertil pag. 124.

Efter gældende ret må det formentlig antages, at ægteskabslov I § 72 ikke angiver alle de tilfælde, hvor en ægtefælle har mulighed for at få omstødt en aftale. Det må antages, at formuerettens almindelige regler finder anvendelse ved siden af den i ægteskabslov I § 72 omhandlede ubillighedsregel. En ægtefælle vil således f. eks. kunne påberåbe sig, at der i forbindelse med aftalens indgåelse er anvendt svig eller tvang, eller at der har foreligget udnyttelse, motivvildfarelse eller lignende[1]). Påberåbelse af de særlige ugyldighedsregler har bl. a. betydning derved, at den særlige forældelsesregel for anvendelse af ægteskabslov I § 72 ikke gælder uden for det af § 72 omfattede område. For at afskære enhver tvivl om mulighederne for anvendelsen af andre regler til omstødelse af aftaler mellem ægtefæller fastslås det nu udtrykkeligt i *§ 60, stk. 3,* at tidsfristen efter stk. 2 ikke finder anvendelse, såfremt en aftale mellem ægtefæller anfægtes i kraft af almindelige formueretlige regler.

Til kapitel VII.

Ikrafttrædelsesbestemmelser m. v.

Til §§ 61-68.

I forbindelse med ikrafttrædelsen opstår en række overgangsproblemer.

Udgangspunktet må efter udvalgets mening være, at den nye lovs regler finder anvendelse med hensyn til alle spørgsmål, der rejses efter lovens ikrafttræden. Vielser, der skal indgås efter lovens ikrafttræden, må opfylde den nye lovs betingelser, og separations- og skilsmissesager, der rejses efter ikrafttrædelsestidspunktet, må rejses i henhold til den nye lov. Det vil således være udelukket efter lovens ikrafttræden at søge skilsmisse på grundlag af den tidligere lovs utroskabsbestemmelse eller andre af de skilsmissebestemmelser, der udgår efter den nye lov, selv om det forhold, der påberåbes, ligger før lovens ikrafttræden.

Visse modifikationer må dog gøres dels vedrørende de sager, der verserer ved lovens ikrafttræden, dels hvor hensynet til aftalefriheden eller andre hensyn gør en anden løsning påkrævet. Overgangsreglerne indeholdes i §§ 62-66, der omtales nærmere i det følgende sammen med § 67 om ophævelse af tidligere lovgivning, og bestemmelserne i § 68 om lovens virkning for Færøerne og Grønland.

1. Godkendelse af ugyldige vielser (§ 62).

I § 62 foreslås, at adgang til at godkende vielser, der ikke er gyldige, jfr. udkastets § 26, stk. 2, også skal kunne anvendes på vielser foretaget før lovens ikrafttræden.

2. Verserende sager (§ 63).

I § 63 er der taget stilling til behandlingen af de sager om separation, skilsmisse eller omstødelse, der verserer på tidspunktet for lovens ikrafttræden. I *stk. 1* angives, at de verserende sager principielt skal behandles færdigt efter den lovgivning, der var gældende på det tidspunkt, sagen startede. Skæringstidspunktet er for bevillingssagernes vedkommende tidspunktet for begæringens indgivelse og for retssagerne sagsanlægget, d. v. s. indleveringen af stævning til berømmelse.

Efter *stk. 2* gives der dog adgang til at bringe de i den nye lov indeholdte regler til anvendelse, hvis *begge* ægtefæller begærer det.

Denne begæring skal fremsættes, inden bevillingen udfærdiges, eller endelig dom afsiges. Kan de ikke enes herom, vil den ægtefælle, der er sagsøger, og som ønsker de nye regler anvendt, være nødsaget til at hæve

[1]) Til det anførte, se Ernst Andersen, Ægteskabsret II, pag. 380 ff., Borum, Familieret II, pag. 129 ff, og Ussing, Aftaler (3. udg.) pag. 176 ff.

den verserende retssag. Dette kan han gøre, lige indtil dom er afsagt i første instans. Ny retssag efter de nye regler vil eventuelt herefter kunne anlægges. I bevillingstilfældene vil de i reglen begge være ansøgere, og trækker en af dem ansøgningen tilbage efter lovens ikrafttræden, må de nye regler anvendes under en eventuel genoptagelse. Drejer det sig om en ansøgning om skilsmisse i henhold til ægteskabslov I § 54, 2. pkt., er det tilstrækkeligt, at en af dem er ansøger, og er ansøgning om bevilling indgivet inden lovens ikrafttræden af en af dem, og har den anden ikke inden lovens ikrafttræden tilkendegivet, at også han er ansøger, vil begæringen om bevilling kunne trækkes tilbage, og ny begæring indgives med den virkning, at den nye lovs regler finder anvendelse. Ægtefællerne kan dog som anført træffe aftale om, at den nye lovs regler skal bringes til anvendelse, jfr. § 63, stk. 2, og desuden indeholder § 64, stk. 2, en specialregel for skilsmisse på grundlag af separation, som også kan anvendes på verserende sager, jfr. ns3rmere nedenfor.

Virkningerne af en separation eller skilsmisse, der gives efter lovens ikrafttræden, men på grundlag af den tidligere lovgivning, er de efter den tidligere lovgivning gældende retsvirkninger med de modifikationer, der følger af udkastets §§ 65 og 66.

For så vidt angår omstødelse, kommer de i den nye lov indeholdte regler om virkninger af en omstødelse dog til anvendelse, jfr. *§ 63, stk. 3.* Denne regel omfatter både de omstødelsessager, der verserede på tidspunktet for lovens ikrafttræden, og de omstødelsessager, der påbegyndes og afsluttes efter lovens ikrafttræden, men på grundlag af et forhold, der ligger før, den nye lov træder i kraft.

3. Skilsmisse få grundlag af separation efter tidligere lovgivning (§ 64).

§ 64 indeholder en særlig bestemmelse om skilsmisse på grundlag af separation. Efter *stk. 1* er udgangspunktet, at den tidligere lovs regler skal finde anvendelse med hensyn til adgangen til at opnå skilsmisse, hvis separationen er givet før dette tidspunkt. Dette har udvalget fundet nødvendigt under hensyn til de ret indgribende ændringer, der har fundet sted efter udkastets bestemmelser om disse skilsmisser. For det første er tidsfristerne ændret fra 1½ eller 2½ år til én frist på 1½ år, og dernæst er der givet adgang til at opnå skilsmisse *ved dom* i disse tilfælde, og endelig er det som en ny regel bestemt, at de ved separationen ved dom fastsatte vilkår også skal gælde efter en senere skilsmisse, jfr. §47.

Kan ægtefællerne derimod enes om at bringe de nye regler til anvendelse, bør det stå dem frit for, ligesom de også bør kunne bringe de nye regler til delvis anvendelse, hvis de er enige herom. De vil til eksempel kunne anmode om, at skilsmisse på grundlag af separation skal gives ved dom, men efter den enes krav kun på grundlag af den tidligere lovgivnings maksimale tidsfrist på *2y₂* år, idet den ægtefælle, som stiller dette krav, f. eks. kan ønske den lange frist af hensyn til en aftale om bidrag i separationstiden.

4. Fastsættelse af samkvemsret, når separation, skilsmisse eller ægteskabs omstødelse er givet efter tidligere lovgivning (§ 65, stk. 1).

Efter den tidligere lovgivning er der ikke pligt til i forbindelse med separation, skilsmisse eller omstødelse at tage stilling til spørgsmålet om samkvemsret, hvorimod forældremyndighedsspørgsmålet altid er løst. Ægtefællerne må selv træffe aftale vedrørende samkvemsretten, og kan de ikke nå til enighed, må overøvrigheden træffe afgørelse.

Det må derfor forudses, at der efter lovens ikrafttræden vil forekomme den situation, at der opstår strid om, hvorvidt der skal tilkomme den af forældrene, der ikke får forældremyndigheden, samkvemsret, uden at der før har vårret nogen aftale eller overøvrighedsafgørelse herom. Denne strid, der kan opstå måske flere år efter den nye lovs ikrafttræden, bør afgøres af domstolene. Der stilles derfor i § 65, stk. 1, forslag om, at retten skal afgøre spørgsmålet, og at sagerne skal behandles som ægteskabssager i henhold til retsplejelovens kap. 42.

Tilsvarende problem opstår ikke vedrørende spørgsmålet om samkvemsrettens omfang og udøvelse, da kompetencen her efter den nye lov som efter den tidligere lovgivning er henlagt til overøvrigheden.

5. Ændring af vilkår vedrørende forældremyndighed og samkvemsret (§ 65, stk. 2).

§ 65, stk. 2, fastsætter, at § 51 om ændring af afgørelse eller aftale om forældremyndighed og samkvemsret også finder anvendelse på afgørelser og aftaler, der hidrører fra tiden før den nye lovs ikrafttræden. Dette er uden betænkelighed, da de materielle betingelser for en ændring, at der skal være indtruffet „væsentlig forandrede forhold", er ens efter den tidligere og den nye lovgivning.

Det bliver derfor kun et spørgsmål om de ændrede kompetenceregler, og udvalget har fundet det rettest at henlægge sagerne til domstolenes afgørelse. En modsat regel ville føre til det upraktiske resultat, at der i en meget lang årrække skulle arbejdes med et dobbelt sæt kompetenceregler, ét for afgørelser og aftaler fra tiden før og ét for afgørelser og aftaler fra tiden efter lovens ikrafttræden. De sager, der verserer for overøvrigheden på tidspunktet for lovens ikrafttræden, må dog naturligvis færdigbehandles af overøvrigheden, medmindre en af parterne ønsker sagen indbragt for retten. Er afgørelsen truffet, og sagen indbragt for justitsministeriet inden lovens ikrafttræden, må justitsministeriet færdigbehandle sagen, medmindre den part, der har indanket sagen, trækker anken tilbage. Sker dette, står overøvrighedens afgørelse ved magt, og afgørelsen kan kun ændres ved dom efter § 51, jfr. § 65, stk. 2.

6. Ændring af de i §§ 55 og 60 nævnte aftaler (§ 66, stk. 1).

Udkastets § 55 åbner mulighed for at ændre aftalte vilkår vedrørende underholdsbidrag. Mulighed herfor eksisterer derimod ikke efter den gældende lov — når der bortses fra de i ægteskabslov I § 72 indeholdte regler, jfr. nedenfor, og de aftaler, der vil kunne omstødes efter aftalelovens regler om svig, tvang m. v.

Hensynet til aftalefriheden må efter udvalgets opfattelse tale afgørende for, at den nye bestemmelse i § 55 ikke griber ind i bestående aftaler, og efter udkastets § 66, stk. 1, foreslås det derfor udtrykkeligt fastsat, at § 55 ikke finder anvendelse på aftaler om underholdsbidrag indgået før den nye lov.

Samme hensyn må tale for, at udkastets § 60 kun skal gælde aftaler, der er indgået efter lovens ikrafttræden. Bestemmelsen vedrører ændring af aftaler truffet med forestående separation eller skilsmisse for øje. Den svarer i det væsentlige til § 72 i ægteskabslov I, men fristbestemmelsen er ændret, idet det ikke mere kræves, at krav om omstødelse af en aftale skal gøres gældende i forbindelse med separations- eller skilsmissesagen. Det er tilstrækkeligt, at sag rejses inden 1 år efter endelig dom til separation eller skilsmisse. Denne nye frist vil efter udkastets § 65, stk. 1, ikke kunne benyttes, hvis aftalen er indgået før lovens ikrafttræden.

7. Ændring af ældre afgørelser vedrørende underholdsbidrag (§ 66, stk. 2).

§ 66, stk. 2, fastsætter, at ændring af *afgørelser* om underholdsbidrag, der er truffet før lovens ikrafttræden, skal finde sted efter de i den nye lov indeholdte regler. Hensynet til aftalefriheden spiller ikke ind her og hertil kommer, at de materielle regler om ændring af afgørelser stort set er uændrede. Betingelserne for ændring efter § 56, stk. 1, i udkastet svarer til betingelserne efter § 71 i ægteskabslov I. Kun betingelserne for ændring af *størrelsen* af fastsatte underholdsbidrag er efter § 56, stk. 2, lempet noget, men udvalget har ikke næret betænkelighed ved at lade denne regel finde anvendelse også på ældre afgørelser. Kompetencereglerne er derimod ændrede, men det vil i høj grad være upraktisk at lade den tidligere lovgivnings kompetenceregler være fortsat gældende.

Nye sager om ændring af tidligere afgørelser vedrørende underholdspligt må herefter afgøres af domstolene og ikke af overøvrigheden som efter ægteskabslov I § 71. Administrationen skal dog færdigbehandle verserende sager, jfr. herved bemærkningerne under pkt. 5.

8. Ophævelsesbestemmelsen (§ 67).

I § 67 er de lovregler, der skal ophæves, opregnet.

Det vil herudover være nødvendigt at ændre visse bestemmelser, der henhører under finansministeriets område. Det gælder

§ 2, stk. 1, sidste pkt., i lov nr. 102 af 14. marts 1941 som ændret ved lov nr. 268 af 14. juni 1951 om bevarelse af enkepensionsret ved separation eller skilsmisse, og § 67, stk. 4, 3. pkt., i lov nr. 154 af 7. juni 1958 om lønninger og pensioner m. v. til statens tjenestemænd. Disse bestemmelser fastsætter, at den én gang trufne afgørelse om enkepension ikke kan ændres i medfør af § 71 i ægteskabslov I. Enkepensionsretten, der kun kan opnås, hvis der påhviler den fraskilte mand bidragspligt, kan således ikke falde bort, selv om bidragspligten senere skulle bortfalde på grund af væsentlig forandrede forhold. De nævnte lovbestemmelsers henvisning til ægteskabslov I § 71 må herefter erstattes af en henvisning til §§ 55 og 56 i den nye lov.

I bemærkningerne til de forskellige afsnit er der redegjort for de fleste af de bestemmelser i **1922-loven** om ægteskabs indgåelse og opløsning, som ikke er optaget i dette udkast. Herudover er der enkelte andre bestemmelser, som udvalget ikke har fundet grundlag for at optage i udkastet. Dette gælder således ægteskabslov I, § 67, der vedrører betaling af en godtgørelse i forbindelse med en skilsmisse. Denne bestemmelse, der er lidet anvendt i dansk praksis i modsætning til svensk, har udvalget ikke fundet rimeligt begrundet i skilsmissesager. Udvalget har derimod opretholdt bestemmelsen om godtgørelse efter ægteskabs omstødelse, jfr. udkastets § 32.

Bestemmelsen i ægteskabslov I, § 77, er heller ikke optaget. Efter § 77, stk. 1, kan der i visse tilfælde gives en ægtefælle tilhold om ikke at forrykke fællesboets stilling, og efter *stk. 2* er der mulighed for bosondring, hvis tilholdet overtrædes, eller der er begrundet frygt herfor. Disse regler, der næsten ikke anvendes, behandles af udvalget i forbindelse med forslag om udvidelse af bosondringsreglerne i ægteskabslov II.

Bestemmelsen i § 77, stk. 3, om tilladelse til ophævelse af samlivet er der efter udvalgets opfattelse intet behov for, og det samme gælder adgangen efter samme stykke til i disse tilfælde at pålægge en ægtefælle bidragspligt. Ægteskabslov II §§ 5-6 giver tilstrækkelig hjemmel til udfærdigelse af bidragsresolution ved samlivsophævelse.

9. Færøerne og Grønland.

Ægteskabslov I gælder for Færøerne. Den nye lov kan ved kgl. anordning og efter forhandling med det færøske hjemmestyre sættes i kraft på Færøerne med de ændringer, som de særlige færøske forhold tilsiger.

For Grønlands vedkommende gælder lov nr. 152 af **11.** maj 1954 med senere ændringer.

Den grønlandske ægteskabslovgivning svarer med nogle a3ndringer til ægteskabslov I. Det vil være naturligt at lade den nye lov gælde for Grønland med de ændringer, som de særlige grønlandske forhold tilsiger.

Til Dissenserne.

Gaardens dissenser.

Dissenserne er omtalt i det foregående, jfr.:

punkt 1: pag. 76-78
punkt 2-6: - 80.

Gaardens og Karen Johnsens dissenser.

Dissenserne er omtalt pag. 111 og pag. 112.

X]

Bemærkninger til udkastet til lov om ændringer i lov om umyndighed og værgemål nr. 277 af 30. juni 1922.

De foreslåede ændringer i §§ 24. 27 og 32 i myndighedsloven er en følge af udvalgets forslag om, at reglerne om fordeling af forældremyndighed og fastsættelse af samkvemsret i tilfælde af separation eller skilsmisse overføres fra myndighedsloven til ægteskabsloven, jfr. udkastet tillov om ægteskabs indgåelse og opløsning §§ 48 - 51 og bemærkningerne hertil pag. 100.

§ 24 vedrører fastsættelse af forældremyndighed, hvor forældrene har ophævet samlivet. Bestemmelsen er ændret i overensstemmelse med den affattelse, ægteskabslovudkastets § 49, stk. 1, har fået. Kompetencen til at træffe bestemmelse er som hidtil overdraget til overøvrigheden med rekurs til justitsministeriet. Udvalget har fundet det mest praktisk og hensigtsmæssigt at bibeholde de hidtidige kompetenceregler. Er situationen den, at sag til opnåelse af separation eller skilsmisse er anlagt, skal afgørelsen dog træffes af retten som en midlertidig afgørelse, jfr. udkastet til ægteskabslovens § 50.

På samme måde tilkommer det fortsat efter *§ 27* overøvrigheden at træffe bestemmelse om samkvemsret, medmindre sag til opnåelse af separation eller skilsmisse er anlagt. Retten skal da træffe midlertidig bestemmelse om samkvemsretten og i dette tilfælde også om dens omfang og udøvelse.

§ 32 er uændret bortset fra de ændringer, der er en følge af overflytningen af forældremyndigheds- og samkvemsretsreglerne til § 51 i ægteskabslovudkastet.

Det har ligget uden for ægteskabsudvalgets opgave at tage stilling til, om andre af myndighedslovens regler om forældremyndighed bør ændres, bl. a. således at afgørelsen af strid om forældremyndigheden henlægges til domstolene. Dette spørgsmål må behandles i forbindelse med en eventuel senere revision af denne lov.[1])

1) Spørgsmålet om, hvorvidt faderen til et barn født uden for ægteskab skal have ret til personligt samkvem med barnet, blev behandlet af faderskabskommissionen, som afgav betænkning i 1955 (betænkning nr. 126). Et af kommissionens tre medlemmer gik ind for at tillægge faderen til et uden for ægteskab født barn ret til personligt samkvem med barnet, medens kommissionens to øvrige medlemmer ikke kunne gå ind for dette forslag. Bestemmelses om samkvemsret: for faderen til et barn født uden for ægteskab blev ikke optaget i loven om børns retsstilling af 18. maj 1960.

Det har ligget uden for ægteskabsudvalgets kommissorium at tage dette spørgsmål op til behandling. Under trykningen af betænkningen har højesteret ved dora af 14. oktober 1964 statueret, at myndighedslovens § 27 ikke giver hjemmel til at tillægge faderen til et barn født uden for ægteskab samkvemsret med barnet. Ernst Andersen ønsker i denne anledning at bemærke følgende : Såfremt justitsministeriet er af den opfattelse, at faderen til et barn uden for ægteskab ikke under nogen omstændigheder bør have samkvemsret med barnet, må der til „den af forældrene" i § 27, stk. 1, tilføjes „til et ægtebarn". 1 nyere love omfatter udtrykket „forældre" også faderen til et barn uden for ægteskab, se f.eks. § 13 i lov nr. 200 af 18. maj 1960 om børns retsstilling og § 2 i arveloven af 1963. Såfremt der ikke ved en ændring i myndighedslovens § 27 eller en ny affattelse af bestemmelsen tilføjes „til et ægtebarn", kommer bestemmelsen til at hjemle samkvemsret for faderen til et barn uden for ægteskab. Ernst Andersen henviser i øvrigt til den af ham i Familieret, 1964, pag. 363-64 fremsatte kritik af justitsministeriets stilling til dette spørgsmål.

XII.

Bemærkninger til udkastet til lov om ændringer i lov om rettens pleje.

I forbindelse med ægteskabsudvalgets forslag til en ny lov om ægteskabs indgåelse og opløsning har udvalget udarbejdet et udkast til lov om ændringer i lov om rettens pleje.

Nogle af ændringerne er en direkte følge af ændringerne i ægteskabslovgivningen. Andre ændringsforslag er stillet, fordi udvalget i forbindelse med revisionen af ægteskabslovgivningen har fundet det påkrævet at revidere visse retsplejebestemmelser, herunder især reglerne om gennemtvingelse af bestemmelser om forældremyndighed og samkvemsret.

Udvalget har også overvejet andre ændringer af retsplejeloven end dem, der fremgår af udkastet. I bemærkningerne vedrørende forældremyndigheds- og samkvemsretsproblemerne pag. 102 og 103 er det således omtalt, at udvalget mener, der bør gives adgang til at anvende de såkaldte „delafgørelser" i ægteskabssager. Spørgsmålet er først og fremmest rejst i tilknytning til det af udvalget foreslåede nye system, hvorefter domstolene i enhver separations- og skilsmissesag, hvor der er børn under 18 år, skal tage stilling til, om den af forældrene, der ikke får forældremyndigheden, skal have samkvemsret. Udvalget er klar over, at denne bestemmelse i ikke få tilfalde vil give anledning til stor strid mellem ægtefællerne under behandlingen af ægteskabssagen. Vidneførsler, indhentelse af børneværnserklæringer og børnepsykiatriske undersøgelser vil ofte komme på tale, inden retten kan træffe afgørelse om dette vilkår. Som følge heraf vil selve separations- eller skilsmissesagen ofte blive forsinket, ikke mindst hvis striden føres videre fra underret til landsret og eventuelt til højesteret. Samkvemsretten er måske det eneste, der er uenighed mellem parterne om, og der er efter udvalgets mening ingen anledning til, at separations- eller skilsmissesagens øvrige spørgsmål skal henstå uafgjort, indtil samkvemsretsspørgsmålet har nået sin endelige løsning. Der bør derfor i ægteskabssagskapitlet (f. eks. som § 454 a) indføjes en regel, der giver retten adgang til at udskyde samkvemsretsspørgsmålet og afsige dom om sagens øvrige spørgsmål, så snart de er modne til påkendelse. I procesteknisk forstand bliver dommen, som afsiges inden samkvemsretsspørgsmålet, en „delafgørelse", jfr. herved retsplejelovens § 294. Delafgørelserne kendetegnes ved, at de reelt er undergivet alle de for domme gældende regler. De kan appelleres, blive retskraftige og blive eksigible. Ved denne afgørelsesmåde opnår man endelig, at ægtefællerne kan indgå nyt ægteskab, så snart en delafgørelse, der giver dom til skilsmisse, er blevet retskraftig. De behøver således ikke at afvente afgørelsen af samkvemsretsstriden.

Samme argumentation kan man efter udvalgets opfattelse anføre til fordel for en ordning, der også giver mulighed for at udskyde forældremyndighedsspørgsmålet. Også dette spørgsmål kan give anledning til bitter strid parterne imellem, selv om de er enige om alle andre spørgsmål, og ofte ser man sager om forældremyndighedsspørgsmålet ført til højesteret. Dyberegående undersøgelser, indhentelse af lægeerklæringer og udtalelser fra børneværn vil ofte være nødvendige, og retten bør have tid til at overveje spørgsmålet og om nødvendigt have adgang til at udskyde afgørelsen, således at denne først træffes, efter at der er afsagt dom om ægteskabssagens øvrige punkter.

Udvalget er i det hele tilbøjeligt til at mene, at man bør kunne stykke en separations- eller skilsmissesag ud, således at man, så snart spørgsmålet om, hvorvidt der skal gives separation eller skilsmisse, er afklaret, kan afsige dom herom, og i dommen medtage de vilkår, som parterne er enige om, eller som i øvrigt er modne til påkendelse, medens stridsspørgsmål, der kræver nærmere undersøgelse og overvejelse, kan udskydes til senere. Udover forældremyndigheds- og samkvemsretsspørgsmål kan der f. eks. blive tale om afgørelse af tvist om

underholdspligten eller om retten til at fortsætte lejemålet.

Spørgsmålet om at åbne adgang til anvendelse af „delafgørelser" i ægteskabssager har imidlertid sammenhæng med andre processuelle spørgsmål, især spørgsmålet om i hvilket omfang parternes påstande kan ændres under ankesager. Ægteskabsudvalget har derfor fundet det rettest at undlade at formulere et forslag til ændring af retsplejeloven, men har anmodet justitsministeriet om at overdrage det permanente retsplejeråd at undersøge og tage stilling **til,** om det af udvalget stillede forslag kan akcepteres og i bekræftende fald, om forslaget har andre retsplejetekniske konsekvenser.

Til § 1.

Til nr. 1.

§ 448 opregner, hvilke sager der er „ægteskabssager", d. v. s. sager, der skal behandles efter de i retsplejelovens kap. 42 indeholdte regler. Denne behandlingsform indebærer især, at sagerne skal behandles af underretterne som første instans, jfr. § 225, nr. 5, og at der skal beskikkes en forsvarer for sagsøgte, hvis han ikke giver møde ved en af ham selv valgt advokat. Endvidere er der i disse sager visse indskrænkninger i forhandlings- og dispositionsprincippet, og der gælder desuden særlige regler vedrørende bevismidler. Endelig er der i retsplejelovens § 455 specielle regler om, at retsmøderne kan holdes for lukkede døre.

Efter den nugældende bestemmelse er ægteskabssager sager om ægteskabs omstødelse, separation eller skilsmisse eller sager, der anlægges til erhvervelse af dom for, at et ægteskab består eller ikke består. Denne definition bibeholdes efter udkastet, men udvalget har fundet det hensigtsmæssigt at udvide området for ægteskabssager.

Udvalget har overvejet, om definitionen af ægteskabssager skulle udvides til også at gælde sager, der anlægges til afgørelse af, hvorvidt en separation er bortfaldet. Dette har udvalget imidlertid ikke fundet nødvendigt. Det har tidligere i retspraksis været antaget, at sådanne sager er ægteskabssager, jfr. dommen i U. 1937.650, der vedrørte en sag anlagt af den ene ægtefælle mod den anden. Sager anlagt mod justitsministeriet med henblik på ændring af justitsministeriets afgørelse af disse spørgsmål under sager om skilsmisse på grundlag af separation er derimod blevet behandlet ved landsretten i første instans.

Efter udkastet til ændring af ægteskabsloven åbnes der nu mulighed for, at hver af parterne kan kræve *dom* til skilsmisse på grundlag af separation. Den part, der påstår, at separationen er bortfaldet, vil herefter kunne nægte at gå med til bevilling, hvis bevillingsmyndighederne ikke anser separationen for bortfaldet, og indbringe skilsmissesagen for retten. Sker dette, må spørgsmålet om separationens beståen afgøres af retten under ægteskabssagen. Nægter bevillingsmyndighederne bevilling, fordi man anser en separation for bortfaldet, selv om begge parter påstår, at den fortsat består, må skilsmissesagen anlægges ved retten, der også i dette tilfælde må tage stilling til spørgsmålet under skilsmissesagen. Det må i det hele være en følge af det nye system, hvorefter skilsmisse på grundlag af separation kan søges ved dom, at retten ex officio skal undersøge, om separationen fortsat består, inden der kan afsiges skilsmissedom efter § 38 i ægteskabslovudkastet.

Tilbage bliver herefter kun de tilfælde, hvor spørgsmålet om en separations bortfald opstår uden forbindelse med en aktuel skilsmissesag, f. eks. under en sag med skattemyndighederne, men sager af denne art bør ikke indgå blandt retsplejelovens ægteskabssager.

Udvalget har derimod ved udkastets § 448, stk. 2, gjort sager om ændring af vilkår i medfør af ægteskabslovudkastets §§ 51, 55, 56 og 60 til ægteskabssager. Disse sager har en sådan sammenhæng med de i § 448, stk. 1, nævnte tilfælde, at det vil være mest praktisk og hensigtsmæssigt også at behandle disse sager som ægteskabssager.

§ 51 angår ændring af vilkår vedrørende forældremyndighed og samkvemsret. Det har tidligere været afgjort, at sager om ændring af et ved dom fastsat vilkår vedrørende forældremyndigheden, jfr. myndighedsloven § 32, skal anlægges som underretssager og således i hvert fald i denne henseende behandles som ægteskabssager, jfr. U.1925.270(H). Efter dette udkast er det nu direkte fastsat, at sagerne i enhver henseende skal behandles som ægteskabssager.

De nye regler i §§ 55 og 56 om, at domstolene skal afgøre spørgsmålet om ændring af aftalte eller fastsatte vilkår vedrørende underholdsbidrag, bør ligeledes behandles som ægteskabssager. Dette gælder endelig også sager om omstødelse af aftaler, hvor sagen er anlagt i medfør af udkastets § 60. Sager anlagt efter den tilsvarende bestemmelse i den gældende lov, § 72 i ægteskabslov I, er derimod blevet behandlet efter de sædvanlige processuelle regler, jfr. Vestre Landsrets Tidende 1940.381.

Til nr. 2.

§ 448 a fastslår, hvem der er søgsmålsberettiget i ægteskabssager. Der er kun foretaget de ændringer, der er nødvendige af hensyn til udvidelsen af området for ægteskabssager.

Til nr. 3.

§ 448 f ophæves. Bestemmelsen må anses for overflødiggjort ved reglen i § 29 i udkastet til loven om ægteskabs indgåelse og opløsning, jfr. pag. 9 og bemærkningerne pag. 49-50.

Til nr. 4.

§ 454 i den gældende retsplejelov udgår, da udvalget ikke har fundet påtalemyndighedens adgang til at intervenere i ægteskabssager og til at påanke ægteskabsdomme tilstrækkeligt begrundet under de nuværende forhold, jfr. bemærkningerne pag. 49-50.

Som en ny bestemmelse er der indsat en regel om, at sager, der anlægges i medfør af §§ 51, 55 og 56 i ægteskabslovudkastet, ikke må forenes med sager om skilsmisse i medfør af ægteskabslovudkastets § 38. Baggrunden for denne regel er, at udvalget ikke har ønsket, at disse skilsmissesager skal kunne sinkes af en part, der ville benytte lejligheden til at søge vilkårene for en tidligere meddelt separation ændret under en sag om skilsmisse på grundlag af separationen. Det er udvalgets opfattelse, at sager om skilsmisse efter en separation bør kunne fremmes så hurtigt som muligt, så snart separationstiden er gået. Bl. a. på denne baggrund har udvalget foreslået bestemmelsen i ægteskabslovudkastets § 47, der bestemmer, at vilkår, der er fastsat ved en her i landet afsagt dom til separation, også skal gælde for tiden efter en på grundlag af separationen opnået skilsmisse. Andet kan ved separationsdomme kun fastsættes med hensyn til bidragspligten. Er vilkårene herefter „låset fast" ved en separationsdom, eller beror vilkårene på en aftale, der efter aftalens indhold også skal gælde for tiden efter en skilsmisse, vil vilkårene kun kunne ændres i medfør af ægteskabslovudkastets §§ 51, 55 eller 56. Det må derfor forudses, at en part vil prøve på at påberåbe sig disse bestemmelser i forbindelse med skilsmissesagen og derved kunne sinke skilsmissen unødigt. Forbudet i § 454 hindrer imidlertid dette. Spørgsmålet om ændring af vilkårene kan kun rejses under selvstændigt anlagte sager uden forbindelse med skilsmissesagen.

Er vilkårene derimod ikke „låset fast" ved separationsdommen, idet de beror på en aftale, der ikke tager stilling til tiden efter skilsmissen, eller drejer det sig om bidragsvilkår, som ved separationsdommen er begrænset til at gælde for separationstiden, vil der intet være til hinder for, at en ægtefælle under skilsmissesagen nedlægger påstand om ændring af de vilkår, separationsdommen ikke har gjort endeligt op med. Påstanden støttes ikke her på §§ 51, 55 eller 56 i ægteskabslovudkastet, men er selvstændige krav, der rejses i forbindelse med en skilsmissesag, hvor der påny skal tages stilling til disse vilkår.

Til nr. 5-11.

I. Gennemtvingelse af samkvemsret.

§ 1, punkt 5-11, indeholder en række nye bestemmelser vedrørende gennemtvingelse af samkvemsret. Reglerne er tillige gjort anvendelige på gennemførelse af forældremyndighed, jfr. herom nedenfor under afsnit II. Baggrunden for, at udvalget har taget dette spørgsmål op til behandling, er den stærke kritik, der flere gange har været rejst mod den processuelle fremgangsmåde i de tilfælde, hvor den part, der har samkvemsret, har fundet det nødvendigt at gå til fogeden for at gennemtvinge sin ret.

A. De gældende regler.

Medens gennemtvingeisen af afgørelser om forældremyndighed har hjemmel i retsplejelovens §§ 495 og 609, har der ikke tid-

ligere været direkte regler om gennemtvingelse af samkvemsret.

Den almindelige antagelse i litteraturen var oprindelig, at bestemmelser om samkvemsret ikke kunne gennemtvinges ved umiddelbar fogedforretning efter retsplejelovens § 609, men at der måske kunne blive tale om en handlingsdom, der kunne gennemtvinges ved bøder efter retsplejelovens §§ 495 og 499[1]).

Imidlertid statueredes det forudsætningsvis ved højesterets dom af 21. november 1939, jfr. U.1940.36, at umiddelbar fogedforretning var anvendelig til gennemførelse af samkvemsretten. Dommen afviste en sag, der var anlagt for at opnå handlingsdom for samkvemsret, men det fremgår af præmisserne, at 7 af de deltagende 9 dommere anså retsplejelovens § 609 for anvendelig.

Dommen blev fulgt op af højesterets dom af 28. juni 1945, jfr. U. 1945.828, hvori det statueredes, at retsplejelovens § 609 er anvendelig.

Den nugældende ordning er herefter den, at samkvemsrettens udøvelse kan fremtvinges ved en umiddelbar fogedforretning, men ikke kan beskyttes gennem en handlingsdom og det hermed automatisk følgende straffeværn i retsplejelovens § 499.

Siden da har samkvemsret været gennemført ved talrige umiddelbare fogedforretninger, hvor børnene under anvendelse af mere eller mindre direkte magtanvendelse er blevet frataget den ene ægtefælle og udleveret til den anden. Hvor langt man skal gå i retning af magtanvendelse er ikke helt afklaret. I højesteretsdommen fra 1945 hedder det i præmisserne, „at det for Højesteret ikke er gjort gældende, at særlige forhold skulle gøre det betænkeligt for tiden at gennemføre indstævntes samkvemsret". I en dom afsagt af vestre landsret, jfr. U. 1951. 610, udtales det, at fogeden ikke kan nægte at påbegynde fogedforretning for at gennemtvinge samkvemsret, men under denne kunne der tilvejebringes oplysninger om, hvorvidt særlige omstændigheder i det foreliggende tilfælde måtte tale imod at fremme forretningen.

I en højesteretsdom fra 1961, jfr. U. 1961. 798, statueredes, at en fogedforretning begæret til gennemtvingelse af samkvemsret med to børn på henholdsvis 12 og 13 år skulle fremmes. Østre landsret havde stadfæstet fogedens kendelse om, at fogedforretningen ikke burde gennemføres, da den vi]le være stridende mod børnenes tarv. Højesteret fandt imidlertid, at der ikke forelå sådanne særlige omstændigheder, som under hensyn til børnenes tarv kunne begrunde, at den af øvrigheden trufne bestemmelse om lovhjemlet samkvemsret ikke gennemførtes.

Samme standpunkt indtog vestre landsret i en tilsvarende sag, jfr. U. 1961.807, hvor retten udtalte, at det ikke kan antages, „at gennemførelsen af den den kærende tillagte samkvemsret vil medføre alvorlig skade for børnenes velfærd".

Endelig har vestre landsret, jfr. U.1963. 417, stadfæstet en fogedkendelse, hvorved fogeden nægtede at medvirke til udlevering af en 7-årig pige, som moderen havde samkvemsret med. På grundlag af amtslægens erklæringer om barnets tilstand fandt man, at der forelå „sådanne særlige omstændigheder, som under hensyn til barnets tarv kan begrunde, at den af øvrigheden trufne bestemmelse om den kærendes lovhjemlede samkvemsret ikke bør gennemføres."

Andre sanktioner til gennemførelse af samkvemsretten findes ikke. Justitsministeriet har dog i enkelte meget grelle tilfælde grebet til den udvej at tilkendegive en forældremyndighedsindehaver, som gentagne gange har lagt hindringer i vejen for udøvelsen af samkvemsretten, at forældremyndigheden vil blive overflyttet til den anden af forældrene, såfremt sabotage af samkvemsretten fortsat finder sted.

Af højesteretsdommene i U.1961.992 og U. 1961.190 kan man udlede, at også domstolene har været inde på lignende synspunkter[2]). Det siger imidlertid sig selv, at en sådan fremgangsmåde kun undtagelsesvis kan anvendes.

B. Reglerne i andre lande.

Finland:

I Finland afgøres stridigheder om sam-

[1]) jfr. Borums Familieret 1. udg. pag. 69 og Holmboe-Jensen i U. 1938 B. 214 ff.

[2]) Se nærmere Ernst Andersen: Familieret (1964) pag. 246-47.

kvemsret ved dom. Respekteres samkvemsretten ikke, kan der pålægges tvangsbøder.

Island:

Den islandske lovgivning indeholder ingen bestemmelser om samkvemsret. Der praktiseres samkvemsret, men efter hvad der er oplyst, har samkvemsret ikke givet anledning til større stridigheder[1]).

Norge:

I Norge fik man de første bestemmelser om samkvemsret ved lov nr. 9 af 21. december 1956 om børn i ægteskab.

Ved loven indførte man adgang til at gennemtvinge samkvemsret ved tvangsbøder.

En stortingsrepræsentant fremsatte i januar 1963 i Odelstinget et privat lovforslag, der gik ud på, at man skulle ophæve adgangen til at gennemtvinge samkvemsret ved tvangsbøder.

Det norske ægteskabsudvalg har behandlet dette lovforslag. Udvalget indhentede fra fogedretten i Oslo en oversigt over antallet af fogedsager vedrørende børn.

Fogedretten har opstillet følgende oversigt:

	Krav om tvangsbøde for at gennemføre samkvemsret.	Tilfælde, hvor tvangsbøde har været fastsat.	Tvangsbøde har været krævet inddrevet.
1957	0		
1958	6	1	0
1959	10	1	0
1960	11	0	0
1961	4	1	1[2])
1962	4	1	0

Af de 35 krav om tvangsbøde i tiden 1957-1962 blev

tilbagekaldt 20
indgået forlig i retsmøde 6
afsagt beslutning om fastsættelse af tvangsbøde 4
afsagt beslutning om ikke at imødekomme kravet om tvangsbøde 5

Det norske ægteskabsudvalg afviste stortingsmandens forslag. I udvalgets indstilling af juni 1964 om ændringer i lov om børn i ægteskab hedder det pag. 17: „Problemstillingen etter stortingsrepresentanten Stavangs forslag er om et rettslig eller administrativt pålegg om samværsrett bare skal stå der som et direktiv, men uten noen form for sanksjon bak. Denne problemstilling ble gjennemdrøftet i 1956, og det er i dag neppe stort mer som kan sies. Det nye statistiske materiale fra Oslo namsrett synes imidlertid å tyde på at tvangsbotens betydning nærmest er et „ris bak speilef, og slik var den vel også nærmest ment. At det i de forløpne år ved Oslo namsrett faktisk ikke er fastsatt bot i mer enn 4 saker og boten aldri innkrevet, tyder på at regiene stort sett virker etter sin hensikt. Selv om det kan påvises konkrete eksempler på at tvangsfullbyrdelse av samværsrett har hatt uheldige virkninger, er ikke dette nok til at regiene bør oppheves dersom de stort sett har virket hensiktsmessig — og det inntryk sitter utvalget, tilbake med. Utvalget kan ellers bare vise til forarbeiderne til lovene av 1956 og finner ikke grunn til å foreslå noen endring i de regler om tvangsfullføring av samværsrett som den gang blev vedtatt.“

Sverige:

Regler om samkvemsret indeholdes i Föräldrabalken. Gennemtvingelse kan finde sted ved tvangsbøder, men også umiddelbar fogedforretning kan anvendes.

En barnavårdskomité kritiserede samkvemsretsreglerne i en betænkning fra 1957 og advarede mod samkvemsrettens tvangsmæssige gennemførelse. Man stillede dog ikke forslag om ophævelse af adgangen til at benytte tvangsmidler.

England:

Samkvemsret kan i England fastsættes af domstolene. Sabotage af samkvemsretten betragtes som „contempt of court" med deraf følgende sanktioner, bl. a. hæftestraf. Royal Commission on Marriage and Divorce undersøgte samkvemsretsreglerne foranlediget af fremsat kritik, men kommissionen fandt intet grundlag for ændring af reglerne[3]).

[1]) Oplyst af universitetsrektor, professor Armann Snævarr på det nordiske juristmøde i august 1963.

[2]) Tvangsbøden blev krævet inddrevet, men kravet blev tilbagekaldt.

[3]) Report 1951-55. London 1956.

Schweiz:

Samkvemsret fastsættes af retten, og retten afgør stridigheder om dens gennemførelse.

Vesttyskland:

Den særlige tyske domstol: Vormundschaftsgericht afgør alle stridigheder, der måtte opstå i forbindelse med samkvemsretten og dens gennemførelse.

C. Kritikken af gældende ret.

I Juridisk Forening i København i 1940 holdt højesteretssagfører G. Ahnfeldt-Rønne et foredrag om samkvemsret[1]) på grundlag af praksis i årene 1922-38. Højesteretssagføreren var af den opfattelse, at man burde beholde samkvemsretten, men han tog afstand fra gennemtvingelse af retten ved fogedens bistand. I foredraget udtaltes bl.a.:

„Nu foreligger jo imidlertid efter Højesterets Dom af 21. November 1939 den Mulighed, at den samkvemsberettigede kan gaa umiddelbart til Fogden og faa en Slags Indsættelsesforretning foretaget i Samkvemsretten. Hyggeligt er dette Fremtidsperspektiv ikke. Af alle civilretlige Konstellationer er den vel den uhyggeligste : Faderen — Fogeden — det skrigende Barn — den grædende Moder, og alt dette for at opnå, at Barnet besøger Faderen den sidste Søndag i Maaneden fra 12-20. Det er vel et Spørgsmaal, om denne i Højesteretsdommens Præmisser forudsatte Ret til at gaa til Fogden ikke kan blive en Torpedo under hele § 27. Jeg kan i denne Forbindelse citere, hvad et af Amterne skriver:

„Højesteretsdommen af 21. November 1939 vil formentlig ikke ganske forblive uden Konsekvenser for Amternes Praksis paa dette Felt, idet Muligheden for en Fogedforretnings Iværksættelse vil kunne forøge Betænkeligheden ved en positiv Resolution“.

I Virkeligheden er Samkvemsretten i disse Tilfælde gaaet over Gevind, og de fatale Henvendelser til Fogden kan kun standses ved, men kan ogsaa standses ved, at Overøvrigheden hurtigst muligt griber ind og ophæver Samkvemsretten eller lægger Forældremyndigheden over fra den af Forældrene, der saboterer Samkvemsretten, til den anden. At Forældrenes Ret i saadanne Tilfælde maa vige for Barnets Tarv, er indlysende."

Betænkeligheder ved den af højesteret anviste vej til gennemtvingelse af samkvemsret}, den umiddelbare fogedforretning, er ligeledes udtrykt af professor Borum i U. 1939 B. 302 og professor Ernst Andersen i ægteskabsret I pag. 197 ff.[2]).

På det nordiske juristmøde i København i august 1963 var samkvemsretsproblemerne et hovedemne med universitetsrektor, professor Armann Snævarr, Reykjavik, som referent og justitierådmannen Olga Bremer, Helsingfors, som correferent, og en række diskussionsdeltagere fra alle nordiske lande[3]). Såvel indlederne som flere af diskussionsdeltagerne udtrykte stor betænkelighed ved anvendelsen af umiddelbar fogedforretning som tvangsmiddel, hvorimod flere gik ind for anvendelsen af tvangsbøder som retsmiddel.

D. Udvalgets overvejelser og forslag.
1. Overvejelserne.

Der har været enighed i udvalget om, at adgangen til at tillægge den af forældrene, der ikke får forældremyndigheden over børnene, ret til samkvem med dem, bør bevares. Savel hensynet til børnene som hensynet til den, der mister forældremyndigheden over dem, taler med stor vægt for at give samkvemsret. I overensstemmelse med dette standpunkt har udvalget som tidligere omtalt bibeholdt den gældende ordning, hvorefter den, der ikke har forældremyndigheden over børnene, har ret til samkvem med dem, medmindre særlige omstændigheder taler derimod, jfr. ægteskabslovudkastets § 49, stk. 2, og bemærkningerne pag. 103-04.

Under overvejelserne af problemerne omkring samkvemsretten og dennes gennem-

[1]) Juridisk Forenings Årbog 1939-40 pag. 23 ff.

[2]) Om samkvemsretsproblemer se også: Overpræsident Carl Moltke i artiklen „Skilsmissernes efterveer" i „Familien og Samfundet" (1958), overlæge Gudrun Brun: „Skilsmissebarnet i juridisk-psykiatrisk belysning (1959)". Dommerfuldmægtig Erik B. Neergaard i Juristen 1960 pag. 431 ff. og 1rs. Erik M. Goldschmidt i U.1961 B. 231 ff.

[3]) Indlæggene og diskussionen vil senere blive offentliggjort i „Forhandlingerne fra det 23. nordiske Juristmøde."

førelse må det ikke overses, at langt de fleste forældre ordner spørgsmålet om samkvemsret ved fredelig aftale uden myndighedernes indblanding. Antallet af skilsmisser, hvor der er børn under 18 år, er stort, jfr. tabel 5 pag. 64. I ca. 60 pct. af skilsmissetilfældene er der børn under 18 år. Antallet af sager, hvor forældrene går til myndighederne for at få strid om samkvemsret afgjort, er imidlertid ikke ret stort. Af dem igen bliver der ro om de fleste, så snart overøvrighedens afgørelse foreligger. Kun et fåtal bliver indanket for justitsministeriet. For Københavns overpræsidiums vedkommende er antallet af samkvemsretssager således kun ca. 300 årlig, hvoraf ca. 30 årlig har været af en sådan art, at der er indhentet erklæringer fra overpræsidiets faste børnepsykiatriske konsulent. Antallet af de for justitsministeriet indankede samkvemsretssager udgjorde *for hele landet* hhv. 105, 110 og 129 i årene 1961, 1962 og 1963.

De sager, der når til fogeden, er de sager, hvor forældremyndighedens indehaver ikke vil respektere overøvrighedens afgørelse, men saboterer samkvemsretten, og hvor den anden part ikke resignerer, men prøver på at gennemføre sin ret. Sagsantallet er imidlertid ikke stort. Fogeden i Københavns byret har således oplyst følgende:

Københavns byret	1961	1962	1963
1. Antallet af berammede umiddelbare fogedforretninger til gennemtvingelse af samkvemsret. . .	27	20	19
2. Antallet af sager, der er gennemført fuldtud	9	6	5
3. Antallet af sager, der er forligt ved fogedens bistand	8	4	5
4. Antallet af sager, som fogeden måtte opgive at gennemføre	4	3	3
5. Antallet af sager, der er bortfaldet af andre grunde	6	7	6
6. Antallet af sager vedrørende børn, som der tidligere har været umiddelbare fogedforretninger på	13[1])	8[1])	8[1])

[1]) En del af „gengangerne" har strakt sig over 2 og 3 år.

Til tallene under punkt 1 må lægges et ukendt, men efter fogedens oplysning næppe helt ringe antal sager, hvor begæringen om fogedforretningen er trukket tilbage, efter at fogeden har benyttet den fremgangsmåde, der er sædvanlig i disse sager: at tilsige forældremyndighedsindehaveren til at give møde i fogedretten, inden sagen bliver foretaget „som udkørende".

Det må være klart, at en samkvemsret ikke kan være uden sanktioner. Var der ingen sanktioner, ville antallet af tilfælde, hvor samkvemsretten kunne gennemføres ved mindelig aftale, blive betydeligt mindre. Det ofte spændte forhold mellem fraskilte, indblandingen fra begge parters familie eller nye ægtefælle, irritation over børnenes optræden efter besøg hos faderen eller moderen og atmosfæren af jalousi og chikane vil alt for let kunne udløse direkte sabotage af en tillagt samkvemsret, hvis forældremyndighedens indehaver vidste, at den anden part stod helt uden retsmidler til gennemførelse af retten. Skal retten ikke gøres illusorisk, må der sanktioner til, men der har i udvalget været enighed om, at de gældende sanktionsbestemmelser ikke er tilfredsstillende. Udvalget har herefter i samråd med *retsplejerådet* søgt at udforme nye regler, som på den ene side giver dem, der har fået tildelt samkvemsret, rimelige muligheder for virkelig at kunne gennemføre retten trods modstand fra den anden part, og på den anden side tilgodeser barnets tarv i videst muligt omfang i disse vanskelige sager.

2. De konkrete forslag.

Efter udkastet til retsplejelov *§ 499 a* kan bestemmelse om udøvelse af samkvemsret fuldbyrdes af fogeden ved anvendelse af tvangsbøder eller ved umiddelbar magtanvendelse. Fogeden er ikke ved valget af fuldbyrdelsesmåden bundet af rekvirentens begæring. Såfremt fogeden finder det hensigtsmæssigt, kan han forinden søge samkvemsretten gennemført ved bistand af en af ham beskikket tilsynsværge for barnet.

Tanken med dette forslag er, at fogeden til gennemførelse af samkvemsretten skal kunne gøre brug af tre retsmidler:

1) Beskikkelse af en tilsynsværge for barnet,
2) Tvangsbøder,
3) Direkte magtanvendelse.

Hvilke retsmidler, fogeden vil anvende, står ham frit for, jfr. 2. pkt.: „Fogeden er ikke ved valget af fuldbyrdelsesmåden bundet af rekvirentens begæring", og 3. pkt.: „Fogeden *„han, hvis han finder det hensigtsmæssigt"*, . . . beskikke tilsynsværge.

Den *normale* fremgangsmåde i en samkvemsretssag, der *første gang* søges gennemført ved fogeden, bør være følgende:

Fogeden prøver først selv at mægle forlig mellem de stridende parter, så barnets udlevering kan søges gennemført frivilligt uden yderligere indblanding fra myndighedernes side. Fogeden kan i forbindelse hermed give en kortere udsættelse med tidspunktet for samkvemsrettens udøvelse med henblik på en mindelig gennemførelse af samkvemsretten, jfr. § 499 a, stk. 1, 4. pkt. Det kan f. eks. være praktisk at udskyde udøvelsen af en sædvanlig weekend-samkvemsret fra én uge til en anden. Lykkes mæglingsvirksomheden ikke, eller må fogeden straks se i øjnene, at hans mæglings virksomhed næppe kan bringe resultat, kan han beskikke en tilsynsværge for barnet, hvis han finder det hensigtsmæssigt.

Der er ingen direktiver givet for denne tilsynsværge. Hans opgave bliver, inden for de rammer fogeden giver ham, at virke som mæglingsmand og som rådgiver for fogeden. Han kan tale med parterne samlet eller hver for sig og med barnet og også med andre, som kender til forholdene. Han kan besøge parterne i deres hjem, og han kan med det kendskab, han herefter får til parterne og barnet, prøve på at opnå en fredelig gennemførelse af samkvemsretten ved at få en aftale i stand mellem parterne. Han kan endelig, hvis hans egne mæglingsbestræbelser mislykkes, rådgive fogeden med hensyn til anvendelsen af yderligere retsmidler.

Strander fogedens og tilsynsværgens mæglingsvirksomhed, har fogeden dernæst valget mellem tvangsbøder og umiddelbar magtanvendelse. Det middel, der først bør forsøges, er tvangsbøder, der efter § 499 a, *stk. 2,* kan fastsættes til daglige eller ugentlige bøder, der løber, indtil barnet udleveres. Der kan dog også fastsættes en enkelt bøde, der forfalder, når en bestemmelse om udøvelse af samkvemsret på et nærmere angivet tidspunkt ikke efterkommes.

Fortløbende bøder vil være anvendelige i tilfælde, hvor fogedens bistand påkaldes, medens den periode, hvor samkvemsretten er gældende, stadig løber. I så fald må fogeden kunne pålægge tvangsbøder indtil periodens udløb. Det praktiske eksempel herpå vil være faderen, der skal have barnet i halvdelen af sommerferien, og som henvender sig til fogeden, efter at moderen har nægtet at udlevere barnet. Fogeden kan da pålægge bøder for den resterende del af samkvemsretsperioden.

Fortløbende bøder vil derimod være mindre praktiske, når talen er om samkvemsret for kortere perioder, typisk samkvemsret i weekends. Perioden vil her normalt være så kort, at man ikke kan nå at pålægge bøder, førend perioden er udløbet. Til imødegåelse af denne situation er det foreskrevet, at fogeden kan fastsætte en enkelt bøde, der forfalder, når en bestemmelse om udøvelse af samkvemsret på et nærmere angivet tidspunkt ikke efterkommes. Det vil sige, at fogeden kan pålægge tvangsbøder for fremtidige samkvemsperioder. Det praktiske eksempel på anvendelse heraf vil være, at fogeden pålægger den moder, der en weekend har hindret faderens udøvelse af samkvemsret, en bøde, der forfalder, såfremt hun også næste gang, faderen skal have samkvem med barnet, lægger hindringer i vejen herfor.

I tilslutning til, at der er givet fogeden beføjelse til at anvende tvangsbøder til gennemtvingelse af bestemmelser om forældremyndighed og samkvemsret, har udvalget ved forslag til ændring af ikrafttrædelseslovens § 17 tilvejebragt hjemmel for udpantning og afsoning af tvangsbøderne, jfr. pag. 133. Gennemføres samkvemsretten, falder tvangsbøderne bort, og inddrivelse finder efter justitsministeriets praksis ikke sted.

Først når dette retsmiddel har vist sig uvirksomt, bør fogeden gribe til den sidste udvej: at anvende umiddelbar magt, d. v. s. tage barnet fra forældremyndighedens indehaver og udlevere det til den af forældrene, der har samkvemsret.

Ved § 499 a, stk. 3, er der endelig givet fogeden de i retsplejelovens § 520 nævnte

retsmidler ihænde. Fogeden kan eventuelt tilsige parterne til fogedkontoret og lade forældremyndighedsindeha veren fremstille ved politiet, hvis han undlader at give møde. Forældremyndighedsindehaveren kan endelig indsættes i hæfte i indtil 6 måneder, hvis han vægrer sig ved at fremkomme med angivelse og oplysninger, f. eks. om hvor barnet opholder sig.

Den beskrevne fremgangsmåde er som understreget kun den normale og kun ved førstegangsfogedforretning. Forholdene kan være forskellige fra tilfælde til tilfælde, og en anden fremgangsmåde kan være indiceret, især hvor det drejer sig om gentagelsestilfælde. Har fogeden tidligere forgæves prøvet de primære fuldbyrdelsesmidler: mæglingsvirksomhed ved bistand af en tilsynsværge og anvendelse af tvangsbøder, vil han påny kunne prøve denne udvej, men anser han den for håbløs, vil han f. eks. straks kunne fastsætte tvangsbøder — eventuelt til et højere beløb end tidligere, men han vil også være beføjet til straks at anvende magt.

Der er således ved forslaget givet fogeden store beføjelser. Det er hans afgørelse, hvilket retsmiddel der skal anvendes. Umiddelbar magtanvendelse er kun nævnt som et subsidiært retsmiddel, men helt udelukke anvendelsen af dette retsmiddel vil efter udvalgets opfattelse ikke være forsvarligt. Barnets interesser er beskyttet ved det i § 499 a, stk. 1, sidste pkt., nævnte forbehold: Fuldbyrdelse kan ikke ske, dersom barnets sjælelige eller legemlige sundhed derved udsættes for alvorlig fare. Denne bestemmelse harmonerer med det standpunkt, domstolene allerede har indtaget, jfr. den under afsnit A gengivne retspraksis. Afgørelsen er fogedens. Han må kun afvise sagen, hvis der er *alvorlig* fare for barnets sjælelige og legemlige sundhed. En påstand om, at en sådan fare eksisterer, kan ikke alene støttes på forældremyndighedsindehaverens forklaring herom, men må nærmere underbygges eventuelt ved børnepsykiatriske undersøgelser. Bestemmelsen har relation til såvel fuldbyrdelse ved tvangsbøder som fuldbyrdelse ved umiddelbar magtanvendelse, men det er åbenbart, at bestemmelsen især har betydning ved sidstnævnte fuldbyrdelsesmåde.

Reglerne i § 499 a er som omtalt udarbejdet i samråd med retsplejerådet. Der er opnået enighed mellem ægteskabsudvalget og rådet undtagen på ét punkt, idet rådet har taget afstand fra regelen om, at fogeden kan beskikke en tilsynsværge for barnet. Rådet har i denne forbindelse bl. a. henvist til, at tilsynsværgebegrebet ikke er entydigt, at det er uklart, hvilke beføjelser tilsynsværgen har, at bestemmelsens placering i retsplejeloven vil give indtryk af, at tilsynsværgen er udstyret med partsbeføjeiser, og at det næppe vil være heldigt at give tilsynsværgen beføjelse til at afgive bindende erklæringer. Endvidere mener rådet, at ordningen vil være vanskelig for fogeden at administrere, navnlig hvis den skal være obligatorisk, idet det formentlig vil vise sig vanskeligt at finde personer, der er egnede til hvervet. I stedet har rådet foreslået, at der skal gives fogeden adgang til at søge børneværnets bistand, og at denne bistand f. eks. vil kunne ydes derved, at repræsentanter for børneværnet besøger hjemmet, taler med parterne og eventuelt er til stede under fogedforretningen.

Ægteskabsudvalget har ikke kunnet akceptere disse synspunkter. Efter den formulering, udvalget har givet bestemmelsen, er det klart, at beskikkelse af tilsynsværge aldrig er obligatorisk, at tilsynsværgen aldrig er part, og at hans erklæringer ikke er bindende. Tilsynsværgens virksomhed består som ovenfor beskrevet udelukkende i at fungere som mæglingsmand og at være rådgiver for fogeden. Det vil næppe volde vanskelighed for fogeden at finde personer, som er egnede og villige til at påtage sig hvervet. Det er overladt til fogeden selv at finde frem til egnede tilsynsværger, der kan udpeges blandt personer, der har med børneforsorg at gøre, eller udenfor børneforsorgskredse, når blot fogeden mener, den pågældende har evner og mulighed for at kunne fungere som mægler. I hvert fald i større retskredse vil der efterhånden formentlig kunne knyttes en vis fastere kreds af egnede tilsynsværger til fogedretterne.

Efter udvalgets opfattelse vil det ikke være heldigt at knytte mæglingsvirksomheden til børneværnsudvalgene. Børneværnet vil ofte i forvejen være inddraget i sagen efter at have afgivet erklæring under skilsmissesagen, og under alle omstændigheder vil det ikke være hensigtsmæssigt at engagere hele børneværnsudvalget i disse sager,

hvor der ofte skal handles med hurtighed i nøje samarbejde med fogeden. Det, fogeden har brug for, er en mægler, som kan gribe personligt ind og over for parterne stå helt uafhængig og uhildet, hvis hans virksomhed skal have mulighed for at lykkes.

Efter udvalgets opfattelse vil fogeden kunne have overordentlig nytte af en uvildig mægler, som kan yde en positiv indsats, og endelig er det efter udvalgets mening nærliggende at tro, at selve eksistensen af reglen om beskikkelse af tilsynsværge vil kunne virke præventiv i samkvemsretssager.

II. Gennemtvingelse af forældremyndighed.

Som nævnt i indledningen er de under I omtalte regler om gennemtvingelse af samkvemsret også gjort anvendelige på gennemtvingelse af forældremyndighed. Ved gennemtvingelse af forældremyndighed vil der i regelen være tale om en éngangsfogedforretning, f. eks. i den situation, hvor en af forældrene ved en skilsmissedom har fået frataget forældremyndigheden over et barn, og hvor han nægter at udlevere barnet frivilligt. Fogeden vil her normalt straks anvende umiddelbar magt, så barnet kan udleveres til forældremyndighedens indehaver, men der kan forekomme situationer, hvor fogeden af hensyn til barnet vil foretrække en anden fremgangsmåde, f. eks. anvendelse af tvangsbøder, og denne mulighed bør han efter både retsplejerådets og ægteskabsudvalgets opfattelse have. § 499 a er derfor formuleret således, at den finder anvendelse også i disse tilfælde.

III. Forskellige andre retsplejelovændringer.

Under punkt 5-9 og 11 er der optaget forskellige ændringer af retsplejeteknisk art som en følge af de nye regler i § 499 a.

Til nr. 5.

Den foreslåede regel medfører, at bestemmelser om forældremyndighed og udøvelse af samkvemsret, der kan være truffet enten ved dom eller af overøvrigheden, bliver eksegible. Det samme gælder de i en bevilling optagne aftaler mellem forældrene.

Retsplejerådet har samtidig foreslået, at det nugældende stk. 1, nr. 5, i retsplejelovens § 478 ophæves, idet denne bestemmelse har mistet sin betydning, efter at der ikke længere :indes steder, hvor danske ikke er undergivet landets jurisdiktion.

Til nr. 6.

Udkastet udvider § 485 til også at omfatte de i § 478, stk. 1, nr. 5, nævnte bestemmelser. § 485 indeholder en henvisning til de i § 484 indeholdte bestemmelser om fogedens behandling af eksekutionssager, der har et forlig som fundament.

Til nr. 7.

Udvalget har fundet det rettest at foreskrive, at bestemmelser om forældremyndighed og samkvemsret kan fuldbyrdes straks, medmindre fuldbyrdelsesfrist er fastsat af overøvrigheden eller er indeholdt i de aftalte vilkår.

Til nr. 8.

Retsplejelovens § 495, stk. 1, 3. pkt., udgår under hensyn til, at reglerne for fuldbyrdelse af forældremyndighed og samkvemsret nu er foreslået samlet i en ny paragraf — § 499 a.

Til nr. 9.

Ved ændring af retsplejelovens § 499 fastsættes, at bestemmelserne i § 499, stk. 1 og 2, om adgangen for en forurettet til at anlægge privat straffesag til pålæg af bøde eller hæftestraf og til — efter afsigelsen af en sådan dom — at kræve politiets bistand til gennemførelse af den ham efter en dom tilkommende ret ikke skal finde anvendelse, hvis en part har **undladt** at efterkomme bestemmelser om forældremyndighed eller udøvelse af samkvemsret.

Efter retsplejerådets af ægteskabsudvalget tiltrådte standpunkt er der tilstrækkeligt værn i de i § 499 a indeholdte nye bestemmelser om pålæg af tvangsbøder.

Til nr. 11.

I retsplejelovens § 609 om umiddelbare fogedforretninger må der nu med hensyn til fogedforretninger vedrørende børn henvises til de nye bestemmelser i § 499 a.

Til § 2.

Loven om ændring i retsplejeloven bør med hensyn til ikrafttrædelsen følge ægteskabslovudkastets ikrafttrædelse.

XIII.

Bemærkninger til udkastet til lov om ændringer i borgerlig straffelov.

De foreslåede ændringer er en følge af forslagene til ændring af reglerne om svogerskab som ægteskabshindring, jfr. ægteskabslovudkastets § 13, og reglerne om omstødelse, jfr. udkastets § 29.

Det er i øvrigt udvalget bekendt, at straffelovrådet arbejder med en revision af bl. a. straffelovens §§ 209 os 211.

XIV.

Bemærkninger til udkastet til lov om ændring i lov nr. 127 af 15. april 1930 om ikrafttræden af borgerlig straffelov m. m.

Forslaget har alene til formål at gøre de for visse bøder gældende regler om udpantning og afsoning anvendelige også på de bøder, der af fogeden kan ikendes i medfør af udkastet til retsplejelovens § 499 a i forbindelse med sager om gennemtvingelse af samkvemsret eller forældremyndighed. Retsplejerådet er ikke gået ind for forslaget om, at afsoning skal kunne finde sted, men ægteskabsudvalget har ikke fundet tilstrækkelig grund til at udelade dette retsmiddel med hensyn til bøder af denne art.

XV.

Bemærkninger til udkastet til lov om ændring i arveloven.

Forslaget svarer til den nugældende arvelovs § 38, stk. 2, med de redaktionelle ændringer, der er en følge af bestemmelserne i ægteskabslovudkastets kapitel om omstødelse, hvorved bl. a. kravet om, at omstødelsessag i visse tilfælde *skal* anlægges af det offentlige, er udgået.

XVI.

Bemærkninger til udkastet til lov om ændringer i skifteloven.

Ved skifteloven af 30. november 1874, som den er ændret ved lov nr. 412 af 18. december 1963, er det i § 65, stk. 3, fastsat, at der ved opgørelsen over bodelene ikke skal medregnes de i §§ 47 og 67 i lov nr. 276 af 30. juni 1922 nævnte krav. Baggrunden herfor er, at disse krav er af en sådan art, at de bør holdes uden for den sædvanlige opgørelse over boets aktiver. Skulle kravene behandles som andre krav asgtefællerne imellem, måtte godtgørelseskravene opføres som aktiv for den ene og som passiv for den anden ægtefælle. Dette ville i praksis komme til at betyde, at stillingen under fællesboopgørelsen ville blive den samme, som hvis kravene overhovedet ikke blev taget i betragtning, jfr. ægteskabsudvalgets betænkning I om skifte mellem ægtefæller, pag. 34 ff. Der er endvidere givet disse krav den særlige processuelle stilling, at de kan forlanges dækket af den anden ægtefælles lod i boet allerede under skiftet, jfr. skiftelovens § 67 a og bemærkningerne i betænkning 1 pag. 38.

Ved ægteskabslovudkastet bortfalder de godtgørelseskrav, der omhandles i ægteskabslov I § 67, hvorimod godtgørelseskravene efter ægteskabs omstødelse er bibeholdt ved udkastets § 32. Skiftelovens § 65, stk. 3, må derfor ændres allerede af denne grund.

Desuden bør efter udvalgets opfattelse også de i ægteskabslovudkastets § 59 nævnte særlige krav have samme særlige skifteretlige stilling som godtgørelseskravene, og en henvisning til disse krav er derfor medtaget i skiftelovudkastet. Er der fuldstændigt særeje i ægteskabet, opstår spørgsmålet naturligvis ikke, men da § 59 giver mulighed for at tilkende en ægtefælle et beløb også i andre tilfælde, er det nødvendigt at sikre, at den ægtefælle, der kan gøre krav på et beløb, kan få dækning under boopgørelsen.

XVII.

Bemærkninger til udkastet til ændringer i den mellem Danmark, Finland, Island, Norge og Sverige den 6. februar 1931 afsluttede konvention indeholdende privatretlige bestemmelser om ægteskab, adoption og værgemål.

I forbindelse med arbejdet med revisionen af ægteskabslovgivningen har de nordiske udvalg drøftet den nordiske konvention af 6. februar 1931, der vedrører internationalprivatretlige bestemmelser om ægteskab, adoption og værgemål. Konventionen er ikke blevet taget op til generel revision. Man har derimod taget de bestemmelser op til drøftelse, som der har været fremsat ønske om at ændre.

De konventionsregler, der er behandlet, er konventionens artikel 1 og 2, der handler om prøvelse af ægteskabsbetingelser, lysning og vielse, og artikel 10, der vedrører betingelserne for omstødelse.

Til artikel 1 og 2 om ægteskabs indgåelse.

A. Gældende ret.

Artikel 1 i den gældende konvention fastsætter, at en statsborger i et af de nordiske lande, som ønsker at indgå ægteskab for en myndighed i en af de andre nordiske stater, skal have sin ret til at indgå ægteskab bedømt efter loven i den stat, hvor ægteskabet skal indgås, såfremt han i de sidste 2 år har været og fremdeles er bosat dér. Er bopælskravet ikke opfyldt, skal hans ret til at indgå ægteskab bedømmes efter loven i den stat, hvor han har statsborgerret.

Skal statsborgerlandets ret herefter anvendes, kan retten til at indgå ægteskab godtgøres ved ægteskabsattest fra dette land.

I artikel 2, stk. 1, bestemmes, at lysning, herunder prøvelse af ægteskabsbetingelserne, og vielse skal finde sted efter loven i den stat, for hvis myndighed ægteskabet indgås.

Stk. 2 indeholder nærmere regler om lysning. Det bestemmes således, at lysning efter vielseslandets lovgivning ikke kræves, hvis lysning, der er foretaget efter loven i en anden af staterne, stadig har virkning, og hver af brudefolkene herved er fundet at have ret til at indgå ægteskab efter den lov, som i vielseslandet skal lægges til grund ved afgørelsen af dette spørgsmål. Dette gælder, selv om den ene af brudefolkene er statsborger i en anden af de kontraherende stater end den, for hvis myndighed ægteskabet indgås, og den anden er statsborger i vielseslandet.

Nærmere regler er givet ved justitsministeriets cirkulære nr. 59 af 10. april 1954 og kirkeministeriets cirkulære nr. 79 af 31. maj 1954.

B. De fællesnordiske forslag.

Der har været enighed i de nordiske ægteskabsudvalg om, at de gældende bestemmelser efter konventionen er alt for indviklede og giver anledning til et uforholdsmæssigt stort administrativt besvær. Reglerne indebærer bl. a., at myndighederne ofte skal prøve ægteskabsbetingelserne efter lovgivningen i et andet land end det, myndighederne hører til, og dertil kommer, at kombinationsmulighederne er så talrige, at det er vanskeligt at få klarhed over, hvilket lands lovgivning der egentlig skal anvendes i de konkrete tilfælde. Endelig kan det anføres, at konventionen ikke dækker nogle ofte forekommende tilfælde, f. eks. falder det helt udenfor konventionens område, hvis to nordiske statsborgere, der er bosat i et andet nordisk land end deres eget, søger lysning i bopælslandet, men ønsker vielsen foretaget i hjemlandet. To i Sverige bosatte danske kan således ikke blive viet i Danmark på grundlag af lysning i Sverige.

I 1953 ændredes konventionen på flere punkter. Visse forbedringer blev opnået, men forsøg på at få ændret konventionen således, at prøvelse af ægteskabsbetingelserne i et nordisk land uden videre skulle kunne lægges til grund i alle de øvrige nordiske

lande, strandede i første række på, at der var for stor forskel på ægteskabsbetingelserne. Denne hindring er ryddet af vejen ved de forslag, de forskellige landes udvalg nu er nået frem til. Reglerne er vel ikke helt ensartede, men de forskelligheder, der er, bør efter udvalgenes mening ikke hindre indgåelsen af det foreliggende konventionsudkast.

Det bør anføres, at terminologien har voldt en del vanskeligheder ved konventionens affattelse. Dette skyldes, at de nordiske lande har forskellige regler på dette område.

I *Sverige* foretages „lysning" af præsten i den „församling", hvor bruden er kirkebogsført, eller hvor hun har ophold. Efter komitéens ændringsforslag skal lysningen dog, hvis bruden ikke er kirkebogsført, subsidiært foretages, hvor brudgommen er kirkebogsført, og mest subsidiært hvor en af dem har ophold. „Lysningen" består i en prøvelse af ægteskabshindringerne og en efterfølgende kundgørelse. Kundgørelse kan undlades i visse situationer uden særlig tilladelse: hvis en af brudefolkene er alvorligt syg, eller hvis han er indkaldt til forsvaret. I disse tilfælde skal *vielsesmyndigheden* da foretage prøvelse af bevisligheder. Den svenske komité foreslår visse ændringer, bl. a. nedsættelse af kundgørelsestiden fra tre til én uge, og udvidelse af adgangen til at undlade kundgørelse.

I *Finland* har man både gejstlige og verdslige lysningsmyndigheder, der dels foretager prøvelse af ægteskabshindringer, dels drager omsorg for kundgørelse. Kundgørelse kan i visse tilfælde undlades, og i disse tilfælde skal prøvelse af ægteskabshindringerne da foretages af vielsesmyndigheden.

Norge har regler, der i højere grad svarer til de gældende danske. Der foretages prøvelse af bevislighederne og lysning til ægteskab. Fylkesmannen kan fritage for lysning, og adgangen til at fritage for lysning er af det norske udvalg foreslået udvidet. Prøvelse af bevislighederne foretages i så fald af vielsesmyndigheden.

Island har regler svarende til de danske. Som tidligere nævnt vil det islandske udvalg ligesom det danske stille forslag om at afskaffe kravet om kundgørelse.

På denne baggrund har udvalgene ved affattelsen af konventionen anvendt terminologien „lysning" som omfattende både selve prøvelsen af, hvorvidt der er ægteskabshindringer til stede, og kundgørelse af det forestående ægteskab. I artikel 1, stk. 3, har man udtrykkeligt anført, at „lysning" er sidestillet med „særskilt prøvelse af ægteskabsbetingelserne, som i en kontraherende stat finder sted uden kundgørelse". Herved er der taget hensyn til det dansk-islandske forslag om prøvelse af ægteskabsbetingelserne uden kundgørelse.

Del) foreliggende udkast er efter udvalgenes opfattelse på tre hovedpunkter en væsentlig forenkling i forhold til den gældende konvention: For det første tager man som udgangspunkt ved bedømmelsen af en nordisk statsborgers ret til at indgå ægteskab i et andet nordisk land *lysningslandets lovgivning* i betragtning og ikke vielseslandets. For det andet vil den myndighed, der skal prøve ægteskabsbetingelserne, aldrig have pligt til at anvende fremmed ret, og for det tredje vil en attest om lysning (i Danmark og Island attest om prøvelse af bevislighederne) udstedt i et nordisk land kunne danne grundlag for vielse hvorsomhelst i alle de øvrige lande.

Der er som nævnt stadig visse regler, der ikke er fælles efter de nordiske udvalgs udkast. De væsentligste forskelligheder er den lave finske ægteskabsalder: 18 år for mænd og 17 år for kvinder, medens de øvrige lande efter forslagene får aldersgrænser på hhv. 20 og 18 år, samt det finsk-svenske forbud mod ægteskab mellem en person og dennes søskendes descendenter (onkel-niece, tante-nevø), et forbud der tilmed er indispensabelt i Finland.

Der har imidlertid i alle udvalgene været fuld enighed om, at disse forskelligheder ikke på nogen måde bør hindre indgåelsen af denne konvention, selv om statsborgere i et nordisk land herefter i visse tilfælde vil kunne se sin fordel ved, i det omfang det er muligt, at få ægteskabsbetingelserne bedømt efter et andet nordisk lands lovgivning. Kun ét forbehold er taget: I slutprotokollen fra 1931 anføres, at de kontraherende staters myndigheder ikke er forpligtet til at vie personer, som efter loven i vielseslandet på grund af slægtskab eller svogerskab er udelukket fra at indgå ægteskab. Denne reservation er bibeholdt. Reservationen med hensyn til svogerskab vil næppe længere have betydning, da reglerne om svogerskab som

ægteskabshindring nu er ensartede. Derimod vil slægtskabsreservationen kunne betyde, at f. eks. finske vielsesmyndigheder vil kunne nægte at vie en onkel og dennes niece, selv om de møder med en attest fra et andet nordisk land om, at der ingen ægteskabshindringer er.

På den anden side må de finske myndigheder respektere en vielse, der er foretaget i et andet nordisk land, f. eks. mellem en finsk mand og dennes niece, selv om de pågældende ikke ville have kunnet indgå ægteskab i Finland. Omstødelse kan ikke finde sted, jfr. artikel 10.

I det følgende vil forslagene blive nærmere kommenteret:

Til artikel 1.

Lysning (prøvelse af ægteskabsbetingelserne.)

Som ovenfor nævnt var det et ønskemål for de nordiske udvalg at nå frem til en almindelig regel om, at lysning (prøvelse af ægteskabsbetingelserne) i ét nordisk land skal kunne danne grundlag for vielse i et hvilketsomhelst andet nordisk land. For at nå hertil måtte man enten have helt ensartede regler om ægteskabsbetingelserne eller - - hvis fuldstændig ensartet lovgivning ikke kunne opnås — have afgjort, efter hvilket lands lovgivning den lysningsattest, der skal danne grundlag for vielsen, skal være udstedt. Om dette sidste spørgsmål indeholdes regler i artikel 1.

Efter stk. 1, 1. pkt., kan *enhver nordisk statsborger,* der søger om lysning til ægteskab *i et andet north's]: land end sit eget,* få sin ret til at indgå ægteskab prøvet efter lovgivningen i det land, lysningsmyndigheden tilhører, når blot han *eller* den anden part er bosat dér. Bestemmelsen gælder som fremhævet kun for den af brudefolkene, der er nordisk statsborger, og som søger lysning (prøvelse af bevislighederne) i et andet nordisk land end statsborgerlandet. Det kræves ikke, at de har til hensigt at indgå ægteskab i lysningslandet. Det kræves heller ikke, at de begge skal være nordiske statsborgere, men én af dem skal være bosat i lysningslandet. En dansk mand, der søger lysning i Sverige, kan således få sin ret til at indgå ægteskab bedømt efter svensk ret, hvis han er bosat i Sverige, hvis de begge er bosat dér, eller hvis blot hans forlovede er bosat i Sverige. Det er uden betydning, om hans forlovede er statsborger i et nordisk land eller ikke. Er den forlovede svensk eller ikke-nordisk statsborger, skal *hendes* ret til at indgå ægteskab i Sverige bedømmes efter de almindelige svenske regler herom, d. v. s. svensk ret, hvis hun er svensk, og — hvis hun er ikke-nordisk statsborger — efter de regler, der gælder i henhold til svensk international privatret.

Søger som et andet eksempel en finsk mand sine ægteskabsbetingelser prøvet i Danmark, kan hans ret til at indgå ægteskab bedømmes efter dansk ret, hvis han eller hans forlovede eller de begge er bosat i Danmark. Er han bosat i Finland, men hun i Danmark, og er *hun* dansk statsborger, falder hendes tilfælde uden for konventionens artikel 1. Betingelserne skal for hendes vedkommende altid prøves efter dansk ret, hvis hun søger lysning i Danmark. Er hun statsborger i et ikke-nordisk land, er vi ligeledes for hendes vedkommende uden for konventionen. Hendes ret til at indgå ægteskab skal efter almindelig dansk international privatret bedømmes efter dansk ret.[1]) Er hun statsborger i et andet nordisk land, er vi igen inden for konventionen, og betingelserne skal prøves efter dansk ret, fordi hun er bosat her. For alle tilfælde, der falder inden for konventionen, gælder det dog, at nordiske statsborgere, som søger lysning i et andet nordisk land, kan *kræve* statsborgerlandets lovgivning anvendt, jfr. nærmere nedenfor.

Tilknytningsmomentet er efter konventionen, at en af brudefolkene er „bosat" i lysningslandet. Dette krav er angivet for i et vist omfang at hindre mulige omgåeiser. En 18-årig dansk mand kan således ikke få sin ret til at indgå ægteskab bedømt efter finsk ret, hvor ægteskabsalderen for mænd er 18 år, medmindre enten han eller hans forlovede er bosat i Finland. Hvor meget der

[1]) Jfr. herved Borum: Lovkonflikter (4. udgave) pag. 105. Det antages her, at der fra den almindelige regel om, at danske myndigheder ved prøvelse af ægteskabsbetingelserne skal anvende dansk ret, bør gøres den undtagelse, at spørgsmålet om nødvendigheden af samtykke til at indgå ægteskab skal bedømmes efter loven i den pågældendes domicilland.

skal kræves, før man kan anses for bosat, er overladt til de enkelte landes skøn. Der vil næppe blive stillet større krav, men et rent midlertidigt ophold vil naturligvis ikke være tilstrækkeligt.

Er ingen af brudefolkene bosat i det land, hvor der søges lysning (prøvelse af ægteskabsbetingelserne), skal den nordiske statsborger, der søger lysning i et andet nordisk land end statsborgerlandet, have betingelserne bedømt efter *statsborgerlandets lovgivning.* En dansker bosat i Tyskland, der f. eks. søger lysning i Norge, hvor han vil indgå ægteskab med en norsk kvinde, der f. eks. bor i England eller Sverige, skal således have sin ret til at indgå ægteskab bedømt efter dansk ret. De norske lysningsmyndigheder behøver imidlertid ikke for den danske brudgoms vedkommende at ulejlige sig med at foretage prøvelse af ægteskabsbetingelserne efter dansk ret, idet de i henhold til artikel 1, stk. 1, 3. pkt., kan *kræve,* at danskeren skal møde med en ægteskabsattest udstedt af danske myndigheder.

Den ret, en nordisk statsborger efter udkastet har til at benytte sig af lysningslandets lovgivning, er kun en ret ikke en pligt. Ønsker han således af en eller anden grund retten til at indgå ægteskab bedømt efter sit statsborgerlands lovgivning, kan han *kræve* det, jfr. stk. 1, 2. pkt. En finsk kvinde, der henvender sig til en bevisprøvende myndighed i Danmark, hvor hun eller hendes forlovede er bosat, kan således kræve, at finsk ret skal lægges til grund ved prøvelsen. Hun er måske 17 år og kan således indgå ægteskab efter finsk ret uden aldersdispensation. De danske myndigheder behøver imidlertid ikke selv at prøve betingelserne efter den finske lovgivning, som hun påberåber sig, men kan stille krav om, at hun skal møde med en finsk ægteskabsattest. På samme måde kan f. eks. en dansk mand i Sverige kræve sin ret til at indgå ægteskab bedømt efter dansk lov. Han ønsker f. eks. at indgå ægteskab med sin danske niece, og begge er bosat i Sverige, hvor et sådant ægteskab er forbudt, medmindre der gives dispensation. De svenske myndigheder skal således prøve ægteskabsbetingelserne efter dansk ret eller kræve dansk ægteskabsattest forevist.

Hvor lysning (prøvelse af Eegteskabsbetingelserne) kan søges, skal i henhold til stk. 2 bedømmes efter den interne lovgivning, og *hvorledes* og af *hvem* lysningen skal foretages, afgøres ligeledes efter lysningslandets regler. Efter dansk ret, jfr. ægteskabslovudkastets § 17, stk. 2, skal prøvelsen således foretages af sognefogeden eller borgmesteren på det sted, hvor bruden bor, eller hvis hun ikke har bopæl i Danmark, dér hvor brudgommen bor. Hvis ingen har bopgel her, skal prøvelsen foregå på det sted, hvor en af parterne opholder sig. Selve prøvelsen skal foretages efter de regler, justitsministeren skal fastsætte i henhold til § 16. stk. 1. De øvrige lande har regler af tilsvarende art. Som nævnt vil der, hvis de finske, norske og svenske forslag bliver gennemført, fortsat i disse tre lande blive stillet krav om kundgørelse. Fra norsk side vil dog kravet om kundgørelse i hjemlandet blive opgivet i de tilfælde, der falder ind under konventionen.

Endelig bemærkes, at artikel 1 ikke stiller krav om, at lysningen skal ske inden for et nordisk lands territorium. Alle lande har regler om, at repræsentationer i udlandet under visse betingelser kan foretage lysning (prøvelse af ægteskabsbetingelserne), jfr. for dansk rets vedkommende udkastets § 28. Den myndighed, der skal prøve ægteskabshindringer i henhold til artikel 1, kan således f. eks. godt være et dansk konsulat i en fremmed stat.

Stk. 3 i artikel 1 er omtalt ovenfor pag. 137. Af hensyn til det danske og det islandske forslag om afskaffelse af kundgørelse har det været nødvendigt at sidestille en i Danmark eller Island foretaget prøvelse af ægteskabsbetingelserne med den i de øvrige lande foretagne „lysning'".

Til artikel 2.

Vielse.

Efter artikel 2, *stk. 1,* kan vielse i et af de nordiske lande foretages på grundlag af en lysning (prøvelse af ægteskabsbetingelserne) i et af de øvrige lande. Fornyet lysning eller prøvelse i vielseslandet skal således ikke finde sted i dette tilfælde. Vielse må ikke nægtes, når blot lysningen har fundet sted i overensstemmelse med lysningslandets lovgivning. Vielse kan kun nægtes, hvis der — vielsesmyndigheden bekendt — er ægteskabshindringer til stede, som lysningsmyn-

digheden har overset, jfr. herved det i det danske ægteskabslovudkast § 23, stk. 3, anførte, eller hvis den ovenfor nævnte reservation m. h. t. svogerskab og slægtskab udgør en hindring i vielseslandet. Det er en forudsætning, at lysningen stadig er gyldig, d. v. s. skal have fundet sted inden for de sidste fire måneder tor vielsen. Denne frist er efter de nordiske ægteskabslovudkast nu den samme i alle fem lande.

Bestemmelsen er formuleret så vidt, at den omfatter *enhver* lysning i et nordisk land. Artikel 2 går således videre end artikel 1 derved, at lysningen også kan vedrøre brudefolk, der begge er statsborgere i vielseslandet, samt brudefolk, der ikke er statsborgere i noget nordisk land. Det kræves blot, at de har fået papirerne prøvet i et af de nordiske lande. Har de fået det, og det afhænger af de enkelte landes interne lovgivning, hvem der kan få ægteskabsbetingelserne prøvet, vil lysningsattesten, for dansk rets vedkommende attest om bevislighedernes prøvelse, være tilstrækkeligt grundlag for vielse i et andet nordisk land.

Den vide formulering af artikel 2, stk. 1, er tydeliggjort ved bestemmelsen i *stk. 2*, der udtrykkeligt anfører, at det i stk. 1 anførte ikke blot gælder i de tilfælde, hvor lysning er sket efter artikel 1. men også når lysning *i andre tilfælde* har fundet sted hos en kontraherende stats myndighed, uanset om brudefolkene har statsborgerret i en kontraherende stat.

I *stk. 3* nævnes, at fritagelse for lysning, som gives af en kontraherende stats myndighed, også skal gælde i de øvrige kontraherende stater. Bestemmelsen tager sigte på de norske regler om fritagelse for lysning.

Stk. 4 indeholder følgende bestemmelse:

„Når vielse i de i stk. 3 nævnte tilfælde eller i andre tilfælde på grund af særlige omstændigheder foretages uden lysning, finder reglerne i artikel 1, stk. 1, tilsvarende anvendelse ved prøvelse af ægteskabsbetingelserne foretaget af vielsesmyndigheden."

Denne regel har som baggrund specielle finsk-svenske regler, der i de tilfælde, hvor den almindelige form for lysning kan undlades, f. eks. i tilfælde, hvor en af brudefolkene er alvorligt syg, pålægger vielsesmyndigheden at foretage en prøvelse af, hvorvidt der er ægteskabshindringer til stede. Det samme gælder efter norsk ret, når lysningsfritagelse er givet. For denne prøvelse af ægteskabshindringer, som vielsesmyndigheden skal foretage, gælder de i artikel 1, stk. 1, nævnte regler, d. v. s. at prøvelsen som hovedregel skal ske efter vielsesmyndighedens lovgivning, når blot en af parterne er bosat i vielseslandet, og ellers efter statsborgerlandets lov.

Dansk ret indeholder ikke noget egentligt krav om, at vielsesmyndigheden skal foretage prøvelse af bevislighederne i noget tilfælde. Efter ægteskabslovudkastets § 23 kan prøvelse af ægteskabsbetingelserne helt undlades, hvis der på grund af en af parternes sygdom er alvorlig fare ved at opsætte vielsen. En vis form for prøvelse påhviler dog også vielsesmyndigheden i dette tilfælde, idet det af § 23, stk. 3, fremgår, at vielsesmyndigheden er uberettiget til at foretage vielsen, hvis der ham bekendt foreligger en ægteskabshindring. Falder et sådant tilfælde inden for konventionens rammer, hvad der næppe er særlig praktisk, skal derfor også den danske vielsesmyndighed tage hensyn til den lovgivning, som efter artikel 1, stk. 1, i konventionen finder anvendelse.

I *stk. 5* nævnes endelig, at der om vielsen gælder loven i den stat, vielsesmyndigheden tilhører. Den interne lovgivning er således afgørende for, f. eks. hvem der kan foretage vielse, og hvor og hvornår vielse kan finde sted. Vielsesmyndigheden kan godt være en nordisk diplomatisk eller konsulær repræsentation.

Til artikel 10.

Omstødelse.

I 1. pkt., der er uændret, anføres, at der med hensyn til sager om omstødelse af ægteskab mellem personer, som er og ved ægteskabets indgåelse var statsborgere i de kontraherende stater, skal bestemmelserne i artiklerne 7-9 finde tilsvarende anvendelse. Artiklerne 7-9 regulerer spørgsmålene om værneting, den kompetente lov og virkningerne af en separation eller skilsmisse.

I 2. pkt. bestemmes, at spørgsmålet om, hvorvidt betingelserne for omstødelse er til stede, dog skal bedømmes efter den lov, som blev anvendt ved bedømmelsen af sagsøgerens ret til at indgå ægteskab, hvis sagen rejses af en af ægtefællerne. Bliver

sagen rejst mod begge ægtefæller, kan omstødelse ikke finde sted, medmindre den omstødelsesgrund, der påberåbes, giver grundlag for omstødelse efter loven i hver af de stater, hvis lovgivning blev anvendt ved bedømmelsen af ægtefællernes ret til at indgå ægteskab, jfr. 3. pkt.

I den gældende artikel 10 er formuleringen derimod sålydende: „Betingelserne for omstødelse skal dog bedømmes efter den lov, som var bestemmende for sagsøgerens ret til at indgå ægteskabet, eller, hvis sagen rejses mod begge ægtefæller, efter en af de love, som var bestemmende for deres ret til at indgå ægteskabet".

Med den lov, der ifølge 2. og 3. pkt. blev anvendt ved bedømmelsen af retten til at indgå ægteskabet, menes den lov, der rent faktisk blev anvendt. Har lysningsmyndigheden ved en fejl anvendt en anden lov end den, der skulle anvendes, vil fejlen ikke kunne redresseres under omstødelsessagen, jfr. herved princippet efter den nordiske konventions artikel 22, der fastsætter med hensyn til visse administrative afgørelser, at de skal lægges til grund for de øvrige nordiske lande nden videre prøvelse af gyldigheden.

Der har i de nordiske udvalg været enighed om, at det bør pålægges lysningsmyndigheden (den bevisprøvende myndighed) udtrykkeligt at angive, efter hvilket lands lov ægteskabsbetingelserne er prøvet.

Artikel 10 vedrører efter udkastet ikke blot vielse indgået i nordiske lande, men også vielse i andre lande for fremmede myndigheder. Det kræves derimod, at begge parter var statsborgere i et nordisk land ved ægteskabets indgåelse og fortsat er det under omstødelsessagen. Udvalgene har ikke ment at burde medtage de tilfælde, hvor parterne var af ikke-nordisk nationalitet ved ægteskabets indgåelse.

BILAG

Bilag 1.

Antal viede mænd og kvinder fordelt efter alder ved ægteskabets indgåelse.

Alder	Mænd							Kvinder						
	1921	1925	1930	1940	1950	1960	1962	1921	1925	1930	1940	1950	1960	1962
						A. Absolutte tal.								
15 år								1	3	3	3	18	23	16
16 -								80	44	48	73	139	297	288
17 -								293	177	214	329	597	1.012	1.092
18 -	3	4	20	29	79	281	381	906	907	1.044	1.653	2.291	3.014	3.487
19 -	100	76	99	195	427	838	1.078	1.531	1.487	1.676	2.731	3.191	3.769	4.362
20 -	691	358	358	538	865	1.401	1.649	2.124	2.086	2.381	3.563	3.729	4.228	4.741
21 -	1.109	1.315	1.319	1.946	2.196	3.105	3.659	2.536	2.548	2.982	3.617	4.104	4.397	4.615
22 -	1.587	1.569	1.894	2.348	2.771	3.660	4.159	2.645	2.706	3.049	3.640	3.729	3.857	3.974
23 -	2.311	2.131	2.360	3.007	3.471	3.921	4.174	2.533	2.516	2.851	3.152	3.203	2.921	3.059
24 -	2.456	2.457	2.666	3.335	3.714	3.442	3.774	2.376	2.240	2.563	2.808	2.657	2.208	2.312
25 -	2.561	2.456	2.902	3.250	3.525	2.968	3.180	2.095	1.952	2.205	2.345	2.298	1.651	1.664
Under 26 år	10.818	10.366	11.618	14.648	17.048	19.616	22.054	17.120	16.666	19.016	23.914	25.956	27.377	29.610
26 år og derover	15.950	15.420	17.355	20.614	21.790	16.281	15.459	9.648	9.120	9.957	11.348	12.882	8.520	7.903
I alt	26.768	25.786	28.973	35.262	38.838	35.897	37.513	26.768	25.786	28.973	35.262	38.838	35.897	37.513
						B. Relative tal.								
15 år								0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0
16 -								0,3	0,2	0,2	0,2	0,4	0,8	0,8
17 -								1,1	0,7	0,7	0,9	1,5	2,8	3,0
18 -	0,0	0,0	0,1	0,1	0,2	0,8	1,0	3,4	3,5	3,6	4,7	5,9	8,4	9,3
19 -	0,4	0,3	0,3	0,6	1,1	2,3	2,9	5,7	5,8	5,8	7,7	8,2	10,5	11,6
20 -	2,6	1,4	1,2	1,5	2,2	3,9	4,4	7,9	8,1	8,2	10,1	9,6	11,8	12,6
21 -	4,1	5,1	4,6	5,5	5,7	8,6	9,7	9,5	9,9	10,3	10,3	10,6	12,3	12,3
22 -	5,9	6,1	6,5	6,7	7,1	10,2	11,1	9,9	10,5	10,5	10,3	9,6	10,7	10,6
23 -	8,6	8,3	8,2	8,5	8,9	10,9	11,1	9,5	9,7	9,8	8,9	8,3	8,1	8,2
24 -	9,2	9,5	9,2	9,4	9,6	9,6	10,1	8,9	8,7	8,9	8,0	6,8	6,2	6,1
25 -	9,6	9,5	10,0	9,2	9,1	8,3	8,5	7,8	7,5	7,6	6,7	5,9	4,6	4,4
Under 26 år	40,4	40,2	40,1	41,5	43,9	54,6	58,8	64,0	64,6	65,6	67,8	66,8	76,3	78,9
26 år og derover	59,6	59,8	59,9	58,5	56,1	45,4	41,2	36,0	35,4	34,4	32,2	33,2	23,7	21,1
I alt	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Afsnit V og VI i betænkning nr. 263 (1960) om ændring af § 10 i lov nr. 276 af 30. juni 1922 om ægteskabs indgåelse og opløsning.

V:

Principielle overvejelser.

Udvalget har overvejet, om de hensyn, som i sin tid begrundede reglernes indførelse, stadig kan anses for tilstrækkeligt tungtvejende til opretholdelse af et ægteskabsforbud.

Man har herved haft for øje, at et sådant forbud indebærer et vidtgående indgreb i den personlige frihed og derfor ikke bør udstrækkes længere end absolut påkrævet.

Vanskelighederne ved at føre en effektiv kontrol med, at personer, som er omfattet af lovens ord, ikke indgår ægteskab, må ligeledes opfordre til, at der vises nogen tilbageholdenhed i denne henseende.

Som anført ovenfor var det både i 1922 og ved lovens revision i 1938 eugeniske hensyn, som begrundede ægteskabsforbudets indførelse.

Efter udvalgets opfattelse kan eugeniske hensyn alene imidlertid ikke begrunde, at der også fremover opretholdes ægteskabsrestriktive bestemmelser for sindslidende personers vedkommende.

Det må her for det første understreges, at et forbud mod ægteskab ikke i sig selv hindrer, at der sættes børn i verden af dem, som forbudet retter sig imod. Andragere, som får afslag på en ansøgning om tilladelse til at indgå ægteskab, eller som kun på betingelse af sterilisation kan få en sådan tilladelse, opgiver ikke sjældent tanken om ægteskab og lever i stedet sammen og får børn sammen, og det vil næppe være muligt gennem lovgivningsindgreb at hindre sådanne samlivsforhold. I praksis vil man ofte i mange tilfælde legalisere sådanne forhold, når de efter nogen tids forløb har vist sig at være stabile.

Hertil kommer imidlertid, at faren for overførelse på børnene næppe er så betydelig, som det tidligere har været antaget, dels fordi visse psykiske afvigelser *kan* skyldes ydre påvirkninger, f. eks. betændelsestilstande i hjernen eller voldelig beskadigelse af hjernen under fødslen eller senere i livet, dels fordi arvegangen i visse tilfælde ikke er så sikker som tidligere antaget.

Endelig vil man i hvert fald ikke kunne udstrække reglerne så vidt, at raske bærere af arvelige anlæg for en eller anden psykisk sygdom hindres i at indgå ægteskab, og et forbud, der alene retter sig mod psykisk afvigende personer, vil efter arvebiologiens nuværende erfaringer ikke i nævneværdig grad have nogen indvirkning på frekvensen af arveligt betinget psykiske afvigelser i befolkningen som helhed.

Eugeniske hensyn taget i den forstand at hindre eller påvirke forekomsten af psykiske abnormiteter kan således ikke alene begrunde en opretholdelse af reglerne i ægteskabslovens § 10.

I det enkelte konkrete tilfælde kan man dog ikke se bort fra, at faren for arveligt belastet afkom kan være betydelig, f. eks. hvis en åndssvag kvinde indgår ægteskab med en åndssvag eller svagt begavet mand, og der forekommer åndssvaghed i begge ægtefællers familie.

Sociale hensyn kan desuden tale for at opretholde de gældende bestemmelser i en vis udstrækning. Dette gælder ikke mindst hensynet til eventuelle børn i et sådant ægteskab, idet det må antages, at mange psykisk afvigende personer, selv om arvelighedsrisikoen er ringe, ikke er i stand til at opdrage og forsørge deres børn på forsvarlig måde.

Endvidere kan såvel hensynet til den raske part som hensynet til den syge part tale

for at opretholde et ægteskabsforbud ud fra sådanne mere socialt betonede hensyn. Den raske part vil således ikke altid være i stand til at bedømme de vanskeligheder, som kan opstå i et ægteskab, hvor den anden part lider af en eller anden psykisk sygdom, og hvor udsigterne til forværring eller forbedring er ganske usikre. Endelig vil risikoen — selv i tilfælde, hvor den er ringe — for arveligt belastet afkom kunne betyde et psykisk pres på den raske part.

Hensynet til den syge part taler først og fremmest for at sikre, at faren for udnyttelse elimineres. Dette hensyn gør sig navnlig gældende med hensyn til åndssvage, idet man eksempelvis må sikre sig, at en åndssvag kvinde ikke udnyttes af en mand, som tidligere har været straffet for eks. for alfonseri. Endvidere vil de forsørgelsesbyrder og andre forpligtelser af forskellig art, som ægteskabet stiller til ægtefæller, kunne lægge et sådant pres på den syge part, at sygdommen herved forværres.

Endelig må hensynet til selve ægteskabet som institution tale for, at der må være et vist mindstemål af udsigt til, at det, der normalt forstås ved et ægteskab, kan gennemføres.

Det må derfor være berettiget af hensyn til ægteskabet som noget fundamentalt i vor samfundsstruktur at afskære de mennesker fra at indgå ægteskab, som ikke har nogen forståelse af eller mulighed for at gennemføre et ægteskab på nogenlunde normal måde.

Spørgsmålet om, hvilke psykiske afvigelser, der herefter bør omfattes af ægteskabsforbud, hænger i nogen grad sammen med spørgsmålet om, i hvilket omfang der bør fastsættes regler, som tilsigter at hindre overtrædelser.

Jo større muligheder de bevisprøvende myndigheder har for at være opmærksomme på, at loven overholdes, jo mere nuancerede kan man udforme de regler, som er afgørende for, om ægteskab kan indgås uden særlig tilladelse.

Når udvalget, jfr. nedenfor, ikke har fundet det formålstjenligt at indføre strengere kontrolbestemmelser, må loven for visse gruppers vedkommende affattes således, at den kommer til at omfatte flere grupper, eller rettere, grader af psykiske afvigelser end nødvendigt set i forhold til de grunde, der taler for at opretholde et ægteskabsforbud.

Dette gør sig specielt gældende med hensyn til sindssyge, idet det i og for sig ville være ubetænkeligt at undtage visse lettere grader af sindssygdomme, f. eks. lettere depressioner eller visse kroniske, efterhånden symptomfattige sindssygdomme.

Når udvalget ikke har ment det hensigtsmæssigt at stille forslag om sådanne begrænsninger, skyldes det dels de lovtekniske vanskeligheder, der ville være forbundet hermed, dels og især, at de lettere tilfælde af sindssygdom ikke har spillet nogen praktisk rolle, idet disse simpelthen ikke erkendes af de bevisprøvende myndigheder.

De hidtidige erfaringer viser, at det kun er de sværere sindssygdomsformer, som kommer til myndighedernes kundskab, og der synes herefter ikke at være tungtvejende grunde til at stille forslag om en mere nuanceret affattelse. Der kan vel rejses rent teoretiske indvendinger mod at affatte loven således, at den omfatter flere tilfælde end tilsigtet, men hensynet til lovens praktiske anvendelighed må efter udvalgets opfattelse gå forud.

Begrebet sindssygdom omfatter en lang række uensartede psykiske afvigelser, som med hensyn til forsvarligheden af ægteskabs indgåelse må bedømmes forskelligt både i eugenisk og social henseende.

Visse sindssygdomsformer, f. eks. den maniodepressive sindssygdom, må anses for dominante i arvelighedsmæssig henseende, således at faren for overførelse til børnene er ret betydelig, selv om kun den ene af forældrene lider af sygdommen, medens andre, f. eks. ungdomssløvsind, formentlig må anses for recessive.

Det vil dog ikke være muligt ved afgrænsningen af, hvilke sindssygdomsformer der bør være ægteskabshindring, udelukkende at lægge vægt på arvelighedsrisikoen, idet de ovenfor nævnte sociale hensyn i videre forstand til den syge selv, til ægtefællen og børnene, i mange tilfælde kan begrunde et ægteskabsforbud, selv om arvelighedsrisikoen er ringe; f. eks. er ungdomssløvsind som regel en langt mere psykisk destruktiv sindssygdom end den maniodepressive sindssygdom.

Afgørelsen må derfor som. hidtil komme til at afhænge af et konkret skøn i det en-

kelte tilfælde, et skøn, som ikke udelukkende kan udøves på grundlag af oplysninger om sindssygdommens art, da der inden for hver enkelt gruppe af sindssygdomme kan forekomme lettere eller sværere tilfælde såvel i eugenisk som i social henseende.

Som det vil fremgå heraf, lader det sig således heller ikke gøre på et rent medicinsk grundlag at udsondre visse arter af sindssygdomme, som bør være til hinder for ægteskab.

Med hensyn til åndssvage er der i udvalget enighed om, at samtlige kategorier af åndssvaghed bør bibeholdes i § 10.

Medens de svære grader af åndssvaghed oftest skyldes ydre årsager (infektioner eller læsioner i fostertilstanden, under fødslen eller tidligt i barnealderen), må flertallet af de lettere former antages at bero på arvemæssige faktorer. En nylig foretagen undersøgelse har vist, at 90 pct. af børn, født af åndssvage mødre, som senere blev steriliserede, var psykisk abnorme. Vægtige samfundsmæssige hensyn synes således at tale for, at man bør tilstræbe, at åndssvage sætter så få børn i verden som muligt.

Selv bortset fra eugeniske hensyn vil eventuelle børn ofte være fuldstændigt ødelæggende for et sådant ægteskab, også hvis børnene måtte vise sig at blive normalt begavede, idet man må betænke, at det netop for normalt begavede børn kan blive en svær psykisk belastning at nå **til** den erkendelse, at den ene eller begge forældrene er åndssvage.

Endelig taler hensynet til den åndssvage selv meget stærkt for at opretholde ægteskabsforbudet, således at man kan undgå, at den åndssvage udnyttes eller påvirkes i uheldig retning af en ustabil ægtefælle.

For så vidt angår epilepsi, er der nu inden for lægevidenskaben enighed om, at epilepsi i og for sig ikke kan anses for nogen selvstændig sygdom, men alene som et symptom på en eller anden lidelse i centralnervesystemet. Nyere svenske og amerikanske undersøgelser synes endvidere at have godtgjort, at faren for, at børn af epileptikere får epilepsi, ikke er væsentlig større end den fare, der består for børn af forældre, som ikke har sygdommen. Udvalget skal særlig fremhæve, at arvelighedsrisikoen er uden forbindelse med anfaldshyppigheden, således at børn af en patient med hyppige anfald ikke løber større risiko for at få epilepsi end børn af patienter med ringe anfaldshyppighed.

Enkelte af de til grund for epilepsi liggende sygdomme kan være arvelige, men dels er disse sjældne, og dels er de ofte kombineret med åndssvaghed og vil således være omfattet af lovens bestemmelser om åndssvaghed.

De til grund liggende hjernesygdomme kan i sjældne tilfælde give sig udslag i sværere psykiske forandringer, men også disse følger er uden forbindelse med arvelighedsfrekvensen.

Tilbage bliver herefter de tilfælde, som har medført sværere psykiske forandringer, og hvor andre hensyn end de eugeniske på samme måde som ved sindssygdom kan tale for at opretholde ægteskabsforbud. Disse sværere psykiske forandringer vil imidlertid enten være omfattet af begrebet sindssygdom eller af den mere rummelige betegnelse „alvorlige sjælelige forstyrrelser af anden art'", som udvalget foreslår indføjet i loven.

Udvalget foreslår herefter, at ordet epilepsi udgår af lovteksten, således at der fremtidig kun lægges vægt på de psykiske forandringer. Herved undgår man også at tage stilling til en lang række tvivlsomme tilfælde, der hidtil har været afgjort med en formel tilladelse ex tuto, idet der vel har været nogen anfaldshyppighed, men ingen eller kun ringe psykiske forandringer.

Spørgsmålet om, hvorvidt psykopati bør opretholdes som ægteskabshindring, har ligeledes været overvejet.

Psykopati er en karakterdefekt, på lignende måde som åndssvaghed er en intelligensdefekt. Denne defekt, som i øvrigt kan være kombineret med andre psykiske afvigelser, vil undertiden give sig udslag i gentagen kriminalitet, men kan også give sig udslag i manglende økonomisk sans, affektlabilitet, udpræget egocentri m. m. og kan således være en tragedie for et hjem.

Selv om disse karakterologiske afvigelser i nogen grad anses for arveligt betingede, gælder det imidlertid, at arvegangen er meget usikker, og da hertil kommer, at nogle af de sværeste tilfælde skyldes ydre påvirkninger, må man også for psykopatiens vedkommende almindeligvis se bort fra eugeniske hensyn.

Man må imidlertid her være opmærksom på hensynet til den anden part, der ofte ikke bliver opmærksom på de psykopatiske karaktertræk, før et samliv er etableret.

Af justitsministeriets praksis fremgår det, at det i alt væsentlig kun er den kriminelt betonede psykopati eller tilfaslde, hvor psykopatien er kombineret med sindssygdom eller åndssvaghed, som spiller nogen rolle. De mange tilfælde af psykopati, der må være, men som ikke giver sig udslag i kriminel adfærd eller hospitalsindlæggelse, har man ingen mulighed for at ramme, selv om de i virkeligheden kan være ligeså ødelæggende for familielivet som den kriminelt betonede psykopati. Hertil kommer, at psykopati i højere grad ikke er et praktisk medicinsk begreb, men et begreb, der kun anvendes i lovteksten i § 10. Det har ofte i praksis voldt vanskeligheder for retslægerådet at præcisere, om en andrager var psykopat i højere grad, og udvalget har derfor anset det for rigtigst at undlade denne sprogbrug. På den anden side har der i praksis været tilfælde, jfr. bilag 7, hvor det må anses for fuldtud berettiget at hindre indgåelse af ægteskab, men tilfælde af denne art vil ligeledes kunne henføres til den mere sammenfattede betegnelse: alvorlig sjælelige forstyrrelser.

Under hensyn til, at kronisk alkoholisme som selvstændig gruppe har vajret uden praktisk betydning, har udvalget været enigt om at udelade denne.

Det kan i denne forbindelse fremhæves, at kronisk alkoholisme som sådan næppe kan betegnes som nogen arvelig sygdom. Det, der eventuelt nedarves, er stimulanssøgende karaktertræk, medens rent ydre påvirkninger vil blive afgørende for. om disse nedarvede egenskaber giver sig udslag i alkoholisme.

Udvalget er som tidligere berørt opmærksom på, at der efter gældende ret ikke er nogen effektiv kontrol med, at ægteskabsforbudet i ægteskabslovens § 10 overholdes, og man har overvejet, om der er anledning til at foreslå gennemførelse af mere effektive foranstaltninger i denne henseende.

Man kunne overveje den mulighed at kræve lægeundersøgelse af begge parter før ægteskabets indgåelse. En sådan ordning blev anbefalet af retslægerådet forud for gennemførelsen af den gældende ægteskabslov, men frarådet af familieretskommissionen.

Udvalget kan ikke anbefale en sådan løsning. Den vil være uforholdsmæssig besværlig og kostbar for brudefolkene, og dens effektivitet vil være problematisk, idet lægens bedømmelse i ikke ringe grad vil være afhængig af de oplysninger, som brudefolkene selv giver.

En ændring, hvorefter der af kræ ves brudefolkene erklæring på tro og love om, hvorvidt de lider eller har lidt af de i bestemmelsen omhandlede psykiske afvigelser, anser udvalget for at være uden væsentlig praktisk betydning.

En sådan ordning er gennemført med hensyn til nogle andre forhold (kønssygdomme, slægtskab m. v., jfr. ægteskabslovens § 21, stk. 1, nr. 5-7 og 11), men det må her erindres, at der i disse tilfælde er tale om forhold, som brudefolkene umiddelbart og uden. vanskelighed kan bedømme.

Bestemmelserne i § 10 omfatter imidlertid ikke; enhver psykisk afvigelse, og man måtte derfor indrømme brudefolkene en vis adgang til at skønne over, hvornår en sådan erklæring med rette kan afgives med benægtende indhold. Den, der virkelig omfattes af ægteskabsforbudet i § 10, vil imidlertid i mange tilfælde være uegnet til at udøve et sådant skøn, ikke mindst fordi alvorlige psykiske afvigelser ofte er ledsaget af en mere eller mindre udtalt mangel på sygdomserkendelse.

Såfremt erklæringen derfor skal have nogen praktisk betydning, må den affattes således, at brudefolkene kun skal udtale sig om visse rent faktiske omstændigheder, navnlig om de har været indlagt på psykiatriske afdelinger, sindssygehospitaler o. s. v.

Udvalget er imidlertid betænkelig ved en sådan — ganske vist forenklet og overskuelig — oplysningspligt.

Ordningen ville vel medføre, at de bevisprøvende myndigheder fik noget større mulighed for at kontrollere overholdelsen af reglerne i § 10. Man må imidlertid vogte sig for at overvurdere virkningerne heraf. Kun en del af de personer, der har været indlagt på sindssygehospital m. v., omfattes af forbudet i § 10, og kun en ringe del af disse vil efter den gældende dispensations-

praksis få afslag på et andragende om tilladelse til at indgå ægteskab. I de tilfælde, hvor et andragende bliver afslået, må det antages, at den mentale sygdom eller mangel er så udtalt, at man også uden oplysningspligten ville have været opmærksom på den. Faren for afgivelse af urigtige erklæringer er endvidere ret stor. En sådan handling ville ganske vist være strafbar, men netop i de tilfælde, hvor erklæringen er af reel betydning — hvor afgiveren aktuelt lider af sindssygdom eller er åndssvag — vil hans mentale tilstand ofte være således, at han ikke lader sig motivere af straffetruslen, og der vil i øvrigt sjældent blive tale om at rejse straffesag, jfr. straffelovens §§ 16 og 17. Nogen civilretlig konsekvens kan man næppe knytte til afgivelsen af urigtig erklæring. Hvis ægteskabet er indgået i strid med reglen i § 10, kan det omstødes, jfr. § 43, men at udvide omstødelsesadgangen til også at omfatte tilfælde, hvor der er afgivet urigtig erklæring, men hvor reglen ikke har været til hinder for ægteskabets indgåelse, anser udvalget for udelukket.

Mod indførelse af den skitserede ordning kan endvidere anføres, at den vil være egnet til hos store dele af befolkningen at fremkalde eller bestyrke den opfattelse, at en person, som har været indlagt på sindssygehospital, i al fremtid må befrygtes at være „unormal". Ordningen ville således på en uheldig måde modvirke bestræbelserne for til gavn for patienter med mentale sygdomme at få befolkningen til at lægge mere vægt på lighederne end forskellighederne mellem sådanne sygdomme og sygdomme af fysisk oprindelse. Ordningen kunne desuden bevirke, at patienter undertiden ville vige tilbage fra at søge en påkrævet lægebehandling for mentale lidelser.

Der kunne herefter rejses spørgsmål om efter svensk og finsk forbillede at indføre en ordning, hvorefter alle konstaterede tilfælde af sindssygdom, åndssvaghed og anden alvorlig sjælelig forstyrrelse skulle anmeldes til folkeregistret på patientens hjemsted og registreres dér. Forud for ægteskabets indgåelse måtte der da kræves en udskrift eller attest fra folkeregistret, udvisende hvad der var registret bekendt om brudefolkene.

Udvalget mener imidlertid ikke, at en sådan ordning bør gennemføres her i landet, bl. a. fordi folkeregistrene næppe er egnede som grundlag for en sådan registreringsvirksomhed.

Endelig kunne man tænke sig den mulighed at udnytte den registrering, der i forvejen finder sted i det arvehygiejniske register, som føres på universitetets arvebiologiske institut, men hvis et sådant system skal være effektivt, må det udformes således, at de bevisprøvende myndigheder har pligt til i alle tilfælde at rette henvendelse til registret. Efter de hidtidige erfaringer ville det meget betydelige administrative besvær ved gennemførelsen af en sådan ordning næppe komme til at stå i noget rimeligt forhold til det udbytte, som kunne opnås. Det forhold, at brudefolkene eller en af dem er optaget i registret, er naturligvis ikke ensbetydende med, at ægteskabets indgåelse kræver tilladelse fra justitsministeriet, men de bevisprøvende myndigheder vil ikke have en sådan sagkundskab, at de på grundlag af oplysningerne fra instituttet kan afgøre, om dispensation er nødvendig. Dette vil ofte ikke være tilfældet, men en afgørelse heraf vil tage tid og medføre ulemper for brudefolkene og en væsentlig forøgelse af retslægerådets og justitsministeriets arbejde.

Under hensyn til de praktiske vanskeligheder, der således vil være forbundet med at gennemføre mere effektive kontrolforanstaltninger, og under hensyn til de begrænsede resultater, sådanne foranstaltninger må påregnes at udvise i forhold til de omkostninger og det besvær, der vil være forbundet hermed, har udvalget ikke ment at burde foreslå mere gennemgribende ændringer i de gældende regler.

Som tidligere nævnt vil spørgsmålet om ægteskabsforbud over for raske bærere af anlæg for psykiske afvigelser ikke kunne komme på tale.

Man har dog ment at burde henlede opmærksomheden på, at visse sygdomme eller anlæg for sygdomme af sjælelig art er klart arveligt betingede, og i denne henseende bør formentlig især fremhæves visse dominante sindslidelser, hvor risikoen for overførelse til børnene i gennemsnit når op mod 50 pct., eksempelvis sygdommen Hunting-

tons chorea, som i øvrigt netop først manifesterer sig i 40-50 års alderen.

I andre tilfælde, hvor sygdommen er recessiv, vil valget af ægtefælle spille en afgørende rolle for risikoen for overførelse til børnene. Dette gælder for eksempel den juvenil amaurotiske idioti.

Selv om det ikke vil være muligt eller ønskeligt at indføre ægteskabsforbud i sådanne tilfælde, hvor sygdommen muligvis enten slet ikke vil manifestere sig eller i hvert fald endnu ikke er kommet til udbrud, når ægteskab indgås, finder udvalget, at det ville være ønskeligt, om brudefolkene inden ægteskabets indgåelse fik oplysning om de risici, som et påtænkt ægteskab kan indebære for eventuelle børn i ægteskabet, og som kan afværges ved sterilisation.

Oplysning herom bør dog formentlig gives i forbindelse med vejledning på bredere basis om ægteskab, derunder ægteskabets retsvirkninger.

Det har ligget uden for udvalgets opgave at tage stilling til betydningen af rent legemlige sygdomme, som i øvrigt næppe i noget tilfælde bør danne grundlag for ægteskabsforbud. Imidlertid findes der visse særligt alvorlige legemlige sygdomme, som ligeledes er klart arveligt betingede, for eksempel tuberøs sclerose og myoclonus epilepsi, og der kunne formentlig være anledning til på tilsvarende måde at give brudefolkene nærmere oplysning om de arvebiologiske problemer i forbindelse med sådanne sygdomme.

VI:

Udvalgets forslag og bemærkninger hertil.

Forslaget:

§ 10 i lov nr. 276 af 30. juni 1922 om ægteskabs indgåelse og opløsning affattes således:

„Den, som er sindssyg eller åndssvag, eller som lider af alvorlige sjælelige forstyrrelser af anden art, må ikke indgå ægteskab uden justitsministeriets tilladelse.

Tilladelsen kan betinges af, at den pågældende underkaster sig sterilisation i overensstemmelse med de herom gældende regler."

Lovens § 21, stk. 1, nr. 4, affattes således:

„Hvis der er grund til at antage, at nogen af brudefolkene er sindssyg eller åndssvag eller lider af alvorlige sjælelige forstyrrelser af anden art, skal der fremlægges attest fra en dertil autoriseret læge om, at sådanne lidelser ikke kan påvises hos vedkommende, eller tilladelse fra justitsministeriet til ægteskabets indgåelse."

Bemærkninger hertil:

I overensstemmelse med det ovenfor under V anførte er sindssygdom og åndssvaghed foreslået opretholdt som ægteskabshindring.

Med hensyn til den rent sproglige affattelse bemærkes, at udvalget har overvejet en anden betegnelse for åndssvaghed, bl. a. under hensyn til, at man fra svensk og finsk side har foreslået betegnelsen „sinnesslö" ændret til „allvarlig psykisk efterbliven". En hertil svarende dansk sprogbrug måtte formentlig blive „evnesvag" eller „evnesvag i højere grad".

Motiveringen for den ændrede sprogbrug i det svenske forslag har været, at „psykisk **efterblivenhet"** anvendes som kriterium i den svenske åndssvageforsorgslovgivning.

En tilsvarende situation foreligger ikke her i landet, idet begrebet åndssvaghed konsekvent anvendes i dansk lovgivning i øvrigt, således at det vil være mest hensigtsmæssigt at opretholde den hidtidige terminologi i ægteskabslovgivningen.

Der er oven for under V gjort nærmere rede for, at udvalget har ment, at epilepsi, psykopati og kronisk alkoholisme burde udgå af lovteksten.

Som et sammenfattende udtryk for visse epilepsiledsagende og psykopatiske karakterforandringer har udvalget foreslået „alvorlige sjælelige forstyrrelser af anden art". Det er udvalgets opfattelse, at denne betegnelse er et dækkende udtryk for de nævnte karakterforandringer, ligesom denne ordlyd ligger meget nær op ad den foreslåede finske og svenske lovtekst: „behäftad med annan allvarlig rubbning av själsverksamheten".

Under denne mere sammenfattede betegnelse vil man ligeledes kunne henføre karakterdefekter, der er en følge af kronisk alkoholisme eller narkomani.

Herudover har man anset det for hensigtsmæssigt at lade bestemmelserne i § 10, stk. 2, udgå, fordi de her angivne retningslinier for, hvornår dispensation kan meddeles, er ganske intetsigende eller så selvfølgelige, at de må anses for overflødige.

Det forudsættes dog herved, at der som hidtil indhentes en udtalelse fra retslægerådet, før tilladelse til ægteskabets indgåelse meddeles af justitsministeriet.

Udvalgets forslag til en ændret affattelse af lovens § 21, stk. 1, nr. 4, forudsætter, at det af justitsministeriet den 2. maj 1957 nedsatte udvalg vedrørende ægteskabslovgivningen i øvrigt ikke foreslår gennemførelse af væsentlige ændringer i det bestående system for prøvelse af ægteskabsbetingelserne og for iværksættelse af lysning m. v.

Såfremt det foreliggende forslag gennemføres, vil det være nødvendigt at ændre lovens bestemmelser om ægteskabs omstødelse, men da disse spørgsmål naturligt henhører under den ovenfor nævnte ægteskabskommissions område, har udvalget ikke anset det for påkrævet at tage stilling til andet og mer es end lovens § 10 og til de bestemmelser, som tager sigte på at hindre indgåelse af ægteskab i strid med bestemmelserne i 8 10.

STATISTISK KONTOR
April 1961.

Bilag 3.

Københavnske ægteskabers forløb efter separation.

Efter anmodning fra justitsministeriets lovkontor har Københavns statistiske kontor foretaget en undersøgelse af separationers forløb, idet man på grundlag af hovedstadskommunernes folkeregistre har fulgt en række ægtepar inden for en periode på ca. 10 år efter, at der er bevilget de pågældende separation.

Undersøgelsen omfatter 2.305 ægtepar, som i løbet af året 1950 har indgivet begæring om separation til Kobenhavns overpræsidium, og som har fået separationen bevilget. Disse ægtepar er fulgt i folkeregistret indtil den 1. januar 1960, for så vidt angår de pågældende personers anmeldelser af flytninger inden for hovedstaden eller af bortflytning fra hovedstaden, samt registrering af evt. senere separationsbevillinger, skilsmisse og død.

I det omfang, det har været muligt på grundlag af folkeregistrets registreringer, har man opdelt de 2.305 ægtepar i nedennævnte grupper efter ægteskabets stilling ved periodens slutning:

A. *Ægteskabet var opløst* ved

1. *skilsmisse.* Man har efter opnået skilsmisse ikke fulgt ægtefællernes videre skæbne, bortset fra de tilfælde, hvor de senere har indgået nyt ægteskab med hinanden,

2. *den ene ægtefælles død.* I dette tilfælde er undersøgt, om separationen måtte antages at bestå endnu på det tidspunkt, da dødsfaldet fandt sted.

B. *Ægteskabet bestod.*

1. *Separationen var hævet* ved samlivets genoptagelse.

Denne tilstand er vanskelig at konstatere alene på grundlag af folkeregistrets udvisende, idet en separation ophæves af parterne selv uden anmeldelse til nogen myndighed; samlivets genoptagelse vil dog normalt registreres ved, at de to ægtefæller efter at være flyttet fra hinanden på ny anmelder flytning til samme adresse. Man har endvidere anset separationen for hævet, hvis ægtefællerne har avlet et barn efter separationen, eller hvis de på folketællingslisterne 7. november 1955 og 1. oktober 1960 eller på skattelisterne har betegnet sig som gifte.

2. *Separationen bestod* endnu ved periodens slutning.

3. *Separationen havde været hævet* ved samlivets genoptagelse, men parterne var senere igen flyttet fra hinanden uden formel separation eller skilsmisse, således at det bestående ægteskab faktisk var ophævet ved periodens slutning.

C. *Tilstanden ved periodens slutning kunne ikke konstateres,* idet ægtefællerne forinden var fraflyttet hovedstaden (d. v. s. København, Frederiksberg og Gentofte kommuner). I disse tilfælde er undersøgt, om separationen måtte antages at bestå endnu ved fraflytningen.

I alle de nævnte tilfælde er det undersøgt, om de pågældende efter 1950 på ny har fået bevilget separation. I så fald må den første separation have været hævet i mellemtiden, og man har da som foran beskrevet søgt at konstatere, om den senere separation måtte formodes at bestå endnu ved periodens slutning. I det fåtal af tilfælde, hvor ægtefællerne har fået bevilget mere end 2-3 separationer, er det særlig vanskeligt at fastslå, om de pågældende den 1. januar 1960 levede i separation eller havde genoptaget samlivet.

Nedenstående tabel 1 viser resultatet af undersøgelsen:

Tabel 1. Separerede ægtepars ægteskabelige stilling ca. 10 år efter separationen.

Tilstand ved periodens slutning:	Antal ægtepar, som havde fået bevilget				Tilsammen	
	kun den første separation	yderligere				
		1 separation	2 separationer	3 eller flere separationer	Antal ægtepar	Procentfordeling
A. Ægteskabet opløst ved						
1. skilsmisse	1.421	141	24	8	1.594[1])	69,1
2. den ene ægtefælles død:						
a. separationen hævet	25	—	—	—	25	1,1
b. — bestod	61	6	3	1	71	3,1
B. Ægteskabet bestod						
1. separationen hævet	229	34	6	7	276	12,0
2. — bestod	184	50	13	5	252	10,9
3. ægteskabet ophævet, ved at parterne levede faktisk adskilt	4[2])	—	—	—	4	0,2
C. Tilstanden uoplyst, da ægtefællerne var fraflyttet hovedstaden						
1. separationen hævet før fraflytningen	43	6	1	—	50	2,2
2. separationen bestod	32	1	—	—	33	1,4
I alt	1.999	238	47	21	2.305	100,0

[1]) Heraf har 22 ægtepar senere atter giftet sig med hinanden.
[2]) Heraf 1 ægteskab senere opløst ved den ene ægtefælles død.

Det fremgår af tabellen, at af de 2.305 i 1950 separerede ægtepar var 1.594 eller 69 pct. blevet skilt inden den 1. januar 1960. I yderligere oa. 4 pct. af tilfældene var ægteskabet opløst ved den ene ægtefælles død.

For ca. 23 pct.s vedkommende bestod ægteskabet endnu ca. 10 år efter separationen; heraf havde godt halvdelen, ca. 12 pct., hævet separationen ved at genoptage samlivet, medens resten, ca. 11 pct., fortsat levede separeret. Et ganske ringe antal, kun 0,2 pct., var efter at have hævet separationen på ny flyttet fra hinanden og levede ved periodens slutning faktisk adskilt.

Endelig var ca. 4 pct. flyttet fra hovedstaden, således at ægtefællernes videre skæbne ikke har kunnet følges.

På grundlag af de refererede tal kan det beregnes, at dersom der ses bort fra muligheden af, at ægteskabet opløses ved død, eller at ægtefællerne fraflytter hovedstaden, ville tilstanden ca. 10 år efter den første separationsbevilling være følgende:

75 pct. af ægteparrene ville være skilt,
12 pct. ville fortsat være separerede, og
13 pct. ville have hævet separationen og genoptaget samlivet. Af disse sidste ville ca. en sjettedel have været separeret mere end én gang i løbet af de 10 år.

Det skal endvidere nævnes, at ca. 1 pct. af ægteparrene efter at være blevet skilt på ny ville have giftet sig med hinanden.

Skilsmissernes fordeling efter den tid, der er forløbet siden separationen, fremgår af nedenstående tabel 2. Tabellens første kolonne viser antallet af år siden første skilsmissebevilling, den anden kolonne viser antallet af skilsmisser blandt de 2.305 ægtepar i det pågældende år, og i den tredje kolonne er beregnet den dertil svarende skilsmissehyppighed, idet antallet af skilsmisser er sat i forhold til det antal ægtepar, som i det

pågældende år havde mulighed for at blive skilt. Der er ved beregningen af skilsmisse-hyppighederne set bort fra muligheden **for,** at ægteskabet kan opløses ved død.

Tabel 2. Antal skilsmisser i de enkelte år regnet fra separationen.

j	Antal skilsmisser	Skilsmisse-hyppighed pct.
1	216	9
2	447	22
3	413	26
4	204	18
5	105	11
6	69	9
7	52	7
8	38	6
9	31	5

Det bemærkes, at det største antal skilsmisser forekommer i det andet og tredje år efter separationen. Dette hænger naturligt sammen med lovens regler om adgang til skilsmisse efter henholdsvis $1\frac{1}{2}$ og $2\frac{1}{2}$ års forløb efter separationen. Efter det tredje år falder skilsmissehyppigheden, og nedgangen fortsætter gennem hele den undersøgte periode.

For de ægtepars vedkommende, som efter at være separeret genoptager samlivet, har man søgt at danne sig et skøn over, på hvilket tidspunkt samlivet er genoptaget. Det ser ud til, at samlivet i disse tilfælde genoptages ret kort tid efter separationen; når der først er forløbet 4-5 år efter den første separationsbevilling, er der praktisk talt ingen ægtepar, som genoptager samlivet, bortset fra de tilfælde, hvor ægtefællerne bliver separerede flere gange og lige så ofte genoptager samlivet.

Indstilling til ægteskabsudvalget fra det den 25. juni 1958 nedsatte arbejdsudvalg vedrørende mægling.

A. Udtalelser om ændring af mæglingsreglerne.

Inden justitsministeriet nedsatte ægteskabsudvalget, blev der indhentet udtalelser over ægteskabslovgivningen fra bl. a. samtlige amter og forskellige foreninger og organisationer, herunder dommerforeningen, politimesterforeningen, Danske Kvinders Nationalråd og Dansk Kvindesamfund.

I en del af udtalelserne berøres problemerne vedrørende mægling i separations- og skilmissesagerne.

I udtalelsen fra *Danske Kvinders Nationalråd* hedder det således bl. a., at man

„vil finde det meget ønskeligt, om der kunne træffes foranstaltninger, der medvirker til at stabilisere ægteskaberne. Vi er klare over, at dette formål ikke kan opnås blot ved ændring af ægteskabslovens regler derhen, at separation eller skilsmisse vanskeliggøres, og vi henstiller derfor, at det gøres til genstand for undersøgelse, hvilke foranstaltninger der fra samfundets side kunne tænkes iværksat for at mindske skilsmissehyppigheden.

Vi skal i denne forbindelse pege på den betydning, som det sikkert ville få, om de unge vordende familiestiftere før ægteskabets indgåelse blev bedre forberedt på de opgaver, der forestår dem, ved oplysning eller *familierådgivning*, der dels betonede deres ansvar over for den anden ægtefælle og børnene, og dels gav dem grundig vejledning på alle de områder, der vedrører familielivet. En sådan før-ægteskabelig rådgivning er allerede nu forsøgsvis taget op af forskellige, navnlig kirkelige kredse, og er også foreslået i betænkningen: „Den enlige moder".

En lignende rådgivningsvirksomhed skulle efter vort skøn forsøges iværksat forud for ægteskabets opløsning. Til dette formål kunne mæglingsinstituttet, der i sin nuværende form næppe svarer til lovgivernes hensigt, muligvis udbygges, når der til dette knyttes tilstrækkeligt personale, sagkyndige på de forskellige områder, der kommer i betragtning, og som får til opgave at tale med ægtepar, der ønsker separation eller skilsmisse, og give dem fornøden vejledning vedrørende alle de forhold, der berører deres og deres børns stilling.

På den anden side bør en ægtefælles undladelse af at indfinde sig hos denne institution ikke kunne forhale en separation for den anden ægtefælle i urimelig grad.

Vi kunne tænke os, at det bliver den samme institution, der skal give vejledning både forud for ægteskabets indgåelse og ved ønske om dets opløsning.

Vi ved, at en vej lednings virksomhed som den foreslåede ikke med ét kan etableres over hele landet. Man må formentlig gå gradvis frem og begynde med at etablere ordningen forsøgsmæssigt i enkelte byer. Vi kan i øvrigt henvise til, at Kofoeds skole og møclrehjælpsmstitutionen i København på grundlag af erfaringerne fra deres rådgivning svirksomhed har fremsat forslag, som ganske falder i tråd med foranstående. Efter en forsøgsvis etablering af vejledningsvirksomhed i enkelte byer i et forud bestemt kortere åremål kunne da spørgsmålet tages op til overvejelse af udbyggelse og ændringer."

Herudover stiller Nationalrådet forskellige forslag om tekniske ændringer af den gældende lovgivning bl. a. om virkningen af en parts udeblivelse fra mægling og om de gældende afstandsregler.

Dansk Kvindesamfund har ligeledes stillet forslag om tekniske ændringer på linie med indstillingen fra Nationalrådet.

De danske *biskopper* har udtalt, at man anser det for en uheldig udvikling, at gejstlig mægling ikke benyttes i det omfang som tidligere, og det udtales videre i erklæringen, at „man har indtrykket af, at de

verdslige myndigheder ofte opmuntrer denne udvikling, skønt det dog fra de fleste sider klart erkendes, at gejstlig mægling i langt flere tilfælde end den verdslige fører til et positivt resultat. Man henstiller, at bestemmelserne om mægling ændres således, at de kommer til at virke som et alvorligt forsøg på at få folk, der vil skilles, til at opgive deres forehavende."

Den danske dommer forening udtaler i sin erklæring, at man mener, at mægling ved retten må være tilstrækkelig, såfremt parterne er enige herom. Dommerforeningen ønsker endvidere tilvejebragt hjemmel for, at en ægteskabssag kan fremmes, selv om en part udebliver fra mægling.

Foreningen af politimestre i Danmark har udtalt,

„at mægling med ægtefællerne bør overvejes helt afskaffet som en praktisk **talt** betydningsløs og forsinkende formalitet.

Når det er kommet så vidt med et ægteskab, at der er rejst sag om separation eller skilsmisse ved dom eller bevilling, må der regnes med, at det er tilstrækkeligt overvejet, og enhver indblanding fra verdslig eller kirkelig myndigheds side synes at burde undlades. Praksis synes også at vise, at i de yderst få tilfælde, hvor en stedfunden mægling har ført til et positivt resultat, rejses der kort tid efter sag påny, således at mæglingsresultatet oftest kun har forlænget et dårligt samliv for ægtefællerne."

Endvidere foreligger der fra flere af *amterne* indstilling om, at mægling bør foretages af overøvrigheden, medmindre en af ægtefællerne ønsker gejstlig mægling foretaget, og et enkelt amt indstiller desuden, at mægling ved skilsmisse efter forudgående separation bør bortfalde.

B. Ægteskabsudvalgets drøftelse med repræsentanter fra de forskellige myndigheder og organisationer.

På baggrund af de afgivne indstillinger fandt ægteskabsudvalget det rigtigst, at der blev afholdt et møde med de interesserede parter, så de rejste problemer kunne drøftes i en videre kreds.

Den 25. juni 1958 afholdtes herefter et møde om spørgsmålet om mægling i ægteskabssager. Til mødet var indbudt en række repræsentanter fra overøvrigheden, kirken, advokatrådet, mødrehjælpsinstitutionen, dommerforeningen og politimesterforeningen. Mæglingsvirksomheden blev indgående drøftet på mødet. Der blev fremsat en del kritik af den gældende ordning, og adskillige ændringsforslag blev diskuteret.

Kritikken var særligt rettet imod, at der i almindelighed ikke var mulighed for under den nuværende ordning at afse tid til videregående mæglingsforsøg eller foranstalte nøjere undersøgelser over baggrunden for, at ægtefællerne søger skilsmisse. Det blev fremhævet under mødet, at selv om der ikke findes nogen statistisk opgørelse over det antal mæglinger, der lykkes, var det almindelige indtryk dog, at kun et meget ringe antal mæglinger fører til et positivt resultat. Flere var tilbøjelige til at mene, at den gejstlige mægling kunne opvise forholdsvis bedre resultater end den verdslige, og der var enighed om, at den gejstlige mægling burde bibeholdes. Tanken om at gøre verdslig mægling til den principale mæglingsform blev dog fremsat af flere.

Der var ligeledes almindelig tilslutning til et forslag om, at mægling forud for skilsmisse på grundlag af forudgående separation (Ægteskabslov I § 54) burde afskaffes som overflødig. Et forslag fra dommerforeningens repræsentant om at afskaffe mægling forud for retssag om separation eller skilsmisse, hvor mægling påny skal foretages i retten, vandt derimod ingen tilslutning.

Et vigtigt emne under drøftelserne var spørgsmålet om etablering af *familierådgivningsinstitutioner* som foreslået af Danske Kvinders Nationalråd, og repræsentanten fra mødrehjælpsinstitutionen redegjorde i forbindelse hermed for erfaringerne fra mødrehjælpens familierådgivningsvirksomhed. Spørgsmålet om oprettelse af familierådgivningsinstitutioner, som kunne yde bistand i tilknytning til mæglingsmyndighedernes virksomhed, blev rejst, men ikke drøftet i detailler.

Under mødet blev der herudover fremsat forskellige forslag om tekniske ændringer af de gældende bestemmelser, og der var enighed om, at de i indstillingerne til justitsministeriet nævnte problemer vedrørende

virkningen af en parts udeblivelse og en revision af det nuværende bødesystem og af de gældende afstandsregler burde tages op til behandling.

C. Nedsættelse af et arbejdsudvalg.

Mødedeltagerne fandt, at den videre drøftelse bedst kunne finde sted i et mindre udvalg, og man overdrog et arbejdsudvalg at tage mæglingsspørgsmålet op til nærmere undersøgelse sammen med ægteskabsudvalgets formand og sekretær og afgive direkte indstilling til ægteskabsudvalget.

Til medlemmer af arbejdsudvalget udpegedes:

Pastor Johs. Eilschou Holm, Frederiksberg,
amtsfuldmægtig fru Elsebeth Jespersen, Københavns amtskontor,
overpræsident C. A. C. greve Moltke
og en repræsentant fra mødrehjælpsinstitutionen.

Mødrehjælpen udpegede senere daværende ekspeditionssekretær i mødrehjælpsinstitutionen, Agnete Weis Bentzon, som mødrehjælpens repræsentant.

Under den daværende formand, højesteretsdommer Erik Vetli's forfald har kontorchef Poul Gaarden, justitsministeriet, ledet møderne i arbejdsudvalget. De seneste møder er ledet af ægteskabsudvalgets nuværende formand, højesteretsdommer, dr. jur. Jørgen Trolle, og desuden er medlem af ægteskabsudvalget, landsdommer Karen Johnsen, indtrådt i mæglingsudvalget. Ægteskabsudvalgets sekretær, nuværende kontorchef L. Ringgård, justitsministeriet, har også været sekretær for arbejdsudvalget.

D. Arbejdsudvalgets principielle overvejelser.

a) Bør mægling bibeholdes?

Arbejdsudvalget har drøftet problemerne vedrørende mægling forud for en separation eller skilsmisse og har arbejdet videre med bl. a. de forslag, der blev fremsat i de ovennævnte indstillinger til justitsministeriet, og med de spørgsmål, der blev rejst under mæglingsmødet den 25. juni 1958.

Som det fremgår af de foran omtalte indstillinger til justitsministeriet og af udtalelserne under mødet i 1958, har mæglingsinstituttet været genstand for en del kritik. Udvalget er enigt i, at mæglingsvirksomheden, «om den er udformet efter de gældende regler, og som den praktiseres de fleste steder i dag, i reglen ikke kan være af større effektivitet. Man kan dog efter udvalgets opfattelse ikke se bort fra, at mæglingen undertiden har reel betydning. Dette gælder især i tilfælde, hvor mæglingsmyndigheden rent tidsmæssigt og også ud fra et større personkendskab har haft mulighed for at gøre mere ud af mæglingsforsøgene, end det er praktisk gennemførligt andre steder. *Udvalget må derfor tage afstand fra den tanke, der er fremsat, at kravet om mægling forud for separation og skilsmisse ikke bør opretholdes.*

b) Bør obligatorisk mægling eventuelt afskaffes forud for visse skilsmissetilfælde?

Udvalget har haft under overvejelse at foreslå en indskrænkning af de tilfælde, hvor mægling skal være obligatorisk. Som foran anført har flere været af den opfattelse, at mægling i visse typer af sager på forhånd må anses for en så håbløs opgave, at den ikke bør forsøges. Mæglingen vil i visse tilfælde af parterne og også af vedkommende mæglings myndighed kunne blive betragtet som en overflødig formalitet, og på denne baggrund vil enhver mulighed for at opnå et positivt resultat under mæglingen fra begyndelsen være forspildt. Man har herved særligt tænkt på skilsmisse efter den gældende lovs § 54, hvor skilsmisse meddeles på grundlag af forudgående separation. I disse tilfælde har der efter de eksisterende regler været foretaget mægling forud for separationen, og har parterne ikke fundet sammen igen under separationstiden, men fremsætter ansøgning om skilsmisse, kunne man rejse det spørgsmål, om det tjener noget formål på ny at foranstalte mægling.

Efter at være blevet gjort bekendt med det af ægteskabsudvalget udarbejdede foreløbige udkast til ændring af separations- og skilsmissereglerne og motiverne hertil har mæglings udvalget imidlertid ikke ment det

rigtigt at stille forslag om indskrænkning af de obligatoriske mæglingstilfælde. Et flertal i ægteskabsudvalget har stillet forslag om en betydelig indskrænkning af mulighederne for at opnå direkte skilsmisse. Et hovedpunkt i flertallets udkast er et forslag om at foreslå utroskab afskaffet som direkte skilsmissegrund, således at ægteskabsbrud alene giver den krænkede ret til separation. Samtidig stiller flertallet forslag om, at skilsmisse fremtidig skal kunne opnås efter en separationstid på 1 V> år, uanset om ægtefællerne er enige om skilsmisse eller ikke, hvorimod der efter de gældende bestemmelser skal gå 2½ år efter separationen, for en part kan kræve skilsmisse mod den andens protest.

Flertallets hovedmotivering for at forandre utroskab til separationsgrund er i første række ønsket om at søge overilede skilsmisser undgået. Flertallet er endvidere af den opfattelse, at det i realiteten ofte er krænkeren, der vil ud af ægteskabet. Man har tænkt sig, at denne måske i løbet af 1½ års separationstid har mistet interessen for tredjemand, og et krav om en obligatorisk ventetid på 1½ år vil under alle omstændigheder give begge ægtefæller tid til at overveje det skridt, de har taget, og gøre sig klart, hvilke personlige og økonomiske konsekvenser, det vil få for dem, hvis separationen resulterer i ægteskabets endelige opløsning.

På baggrund af det af ægteskabsudvalgets flertal stillede forslag har mæglingsudvalget ment, at det vigtigste tidspunkt, hvor mægling skal forsøges, meget ofte netop vil være ved separationstidens udløb. Parterne har da haft lejlighed til at overveje deres stilling, og selv om de ikke har fundet sammen igen i separationstiden, og en af dem eller måske begge har indgivet skilsmisseansøgning, vil de muligvis på dette tidspunkt, hvor de står over for ægteskabets endelige opløsning, være bedre i stand til at vurdere konsekvenserne heraf og være mere lydhøre over for mæglerens bestræbelser på at bibringe en forsoning.

Under hensyn hertil har mæglingsudvalget ment, at man ikke i noget tilfælde bør opgive kravet om mægling, og *udvalget stiller således forslag om, at der som efter de gældende bestemmelser skal forsøges mægling forud for hver separation og skilsmisse.*

c) Bør mægling erstattes af familierådgivning?

Udvalget har søgt at finde frem til en form for mæglingsvirksomhed, som gør det muligt at foranstalte en mere effektiv mægling i de tilfælde, hvor der er behov herfor.

Et virkeligt effektivt forsøg på mægling måtte imidlertid efter udvalgets opfattelse forudsætte, at der i hvert enkelt tilfælde inden mæglingsforsøget blev foretaget en dyberegående undersøgelse af årsagerne til, at parterne søger ægteskabet opløst, og en vurdering af, cm det er rigtigt at søge ægteskabet opretholdt. Sådanne undersøgelser, der kan tage lang tid, måtte i givet fald forudsætte, at mæglingsvirksomheden blev overtaget af institutioner, der råder over personale med juridisk, social, psykiatrisk, psykologisk og eventuelt anden specialuddannelse.

Udvalget kan imidlertid ikke anbefale, at der som et obligatorisk led i mæglingsforsøgene stilles krav om, at der i alle separations- og skilsmissesager foranstaltes undersøgelser af den nævnte art. Separations- og skilsmissesagernes antal er så stort, at dette i sig selv danner en hindring for i hver enkelt sag at iværksætte dyberegående undersøgelser. Antallet af tilfælde, hvor der kan være en formodning om, at man på basis af en udvidet undersøgelsesvirksomhed kan nå til et bedre resultat end ved mægling i den nuværende form, vil sandsynligvis samtidig være ret ringe, og endelig kan man ikke se bort fra, at mange ægtefæller utvivlsomt også ofte vil møde en indgående undersøgelse af deres forhold med meget stor uvilje og med en modvillig indstilling til et samarbejde hos blot en af ægtefællerne vil der næppe være mulighed for at nå til et positivt resultat ad denne vej.

Udvalget må derfor anbefale, at de eksisterende mægling s myndigheder bibeholdes, og at den efter de gældende regler praktiserede mæglingsvirksomhed som hovedregel foretages på samme måde som hidtil. En effektivisering af mæglingen bør efter udvalgets opfattelse derimod søges gennemført på den måde, at det pålægges mæglingsmyndigheden under den sædvanlige mægling at prøve at finde frem til, om der er grundlag for, at ægtefællerne kan finde sammen igen og genoptage eller fortsætte samlivet. Mener mæg-

lingsmyndigheden, at en videregående mæglingsvirksomhed er indiceret, bør der gives den pågældende myndighed mulighed for at udsætte mæglingsforsøget og samtidig opfordre parterne til at søge bistand hos en institution, der kan påtage sig at undersøge deres forhold nærmere og på grundlag af undersøgelserne rådgive ægtefællerne og i det hele yde dem den form for hjælp, der må skønnes nødvendig i hvert enkelt tilfælde. *Denne institutionshenvendelse bør efter udvalgets mening udelukkende ske på frivilligt grundlag,* og det bør i denne forbindelse fremhæves, at udvalget finder det af vigtighed, at familierådgivningsinstitutionerne bliver uafhængige institutioner, som i øvrigt ikke har tilknytning til skilsmissemyndighederne eller har indflydelse på skilsmissesagernes videre forløb.

d. *De eksisterende familierådgivningsinstitutioner:*

Institutioner, der kan påtage sig den opgave at foretage rådgivningsvirksomhed efter en dyberegående undersøgelse af parternes ægteskabelige problemer, eksisterer kun i begrænset omfang i dag.

Enkelte private foreninger og institutioner har etableret familierådgivning, således i København f. eks. *Kofoeds skole,* som det fremgår af den foran citerede indstilling fra Danske Kvinders Nationalråd. *Landsforeningen for Mentalhygiejne* har som en forsøgsordning oprettet familierådgivningsklinikker i 7 byer over hele landet. Til disse klinikker er knyttede socialrådgivere, psykologer og psykiatere, og der er principielt adgang for enhver, men det er oplyst over for udvalget, at der på grund af det rådgivende personales sammensætning har været en overvægt af rådsøgende med psykiske problemer. Ud fra et ønske om at tiltrække et bredere udsnit af befolkningen har foreningen i en enkelt by knyttet en jurist til rådgivningsklinikken, og dette har vist sig at have den ønskede effekt, således at denne klinik nu også søges af ægtepar med økonomiske og praktiske vanskeligheder, der truer den ægteskabelige harmoni. En af direktøren for Landsforeningen for Mentalhygiejne udarbejdet redegørelse om rådgivningsvirksomheden er optaget som *bilag h.*

Disse private foretagenders kapacitet begrænses imidlertid meget stærkt af økonomiske vanskeligheder.

Kun et enkelt sted har familierådgivningsvirksomhed været drevet ved en offentlig institution for offentlige midler. Ved *mødrehjælpsinstitutionen i København* oprettedes i 1949 som et forsøg én gang ugentlig en familierådgivningskonsultation med socialministeriets godkendelse, hvor man gennem et nært samarbejde mellem socialrådgivere, psykiatre, psykologer og jurister søgte at hjælpe fortrinsvis sådanne ansøgere, som foruden materielle og økonomiske vanskeligheder havde personlige problemer eller konflikter. Den særlige bevilling, som blev givet til forsøget, ophørte i 1958, og på grundlag af de vundne erfaringer ydes familierådgivning nu som et normalt led i bistanden til de ansøgere — gifte såvel som ugifte -- der har familiemæssige problemer. Familie rådgivningsvirksomheden er således en videre udbygning af mødrehjælpens personlige, sociale og økonomiske hjælpearbejde, hvor man gennem en intensiv og ofte længere varig behandling på baggrund af familiens hele situation søger at tilpasse den enkelte i familien og samfundet. En nærmere redegørelse for mødrehjælpens familierådgivningsvirksomhed er udarbejdet af mødrehjælpsinstitutionen og optaget som *bilag g.*

En indsats af den foran nævnte art over for ansøgerne er tidskrævende, og det er efter det for udvalget oplyste, jfr. mødrehjælpens redegørelse i bilag g, en forudsætning for udbygning af virksomheden, at der ved normering af stillinger tages hensyn hertil, og at det er muligt at få stillingerne besat. Der har hidtil været store vanskeligheder ved at få stillingerne ved provinsinstitutionerne besat, og det er en af grundene til, at familierådgivning kun har været forsøgt i København. En anden begrænsning i kapaciteten beror på, at institutionernes virksomhed er fastlagt ved loven om mødrehjælpsmstitutioner på en sådan måde, at kun gravide kvinder eller kvinder med børn under 2 år kan søge institutionernes bistand.

Som endnu et eksempel på rådgivningsinstitutioner kan henvises til de i *lov nr. 142 af 7. juni 1958 om ændring i lov om offentlig forsorg* nævnte *børnerådgivningsklinikker.* Disse klinikker har imidlertid endnu ikke kunnet påbegynde arbejdet, og

det må fremhæves, at klinikkernes opgaver i første række vil være behandling af børn med psykiske eller sociale vanskeligheder og kun indirekte omfatter en rådgivning af forældrene.

e. Etablering af nye familierådgivningsinstitutioner.

De eksisterende familierådgivningsinstitutioner vil ikke være tilstrækkelige til, at rådgivningsopgaver i forbindelse med skilsmissesager kan overdrages dem i større omfang.

En endelig ordning må derfor afvente etablering af særlige familierådgivningsinstitutioner eventuelt i tilknytning til eller ved udbygning af allerede eksisterende institutioner. Noget definitivt standpunkt til spørgsmålet om, på hvilken måde man skal kunne benytte sig af familierådgivningsinstitutioner som et led i mæglingsvirksomheden, ser udvalget sig ikke i stand til at tage i dag. Den endelige ordning må afhænge af, i hvilket omfang og under hvilken form sådanne institutioner måtte blive oprettet.

Udvalget finder dog anledning til at pege på muligheden af, at der til familierådgivningsinstitutionerne ikke alene bliver knyttet specialister med juridisk, social, psykologisk, psykiatrisk og anden særlig uddannelse. Man kan her henvise til ordningen i England, hvor man har knyttet en kreds af frivillige personer uden specialuddannelse inden for de nævnte områder til familierådgivningsinstitutioner og efter en kort uddannelse overladt en del af rådgivningsvirksomheden til dem, dog således at de arbejder under kontrol af institutionernes specialister. Herved har man skabt mulighed for at øge institutionernes kapacitet betydeligt og uden større omkostninger, og desuden har man i nogen grad overvundet vanskelighederne ved at få tilgang af tilstrækkeligt mange kvalificerede specialister.

Overført på danske forhold kunne man f. eks. pege på en ordning, hvorefter der i København og i hvert amt blev udpeget en række mæglere, som sammen med familierådgivningsinstitutionerne og eventuelt efter en vis prøvetid kunne påtage sig at råde og vejlede ægtefællerne med løsningen af deres problemer.

Udvalget vil endvidere gerne fremhæve, at rådgivning og vejledning ofte vil være særlig påkrævet, *før* ægtefællerne tager skridt til at opnå separation eller skilsmisse. Oprettes der familierådgivningsinstitutioner, vil det derfor efter udvalgets opfattelse være af meget stor værdi, om der blev åbnet mulighed for, at ægtefællerne eller blot en af dem på egen hånd kunne rette henvendelse til familierådgivningsinstitutionen ikke alene i forbindelse med en verserende separations- eller skilsmissesag, men også ellers, så snart der opstår problemer og konflikt-situationer, som kan befrygtes at ville føre til ægeskabets forlis. Endvidere skal henvisning til institutionerne kunne foretages også af andre, som kommer i forbindelse med ægtefæller, der står over for en skilsmisse, f. eks. advokater og Studentersamfundets retshjælp. Udvalget må endelig anse det for en selvfølge, at også domstolene skal kunne tilskynde parterne til at søge familierådgivningsinstitutioner, hvis der under en ægteskabssag opstår behov herfor.

Udvalget skal til slut bemærke, at man som af Nationalrådet anført formentlig bør gå gradvis frem og begynde med at etablere en ordning som den skitserede forsøgsmæssigt i enkelte byer og efter en forsøgsperiode overdrage til et særligt udvalg at afgive indstilling om udformning af en endelig ordning.

Et allerede nedsat udvalg: det af regeringen den 1. november 1961 nedsatte udvalg, som har fået til opgave at undersøge behovet for oplysning, etisk vejledning og rådgivning på det seksuelle område arbejder efter det for udvalget oplyste med problemer, der har sammenhæng med de af mæglingsudvalget behandlede problemer, og arbejdsudvalget henstiller, at et eksemplar af denne indstilling oversendes til det nævnte af regeringen nedsatte udvalg med anmodning om, at mæglingsudvalgets ovennævnte forslag om etablering af familierådgivningsinstitutioner tages op til overvejelse og behandling i forbindelse med det nævnte udvalgs øvrige arbejde.

/. Udvalgets konklusion.

Udvalgets standpunkt må herefter blive, *at de nuværende mæglingsmyndigheder bibeholdes, men at udvalget kan anbefale, at der ved justitsministeriets foranstaltning søges etableret et samarbejde mellem mægling smy ndighederne og familierådgivningsinstitutioner med særligt uddannet personale, som kan påtage*

sig efter henvisning fra mægling smy ndighederne at yde råd og bistand til ægtefæller, der frivilligt søger kontakt med rådgivningsinstitutionen.

Bestemmelser med henblik herpå er foreslået optaget i stk. 3 i mæglingsudvalgets forslag til mæglingsparagraf (bilag a) og i § 6 i udkastet til bekendtgørelse om mægling (bilag c).

E. Forslag om tekniske ændringer.

Udvalget har gennemgået de nugældende bestemmelser om mægling med henblik på en revision af de tekniske regler. Hovedpunkterne i udvalgets forslag vil blive omtalt i det følgende, og der henvises i øvrigt til bemærkningerne til de enkelte bestemmelser i udkastene til en mæglingsparagraf og til en bekendtgørelse om foretagelse af mægling.

Som foran omtalt har der været rejst spørgsmål om en ændring af *kompetencereglerne*. Som reglerne er udformet efter den gældende ægteskabslovgivning, jfr. ægteskabslov I § 76, skal mægling foretages af præsten, medmindre parterne er enige om, at mæglingen skal foretages af overøvrigheden. På denne baggrund finder gejstlig mægling hyppigt sted i tilfælde, hvor ægtefællerne søger separation eller skilsmisse ved dom, da uenigheden mellem parterne normalt er størst i disse tilfælde. Hvor ægtefællerne derimod søger separation eller skilsmisse ved bevilling, har de i reglen samtidig fremsat ønske om verdslig mægling. Efter de nuværende bestemmelser skal der yderligere foretages mæglingsforsøg af retten under behandlingen af separations- og skilsmissesager, som er anlagt ved domstolene. Dette er en følge af det almindelige påbud om, at retten skal søge forlig mellem parterne, jfr. herved rpl. § 268. Nogen anledning til, som det har været foreslået, helt at henlægge mæglingsvirksomheden til domstolene i disse tilfælde, er der imidlertid næppe, og der er efter udvalgets opfattelse heller ikke tilstrækkeligt grundlag for at ændre kompetencereglerne, således at verdslig mægling bliver den primære mæglingsform.

Problemet vedrørende en parts *udeblivelse* fra mægling er ligeledes taget op til behandling i udvalget, og i overensstemmelse med forslagene fra Danske Kvinders Nationalråd, Dansk Kvindesamfund og Den danske Dommerforening fastsættes det i mæglingsparagraffens stk. 2, at mægling med den ene af ægtefællerne er tilstrækkelig, hvis den anden ægtefælle *trods to tilsigelser udebliver* fra mægling. Man undgår herved den situation, som ofte forekommer, at en ægtefælle hindrer eller forsinker den andens forsøg på at opnå separation eller skilsmisse ved at udeblive fra mæglingen. I samme bestemmelse foreslås det endvidere fastsat, at mægling med den ene ægtefælle ligeledes er tilstrækkelig, hvis den anden ægtefælle forgæves er eftersøgt. Som hidtil er det endvidere fastsat, at mægling bortfalder for den ægtefælle, der ikke har ophold her i landet.

Sanktionerne mod udeblivelse fra mægling er i dag administrativt fastsatte bøder. Efter udvalgets mening bør der fortsat være en sanktion mod udeblivelse, for at reglerne kan få den fornødne effektivitet, men den gældende bestemmelse foreslås ændret således, at der i loven blot foreskrives, at udeblivelse uden lovligt forfald straffes med bøde, jfr. mæglingsparagraffens stk. 4. Bøderne vil herefter kun kunne fastsættes ved politiets bødeforelæg eller af domstolene, og sagerne vil i retten blive behandlet som politisager.

Endelig har udvalget taget spørgsmålet om en ændring af de gældende *afstandsregler* op til overvejelse. Fra de nævnte kvindeorganisationer er der stillet forslag om en lempelse af afstandskravene, således at særskilt mægling med ægtefællerne kan foretages, hvis ægtefællerne bor mere end f. eks. 50 km fra hinanden mod nu 100 km. Udvalget må imidlertid principielt mene, at mægling så vidt muligt bør foretages af den samme myndighed og med begge parter på én gang. De gældende afstandsgrænser foreslås derfor opretholdt.

Om amdringsf orslagene henvises i øvrigt til de i bilag b og d indeholdte bemærkninger.

København i december 1962.

Agnete Weis Bentzon **Johs. Eilschou Holm** **Elsebeth Jespersen**

Karen Johnsen **Carl Moltke** **Jørgen Trolle**

L. Ringgård.

Udkast til mæglingsparagraf.

Inden sag anlægges, eller bevilling til separation eller skilsmisse meddeles, skal der forsøges mægling mellem ægtefællerne om fortsættelse af det ægteskabelige samliv. Mæglingen skal have fundet sted inden for de sidste seks måneder før sagsanlægget eller bevillingens meddelelse.

Stk. 2. Undlader en ægtefælle trods to tilsigelser at give møde til mægling, er mægling med den anden ægtefælle tilstrækkelig. Det samme gælder, hvis en ægtefælle er forgæves eftersøgt. Mægling bortfalder for den ægtefælle, der ikke har ophold her i landet.

Stk. 3. Justitsministeriet fastsætter nærmere bestemmelser om foretagelse af mægling. Ministeriet kan fastsætte frister for mæglingens afslutning og kan endvidere træffe bestemmelse om, at rådgivning i en familierådgivningsinstitution skal kunne træde i stedet for mægling.

Stk. 4. Den, der uden lovligt forfald undlader at efterkomme en indkaldelse til mægling, straffes med bøde.

Bemærkninger til udkast til **mæglingsparagraf.**

Til stk. 1.

1. pkt. svarer til lovens § 76, stk. 1. Det fastsættes, at mægling skal finde sted, inden sag anlægges, og inden bevilling til separation eller skilsmisse meddeles. Undtagelse herfra kan kun gøres efter de i stk. 2 indeholdte regler. Anlægges der retssag, må der tillige foretages mægling ved retten, jfr. rpl. § 268. I den nugældende bestemmelse anføres, at mægling skal finde sted under ægtefællernes „personlige møde". Udvalget foreslår denne forskrift overført til den bekendtgørelse, justitsministeriet skal udfærdige i henhold til stk. 3. Forskriften bør fortsat gælde som almindelig hovedregel, men der kan i visse tilfælde være behov for at gøre undtagelse fra reglen, og bestemmelser herom hører efter udvalgets mening hjemme blandt de mere detaillerede administrative bestemmelser, som det er overdraget justitsministeriet at udfærdige, jfr. stk. 3, og udkastet til bekendtgørelse om mægling § 3 (bilag c).

Bestemmelsen i *stk. 1, 2. pkt.*, er ny. Det bestemmes her, at mægling skal have fundet sted inden for de sidste seks måneder før saganlægget eller bevillingens meddelelse. Udvalget har fundet det rettest, at der i loven stilles krav om, at en mæglingsattest ikke må være for gammel. Bliver en attest ældre end seks måneder, må ny mægling foretages. Det er allerede nu praksis flere steder at stille krav om, at mæglingsattesten skal være af nyere dato. Skæringstidspunktet er i bevillingstilfældene tidspunktet for bevillingens meddelelse, fordi mægling i de fleste tilfælde vil blive foretaget af overøvrigheden i forbindelse med vilkårsforhandlingen.

I ægteskabslov I § 76, stk. 1, anføres endvidere, hvilke myndigheder der skal foretage mæglingen. Udvalget har som nævnt i indstillingen pag. 163 ikke villet foreslå ændringer i den eksisterende bestemmelse om, at mægling skal foretages af overøvrigheden, hvis begge parter ønsker det, eller de ikke hører til samme trossamfund, og ellers af præsten. Udvalget har dog ment, at bestemmelse herom bør optages i justitsministeriets bekendtgørelse og ikke i lovteksten.

Til stk. 2.

I *1. pkt.* fastsættes som noget nyt, at mægling med den ene af parterne er tilstrækkelig, hvis den anden part trods to tilsigelser undlader at give møde. Ønske herom er som omtalt pag. 157-158 fremsat af bl. a. *Danske Kvinders Nationalråd,* og baggrunden herfor er, at det ofte har vist sig meget vanskeligt at få en skilsmissesag gennemført, fordi en part undlader at give møde til mægling. Efter forslaget skal der udsendes to tilsigelser til vedkommende part, og undlader den pågældende at give møde, kan mægling foretages med den anden purt alene. Det må dog herved forudsættes, at tilsigelserne er kommet den udeblevne part i hænde. Krav om forkyndelse af tilsigelserne stilles ikke i loven, men vil eventuelt kunne fastsættes af justitsministeriet. Er tilsigelserne returneret af postvæsenet, eller bliver det på anden måde oplyst, at den pågældende part ikke har fået kendskab til tilsigelserne, må det under alle omstændigheder være givet, at mægling med den anden part alene ikke er tilstrækkelig. Har parterne i fællesskab indgivet andragende om separation eller skilsmisse, og en af dem udebliver fra mægling, kan den part, der er udeblevet, ikke påberåbe sig bestemmelsen.

I *2. pkt.* fastsættes, at mægling med den ene part er tilstrækkelig, hvis den anden er forgæves eftersøgt. I *3. pkt.* fastsættes som efter gældende lov, at mægling bortfalder for den ægtefælle, der ikke har ophold her i landet.

Til stk. 3.

I *stk. 3,1. pkt.*, gives der justitsministeriet bemyndigelse til at fastsætte de nærmere regler om foretagelse af mægling. Som j bilag V er optaget et af udvalget udarbejdet i forslag til ministeriel bekendtgørelse om mægling. Efter den gældende bestemmelse, § 76, stk. 4, er detailbestemmelser om mægling givet ved anordning, jfr. bilag f.

Der gives endvidere i 2. og 3. pkt. justitsministeriet bemyndigelse til at fastsætte visse særlige regler, hvis ministeriet finder det påkrævet. Efter de i stk. 1 og 2 indeholdte regler er der ikke fastsat frister for afslutningen af mægling, men efter forslaget kan justitsministeriet fastsætte regler herom, hvis det findes nødvendigt. Efter udvalgets mening bør denne bemyndigelse anvendes således, at der fastsættes en frist på f. eks. 6 uger for tilendebringelse af mæglingen. Er mæglingen da ikke afsluttet, bør enhver af parterne kunne kræve mæglingsattest udfærdiget, medmindre forsinkelsen beror på hans egne forhold. Forslag herom er optaget i bekendtgørelsesudkastets

Endvidere fastsættes det jfr. *3. pkt.*, at *justitsministeriet kan bestemme, at rådgivning i en familierådgivningsinstitution skal kunne træde i stedet for mægling.* Bestemmelsen har sin baggrund i de i udvalgets foranstående redegørelse fremsatte forslag om i en vis udstrækning at søge oprettet familierådgivningsinstitutioner til bistand for mæglingsmyndighederne. Som nævnt foran har udvalget dog kun kunnet anbefale, at familierådgivningsinstitutionerne alene skal kunne træde i virksomhed som mæglere under verserende separations- og skilsmissesag efter henvisning fra en af de sædvanlige mæglingsmyndigheder, og kun hvis parterne frivilligt følger opfordringen til at rette henvendelse til institutionen.

Oprettes der familierådgivningsinstitutioner, og udøver institutionerne en mæglingsvirksomhed, som ministeriet kan godkende, bør attest om en sådan rådgivning være tilstrækkelig, således at en familierådgivning, der ender med negativt resultat, ikke behøver at blive suppleret med mægling foretaget af de sædvanlige mæglingsmyndigheder. Bestemmelse herom er optaget i bekendtgørelsesudkastets § 7, jfr. pag. 171.

Til stk. 4.

Stk. 4. indeholder straffesanktion over for den, der undlader at efterkomme en indkaldelse til mægling, og der bør ved tilsigelser til mægling henvises til denne bestemmelse. Efter ægteskabslov I § 76, stk. 5, er der hjemmel til, at overøvrigheden kan idømme den udeblevne part bøder. Udvalget har imidlertid fundet det rettest, at bøderne i overensstemmelse med tendensen i moderne lovgivning fastsættes på samme måde som de fleste andre bøder. Bødesagerne skal herefter behandles ved retten som politisager, hvis et af politiet meddelt bødeforelæg ikke modtages.

Udkast til bekendtgørelse om foretagelse af mægling.

I medfør af § — i lov om ægteskabs indgåelse og opløsning fastsættes herved følgende bestemmelser om foretagelse af mægling:

§ 1. Mægling foretages af overøvrigheden, hvis begge parter ønsker det, eller de ikke hører til samme trossamfund, men ellers af præsten. Overøvrigheden kan bemyndige vedkommende politimester til at foretage mæglingen.

§ 2. Mægling skal foretages under ægtefællernes personlige møde.

Stk. 2. Er en ægtefælle på grund af sygdom forhindret i at give møde til mægling, og dette er dokumenteret ved lægeattest, er det dog tilstrækkeligt, at den anden part møder. Der skal da gives den ægtefælle, der er forhindret i at give møde, lejlighed til at afgive skriftlig erklæring over for mæglingsmyndigheden.

Stk. 3. Undlader en ægtefælle trods to tilsigelser at give møde til mægling, er mægling med den anden ægtefælle tilstrækkelig. Det samme gælder, hvis en ægtefælle er forgæves eftersøgt. Har en ægtefælle ophold i udlandet, bortfalder mæglingen for hans vedkommende.

§ 3. Mægling foretages af myndigheden for det sted, hvor den ægtefælle, fra hvem separation eller skilsmisse søges, bor eller opholder sig. Søges separation eller skilsmisse af ægtefællerne i forening, foretages mæglingen af myndigheden for det sted, hvor ægtefællerne eller en af dem bor eller opholder sig.

Stk. 2. Mæglingen skal almindeligvis foretages af samme myndighed for begge ægtefæller. Såfremt den af ægtefællerne, der søger separation eller skilsmisse, ville komme til at rejse over 100 km fra det sted, hvor han bor eller opholder sig, kan der dog foretages mægling særskilt med hver ægtefælle.

Stk. 3. Foretages mægling med ægtefællerne særskilt, mægles først med den ægtefælle, der søger separation eller skilsmisse, eller, hvis ægtefællerne søger i forening, med ægtefællen på det sted, hvor begæringen er indgivet.

§ 4. Mægling skal foretages under begge ægtefællers samtidige nærværelse, bortset fra de i §§ 2 og 3 nævnte tilfælde. Såfremt omstændighederne taler derfor, kan den mæglende myndighed dog bestemme, at mægling foretages først med den ene og derefter med den anden ægtefælle.

Stk. 2. Mægling skal foretages med ægtefællerne alene.

§ 5. Mæglingen indledes med, at vedkommende myndighed søger oplysning om årsagen til uoverensstemmelserne mellem ægtefællerne, og mægleren klargør dernæst for ægtefællerne betydningen og følgerne af det skridt, de står i begreb med at foretage.

Stk. 2. Såfremt mægleren ud fra et skøn over de følger, som ægteskabets opløsning vil få for ægtefællerne eller deres børn, finder det rettest, at ægteskabet opretholdes, søger han at bevæge ægtefællerne til at fortsætte ægteskabet.

§ 6. Mægleren kan opfordre ægtefællerne til at søge råd og bistand til ægteskabets opretholdelse hos en af justitsministeriet anerkendt familierådgivningsinstitution. Nægter en af ægtefællerne at efterkomme en sådan opfordring, gennemføres mæglingen på sædvanlig måde.

§ 7. Afsluttes mæglingen uden resultat, udsteder vedkommende myndighed på begæring attest om, at mægling forgæves er forsøgt.

Stk. 2. Har ægtefællerne i medfør af § 6 søgt rådgivning i en familierådgivningsinstitution, og er rådgivningen sluttet uden

resultat, kan attest herom træde i stedet for den i stk. 1 nævnte attest.

Stk. 3. Attesterne må ikke indeholde noget om parternes udtalelser eller stilling til

§ 8. Mæglingen bør af vedkommende myndigheder fremmes så meget som efter omstændighederne muligt. Der kan dog fastsættes flere møder i sagen. Er der gået 6 uger fra mæglingens påbegyndelse, kan hver af parterne kræve mæglingsattest udstedt, medmindre forsinkelsen beror på den pågældende parts forhold.

Bemærkninger til udkastet til bekendtgørelse om foretagelse af mægling.

Bekendtgørelsen i den her udarbejdede form kan gives i medfør af stk. 3 i udvalgets udkast til en mæglingsparagraf, jfr. bilag a. Den nugældende bestemmelse i Æ.I. § 76 omhandler både mægling og vilkårsforhandling. Udvalget har ikke beskæftiget sig med vilkårsforhandlingen, men er gået ud fra, at der af ægteskabsudvalget udarbejdes en særlig bestemmelse herom, og at der af justitsministeriet fastsættes nærmere regler om vilkårsforhandlingens form.

Den nugældende anordning om mægling, nr. 483 af 17. november 1922, vedrører ligeledes både mægling og vilkårsforhandling. Det her udarbejdede udkast til bekendtgørelsen omfatter kun mæglingsreg-1erne, men hvis justitsministeriet udarbejder nye administrative regler om vilkårsforhandling, vil bestemmelserne eventuelt kunne indarbejdes i mæglingsbekendtgørelsen.

Til § 1.

Bestemmelsen handler om mæglingsmyndighederne. Reglerne svarer til de gældende, jfr. ægteskabslov I § 76, stk. 1.

Som hidtil skal parterne kunne vælge mellem verdslig og gejstlig myndighed, og udvalget har heller ikke fundet anledning til at foreslå ændring i den bestående regel, hvorefter gejstlig mægling er den primære mæglingsform, således at begge parter skal fremsætte begæring om verdslig mægling, hvis de ønsker det. Hører de til forskellige trossamfund, skal de som hidtil søge verdslig mægling.

Den gejstlige myndighed er vedkommende præst, som i overensstemmelse med det hidtil antagne ikke behøver at være præst i folkekirken, men også kan være præst i et af trossamfundene, og trossamfundet behøver ikke at være anerkendt.

Den verdslige mæglingsmyndighed er overøvrigheden, d. v. s. i København overpræsidenten, uden for København amtmanden. Overøvrigheden kan som hidtil bemyndige vedkommende politimester til at foretage mægling. Bemyndigelsen kan gives som en stående bemyndigelse.

Til § 2.

I *stk. 1* foreslås som efter ægteskabslov I § 76, stk. 1, som den almindelige hovedregel, at parterne skal møde *per sonligt* til mægling.

Undtagelse herfra gøres i *stk. 2*, hvor det — som også nævnt i anordning af 17. november 1922 § 3 — bestemmes, at mægling under den ene parts personlige møde er tilstrækkelig, hvis den anden part er syg og kan godtgøre det ved lægeattest. Den syge ægtefælle skal da have lejlighed til at afgive skriftlig erklæring over for mæglingsmyndigheden.

I *stk. 3* gentages reglerne i mæglingsparagraffens stk. 2.

Til § 3.

Stk. 1 indeholder de stedlige kompetenceregler. Reglerne, der svarer til de gældende, jfr. anordningen af 17. november 1922, § 2, går nærmere ud på, at mægling skal foretages af myndigheden for det sted, hvor den ægtefælle, fra hvem separation eller skilsmisse søges, bor eller opholder sig. Søges separation eller skilsmisse af ægtefællerne i forening, foretages mægling af myndigheden for det sted, hvor ægtefællerne eller en af dem bor eller opholder sig.

Søger parterne gejstlig mægling, og har de løst sognebånd, må mægling søges hos den præst, hos hvem de har tilmeldt sig.

Efter *stk. 2* skal mægling som hovedregel foretages af samme myndighed for begge ægtefæller, men der kan dog som hidtil gøres undtagelse herfra, hvis en ægtefælle må rejse over 100 km. Udvalget har ikke på baggrund af nutidens gode trafikforbindelser fundet det rimeligt at foreslå

fastsat en lavere grænse end de hidtil gældende 100 km.

I *stk. 3* fastslås, at mægling i de tilfælde, hvor den foretages særskilt, først skal foretages med den ægtefælle, der søger separation eller skilsmisse. Hvis de søger i forening, skal mægling først foretages på det sted, hvor begæringen er indgivet. Reglerne svarer til de gældende.

Til § 4.

I *stk. 1* bestemmes, at mægling skal foretages under begge ægtefællers samtidige nærværelse, jfr. herved ægteskabslov I § 76, stk. 4. Undtagelse er gjort i de i §§ 2 og 3 nævnte tilfælde. Der vil intet være til hinder for, at mæglingsmyndigheden først taler med den ene part, derefter med den anden, og til sidst med begge parter. Samtidigt møde vil dog kunne undlades, såfremt mæglingsmyndigheden mener, at omstændighederne taler derfor, men denne beføjelse bør dog kun bruges i undtagelsestilfælde, f. eks. hvor en part har udtrykt frygt for at være til stede samtidig med den anden part.

I *stk. 2* fastsættes, at parterne skal give møde alene. Parternes advokater må således ikke være til stede under mæglingen, jfr. justitsministeriets cirkulære nr. 17 af 1. februar 1958 § 11.

Til § 5.

I bestemmelsen har udvalget søgt at give udtryk for, hvorledes fremgangsmåden under mæglingen bør være. Mæglingsformen vil naturligvis altid være i høj grad individuel og bl. a. være afhængig af, om vedkommende mæglingsmyndighed har forhåndskendskab til parterne.

Udvalget har dog ment at burde fastlægge visse principper, og man foreslår, at det i bekendtgørelsen fastsættes, at myndigheden først skal søge oplysning om årsagerne til uoverensstemmelserne mellem ægtefællerne og dernæst klargøre for ægtefællerne betydningen og følgerne af det skridt, de står i begreb med at foretage. Om ægteskabet herefter skal søges opretholdt, må afhænge af, hvilket skøn mægleren kan danne sig af de følger, ægteskabets opløsning vil få for ægtefællerne eller deres børn.

De angivne retningslinier kan naturligvis kun være vejledende, men udvalget har dog ment det af betydning, at det bl. a. fastslås, at det ikke kan være mæglerens opgave for enhver pris at søge ægteskabet opretholdt. Han skal kun søge at overtale ægtefællerne til at fortsætte ægteskabet, hvis han finder det berettiget ud fra den opfattelse, han har dannet sig over parternes forhold, og her kommer først og fremmest hensynet til eventuelle børn i betragtning.

Yderligere mulighed for en mere effektiv mæglingsvirksomhed vil blive opnået, såfremt forslaget om oprettelse af familierådgivningsinstitutioner gennemføres, jfr. herved § 6.

Til § 6.

Bestemmelsen er ny. Det fastsættes, at mægleren kan opfordre ægtefællerne til at søge råd og bistand hos en af justitsministeriet anerkendt familierådgivningsinstitution.

Om baggrunden for bestemmelsen henvises til bemærkningerne i udvalgets redegørelse.

Som nævnt foran er der i dag kun meget ringe praktisk mulighed for at henvise parterne til sådanne institutioner, men under forudsætning af, at institutionerne oprettes, og at justitsministeriet kan godkende dem som egnede til familierådgivning i forbindelse med mægling, bør mæglingsmyndigheden kunne anbefale parterne at søge råd og bistand i disse institutioner. Henvisningen til familierådgivningsinstitutioner bør dog kun finde sted, såfremt mægleren finder, at der er grund til at søge ægteskabet opretholdt, og at der er mulighed for ved hjælp af familierådgivningen at nå til et positivt resultat. Nogen tvang kan og bør mægleren ikke udøve. Hvis blot en af parterne nægter at efterkomme opfordringen, må mæglingen gennemføres på sædvanlig måde. Der vil dog intet være i vejen for, at mægleren — såfremt han finder det berettiget — kan benytte bestemmelsen i § 8, hvorefter der er adgang til at beramme flere møder. Han kan herved og særligt, hvor en af parterne har erklæret sig villig til at søge familierådgivning, give parterne tid og lejlighed til at gå til rådgivning ved at udsætte mæglingens afslutning til et senere møde.

Oprettes familierådgivningsinstitutionerne, bør der også gives domstolene adgang til under en ægteskabssag at henvise ægtefæller til institutionerne.

Til § 7.

Afsluttes mæglingen uden resultat, skal der som hidtil udstedes attest om forgæves mægling, hvis parterne anmoder herom. Attesten skal anvendes, når parterne skal dokumentere mæglingen, inden retssag anlægges, og søger man bevilling, skal overøvrigheden eller politimesteren have attest forevist, hvis gejstlig mægling er foretaget. Er mæglingen foretaget hos den myndighed, der skal behandle skilsmissesagen, vil vilkårsforhandling derimod normalt blive foretaget i direkte fortsættelse af mæglingen, hvis denne er forgæves foretaget og tilførsel herom sket til protokollen.

I *stk. 2* fastsættes, at også attest om forgæves rådgivning i en familierådgivningsinstitution kan være tilstrækkelig, jfr. herved mæglingsparagrafudkastets stk. 3, 3. pkt. Det vil således ikke være nødvendigt for parterne pånу at rette henvendelse til mæglingsmyndigheden.

Det er dog herved forudsat, at rådgivning har fundet sted i medfør af § 6, d. v. s. efter henvisning af en af de sædvanlige mæglingsmyndigheder til en af justitsministeriet anerkendt institution. En eventuel familierådgivning foretaget uden for de her nævnte tilfælde kan ikke erstatte en mæglingsattest.

I *stk. 3* fastsættes, at attesterne ikke må indeholde noget om parternes udtalelser eller stilling til sagen. Reglen svarer til den gældende opfattelse.

Til § 8.

I § 8 fastsættes endelig, at vedkommende myndigheder bør fremme mæglingen så meget som efter omstændighederne muligt. Der kan dog fastsættes flere møder under sagen, og som nævnt under § 6 kan man på denne måde bl. a. give parterne lejlighed til at overveje, om de vil efterkomme en opfordring til at søge familierådgivning.

Udvalget har dog fundet det rimeligt, at der indsættes en frist, så mæglingen ikke mod en parts ønske skal kunne trække for længe ud. Det foreslås derfor med hjemmel i masglingsparagraffens stk. 3, 2. pkt., fastsat, at hver af parterne kan kræve mæglingsattest udstedt, hvis der er gået mere end 6 uger fra mæglingens påbegyndelse. Den part, der har forsinket mæglingen, f. eks. ved at undlade at give møde, kan dog naturligvis ikke påberåbe sig denne bestemmelse.

Den nugældende mæglingsparagraf.

§ 76 i lov nr. 276 af 30. juni 1922 om ægteskabs indgåelse og opløsning.

§ 76.

Forinden bevilling til separation eller skilsmisse meddeles, eller sag anlægges, skal der under ægtefællernes personlige mode forsøges mægling mellem dem om fortsættelsen af det ægteskabelige samliv. Mæglingen foretages af overøvrigheden, hvis begge parter ønsker det, eller de ikke hører til samme trossamfund, men ellers af præsten.

Forinden bevilling til separation eller skilsmisse meddeles, skal der tillige af overøvrigheden forhandles med parterne om vilkårene for separationen eller skilsmissen.

Mægling og vilkårsforhandling skal efter bemyndigelse af overøvrigheden på dennes vegne kunne foretages af underøvrigheden.

Mægling og vilkårsforhandling foretages samlet med begge ægtefæller og foregår på det sted, hvor den ægtefælle, fra hvem separation eller skilsmisse søges, bor eller opholder sig. Dog kan disse handlinger foretages særskilt med hver af ægtefællerne, såfremt den af ægtefællerne, der søger separation eller skilsmisse, ville komme til at rejse over 100 kilometer fra det sted, hvor han bor eller opholder sig.

Nærmere regler for foretagelsen af mægling og vilkårsforhandling fastsættes ved kongelig anordning. Såfremt en ægtefælle trods tilsigelse fra vedkommende myndighed undlader at give møde til mægling eller vilkårsforhandling, kan der af vedkommende overøvrighed idømmes ægtefællen en bøde fra 10 til 500 kr., der tilfalder vedkommende kommunale kasse.

Mægling og vilkårsforhandling bortfalder for den ægtefælle, der ikke har ophold her i landet.

Anordning nr. 483 af 17. november 1922 angående foretagelse af mægling og vilkårsforhandling.

§ 1.

Mægling foretages af overøvrigheden, hvis begge parter ønsker det, eller de ikke hører til samme trossamfund, men ellers af præsten.

Vilkårsforhandling foretages af overøvrigheden.

§2.

Mægling og vilkårsforhandling skal så vidt muligt foretages samlet med begge ægtefæller efter nedennævnte regler:

a) Mægling ved præsten foretages af præsten i det sogn, hvor den ægtefælle, fra hvem separation eller skilsmisse søges, bor eller opholder sig, eller eventuelt af den præst, til hvem den pågældende ægtefælle har sluttet sig. Søges separation eller skilsmisse af ægtefællerne i forening, foretages mæglingen af præsten i det sogn, hvor ægtefællerne eller en af disse bor eller opholder sig, eller til hvis menighed en af parterne har sluttet sig.

b) Mægling og vilkårsforhandling ved overøvrigheden foretages af overøvrigheden på det sted, hvor den ægtefælle, fra hvem separation eller skilsmisse søges, bor eller opholder sig. Søges separation eller skilsmisse af ægtefællerne i forening, foretages disse handlinger af overøvrigheden på det sted, hvor andragendet om separation eller skilsmisse indgives, eller, såfremt separation eller skilsmisse søges ved dom, på det sted, hvor begæring om mægling fremsættes: andragendet må indgives til og begæring om msegling fremsættes for overøvrigheden på det sted, hvor en af ægtefællerne bor eller opholder sig.

Uanset de ovenfor under a. og b. fastsatte regler kan mægling og vilkårsforhandling dog foretages særskilt med hver af ægtefællerne. såfremt den af disse, der søger separation eller skilsmisse, ville komme til at rejse over 100 kilometer fra det sted, hvor han bor eller opholder sig.

Opstår der tvivl om, hvilken myndighed det påhviler at foretage de her nævnte handlinger, træffes afgørelsen af kirkeministeriet, for så vidt angår mægling ved præsten, og ellers af justitsministeriet.

§3.

Forinden mægling påbegyndes, skal andragende om separation eller skilsmisse eller, såfremt separation eller skilsmisse søges ved dom, skriftlig begæring om mægling være til stede.

Mægling kan kun foretages med ægtefællerne personlig. Er en ægtefælle på grund af sygdom forhindret fra at give møde til mægling, bør sådant behørigt dokumenteres ved lægeattest, og der bør da så vidt muligt gives vedkommende ægtefælle lejlighed til at ytre sig over sagen.

§4.

Mæglingen består i, at vedkommende myndighed — præst eller overøvrighed —• alvorligt skal klargøre for ægtefællerne betydningen og rækkevidden af det skridt, de står i begreb med at foretage, og om muligt søge at bevæge ægtefællerne til at fortsatte det ægteskabelige samliv.

Såfremt mægling i henhold til § 2 vil være at foretage med ægtefællerne særskilt, foretages mægling først med den ægtefælle, der søger separation eller skilsmisse, eller, såfremt ægtefællerne søger i forening, med ægtefællen på det sted, hvor andragendet eller begæringen er indgivet. Vedkommende myndighed skal søge forbindelse med den myndighed, der foretager mægling med den anden ægtefælle, såfremt der herved skønnes at kunne tilvejebringes oplysninger, der

kan bidrage til at gøre mæglingen virksommere.

Mæglingen bør af vedkommende myndigheder fremmes så meget som efter omstændighederne muligt, men det skal dog ikke være udelukket, at der ansættes flere møder i sagen, ligesom også den mæglende myndighed under særlige omstændigheder skal have adgang til at forhandle med hver af parterne særskilt. Mener nogen af parterne, at mæglingen unødig forhales, kan der indgives besværing herover til vedkommende ministerium.

§ 5.

Bliver mæglingen sluttet uden resultat, giver vedkommende myndighed — præst eller overøvrighed — andragendet påtegning herom, eller, såfremt separation eller skilsmisse søges ved dom, udsteder attest om den forsøgte mægling.

§ 6.

Forinden vilkårsforhandling foretages, skal andragendet om separation eller skilsmisse være til stede med påtegning fra vedkommende myndighed — præst eller overøvrighed — om sket mægling med begge ægtefæller. Endvidere må der —• i tilfælde, hvor sådant er fornødent — fra begge ægtefæller foreligger en samstemmende og uigenkaldelig erklæring om, at de ønsker afgørelsen truffet ved bevilling, jfr. lovens § 65.

§ 7.

Er en ægtefælle på grund af sygdom forhindret fra at give møde til vilkårsforhandling, bør sådant behørigt dokumenteres ved lægeattest, og vedkommende ægtefælle må da lade møde til vilkårsforhandling ved en, med skriftlig fuldmagt forsynet, uberygtet og myndig person.

§8.

Vilkårsforhandling består i, at overøvrigheden vejleder ægtefællerne med hensyn til vilkårene for den begærte separation eller skilsmisse og søger at tilvejebringe enighed mellem ægtefællerne om vilkårene.

Overøvrigheden bør påse, at ægtefællerne træffer bestemmelse om ordningen af de i lovens §§ 68-70 samt i lov om umyndighed og værgemål af 30. juni 1922 § 24 omhandlede forhold, hvorhos ægtefællernes opmærksomhed bør henledes på, at ved separation eller skilsmisse bortfalder det mellem ægtefællerne bestående formuefællesskab, og boet deles efter de for sådan deling i almindelighed gældende regler, ifr. lovens § 66.

Overøvrigheden bør endvidere påse, at der ikke i vilkårene indeholdes bestemmelser, der er åbenbart ubillige overfor en af ægtefællerne, og bør i så tilfælde henlede vedkommende ægtefælles opmærksomhed

Såfremt en ægtefælle er umyndig, skal vedkommende værge (kurator) tilkaldes til vilkårsforhandlingen eller hans erklæring over vilkårene indhentes. medmindre vilkårene måtte være fastsat i en skriftlig overenskomst mellem parterne, medundertegnet af værgen (kurator).

§ 9.

Bøde for undladelse af at give møde til mægling eller vilkårsforhandling bør først idømmes, efter at følgerne af at undlade at efterkomme sket tilsigelse af vedkommende overøvrighed er tilkendegivet den pågældende ægtefælle.

Den omstændighed, at bøde for udeblivelse er idømt en ægtefælle, udelukker ikke, at bøde påny og af højere beløb idømmes ægtefællen, såfremt fortsat udeblivelse finder sted.

§ 10.

(Som ændret ved anordning nr. 41 af 3. februar 1950).

Den i lovens § 76, 3. stk., ommeldte bemyndigelse for underøvrigheden til på overøvrighedens vegne at foretage mægling og vilkårsforhandling kan, hvor det skønnes påkrævet, meddeles politimestrene som en stående bemyndigelse for tilfælde, hvor vedkommende ægtefælle bor eller opholder sig i en politikreds uden for den kreds, hvor overøvrigheden har kontor. De overøvrigheden ifølge loven og nærværende anordning tilkommende beføjelser og påhvilende pligter går da over til vedkommende politimester, dog at kun overøvrigheden kan ikende den i foranstående paragraf ommeldte bøde for undladelse af at give møde til mægling og vilkårsforhandling.

Mødre hj ælpens familierådgivning.

(Udarbejdet af mødrehjælpsinstitutionen).

Et af Mødrehjælpens hovedformål har altid været at give personlig støtte og vejledning til vanskeligt stillede gravide kvinder og mødre med små børn. Det var navnlig arbejdet med kvinder, der søgte svangerskabsafbrydelse, der skabte et presserende behov for familierådgivning, som etableredes ved Mødrehjælpen i København i 1949. Da abortønsket i et betydeligt antal tilfælde står i forbindelse med personlige forhold med relation til den familiemæssige situation, blev det hurtigt klart, at Mødrehjælpen ikke kunne arbejde effektivt, medmindre den havde adgang til at yde en indsats overfor problemer af denne art. Lignende problemer danner i øvrigt også baggrunden for adskillige andre af de henvendelser, der finder sted til Mødrehjælpen, og en familiemæssig betragtning er af afgørende værdi for næsten samtlige klientgrupper, selv om dette ikke indebærer, at alle Mødrehjælpens nuværende klienter skulle have behov for langvarig og dyberegående familierådgivning.

Mødrehjælpen i København har gennem adskillige år drevet en klinik for seksuel vejledning. Hidtil har man i denne kun kunnet modtage kvinder, der i forvejen var klienter i Mødrehjælpen. Konsultationen har i det væsentlige været baseret på optræning af klienterne i anvendelsen af pessar. Siden er der imidlertid åbnet mulighed for, at denne konsultation kan modtage alle, der ønsker seksuel vejledning, uanset om de pågældende tidligere har været klienter i Mødrehjælpen. Mødrehjælpens bestyrelse har lagt megen vægt på, at konsultationen ikke ensidigt beskæftiger sig med de rent tekniske forhold men skaber mulighed for en familiemæssig behandling af klienterne.

Mødrehjælpens familierådgivning har først og fremmest måttet beskæftige sig med klienter, der havde fået afslag på ansøgning om legal abort, idet behovet her har vist sig særligt presserende. Man har dog også optaget tilfælde, hvor legal abort var bevilget. Også for en del gifte kvinder, der henvendte sig om råd og vejledning i forbindelse med svangerskab og fødsel, har man i et vist omfang inddraget familierådgivning, ligesom man har inddraget visse enlige mødre, specielt sådanne som var i uddannelse i Mødrehjælpen. I enkelte tilfælde har adoptivforældre med pædagogiske problemer i forhold til adoptivbørn været optaget i rådgivningen; derimod har man grundet for ringe kapacitet kun i beskedent omfang kunne optage familier, der henvendte sig direkte med anmodning om familierådgivning eller som alene med henblik herpå var henvist af læger, sagførere, retshjælp eller mæglingsautoriteter.

Familierådgivning drives i praksis således, at socialrådgiveren opretholder kontakt med begge ægtefæller og eventuelt andre medlemmer af den snævrere familiegruppe (voksne børn, andre slægtninge etc.). I visse tilfælde samarbejder to socialrådgivere om samme familie. I det omfang, der er behov herfor, søger socialrådgiveren råd og bistand hos læge (oftest psykiater) og psykolog eller jurist (evt. andre sagkyndige). I enkelte tilfælde henvises klienterne til diagnostiske samtaler med læge eller psykolog, og i nogle tilfælde vil læge, psykolog eller jurist for kortere eller længere perioder overtage rådgivning og behandling af en eller flere af klienterne. Kontakten vil i begyndelsen være hyppig — 1 eller 2 gange ugentlig — senere sjældnere. Når rådgivningen ophører, sker dette gradvis og altid med mulighed for genoptagelse ved behov. Før et tilfælde optages i rådgivning, foregår en udvælgelse efter hensigtsmæssighedsprincippet. Rådgivningen er snart af overvejende social natur med en vis vægt også på direkte social assistance i det omfang, dette er muligt og hensigtsmæssigt, snart af mere

psykologisk natur. I vidt omfang henvises til og samarbejdes med andre sociale og lægelige institutioner og personer. Under hele arbejdet drøftes de enkelte familier på konferencer mellem de implicerede fagfolk, der deltager i behandlingen. Kvalifikation som familierådgiver fordrer både for læger og socialrådgivere en særlig træning samt lang tids deltagelse i praktisk arbejde under tilsyn af mere trænede. 1 denne henseende har man indtil videre kun i beskedent omfang kunnet leve op til forudsætningerne.

En undersøgelse har vist, at ca. 15 pct. af tilfældene kun har løbet over en ret kort periode (under 2 måneder) med et beskedent antal kontakter, enten fordi klienterne selv savnede eller hurtigt mistede interessen, eller fordi problemerne i det væsentlige kunne løses indenfor så kort et tidsrum. I ca. 40 pct. af tilfældene har rådgivningen strakt sig fra ca. 2-10 måneder, i ca. $^1/_3$ af tilfældene fra 10-24 måneder og i ca. 10 pct. over 2 år, dog ofte således at kontakten har været afbrudt i kortere eller længere perioder. En efterundersøgelse har vist, at resultaterne var gunstige i over y_2 af tilfældene. Prognosen var bedre, jo tidligere i konflikten ansøgerne henvendte sig, og jo yngre de var.

De principper og metoder, man er nået frem til gennem arbejdet med familierådgivningen, har været af stor værdi for Mødrehjælpens arbejde i almindelighed, hvor man i det omfang, det er muligt, forsøger at følge de her skitserede retningslinjer. Vanskelighederne herved har dog været — og er stadig — store. En egentlig familierådgivningsmæssig behandling af mere end et yderst beskedent antal tilfælde har det, særlig gennem de senere år, vist sig overordentlig vanskeligt for Mødrehjælpen i København at gennemføre, og i provinsinstitutionerne har der så godt som ikke været muligheder herfor. En vigtig årsag hertil må søges i de personalemæssige forhold, manglen på socialrådgivere, hyppigt skiftende og ofte ganske unge socialrådgivere. Lignende forhold har gjort sig gældende for lægernes vedkommende, hvor man især savner den fornødne støtte af et vist antal psykoterapeutisk uddannede psykiatere. En anden hovedårsag til, at familierådgivningen ikke har kunnet udvikles tilfredsstillende, har været den overordentlig store arbejdsmæssige belastning, som særlig svangerskabsloven af 1956 har påført institutionerne. Den omfangsrige forberedelse af det store antal sager vedrørende svangerskabsafbrydelse lægger beslag på næsten al arbejdskraft hos institutionernes læger og levner kun mulighed for en i det væsentlige rent social rådgivning fra socialrådgiverens side. Man finder fra Mødrehjælpens side denne situation særdeles utilfredsstillende og gør, hvad man kan, for at rationalisere det nævnte forundersøgelsesarbejde men må se i øjnene, at dette kun i beskedent omfang vil skabe plads for mere familierådgivning. En nødvendig forudsætning må først og fremmest være, at institutionerne får tilstrækkeligt personale til også at optage disse vigtige, positive opgaver, samt at der til institutionerne kan knyttes socialrådgivere og læger, der har særlige forudsætninger for at udøve rådgivningsarbejde, samt for at træne deres kolleger i arbejdet.

Under hensyn til den centrale plads familiemæssigt arbejde bør indtage i Mødrehjælpen har spørgsmålet om en navneændring af „Mødrehjælpen" været på tale, således at ordet „Familie" indgår i navnet. Man ville herved bidrage til, at såvel klienter som andre fik en bredere opfattelse af institutionens formål, og man ville navnlig gøre det naturligt også for mændene i videre omfang at søge kontakt med institutionen, hvilket er af fundamental betydning også for et effektivt mødrehjælpsarbejde. Herved ville man også tilstræbe, at mange familier henvendte sig på andre tidspunkter, end netop når omstændighederne omkring graviditet og fødsel nødvendiggjorde henvendelsen. Dette tidspunkt er langtfra i alle tilfælde noget velegnet udgangspunkt for et konstruktivt arbejde, ligesom det tidspunkt, hvor en familie søger abort eller separation eller skilsmisse ofte er alt for sent til, at effektiv hjælp kan ydes. Virksomheden bør kunne modtage såvel direkte henvendelser som henvisning fra alle sociale, lægelige, juridiske instanser, specielt sådanne som møder konflikterne på et tidligt tidspunkt. Det må dog bemærkes, at Mødrehjælpen efter sine hidtidige retningslinjer som en almindelig regel kun kan modtage familier med børn under 2 år, medmindre tidligere kontakt med familien gør dette naturligt.

Om mødrehjælpsinstitutionen herefter bør hedde „Familiehjælpen", „Familierådgivning" eller blot „Familiekontoret" lader sig ikke umiddelbart afgøre. Meget taler for den sidste mere neutrale betegnelse, idet mange af de mennesker, der har hjælp behov, ikke vedkender sig behov for hverken hjælp, vejledning eller behandling — begreber, der i dag overfor personlige problemer har tendens til at virke uselvstændiggørende og nedladende.

LANDSFORENINGEN FOR MENTALHYGIEJNE
11. OKTOBER 1962

Underbilag h.

Mentalhygiejnisk rådgivning.

(Udarbejdet af direktør Eggert Petersen).

Landsforeningen for Mentalhygiejne driver for øjeblikket 7 mentalhygiejniske rådgivninger i henholdsvis København, Xæstved, Odense, Åbenrå, Horsens, Randers og Ålborg.

På rådgivningerne, der har åbent 1 aften om ugen, kan enhver gratis og uden henvisning henvende sig og igennem samtaler med psykiater, psykolog eller socialrådgiver få hjælp til selvhjælp til løsningen af personlige problemer.

På den mentalhygiejniske rådgivning i Horsens er der endvidere tilknyttet en gratis retshjælp for ubemidlede, således at der også kan gives social-juridisk rådgivning.

Arbejdet på rådgivningerne foregår på team-basis, således at der på enhver sag anlægges et helhedssynspunkt. Generelt set har Landsforeningen den erfaring, at jo bredere en rådgivning, des bedre resultater. I øvrigt viser det sig, at tilsyneladende formelle juridiske og sociale problemer i reglen dækker over mentalhygiejniske vanskeligheder, således at en sag ofte vandrer fra jurist til socialrådgiver og videre til psykolog eller psykiater — og tilbage igen.

De almindeligste henvendelsesårsager er familieproblemer, herunder ægteskabelige vanskeligheder, pædagogiske problemer, herunder opdragelses- og tilpasningsvanskeligheder med børn og unge, sociale problemer, herunder problemer på arbejdspladsen samt problemer med sig selv (neurotiske symptomer).

Uagtet rådgivningen principielt sigter imod at arbejde inden for normalområdet, kan det næppe undgås, at der også kommer neurotiske og psykotiske klienter. Men også ved at omvisitere disse klienter (15-25 pct.), samt i almindelighed tilskynde dem til en adækvat form for behandling, har rådgivningen en betydelig mission.

Værdien af en rådgivning kan dårligt måles og vejes. Foretagne efterundersøgelser på grundlag af en neutral vurdering af journalmaterialer viser dog, at det gennemgående er muligt at forbedre godt halvdelen af de rådsøgendes situation.

I indeværende år ser det ud til, at de 7 mentalhygiejniske rådgivninger vil blive søgt af mindst 1200 klienter, som i gennemsnit hver vil modtage 3-4 konsultationer med varighed ½ til 1 time.

På grundlag af godt et tiårs rådgivningsvirksomhed må Landsforeningen tage denne tilgang som udtryk for rådgivningernes kapacitet og ikke som et mål for rådgivningsbehovet i absolut forstand. For så vidt rådgivningernes tilstedeværelse blev almenkendt, er der næppe nogen tvivl om, at tilgangen ville være så stor, at den totalt ville sprænge rammerne for en aftenkonsultation.

De mentalhygiejniske rådgivninger ledes for nærværende af henholdsvis psykiater, psykologer og embedslæger.

Landsforeningens rådgivningsbudget er for indeværende år på knapt 200.000 kr. Der har hidtil været givet finansiel støtte fra Tipstjenesten (30.000), fra Direktoratet for Statshospitalerne (10.000) samt fra visse amter og kommuner.

Da den bestående finansieringsordning dels er meget usikker og dels i for høj grad belaster Landsforeningens økonomi, søger Foreningen for øjeblikket yderligere statsstøtte til rådgivningsvirksomheden.

Dansk-finsk-norsk-svenske paralleltekster vedrørende **ægteskabshindringerne**[1]**).**

[1]) De islandske lovudkast er endnu ikke færdigbehandlet.

Dansk.

§ 6. Mand under 20 år eller kvinde under 18 år må ikke indgå ægteskab uden overøvrighedens tilladelse.

§ 7. Den, som er under 21 år og ikke tidligere har været gift, må ikke indgå ægteskab uden forældrenes samtykke.

Stk. 2. Er den ene af forældrene død, sindssyg eller åndssvag, eller er han uden del i forældremyndigheden, eller ville hans erklæring ikke kunne indhentes uden særlig vanskelighed eller forhaling, er den andens samtykke tilstrækkeligt. Gælder det anførte begge forældrene, kræves samtykke til ægteskabet fra værge.

§ 8. Den, som er gjort umyndig, må ikke indgå ægteskab uden værgens samtykke.

§ 9. Nægtes samtykke i de tilfælde, som nævnes i §§ 7 og 8, kan overøvrigheden på begæring give tilladelse til ægteskabet, hvis der ikke er rimelig grund til nægtelsen.

§ 10. Den, som er sindssyg eller åndssvag eller lider af alvorlige sjælelige forstyrrelser af anden art, må ikke indgå ægteskab uden justitsministerens tilladelse.

Finsk.

§ 2. Man under aderton och kvinna under sjutton år må ej träda i äktenskap utan tilstånd av republikens president.

§ 3. *Stk. 1.* Minderårig, som ej förut varit gift, må ej ingå äktenskap utan föräldrarnas samtycke. Är den ena av föräldrarna död eller utan del i vårdnaden av den minderåriga eller kan yttrande av honom icke utan märklig omgång eller tidsutdräkt inhämtas, vare den andras samtycke tillfyllest. Är sådant fall förhanden beträffande båda föräldrarna, skall samtycke till äktenskap inhämtas av annan förmyndare eller god man.

§ 3. *Stk. 2.* Den, som är omyndig förklarad, må ej ingå äktenskap utan förmyndarens samtycke.

§ 3. *Stk. 3.* Vägras samtycke till äktenskap, äge rätten tillåta äktenskapet, om giltigt skäl till vägran ej finnes.

§ 11. Den, som är sinnessjuk eller höggradigt psykiskt efterbliven eller lider av annan allvarlig rubbning av själsverksamheten, må ej träda i äktenskap, därast icke

Norsk.

§ 1. Mand under tyve år eller kvinde under atten år må ikke indgå egteskap uten tilladelse av Kongen eller den, han bemyndiger.

§ 2. Den, som er under en og tyve år, må ikke indgå egteskap uten forældrenes samtykke.

Er den ene av forældrene død eller sindssyk eller frakjendt forældremyndigheten, eller kan uttalelse fra den ene av dem ikke indhentes uten særlig vanskelighet eller forhaling, er samtykke fra den anden av forældrene tilstrækkelig.

Er samlivet mellom ektefellene opphevet ved bevilling eller dom eller deres ekteskap oppløst, kreves bare samtykke fra den av foreldrene som etter avtale eller etter bestemmelse av vedkommende myndighet har barnet hos seg. For barn hvis foreldre ikke har inngått ekteskap med hverandre, kreves bare samtykke fra den av foreldrene som har omsorgen for det.

Er begge foreldrene eller den av dem hvis samtykke etter tredje ledd skulle kreves, i noe av de i annet ledd nevnte tilfelle, kreves samtykke fra verge. For barn hvis foreldre ikke har inngått ekteskap med hverandre, gj elder det samme når ingen av foreldrene har omsorgen for det.

§ 3. Den, som er gjort umyndig, må ikke indgå egteskap uten samtykke av vergen.

§ 4. Negtes samtykke i de tilfælde, som er nevnt i §§ 2 og 3, kan amtmanden på begæring gi tilladelse til egteskapet, hvis der ikke er skj ellig grund til negteisen. Før amtmanden træffer sin avgjørelse, skal han gi vedkommende adgang til at uttale sig.

§ 5. Den, som er sindssyk, må ikke indgå egteskap.

Svensk.

G. B. kap. 2.

§ 1. Man under tjugu år eller kvinna under aderton år må ej ingå äktenskap utan tillstånd av länsstyrelsen.

§ 2. Den som är under tjuguett år och ej förut varit gift må ej ingå äktenskap utan föräldrarnas samtycke.

Är dem ena av föräldrarna död eller sinnessjuk eller sinnesslö eller utan del i vårdnaden, eller kan yttrande från den ena ej inhämtas utan märklig omgång eller tidsutdriikt, är den andras samtycke tillfyllest. Föreligger sådant fall beträffande båda föräldrarna, må den trolovade inhämta samtycke av förmyndaren eller, om särskild förmyndare ej är utsedd, av annan giftoman som på anmälan förordnas av rätten.

I fråga om adoptivbarn skall vad nu sagts om föräldrarna gälla adoptanten eller, om barnet adopterats av makar eller ena makett adopterat den andras barn, makarna.

§ 3. Den som är omyndigförklarad må ej ingå äktenskap utan förmyndarens samtycke.

§ 4. Vägras samtycke i fall som avses i 2 eller 3 §, äger rätten på ansökan tilllåte äktenskapet, om skälig anledning till vägran ej föreligger.

§ 5. Den som är sinnessjuk eller sinnesslö eller lider av annan djupgående rubbning av själsverksamheten må ej ingå äktenskap utan medicinalstyrelsens tillstånd.

Dansk.

Stk. 2. Tilladelsen kan betinges af, at den pågældende underkaster sig sterilisation i overensstemmelse med de herom gældende regler.

§ 11. Den, som lider af kønssygdom, der endnu frembyder fare for smitte eller for overførelse på børnene, må ikke indgå ægteskab, uden at den anden part er gjort bekendt med sygdommen, og begge parter af en læge har fået mundtlig vejledning om farerne ved den.

§ 12. Ægteskab må ikke indgås mellem slægtninge i ret op- og nedstigende linie eller mellem søskende.

§ 13. Personer, af hvilke den ene har været gift med den andens slægtning i ret op- eller nedstigende linie, må ikke indgå ægteskab uden justitsministerens tilladelse. Er der fællesbørn i det tidligere ægteskab, må tilladelsen kun gives, såfremt hensynet til børnene ikke taler derimod.

§ 14. Adoptant og adoptivbarn må ikke indgå ægteskab med hinanden, så længe adoptivforholdet består.

§ 15. Ingen må indgå nyt ægteskab, så længe det tidligere ægteskab består.

Stk. 2. Den, hvis ægteskab er opløst ved dom, må ikke indgå nyt ægteskab, før anke-

Finsk.

republikens president beviljar tillstånd därtill.

Tillstånd jämlikt 1 mom. kan göras beroende av, att vederbörande underkastar sig steriliseringen.

§ 12. Den, som lider av fallandesot eller könssjukdom i smittosamt skede, må ej ingå äktenskap utan att hans trolovade erhållit kännedom om sjukdomen och bägge trolovade av läkare erhållit muntlig upplysning om dess beskaffenhet i enlighet med anvisningar som utfärdas av medicinalstyrelsen.

Om bägge trolovade äro dövstumma, skall vad i 1 mom. är stadgat om upplysning av läkare äga motsvarande tilllämpning.

§ 10. *Stk. 1.* De, som i rätt upp- och nedstigande led äro i släktskap med varandra eller syskon eller av vilka den ena är den andras broders eller systers avkomling, må ej ingå äktenskap med varandra.

§ 10. *Stk. 2.* Mellan personer, av vilka den ena varit gift med den andras släktning i rätt upp- eller nedstigande led, vare äktenskapet jämväl förbjudet, därest icke republikens president av synnerligen vägande skäl beviljar tillstånd därtill.

§ 10. *Stk. 3.* Adoptant och adoptivbarn må ej ingå äktenskap med varandra, så länge adoptivförhållandet består.

§ 4. Ingen må ingå nytt äktenskap så länge det tidigare äktenskapet består.

Norsk.

Svensk.

Vid meddelande av tillstånd må som villkor uppställas, att han underkastar sig sterilisering.

§ 6. Den som lider av venerisk sykdom, som ennå frembyr smittefare, må ikke inngå ekteskap, uten at den annen part er gjort kjent med sykdommen og begge parter har fått muntlig veiledning av en lege om farene ved sykdommen.

Den legene ifølge lovgivningen påhvilende taushetsplikt gj elder ikke åpenbaring overfor vedkommende myndighet siktende til å hindre, at ekteskap inngås i strid med denne paragraf. De kan i sådant tilfelle føres som vitner i ekteskapssak, og tvistemålslovens § 205 første ledd, kommer i så fall ikke til anvendelse.

§ 6. Den som lider av epilepsi må ej ingå äktenskap utan att hans trolovade erhållit kännedom om sjukdomen och bägge trolovade av läkare erhållit upplysning om dens beskaffenhet i enlighet med anvisningar som medicinalstyrelsen meddelar.

§ 7. Den som lider av könssjukdom i smittsamt skede må ej ingå äktenskap utan att hans trolovade erhållit kännedom om sjukdomen och bägge trolovade av läkare erhållit upplysning om dens beskaffenhet i enlighet med anvisningar som medicinalstyrelsen meddelar.

§ 7. Ekteskap må ikke indgåes mellem slektninger i ret op- og nedstigende linje eller mellem söskende.

§ 8. Äktenskap är förbjudet mellan släkt nin gar i rätt upp- och nedstigande led samt mellan syskon.

§ 9. Mellan ett syskon och det andras avkomling må äktenskap ej ingås utan Konungens tillstånd.

§ 8. Ekteskap må ikke inngås mellom personer av hvilke den ene har vært gift med den annens slektninger i rett opp- eller nedstigende linje. Når særlige grunner taler for det, kan Kongen gi tillåtelse til at ekteskap inngås uten hinder av denne bestemmelse.

(Tilsvarende bestemmelse i adoptionsloven).

§ 10. Äktenskap må ej utan Konungens tillstånd ingås med någon som varit gift med den andras släktning i rätt upp- eller nedstigande led. Finnes barn i det tidigare äktenskapet, må tillstånd meddelas allenast om hänsyn till barnet ej talar däremot.

§ 12. Adoptant och adoptivbarn må ej ingå äktenskap med varandra så länge adoptivförhållandet består.

§ 9. Ingen må inngå nyt egteskap, sålænge det tidligere egteskap består.

§ 11. Ingen må ingå nytt äktenskap så länge det tidigare äktenskapet består.

Dansk.

fristen er udløbet, medmindre den tidligere ægtefælle giver afkald på anke.

§ 16. *Stk. 2.* Hvis en af brudefolkene tilhører et trossamfund, hvortil den anden ikke hører, skal de afgive erklæring om, i hvilken tro børnene af ægteskabet skal opdrages.

§ 16. *Sik. 3.* Hver af brudefolkene skal afgive en erklæring om, hvorvidt han har børn, medmindre de er bortadopteret, og godtgøre, at den anden er gjort bekendt med erklæringen.

Finsk.

§ 16. *Stk. 2.* Envar av de trolovade skall jämväl uppgiva, huruvida han har barn, som är adopterat av annan, eller adoptivbarn samt huruvida han ålagts eller åtagit sig att erlägga underhållsbidrag åt barn utom äktenskap. Väntar kvinnan barn med annan man, skall hon uppgiva även detta.

Norsk.

§ 11. Hvis ikke fritakelse for skifte særlig er hjemlet, må den som har vert gift og ved ekteskapets opphör levde i formuefellesskap og som opplyser at han ikke har skiftet med den tidligere ektefelle eller dennes arvinger, ikke inngå ekteskap før boet er overgitt til skifterettens behandling eller det fremlegges skriftlig erklæring fra den tidligere ektefelle eller arvingene om at privat skifte er innledet. Slik erklæring kan ikke gyldig avgis av noen som er under 18 år eller umyndiggjort.

Vedkommende regjeringsdepartement kan frita for overholdelse av denne forskrift, når særlige grunner taler for det.

Svensk.

§ 13. *Nr. 10.* Hver av brudefolkene skal avgi en skriftlig erklæring på ære og samvittighet om han har eller venter barn med annen mann eller kvinne. Opplysningsplikten gj elder også adoptivbarn, men ikke barn som er adoptert bort.

Kap. 3.

§ *2. 8. mom.* Envar av de trolovade skall i skriftlig försäkran på heder och samvete uppgiva, huruvida han har barn, som ej är adopterat av annan, eller väntar barn med annan man eller kvinna eller har adoptivbarn.

Dansk-finsk-norsk-svenske paralleltekster vedrørende separations- og skilsmissegrundene[1]).

[1]) De islandske lovudkast er endnu ikke færdigbehandlet. Finske ændringsforslag foreligger ikke bortset fra en ændring af bestemmelsen om skilsmisse på grund af sindssygdom (den finske ægteskabslovs § 75). Udover de her gengivne finske, norske og svenske lovtekster har de nævnte lande bibeholdt bestemmelser om skilsmisse på grundlag af rømning, smitte, utroskab og straffedom, jfr. foran pag. 81. De norske og svenske bestemmelser om utroskab er ændret som omtalt pag. 81.

Dansk.

§ 35. Ægtefæller har ret til separation, når de på grund af dyb og varig uoverensstemmelse finder ikke at kunne fortsætte samlivet og er enige om at ønske separation.

§ 36. *Stk. 1.* En ægtefælle har ret til separation, når forholdet mellem ægtefællerne må anses for ødelagt, medmindre ødelæggelsen hovedsagelig beror på sagsøgerens forhold.

Stk. 2. En ægtefælle har endvidere ret til separation, når den anden ægtefælle har begået ægteskabsbrud eller andet usædeligt forhold, der kan sidestilles dermed, medmindre han selv har givet anledning dertil eller må anses at have frafaldet sin ret. Endelig har en ægtefælle ret til separation, når den anden uden fyldestgørende grund har forladt ægtefællen, øvet vold mod denne eller børnene, misbrugt beruselsesmidler eller forsømt familiens underhold.

§ 37. Hvis ægtefæller, som er blevet separeret, genoptager samlivet, bortfalder separationens virkninger for fremtiden.

Finsk.

§ 69 a. *Stk. 1.* Makar, som finna sig på grund av varaktig söndring ej kunne fortsätta samlevnaden, vare, när de äro därom ense, berättigade att vinna hemskillnad. Ansökan härom varde likväl icke till prövning upptagen, såframt det ej visas, att mellan makar, av vilka ingendera vistas utomlands, i 84 a § avsedd medling ägt rum.

§ 69 a. *Stk. 2.* Gör make sig skyldig till grov försummelse av sin plikt att bidraga till familjens underhåll eller åsidosätter han eljest i märklig mån sin plikt mot andra maken eller barnen, eller är han hemfallen åt fortsatt missbruk av rusgivande medel eller för han ett lastbart liv eller har han under äktenskapet ådragit sig könssjukdom, äge andra maken vinna hemskillnad, såvida ej med hänsyn till hans eget förhållande eller andra särskilda omständigheter ändock skäligen kan fordras, att han fortsätter samlevnaden.

Stk. 3. Visar make, att på grund av annan än i 2 mom. nämnd orsak varaktig söndring uppstått mellan makarna, sålunda att han icke skäligen kan anses förpliktad att fortsätta samlevnaden, äge han likaså vinna hemskillnad.

§ 69. *Stk. 4.* Verkan av hemskillnadsdom vare förfallen, om makarna icke inom tre måneder efter det domen vunnit laga kraft flyttat från varandra eller om de, efter att hava levat åtskilda, återupptagit samlevnaden.

Norsk.

§ 41. Ektefeller som finner ikke å kunne fortsette det ekteskapelige samliv, kan forlange bevilling av fylkesmannen til separasjon såfremt begge er enige om det. Separasjonen kan skje ved dom hvis parterne blir enige om separasjon etter at sak med påstand om separasjon eller skilsmisse er brakt inn for retten.

§ 42. *1. ledd.* Etter begjering av en av ektef ellene kan separasjon gis, hvis den annen ektef elle vedvarende eller gjentagende forsømmer sin underholdsplikt like overfor ektefellen eller barna eller for øvrig gjør sig skyldig i grov eller vedvarende krenkelse av sine plikter mot dem, eller jevnlig misbruk er beruselsesmidler eller fører et lastefullt liv.

2. ledd. Likeså kan separasjon gis efter begjæring av den ene ektef elle, hvis der mellem ektefellene er oppstått sådan uenighed eller uoverensstemmelse at det — hensett så vel til ektefellen som i tilfelle til barna — ikke billigvis kan forlange at samlivet skal fortsettes.

3. ledd. Separasjon skjer ved dom med mindre ektefellene er enige om å overlate avgj øreisen til fylkesmannen.

4. ledd. Bevilling til separasjon etter denne paragraf skal forkynnes for ektefellene som kan bringe avgj øreisen inn for vedkommende departement. Bevillingen blir endelig dersom klage ikke er gitt inn til fylkesmannens kontor innen tre uker fra forkynnelsen. Om forkynnelsen gj elder regiene i domstolslovens kap. 9 tilsvarende så langt det passer. Utgiftene ved forkynnelsen betales av statskassen.

Svensk.

11. kap.

§ 1, Makar, som på grund av djup och varaktig söndring eller eljest finna sig böra häva sammanlevnaden, äge vinna hemskillnad.

§ 2, *Stk. 1.* Gör ena maken sig skyldig till grov forsummelse av sin försörjningsplikt mot andra maken eller barnen, eller är han hemfallen åt missbruk av rusgivande medel eller för han ett lastbart liv, äger andra maken vinna hemskillnad.

Stk. 2. Åsidosätter eljest ena maken i märklig mån sina plikter mot familjen, må också på yrkande av andra maken dömas till hemskillnad, såvida ej med hänsyn till dennes eget förhållande, barnens bästa eller andra omständigheter särskilda skäl äro däremot.

Stk. 3. Detsamma gäller, om på grund av stridiga tänkesätt eller av annan orsak uppstått djup och varaktig söndring mellan makarna och endera yrkar att det dömes till hemskillnad.

§ 30. Om makar som vunnit hemskillnad åter flytta samman, förfaller verkan av hemskillnaden.

Har bodelning ägt rum, skall den likväl bestå och vardera maken tillagd egendom, sedan hemskillnaden förfallit, anses som hans giftorättsgods, om ej annat följer av 6 kap. 9 § eller av boskillnad.

Dansk.

§ 38. Enhver af ægtefællerne har ret til skilsmisse, når de har levet separeret i 1 år og 6 måneder, uden at samlivet har været genoptaget.

§ 39. Enhver af ægtefællerne har ret til skilsmisse, når deres samliv på grund af uoverensstemmelse har været hævet i de sidste 4 år.

§ 40. En ægtefælle har ret til skilsmisse, når den anden ægtefælle er forsvundet, og 3 år er gået fra den sidste efterretning om. at han var i live.

§ 41. En ægtefælle har ret til skilsmisse, når den anden ægtefælle har indgået nyt ægteskab i strid med reglen i § 15.

§ 42. En ægtefælle har ret til skilsmisse, **når** den anden ægtefælle lider af sådan sindssygdom, at fortsættelsen af ægteskabet ikke bør fordres, og sygdommen under ægteskabet mindst har varet i de sidste 3 år. Såfremt særlige grunde taler herfor, kan skilsmisse dog gives, selv om sygdommen har varet i mindre end 3 år.

Finsk.

§ 76. *Stk. 1.* Hava makar efter vunnen hemskillnad levat åtskilda eet år och ej heller därefter återupptagit samlevnaden, varde på yrkande av endera dömt till äktenskapsskillnad.

§ 76. *Stk. 2.* Hava makar utan dom å hemskillnad på grund av söndring levat åtskilda sedan minst två år, äge envar av dem vinna äktenskapsskillnad.

§ 77. Är ena maken borta och vet man ej, att han under de sista tre åren varit vid liv, äge andra maken vinna äktenskapskillnad.

§ 75. Är ena maken sinnessjuk och har sådan tillstånd under äktenskapet fortfarit tre år, äger andra maken vinna äktenskapsskillnad, om det ej skäligen kan fordras, att han fortsätter äktenskapet. Där synnerligen vägande skäl föreligga, må till äktenskapsskillnad dömas även om tillståndet varat kortare tid.

Har ena maken under äktenskapet blivit svårt förslöad, skall vad i 1 mom. är sagt, äga motsvarande tilllämpning.

Norsk.

§ 43. *1. ledd.* Har ektefeller levet åtskilt i eet år etter lovlig separasjon og har de ikke senere gjenopptatt samlivet, skal fylkesmannen gi bevilling til skilsmisse, når en av ektefellene forlanger det. Regelen i § 41 annet punktum får tilsvarende anvendelse.

§ 43. *2. ledd.* Har samlivet mellom ektefeller vert hevet i tre år uten at det er skjedd på lovformelig måte, og er samlivet ikke senere gjenopptatt, kan skilsmisse gis etter begjæring av en av ektef ellene. Skilsmissen skjer ved dom med mindre ektef ellene er enige om å overlate avgj öreisen til fylkesmannen.

3. ledd. Når fylkesmannen gir bevilling etter förste ledds annet punktum eller etter annet ledd, gjelder regiene i § 42 fjerde ledd tilsvarende med mindre bestemmelsene i følgende punktum kommer til anvendelse. Er ektef ellene enige om å begjære skilsmisse etter annet ledd, kan de på forhånd frafalle retten til å bringe avgj öreisen inn for departementet.

§ 46. En ektefelle kan forlange skilsmisse ved dom, når den annen ektefelle er forsvunnet, og tre år er gått, siden man sist hadde efterretning om, at ektefellen var i live.

§ 47. En ektefelle kan forlange skilsmisse ved dom, når den annen ektefelle har inngått nytt ekteskap i strid med § 9, 2. ledd. Kravet må fremsettes innen seks måneder, efteråt ektefellen er blit vitende om inngåelsen av det nye ekteskap.

§ 53. En ektefelle kan forlange skilsmisse ved dom, når den annen ektefelle lider av slik sinnssykdom at fortsettelse av ekteskapet ikke med rimelighet kan fordres og sykdommen under ekteskapet har vart i minst tre år.

Når særlige grunner taler for det, kan skilsmisse forlanges selv om sykdommen har vart i mindre enn tre år.

Om legers taushetsplikt gj elder samme regler som i § 6.

Svensk.

§ 3. Hava makar efter vunnen hemskillnad levat åtskilda eet år, och är sammanlevnaden ej heller därefter upptagen, skall på talan av endera dömas till äktenskapsskillnad.

§ 4. Leva makar utan dom å hemskillnad åtskilda sedan minst tre år, äger envar av dem vinna äktenskapsskillnad, om djup och varaktig söndring råder. Till äktenskapsskillnad må dock ej dömas, om endast ena maken vill skiljas och, med hänsyn till hans förhållande, barnens bästa eller andra särskilda omständigheder, äktenskapet finnes skäligen icke böra upplösas på hans talan.

§ 6. Är ena maken borta och vet man ej att han varit vid liv inom de tre sista åren, äger andra maken vinna äktenskapsskillnad.

§ 7. Har ena maken, i strid mot 2 kap. 11 §, ingått nytt gifte, äger andra maken vinna äktenskapsskillnad.

§ 13. Är ena maken sinnessjuk och har sjukdomen under äktenskapet forfarit tre år, äger andra maken vinna äktenskapsskillnad, om det ej skäligen kan fordras att han fortsätter äktenskapet.

Äro synnerliga skäl därtill, må dömas till äktenskapsskillnad även om sjukdomen varat kortare tid än i första stycket sägs.

Dansk.

§ 43. En ægtefælle har ret til skilsmisse, når den anden ægtefælle har stræbt sagsøgeren efter livet.

Stk. 2. Sag må anlægges inden 1 år efter, at ægtefællen er blevet vidende om handlingen, og sag kan ikke anlægges, hvis der er gået 3 år, efter at handlingen er begået.

Finsk.

§ 72. Har make stämplat mot andra makens liv, äge denne rätt till äktenskapsskillnad. Lag samma vare, där make förövat grov misshandel mot andra maken, ändå att svår kroppsskada icke uppstått.

Norsk.

§ 50. En ektefelle kan forlange skilsmisse ved dom, når den annen ektefelle har strebt saksökeren efter livet eller har gjort sig skyldig i sådan forbrytelse mot denne, som er nevnt i straffelovens § 229, eller i noen annen forsettlig forbrytelse, som volder saksökeren skade på legeme eller helbred, eller i mishandling av barna eller i sådant forhold overfor disse, som er nevnt i straffelovens § 380. Dog kan skilsmisse ikke forlanges av ektefelle, som frivillig har medvirket til handlingen, eller som har samtykket i den.

Kravet må fremsettes innen seks måneder, efteråt ektefellen er blit vitende om handlingen, og senest innen tre år, efteråt den er forö vet.

Svensk.

§ 10. Gör ena maken sig skyldig till allvarligt brott mot andra makens person, äger denne vinna skillnad i äktenskapet. Han skall dock väcka talan inom ett år efter erhållen kunskap om gärningen och senast inom tre år sedan den begicks.

Förövar make misshandel mot barn, som står under makarnas eller enderas vårdnad, eller annat brott mot barnets person, må också på yrkande av andra maken dömas till äktenskapsskillnad, om det finnes påkallat med hänsyn till barnets bästa.

Skitse til lov (eller kapitel) om ægteskabsretter og deres funktion.

(Udarbejdet af højesteretsdommer, dr. jur. Jørgen Trolle.)

Hovedvægten er lagt på at opstille systemet og de vigtigste regler. Der er ikke taget stilling til, om og hvorledes reglerne skal indføjes i rpl. kap. 1 og 42, hvilket sidste kapitels bestemmelser i det hele forudsættes bibeholdt. Skitsen er efter sagens natur meget rå og ufuldstændig.

§ 1. I København og i hvert amt (eller: i Rønne, Maribo, Odense, Aalborg, Aarhus, Ringkøbing, Esbjerg og Haderslev) oprettes en ægteskabsret med een eller flere dommere.

(Den nærmere retskredsinddeling fastsættes ved kgl. anordning).

§ 2. Ved ægteskabsret (ÆR) behandles sager (i første instans) om

1) ægteskabs bestånen, ægteskabs omstødelse, separation og skilsmisse,
2) fordeling mellem ægtefæller af forældremyndighed over deres fællesbørn, og samkvemsret med børn,
3) pålæggelse el. forandring af underholdsbidrag til ægtefælle el. ægtebørn,
4) bosondring,
5) skifte i anledning af separation, skilsmisse eller ægteskabs omstødelse,
6) omstødelse af aftaler om bodeling i anledning af separation eller skilsmisse.

§ 3. Fri proces til at anlægge sag ved ÆR i første instans meddeles af ÆRen.

Retten kan til brug ved afgørelsen indhente erklæringer fra myndigheder eller lade optage rapporter ved sit dertil ansatte personale. Skal rapport optages i anden retskreds, rettes henvendelse derom til vedkommende ÆR.

Note: Adgangen til at beskikke advokat for sagsøgte forudsættes bibeholdt.

Fri proces til anke bør formentlig ikke meddeles af ÆRen selv.

§ 4. Er parterne enige om at ønske separation eller skilsmisse og om fordelingen af forældremyndigheden over børnene og underholdspligten over for ægtefællerne og børnene, anlægges sagen ved indgivelse af en fælles begæring til ÆRen.

I andre tilfælde anlægges sagen ved udtagelse af stævning.

§ 5. Er andragende om fri proces indgivet eller sag anlagt, kan ÆRen på begæring af den ene ægtefælle give den anden tilhold om ikke at forrykke fællesboets stilling.

Retten kan endvidere på begæring træffe midlertidige bestemmelser om fordeling af forældremyndigheden, om samkvemsret og om underholdsbidrag til ægtefælle og børn.

Afgørelsen, der kan ske for hvert punkt for sig, træffes ved kendelse, efter at den anden ægtefælle så vidt muligt har fået lejlighed til at ytre sig. Reglen i § 3, stk. 2, finder tilsvarende anvendelse.

§ 6. Når sag er anlagt, skal retten — hvis ikke parterne enes om at søge gejstlig mægling, hvortil de skal være berettigede — såvidt muligt forsøge mægling mellem parterne under disses personlige fremmøde.

Retten skal endvidere på samme måde foretage vilkårsfor handling.

§ 7. Er parterne enige om at ønske separation eller skilsmisse og om ordningen af forældremyndighed og underholdspligt, afsiger retten snarest dom til separation eller skilsmisse, såfremt betingelserne herfor er til stede.

§ 8. Er parterne enige om at ønske separation eller skilsmisse, men ikke om ordningen af forældremyndighed eller underholdspligt, afsiger retten ligeledes — såfremt betingelserne er til stede — snarest dom til separation eller skilsmisse, såfremt parterne er enige herom. I dommen kan tillige på begæring træffes afgørelser af den i § 5 omhandlede art.

§ 9. Er parterne ikke enige om at ønske separation eller skilsmisse og ej heller om en evt. ordning af forældremyndighed og underholdspligt, kan retten, når parterne er enige derom, og retten finder det forsvarligt, ved dom afgøre, om separation eller skilsmisse skal meddeles, forinden den tager stilling til spørgsmålene om forældremyndighed og underholdsbidrag.

§ 10. Har en ægtefælle ret til skilsmisse på grund af forudgående separation, kan han altid forlange dom herfor straks, selv om parterne ikke er enige om ordningen af forældremyndighed og underholdspligt.

§ 11. Er spørgsmålene om forældremyndighed og underholdspligt ikke afgjort ved dommen, træffer retten senere bestemmelse herom ved en eller flere kendelser, så vidt muligt af samme dommer, som har afsagt dommen.

"Reglen i § 3, stk. 2, finder tilsvarende anvendelse.

§ 12. Ved dommen eller ved senere kendelse træffes tillige bestemmelse om, hvem af ægtefællerne der skal have ret til at overtage lejemål af fælles lejlighed. Det bør påses, at sådan bestemmelse, hvis det er naturligt, sker i forbindelse med fordelingen af forældremyndigheden.

§ 13. Skifte i anledning af ægteskabs omstødelse, separation eller skilsmisse foretages af ÆRen så vidt muligt ved samme dommer, som har afsagt dommen. Det bør påses, at den endelige afgørelse af underholdspligt, hvis den har naturlig forbindelse med skiftedelingen, så vidt muligt udskydes, til skifte er sket, eller der er fornøden oversigt over boet og dets deling.

§ 14. Fastsættelse af samkvemsret sker, hvis afgørelse ikke er truffet i forbindelse med dommen, ved kendelse.

Reglen i § 3, stk. 2, finder tilsvarende anvendelse.

§ 15. Senere afgørelse om ændring af fordelingen af forældremyndighed sker ved dom.

§ 16. Senere afgørelse om ændring af samkvemsret og underholdsbidrag sker ved kendelse.

§ 17. Domme og kendelser i ægteskabssager kan påankes og påkæres til landsret. Anke- og kærefristen er 8 uger.

ÆRens afgørelser angående størrelsen af underholdsbidrag kan ikke indbringes for landsret (medmindre justitsministeriet meddeler tilladelse dertil?)

Har ÆRen ikke pålagt pligt til at svare underholdsbidrag, kan landsretten alene pålægge sådan pligt indtil videre eller for et bestemt fastsat tidsrum. Størrelsen af bidraget fastsættes da af ÆRen ved kendelse.

§ 18. Hvis dom til separation eller skilsmisse ankes alene med påstand om ændring af vilkårene, er sådan dom endelig, såfremt parterne til retsbogen erklærer, at de ønsker, at separationen eller skilsmissen står ved magt, uanset hvilken afgørelse ankeinstansen måtte træffe angående vilkårene.

§ 19. Landsrettens afgørelse i en ægteskabssag kan med justitsministeriets tilladelse påankes til højesteret i overensstemmelse med reglerne i rpl. § 455 a.

Reglerne i §§ 17 og 18 finder tilsvarende anvendelse.

Udkast til værnetings bestemmelse.

Ægteskabssag anlægges ved den ægteskabsret, i hvilken parterne eller sagsøgte har hjemting, medmindre parterne enes om afgørelse ved anden ægteskabsret.

Vedtagelsen har ikke gyldighed for skifte, medmindre parterne også er enige herom, og den vedtagne ret er villig til at foretage skiftet.

Sag angående senere ændring af afgørelser vedrørende forældremyndighed, samkvemsret og underholdsbidrag anlægges ved den ægteskabsret, i hvis kreds sagsøgte nu har bopæl, medmindre parterne enes om afgørelse ved anden ægteskabsret.

(§ 448 e, stk. 2-3, må bibeholdes).